

Людмила Гнатенко

ГЛОВ'ЯНСЬКА КИРИЛИЧНА
РУКОПИСНА КНИГА
XIV ст.

З ФОНДІВ
ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

КАТАЛОГ
КОДИКОЛОГО-ОРФОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАЛЕОГРАФІЧНИЙ АЛЬБОМ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Людмила Гнатенко

ГЛОВ'ЯНСЬКА КИРИЛИЧНА
РУКОПИСНА КНИГА

XIV ст.

З ФОНДІВ
ІНСТИТУТУ РУКОПИСУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО

КАТАЛОГ
КОДИКОЛОГО-ОРФОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАЛЕОГРАФІЧНИЙ АЛЬБОМ

КИЇВ 2007

У виданні представлено наукові археографічні описи та кодиколого-орфографічне дослідження 35-ти слов'янських кириличних рукописних кодексів та уривків XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського з розширеним науково-довідковим апаратом. Подано палеографічний альбом, в якому вміщено в хронологічній послідовності 59 ілюстрацій зі зразками текстів та почерків писців усіх рукописів.

Розраховано на археографів, істориків, літературознавців, мовознавців, мистецтвознавців, архівознавців, бібліотекознавців, на викладачів та студентів гуманітарних факультетів.

Редакційна колегія

О. С. Онищенко (голова), В. В. Німчук,
С. Г. Даневич (відповідальний секретар),
Л. А. Дубровіна, Н. М. Зубкова

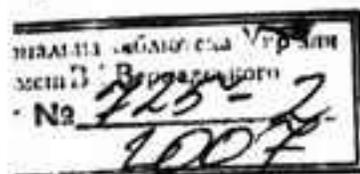
Рецензенти

В. І. Ульяновський
В. Ю. Омельчук
І. П. Чепіга

Видано за сприяння

*Фонду Катедр Українознавства (Гарвардський університет, США).
Програма українознавчих досліджень, фундатором якої є ФКУ,
фінансується за рахунок благодійних пожертв
українських громад США і Канади*

ISBN 978-966-02-4261-6

© Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, 2007
© Л. А. Гнатенко, 2007

ЗМІСТ

Історія створення каталогу	5
Кодиколого-орфографічне дослідження кириличної рукописної книги XIV ст. з фондів Інституту рукопису НБУВ	23
Описи кириличних рукописних кодексів та уривків XIV ст.	83
Апостол	85
Богослужбовий текст	91
Євангеліє	92
Житіє Іларіона Могленського	114
Збірник аскетичний	117
Збірник слів і житій	127
Збірник слів та повчань	132
Златоуст п'ятдесятний	134
Ліствиця Іоана Синайського	136
Мінея	139
Октоїх	145
Пролог	148
Псалтир	150
Слова посницькі Ісаака Сирина	152
Слово про Йосифа Прекрасного, Єфрема Сирина	155
Стихирар	157
Тріодь	160
Фрагменти літер	164
Показчики та списки скорочень	165
Алфавітний показчик рукописів	167
Хронологічний показчик рукописів	168
Показчик рукописів за фондами (зібраннями, колекціями)	169
Показчик мов та мовних редакцій	171
Показчик штампів, наклейок, екслібрисів та старих шифрів	172
Показчик матеріалу письма	174
Іменний показчик	175
Показчик топонімів, монастирів, церков	181
Список скорочень використаної літератури	183
Список скорочень книгосховищ	198
Список скорочень слів	199
Палеографічний альбом	201
Список ілюстрацій	203

ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ

аталог рукописних кириличних книг XIV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ)¹ є продовженням серії хронологічних каталогів рукописних кодексів. Фондові каталоги колекцій та зібрань, у складі яких знаходяться рукописні книги, що нині зберігаються в ІР НБУВ, були опубліковані наприкінці XIX – на початку XX ст. визначними українськими вченими в галузі палеографії, філології та історії давньої писемності – О.О. Лебедевим, С.І. Масловим,

М.І. Петровим, М.І. Сперанським та ін.²

Перший хронологічний каталог “Слов’янські рукописи XI–XIV ст. у фон-

¹ До жовтня 1992 р. – відділ рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук України.

² *Петров Н.И.* Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1879. – Вып. 1–3; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891. – Вып. 1; *Петухов Е.В.* Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке Историко-филологического института князя Безбородко. – К., 1895; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1896. – Вып. 2; *Сперанский М.* Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. – М., 1900; *Сперанский М.* Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине (Окончание). – М., 1901; *Сперанский М.* Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1901–1903 гг. – Нежин, 1903; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1904. – Вып. 3; *Сперанский М.* Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1904–1905 гг. – Нежин, 1905; *Лебедев А.* Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1; *Щеглова С.А.* Описание рукописей Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Алексеевича. – Пг., 1916.

дах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації)”³ був підготовлений і виданий у м. Києві в 1969 р. провідним українським палеографом М.В. Геппенером. Робота над каталогом була започаткована вченим ще в 30-х роках ХХ ст., спочатку на посаді співробітника, а потім – завідуючого відділом рукописів ВБУ, але плідно продовжилася лише в 60-х роках, вже на громадських засадах. М.В. Геппенеру, який під час Другої світової війни перебував у німецькій окупаційній зоні, радянською владою не було дозволено, хоча й неофіційно, працювати в системі Академії наук України, не зважаючи на те, що саме завдячуючи самовідданості й самопожертві вченого були повернуті київські архіви та рукописні збірки, вивезені до Німеччини в 1943–1944 рр.⁴ Продовження роботи М.В. Геппенера над описом кирилических рукописних книг XI–XIV ст. було пов’язане з діяльністю Археографічної комісії АН СРСР, коли знадобилися досвід і знання фахівця з давніх манускриптів з фондів відділу рукописів, – інших вчених такого рівня на той час у м. Києві не було. В 60-х роках ХХ ст. Археографічна комісія АН СРСР започаткувала реєстрування найдавніших слов’яно-руських рукописних книг XI–XIV ст., що зберігалися в книго- та архівосховищах на території СРСР, вироблення єдиних методичних засад археографічного описування та організацію заходів з укладання попереднього списку цих пам’яток. Була розпочата планова робота зі створення “Сводного каталога” (фактично для такого каталогу складав свою знамениту картотеку М.К. Нікольський)⁵, а основні завдання й принципи роботи сформулював і виклав у численних виступах на засіданнях Археографічної комісії в 1960 та 1961 рр. М.М. Тихомиров⁶. У цьому контексті набуло актуальності виявлення та описування окремих рукописних книг і київських зібрань та колекцій, тому й було залучено до роботи М.В. Геппенера. Спочатку вчений доопрацював список пам’яток X–XIV ст. відділу рукописів ЦНБ УРСР, складений раніше⁷, який згодом увійшов до “Предварительного списка славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР”, складеного Археографічною комісією АН СРСР⁸, а потім описав їх. Здійснені вченим описи давніх манускриптів і склали каталог, виданий в 1969 р. сприянням й зусиллями завідуючого відділом рукописів ЦНБ М.П. Ві-

³ Каталог уклад М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського. – К., 1969. – 152 с., 22 табл. (далі – *Геппенер М.В. Слов’янські рукописи XI–XIV ст. ...*).

⁴ Про діяльність М.В. Геппенера див.: *Дубровіна Л.А.* М.В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // *Український археографічний щорічник*. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37; *Дубровіна Л.А.* Геппенер М.В. // *Українські архівісти: Бібліогр. довід.* – К., 1999 р. – Вип. 1. – С. 82–84.

⁵ *Творогов О.В.* Рукописные собрания России: состояние изучения и описания // *Тр. Отд. древнерус. лит.* – СПб., 2001. – Т. 52. – С. 710–744.

⁶ *Шеламанова Н.Б.* Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1960 год // *Археографический ежегодник за 1960 год*. – М., 1962. – С. 368–370; *Шеламанова Н.Б.* Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1961 год // *Археографический ежегодник за 1961 год*. – М., 1962. – С. 466–471.

⁷ *Геппенер М.В.* Список славянских рукописей XI–XIV века, хранящихся в отделе рукописей Государственной публичной библиотеки АН УССР в г. Киеве. [40–50 гг. ХХ ст.]. Машинописная копия с правками автора. – ІР НБУВ, ф. 169, № 46, 6 л.

⁸ *Шеламанова Н.Б.* Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно) // *Археографический ежегодник за 1965 год*. – М., 1966. – С. 177–272.

зира. Допомога в роботі й науковий співробітник Й.В. Шубинський. Цей каталог як ґрунтовна праця ще при рецензуванні перед виданням отримав високі оцінки провідних учених-археографів Є.Е. Гранстрема та М.М. Розова⁹.

У виданому М.В. Геппенером каталозі XI–XIV ст. описано 20 рукописних книг та уривків кінця XIII – початку XV ст.: 5 рукописів кінця XIII – початку XIV ст.: ф. 1, № 6713¹⁰ (каталог, № 8, с. 44–46); ф. 8, № 6 (№ 19, 68–70); ф. 235, № 3 (№ 9, 46–47); ф. 301 (ЦАМ КДА), № 387–388 п (№ 20, 70–74), № 53 л (№ 21, 74–77); 12 рукописів XIV ст.: ф. 8, № 1 (№ 12, 52–54); ф. 235, № 4 (№ 10, 47–50), № 5 (№ 11, 50–52), № 6 (№ 16, 62–63), № 8 (№ 22, 78–79); ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п (№ 15, 60–61), № 554 п (№ 24, 80–82), № 29 л (№ 23, 79–80); ф. 306 (КПЛ), № 4 п (№ 13, 54–58), № 5 п (№ 14, 58–60); ф. 310 (Ніж.), № 153 (№ 26, 83–85), № 162 (№ 25, 82–83); 3 рукописи кінця XIV – початку XV ст.: ф. 235, № 7 (№ 17, 63–64); ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п (№ 27, 85–86), № 28 л (№ 28, 86–88).

В ІР НБУВ зберігається архів М.В. Геппенера, в якому знаходяться рукописні та машинописні матеріали опублікованого археографічного каталогу (ф. 169, № 51). Це, зокрема, робочі чорнові рукописні та машинописні матеріали праці “Славянские рукописи XI–XIV в. в фондах отдела рукописей Государственной Публичной библиотеки УССР в г. Киеве (Обзор, описание, публикации) / Составил Н.В. Геппенер. Киев, 1966” (372 арк.), машинописні матеріали з правками автора (передмови, описи, покажчики, списки скорочень) і фотокопії дослідження “Славянские рукописи XI–XIV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (Обзор, описания, публикации) / Составил Н.В. Геппенер при участии сотрудников отдела рукописей Н.П. Визиря и И.В. Шубинского. Киев, 1967” (139 арк., 38 фотокопій).

Описи давніх слов'янських манускриптів М.В. Геппенера були одними з перших описів, здійснених для майбутнього “Сводного каталога” і зроблених на основі власного досвіду й знань вченого ще до визначення основних засад описування пам'яток. Лише в 70-х роках ХХ ст., після неодноразового обговорення основних методичних підходів та прийняття “Инструкции по составлению описания рукописей XI–XIV вв. для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР”, методичні рекомендації Археографічної комісії АН СРСР були видані¹¹, а “Сводный каталог” було вирішено готувати випусками: 1-й – XI–XIII ст., 2-й – XIV ст., 3-й – XV ст.¹² і т.д.

⁹ Гранстрем Е.Э., Розов Н.Н. Отзыв о работе “Славянские рукописи XI–XIV вв. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР”, составленной Н.В. Геппенером при участии Н.П. Визиря и И.В. Шубинского. Машинопись. – Л., [1967 г.]. – ІР НБУВ, ф. 169, № 64.

¹⁰ Тут і далі коротку інформацію про кодекси та посилання на номер археографічного опису за нашим каталогом див.: *Покажчик рукописів за фондами (зібраннями, колекціями)*.

¹¹ Инструкция по описанию славяно-русских рукописей XI–XV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР : Проект. – М., 1973; Инструкция по составлению описания рукописей XI–XIV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1974; Инструкция по описанию славянских рукописей XI–XIV вв. для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР / Сост. Л.П. Жуковская, Н.Б. Шеламанова // Археографический ежегодник за 1975 год. – М., 1976. – С. 28–40; Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1; Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1–2.

¹² Роба з укладання списку рукописної книги XV ст. була розпочата Археографічною комісією

Перший випуск "Сводного каталога славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI–XIII вв." був підготовлений і виданий у 1984 р. На превеликий жаль, описи М.В. Геппенера до цього тому подавалися вже без його участі (в листопаді 1971 р. він помер). До Археографічної комісії описи вченого були надіслані завідуючим відділом рукописів ЦНБ АН УРСР М.П. Візиром без зазначення авторства М.В. Геппенера¹³ та без підготовки описів відповідно до схеми та методичних рекомендацій, розроблених членами Археографічної комісії для даного випуску. Ці описи потім доопрацьовувалися для каталогу (з уточненням датування, змісту та ін.) безпосередньо членами Комісії М.Б. Тихомировим, Л.П. Жуковською, В.М. Загребніним як у листуванні із завідуючим відділом рукописів М.П. Візиром (який за їхніми запитами теж уточнював описи), так і під час безпосередніх робочих відряджень до м. Києва¹⁴. З фондів ІР НБУВ до каталогу вміщено 16 описів давніх манускриптів, з яких 13 описані і опубліковані М.В. Геппенером у 1969 р.: під № 1 – ф. 301 (ЦАМ КДА), № 328 п (за каталогом Геппенера № 1); № 60 – ф. 8, № 3 м (№ 2); № 68 – ф. 1, № 3935 (№ 3); № 114 – ф. 301 (ЦАМ КДА), № 25 п (№ 18); № 148 – ф. 1, № 3960 (№ 5); № 216 – ф. 301 (ЦАМ КДА), № 387–388 п (№ 20); № 342 – ф. 301 (ЦАМ КДА), № 555 п (№ 4); № 393 – ф. 235, № 1 (№ 6); № 398 – ф. 235, № 2 (№ 7); № 428 – ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л (№ 21); № 444 – ф. 235, № 3 (№ 9); № 477 – ф. 8, № 6 м (№ 6); № 481 – ф. 1, № 6713 (№ 8); та три рукописні уривки з пізніших надходжень, підготовлених М.П. Візиром за допомогою членів Археографічної комісії: № 132 – ф. 235, № 10; № 201 – ф. 235, № 9; № 439 – ф. 235, № 11.

Другий випуск каталогу – "Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XIV в." не відбувся. Описи манускриптів XIV ст. було вирішено, вже Археографічною комісією Росії, видавати окремим виданням і під іншою назвою – "Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии: XIV век". Зміну назви і принципів видання "Сводного каталога" викликали історичні та геополітичні зміни, які відбулися на початку 90-х років XX ст. після розпаду СРСР. У 2002 р.

після завершення укладання "Предварительного списка славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для "Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР до конца XIV в. включительно)", за пропозицією М.М. Тихомирова – враховувати і рукописні книги XV ст. (див.: Шмидт С.О. О сводном каталоге рукописных книг, хранящихся в СССР // Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. – М., 1984. – С. 4). На розширеному засіданні Комісії у 1966 р. було офіційно вирішено розпочати роботу зі створення "Предварительного списка славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР" (див.: Археографический ежегодник за 1971 год. – М., 1972. – С. 385), який вийшов лише в 1986 р.: "Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР)" / Сост. А.А. Турилов. У 1993 р. було видано "Дополнения к "Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР". – М., 1986 / Сост.: Н.А. Охотина, А.А. Турилов. Зведений каталог XV ст. ще не підготовлений, оскільки тільки в 2003 р. побачив світ перший випуск тому, присвячений XIV ст.

¹³ Проте були надіслані авторські російськомовні машинописні матеріалами, які ще готувалися М.В. Геппенером і з яких І.П. Чепігою було зроблено переклад описів українською мовою для каталогу опублікованого в 1969 р. Див.: "Славянские рукописи XI–XIV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (Обзор, описание, публикации)" / Составил Н.В. Геппенер при участии сотрудников отдела рукописей Н.П. Визиря и И.В. Шубинского. – Машинописные материалы с правками автора. – К., 1967. – ІР НБУВ, ф. 169, № 51/ІІ, 139 л., 38 фотокопія.

¹⁴ Згідно з даними аркушів використання рукописів.

опубліковано перший випуск каталогу XIV ст. (Вип. 1: Апокаліпсис – Летопись Лаврентьевская) (далі – СК XIV 2002 I). З фондів ІР НБУВ до нього включено 11 описів, з яких 10 (крім № 368) опубліковано в каталозі М.В. Геппенера: № 8 (ф. 310 (Ніж.), № 153; Геппенер – № 26), № 73 (ф. 235, № 7; Геп. – № 17), № 124 (ф. 235, № 5; Геп. – № 11), № 179 (ф. 306 (КПЛ), № 4 п/1; Геп. – № 13), № 219 (ф. 306 (КПЛ), № 5 п/19; Геп. – № 14), № 231 (ф. 235, № 8; Геп. – № 22), № 252 (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 554 п; Геп. – № 24), № 277 (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л; Геп. – № 23), № 306 (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л; Геп. – № 28), № 368 (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п), додаток I, № 477 (ф. 8, № 6; Геп. – № 19). У цих описах пройшли й старі дані, оскільки М.П. Візіром, який займався їх підготовкою, не було критично переглянуто й доопрацьовано всі описи М.В. Геппенера¹⁵, лише дані деяких описів кодексів уточнювалися ним для Археографічної комісії АН СРСР¹⁶.

М.П. Візіром були надіслані до Комісії й власні описи передатованих пам'яток та описи манускриптів з нових надходжень.

Деякі описи манускриптів XIV ст. з фондів відділу рукописів ЦНБ АН УРСР готувалися й доопрацьовувалися для “Сводного каталога” (з уточненням датування, змісту та інших елементів описів) російськими вченими – спочатку Археографічної комісії СРСР, а згодом – Археографічної комісії Росії. Так, згідно з аркушами використання рукописів, А.А. Туріловим у кінці 1992 р. уточнювалися дані рукописів XIV ст., напр., з ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п; ф. 310 (Ніж.), № 162; Л.А. Коробенко в січні 1996 р. – з ф. 301, № 145 п¹⁷ та ін.

В архіві ІР НБУВ зберігаються матеріали з описування рукописних кодексів М.П. Візира¹⁸, в тому числі – “Славянские рукописи XIV и XIV–XV вв. в фондах отдела рукописей ЦНБ АН УССР (для Сводного каталога Архео-

¹⁵ Про це свідчить проведене нами порівняння описів, розміщених у першому випуску СК XIV 2002, з матеріалами описів каталогу М.В. Геппенера, опублікованого в 1969 р. (*Геппенер М.В. Слов'янські рукописи XI–XIV ст. ...*), його робочими матеріалами (Архів М.В. Геппенера. – ІР НБУВ, ф. 169, № 51) та робочими матеріалами М.П. Візира (Архів ІР НБУВ, оп. 3. – Архівні матеріали М.П. Візира). Так, напр., опис Євангелія тетр 60–70-х років XIV ст. (ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л) у СК XIV 2002 I під № 306 подано як рукопис кінця XIV ст. за трьома філігранями (в рукопису їх п'ять, ще й у варіантах), дві з яких точно встановлено за філії ранологічними альбомами Лихачова: буква “р” лише схожа до № 2582–2584, але майже тотожна до № 150 (1371 р.), а *каітка* лише близька до № 792; третя філігрань *клячі* дійсно відповідає № 202 (1380 р.), але за нею датувати рукопис кінцем XIV ст. не можна, оскільки вона наявна тільки на арк. 159, а він є вставним, і на ньому вписано пропущений текст саме в кінці XIV ст. Також указано, що кодекс знаходиться в оправі 1622 р., подано її опис, хоча в кін. 60-х років XX ст. її було знешкоджено при реставрації рукопису і зроблено нову оправу, на кришки якої було приклеєно шкіру зі старої оправі. Фізичний стан рукопису вказано ще дореставраційний, аркуші після реставрації з блока книги не випадають та ін. (див. наш каталог № 12).

¹⁶ Напр., відповідно до запису в аркуші використання рукопису, в грудні 1990 р. М.П. Візіром уточнювалися дані опису Євангелія тетр (“Євангеліє Раєвського”), ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л (СК 2002 I, 416–417, № 277).

¹⁷ У зробленому нами новому описові кодексу ф. 301, № 145 п (каталог № 22) уточнено й елементи опису СК XIV 2002 I (532–533, № 368), напр., час написання рукопису, при цьому встановлено, що філігрань відповідає тільки рисунку в альбомі Мошна і Траліча, № 6458–6459 (1368 р.); доповнено зміст та ін.

¹⁸ Матеріали М.П. Візира (машинописи та чернетки) – описи манускриптів до каталогу XIV – початку XV ст. та описи XV ст. – зберігаються в архіві ІР НБУВ, оп. 3 (*див.* Список використаної літератури: *Візірь I* та *Візірь II*). Ці матеріали нами ретельно зібрані, і при їх упорядкуванні для архіву ІР збережено абсолютно всі папери, включаючи й маленькі клаптики з нотатками. Матеріали описів Візира займають багато аркушів, але це не тільки чистовики описів, це й дублікати описів, чернетки, кальки з філіграней, конверти з вихідними даними рукописів, в які вкладалися описи, різні замітки та ін.

графической комиссии АН СССР)" [80-і – поч. 90-х років ХХ ст.]. Це машинописні й рукописні матеріали 25 описів кириличних рукописних книг XIV – початку XV ст. (чистовики, чернетки, відбитки філіграней тощо, на 233 арк.), з яких, за нашими спостереженнями, 15 описів манускриптів зроблено в точній відповідності до тексту описів виданого каталогу Геппенера: ф. 8, № 1 (Визирь I, 9–11; Геппенер № 12); ф. 235, № 4 (I, 4–6; Геп. № 10), № 5 (I, 7–8; Геп. № 11), № 6 (I, 24–25; Геп. № 16), № 7 (I, 38–39; Геп. № 17); № 8 (I, 28–29; Геп. № 22); ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п (I, 40–41; Геп. № 27), № 380 п (I, 22–23; Геп. № 15), № 554 п (I, 33–34; Геп. № 24), № 28 л (I, 35–37; Геп. № 28), № 29 л (I, 30–32; Геп. № 23); ф. 306 (КПЛ), № 4 п/1 (I, 12–15; Геп. № 13), № 5 п/19 (I, 19–21; Геп. № 14); ф. 310 (Ніж.), № 153 (I, 26–27; Геп. № 26), № 162 (I, 16–18; Геп. № 25). Два уривки з ф. 235, № 12 (I, 186–190) та № 18 (I, 97–98) опрацьовувалися за допомогою Л.П. Жуковської: для № 12 було проведено датування та встановлено зміст, а зроблена копія тексту № 18 була надіслана, на прохання Л.П. Жуковської, до Археографічної комісії для атрибуції М.Б. Тихомирову. Вісім описів рукописів з ф. 301 (ЦАМ КДА) М.П. Візир зробив за запитом Н.Б. Шеламанової, вони пізніше уточнювалися і переописувалися з урахуванням питань і зауважень вченої (1989, 1990 рр.), оскільки проходили за каталогом М.І. Петрова як пам'ятки XV–XVI ст.¹⁹, чотири з яких вже були передатовані К.І. Івановою²⁰: № 140 п (Визирь I, 89–96; за Петровим – XV ст.; за Івановою – XIV ст.); № 145 п (I, 72–88; за Петровим – XV ст.), № 151 п (I, 140–185; за Петровим – XVI ст.; за Івановою – поч. XV ст.), № 153 п (I, 42–55; за Петровим – XVI ст.; за Івановою – кін. XIV ст.), № 340 п (I, 56–71; за Петровим – XV ст.), № 341 п (I, 99–139; за Петровим – XV–XVI ст.), № 366 п (I, 212–233; за Петровим – XV–XVI ст.); № 367 п (I, 191–211; за Петровим – XVI ст.; за Івановою – поч. XV ст.).

В ІР НБУВ з 90-х років ХХ ст. активізувалися кодикологічні та археографічні дослідження рукописних книг. До уточнення описів та переописування давніх манускриптів спонукав стрімкий розвиток палеографії і виділення її в самостійну дисципліну в ХХ ст. Розпочалися дослідження й описування рукописних книг XV–XVII ст., які ґрунтувалися на досягненнях сучасної археографії, палеографії, кодикології та кодикографії; вивчалися середньовічні східно- та південнослов'янські графіко-орфографічні системи. Було враховано методичні розробки та рекомендації вчених щодо описів пам'яток XI–XV ст.²¹ У 90-х роках ХХ та на початку ХХІ ст. значно поглибилися й розширилися методичні розробки та дослідження науковців відділу кодикології та кодико-

¹⁹ *Петров Н.И.* Описание рукописей Церковно-археологического музея ... – С. 65–66, № 140; 75–83, № 151; 86–88, № 153; 358, № 340; 358, № 341; 364, № 366; 364, № 367.

²⁰ *Иванова К.И.* Об уточнении времени написания некоторых славянских рукописей XIV–XV вв. // Археографический ежегодник за 1976 г. – М., 1977. – С. 149, № 2; 149–150, № 5; 152, № 16, № 17.

²¹ Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1973; *Жуковская Л.П.* Работа по подготовке славяно-русского выпуска Сводного каталога рукописей и Инструкции по его составлению // Археографический ежегодник за 1975 год. – М., 1976. – С. 24–28; Инструкция по описанию славянских рукописей XI–XIV вв. ... – М., 1976. – С. 28–40; Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1–2; Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 1–2; Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – Новосибирск, 1990. – Вып. 4; Вып. 5, ч. 1–2; Экспертиза и научно-техническая обработка рукописных книг. Методические рекомендации / Составитель Ю.Д. Рыков. – М., 1990; Филигранологические исследования: теория,

графії ІР НБУВ – Л.А. Дубровіної, О.М. Гальченко, Л.А. Гнатенко, О.А. Івано-вої, М.К. Іваннікової, Е.С. Клименко та ін.²² Підготовлено й видано науковий каталог “Слов’янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського” (Укладання, вступна стаття Л.А. Гнатенко. – К., 2003).

Створення хронологічного каталогу XIV ст. здійснювалося на нових наукових засадах, з урахуванням сучасних досягнень палеографії, філігранології та кодикології, інших спеціальних дисциплін та за новою схемою опису. Критично переглянуто попередні описи та розширено реєстр манускриптів XIV ст.²³ Після проведення досліджень графіко-орфографічних особливостей письма для багатьох рукописів було уточнено датування (порівняно з каталожними описами М.В. Геппенера та першим випуском СК 2002), оскільки є суттєва різниця між правописом слов’янських пам’яток початку, другої–третьої та останньої чверті XIV ст. Визначення мови, мовної редакції та дослідження орфографії пам’яток проводилися на основі студій східно- і південнослов’янських учених: А.М. Булики, М.Г. Гальченко, Л.П. Жуковської, О.А. Князєвської, А.А. Москаленка, І.І. Огієнка, Б.І. Осипова, О.І. Соболевського, В.П. Василева, К. Куєва, В. Мошина, О. Неделькович, Р. Павлової, Г. Петкова, І. Харалампієва, Б. Цонева, Л.М. Шакуна та інших, а також за власними напрацюваннями автора у вивченні графіко-орфографічних особливостей українських пам’яток кінця XIV – початку XVII ст. та проблеми другого південнослов’янського графіко-орфографічного впливу в українській писемності²⁴.

методика, практика: Сб. науч. тр. / Археографическая комиссия АН СССР, БАН СССР. – Л., 1990; *Запаско Я.П.* Українська рукописна книга. – Л., 1995; Инструкция для составления описей фондов древнеславянских рукописей, составленная международной Текстологической комиссией // *Slavia*. – Praha, 1963. – § 2. – S. 240–250; *Slavia*, 1965. – § 2. – S. 260–262; *Мошин В.* Палеографическо-орфографические нормы южнославянских рукописей // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 43–75; *Кодов Г., Райков Б.* Принципи и методи по описване на славянските ръкописи с оглед на съставяне каталог на българските ръкописи от X до XVII век // Известия на Народната библиотека «Кирил и Методий». – 1976. – № 14. – С. 55–82; *Словенски ракописи во Македонија / Подг.: В. Мошин во соработка со Л. Славева, С. Кронева и Јов. Јакимова.* – Скопје, 1971. – Кн. 1: Опис. – 429 с. – Кн. 2: Факсимили; *Словенски ракописи во Македонија / Подг.: М. Георгиевски.* – Скопје, 1993, кн. 5: Опис; кн. 6: Факсимили; та ін.; *Церних Л.* Опис кирилских рукописи Народне библиотеке Србије. – Београд, 1991. – Кн. 1: Палеографски албум / Припремила Л. Церних, та ін.

²² *Дубровіна Л.А., Гальченко О.М., Іванова О.А.* Кодикографія української рукописної книги. – К., 1992; *Дубровіна Л.А., Гальченко О.М., Іванова О.А.* Кодикографія української та східнослов’янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К., 1992; *Гнатенко Л.А.* Просвітители Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст. / Укладання, передм. Л.А. Гнатенко. – К., 1995; *Корній Л.П., Дубровіна Л.А.* Болгарський наспів з рукописних нотолінійних ірмолів України кінця XVI–XVII ст. – К., 1998. – (З історії музичної спадщини); *Дубровіна Л.А., Гнатенко Л.А.* Кодикологічні дослідження Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Давня македонська рукописна книга // Українсько-македонський науковий збірник. – К., 2004. – С. 288–303; *Гальченко О.М.* Оправа східнослов’янських рукописних книг та стародруків в Україні: Історія, структура, опис. – К., 2005. Інші праці див. за прізвищами у *Спискові скорочень використаної літератури*.

²³ Безпосередньо за новими надходженнями (після часу публікації каталогу Геппенера), зокрема, при атрибуванні нами рукописних кирилических уривків із ф. 235, № 10–19. Це, переважно, уривки з ф. 235, виявлені в Житомирському краєзнавчому музеї під час роботи археографічної експедиції ЦНБ АН УРСР завідуючим відділом рукописів М.П. Візиром у 1978 р. Ще до археографічної експедиції ці уривки привернули увагу завідувача фондом музею Є.І. Філоненко, я були вжиті заходи для їхнього збереження. У 1979 р. згідно з наказом Міністерства культури УРСР уривки було передано на зберігання до відділу рукописів ЦНБ АН УРСР (ф. 235, № 11–19).

²⁴ Роботи вчених див. за прізвищами у *Спискові скорочень використаної літератури*.

Хронологічні рамки каталогу не обмежуються безпосередньо XIV ст., до нього також увійшли й пам'ятки, писані на межі століть – в кінці XIII – на початку XIV ст. та в кінці XIV – на початку XV ст. У каталозі вміщено описи 35 рукописних кодексів та уривків, з них:

I. *19 манускриптів* зі списку включених до каталогу М.В. Геппенера: наш каталог № 32, ф. 1, № 6713 (Геп. № 8); № 29, ф. 8, № 1 (Геп. № 12); № 30, ф. 8, № 6 (Геп. № 19); № 4, ф. 235, № 3 (Геп. № 9); № 31, ф. 235, № 4 (Геп. № 10); № 7, ф. 235, № 5 (Геп. № 11); № 34, ф. 235, № 6 (Геп. № 16); № 3, ф. 235, № 7 (Геп. № 17); № 11, ф. 301, № 19 п, який помилково включений до ф. 235, № 8 (Геп. № 22); № 24, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п (Геп. № 27); № 14, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п (Геп. № 15); № 9, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 554 п (Геп. № 24), № 12, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л (Геп. № 28); № 15, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л (Геп. № 23); № 1, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л (Геп. № 21); № 6, ф. 306 (КПЛ), № 4 п/1 (Геп. № 13); № 5, ф. 306 (КПЛ), № 5 п/19 (Геп. № 14); № 2, ф. 310 (Ніж.), № 153 (Геп. № 26); № 19, ф. 310 (Ніж.), № 162 (Геп. № 25).

II. *Один рукописний уривок* зі СК XI–XIII: № 8, ф. 235, № 11 (СК XI–XIII 1984, № 439, 348).

III. *Вісім рукописів* з доданих і коротко описаних для XIV ст. М.П. Візиром, шість з яких за запитом і з уточненнями Н.Б. Шеламанової: № 28, ф. 235, № 11; № 20, ф. 235, № 18; № 21, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 140 п (Визирь I, 89–96); № 22, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п (I, 72–88); № 18, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п (I, 140–185); № 17, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п (I, 42–55); № 26, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 340 п (I, 56–71); № 33, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п (I, 191–211).

IV. *Сім манускриптів*, перенесених нами до XIV ст. при ідентифікації кодексів попереднього та наступного століть, серед яких п'ять манускриптів були описані М.П. Візиром як рукописи XV ст.: № 13, ф. 1, № 3981, Євангеліє тетр, тр. чв. XIV ст. (Визир II, 94–101, тр. чв. XV ст.²⁵); № 23, ф. 1, № 4052, Мінея святкова на вересень–лютий, кін. XIV – поч. XV ст. (Віз. II, 37–44, Трефологійон, перш. пол. XV ст.²⁶); № 10, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 31 л (I), Євангеліє тетр, уривки, 40–50-х років XIV ст. (Віз. II, 155–157, 511–513, Уривок з Євангелія й Апостола, XV ст.²⁷); № 25, ф. 310 (Ніж.), № 9, Мінея службова на серпень, кін. XIV – поч. XV ст. (Віз. II, 24–28, поч. – сер. XV ст.²⁸); № 16, ф. 310

²⁵ На основі яких даних М.П. Візир датував пам'ятку тр. чв. XV ст., в опису не вказано, в ньому тільки зазначено, що писано Євангеліє кирилицею, дрібним каліграфічним півуставом XV ст. і що папір рукопису без філіграней. Проте папір рукопису з водяними знаками, добре видно філігрань *хрест*, арк. 201–219, – сх. Бріке, № 5624 (1351, 1377 рр.), Лихачов, № 3656 (1370 р.), інші філіграні XIV ст. через погану якість паперу проглядають дуже блідо і не піддаються встановленню, напр., на арк. 89, 94–96, 101, 156, 184. На аркушах, якими відновлювалися втрати тексту, наявна філігрань *кабан*, арк. 220–227, – сх. Лихачов, № 2377–2378 (XVI ст.).

²⁶ В опису вченого датування рукопису не вмотивовано.

²⁷ Це два окремі уривки. М.П. Візир датував разом два уривки за філігранню *ключ* на аркуші першого уривка з Євангелія, але віднайшов відмінний від описуваного рисунок в альбомі Тромоніна, № 221 (1450 р.), а, за нашими спостереженнями, рисунок схожий є в альбомі Мошина та Траліча, № 2660 (1340–1350 рр.). На аркуші уривка з Апостола філіграні немає, нами він датується за графіко-орфографічними особливостями початком XVI ст. До речі, уривок Євангелія – болгарської мовної редакції, а Апостола – сербської.

²⁸ М.П. Візир, датуючи рукопис, вказує в опису, що на папері "філігрань *голова и половина туловища грифона*". Лихачев подобно № 3773 = 1370 г. Augusto Zonghi № 446–448 = 1372 – XIV в. В обоих этих случаях рисунок филигранны упрощенный и не совсем соответствует филигранны рукописи. В данном случае рисунок четкий, более совершенный, и потому можно отнести эту филигрань к началу –

(Ніж.), № 160, Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського, [1375 р.] (Віз. II, 302–304, XV ст.²⁹). Включено нами з нових надходжень під № 27, ф. 235, № 19, Пролог (?), фрагмент, тр. чв. XIV ст., та встановлено приналежність фрагментів літер ф. 1, № 6711 (у фондовому описі датовані XIII ст.) до ф. 1, № 6713. Фрагменти під № 35, ф. 1, № 6712 не вказані в попередньому списку рукописів.

Також нами встановлено місцезнаходження рукописного уривка Євангелія, ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п, який вважався відсутнім і який в каталозі Петрова віднесений до XV ст.³⁰, а насправді є рукописом середини XIV ст. Він був коротко описаний і включений М.В. Геппенером до ф. 235, під № 8 (каталог, № 11).

До каталогу нами не включено з каталогу М.В. Геппенера уривки Паремійника (ф. 301, № 387–388 п), датовані дослідником XIII–XIV ст. (№ 20, 70–74), оскільки вони вже передатовані й увійшли до СК XI–XIII ст. як уривки з рукопису початку XIII ст.³¹ З архівних матеріалів М.П. Візира до нього не вміщено два рукописи, які були невірно датовані й описані вченим і які атрибутовані і вміщені нами до каталогу XV ст.: Октоїх, перш. чв. XV ст. (ф. 301, № 341 п), та Мінея святкова на рік, конволют, 10–30-і роки XV ст., поч. XVI ст. (ф. 301, № 366 п)³².

Далі подаємо порівняльну таблицю відомостей про атрибуцію вміщених у каталог 35 манускриптів XIV ст., в якій представлена інформація про основні дані описів (назва пам'ятки та час створення) М.В. Геппенера, М.П. Візира та Л.А. Гнатенко³³.

середині XV в.". Найперше, коментуючи це цитування, хочемо зауважити, що в альбомі Zonghi (Zonghi 1958) філігрань цілого грифона, а не тільки голова та тулуб, як у рукопису і в альбомі Лихачова. За проведеним нами дослідженням рукопис належить до кінця XIV – початку XV ст. Філігрань *грифон*, арк. 1–143, 169–188, под. Бріке, № 7447 (1380 р.), под. Мошин, Траліч, № 1522 (1354 р.), под. Лихачов, № 3773 (1370 р.). У цих опрацьованих філігранологічних альбомах рисунок *грифона* спрощений, в рукопису він чіткий і більш витончений. М.Н. Сперанський, перший описувач рукопису за філігранню датував рукопис XV ст., спираючись на рисунок в альбомі Лихачова, № 52, табл. 4 (Сперанский 1900, 24–26), проте в Лихачова він не такий, як у кодексі. На аркушах рукопису ми виявили ще філігрань *корону*, арк. 144–168, – сх. Бріке, № 4616 (1405, 1407, 1421 рр.). Хронологічні рамки написання рукопису встановлюються нами також за типом та графіко-орфографічними особливостями письма.

²⁹ М.П. Візиром датування проведено загально – XV ст., водяний знак паперу не вказано і не встановлено. Ідентифікована нами філігрань є *голова единорога*, – сх. Бріке, № 15789 (1366, 1370 р.), Мошин, №5864 (1366 р.), №5865 (1370–1376 рр.). Датування проведено нами за філігранню, за графіко-орфографічними особливостями письма та за кодикологічними даними.

³⁰ Петров Н.И. Описание рукописей Церковно-археологического музея ... – С. 15–16.

³¹ Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI–XIII вв. – М., 1984. – С. 236, № 216.

³² Гнатенко Л.А. Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог / Укладання, вступна стаття Л.А. Гнатенко. – К., 2003. – С. 95–97, № 33; – С. 65–66, № 17. В описах М.П. Візира Октоїх датовано XIV–XVI ст. через невірне встановлення філіграней, а Мінея святкова на рік описана як Тріодь Пісна XIV–XV ст. (див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 3, Візирь I, 99–139, 212–233).

³³ У таблиці дані описів подано в фондовій послідовності, з вказівкою аркушів, сторінок та номерів описів у друкованих виданнях і архівних матеріалах. Посилання на архівні матеріали М.П. Візира подано як I та II, відповідно до Списку скорочень використаної літератури.

Фонд, од. зб.	М.В. Гепленер	М.П. Візир	Л.А. Гнатенко
1	2	3	4
Ф. 1, № 3981	—	Євангеліє тетр, тр. чв. XV ст.; II, арк. 94–101	Євангеліє тетр, тр. чв. XIV ст.; № 13
Ф. 1, № 4052	—	Трефологіон, перш. пол. XV ст.; II, арк. 37–44	Мінея святкова на рік, кін. XIV – поч. XV ст.; № 23
Ф. 1, № 6711	—	—	Дня: ф. 1, № 6713
Ф. 1, № 6712	—	—	[Фрагменти літер], кін. XIV – поч. XV ст.; № 35
Ф. 1, № 6713	Канони Різду Христову і Богородиці, XIII–XIV ст.; № 8, с. 44–46	—	Стихирар мінеїшній, пото- ваний, уривки, кін. XIII – поч. XIV ст.; № 32
Ф. 8, № 1 м	Псалтир, уривок, перш. пол. – сер. XIV ст.; № 12, с. 52–54	Псалтир, уривок, перш. пол. – сер. XIV ст.; I, арк. 9–11	Псалтир, уривок, перш. пол. – сер. XIV ст.; № 29
Ф. 8, № 6 м	Слова постивькі Ісаака Сиріяна, уривок, кін. XIII чи поч. XIV ст.; № 19, с. 68–70	—	Слова постивькі Ісаака Сиріяна, уривок, поч. XIV ст.; № 30
Ф. 235, № 3	Євангеліє апракос (?), XIII чи XIV ст.; № 9, с. 46–47	—	Євангеліє апракос, уривки, поч. XIV ст.; № 4
Ф. 235, № 4	Єфрем Сирин. Слово про Прекрасного Йосифа, уривок, поч. XIV ст.; № 10, с. 47–50	Єфрем Сирин. Слово про Прекрасного Йосифа, уривок, поч. XIV ст.; I, арк. 4–6	Слово про Йосифа Прекрас- ного, Єфрема Сиріяна, уривок, сер. XIV ст.; № 31
Ф. 235, № 5	Євангеліє апракос, уривок, перш. пол. XIV ст.; № 11, с. 50–51	Євангеліє апракос, уривок, перш. пол. XIV ст.; I, арк. 7–8	Євангеліє апракос, уривок, ост. чв. XIV ст.; № 7
Ф. 235, № 6	Тропарі й кондаки Богородиці, Воскресенію Христову, уривок, кін. XIV ст.; № 16, с. 62–63	Тропарі і кондаки Богородиці і Воскресенію Христову, уривок, кін. XIV ст.; I, арк. 24–25	Триодь, уривок, тр. чв. XIV ст.; № 34
Ф. 235, № 7	Богослужбовий текст, фрагменти, кін. XIV – поч. XV ст.; № 17, с. 63–64	Богослужбовий текст, фрагменти, кін. XIV – поч. XV ст.; I, арк. 38–39	Богослужбовий текст, фрагменти, кін. XIV – поч. XV ст.; № 3
Ф. 235, № 8	—	—	Дня: ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п.
Ф. 235, № 11	—	Євангеліє апракос повний, уривок, кін. XIII – поч. XIV ст. (СК XI–XIII 1984, № 439, 348)	Євангеліє апракос повний, уривок, ост. чв. XIV ст.; № 8
Ф. 235, № 12	—	Пролог осівьно-зновий, XIV – поч. XV ст.; I, арк. 186–190	Пролог на вересень – лютий, уривок, ост. чв. XIV ст.; № 28
Ф. 235, № 18	—	Житомирські уривки, XIV ст.; I, арк. 97–98	Збірник слів та повчань, уривок, поч. XIV ст.; № 20
Ф. 235, № 19	—	—	Пролог (?), фрагмент, тр. чв. XIV ст.; № 27
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п	Євангеліє тетр, уривок, XIV ст., ф. 235, № 8; № 22, с. 78–79	Євангеліє тетр, уривок, XIV ст., ф. 235, № 8; I, арк. 28–29	Євангеліє тетр, уривок, сер. XIV ст.; № 11
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 140 п	—	Слова Іоана Златоуста, уривки, XIV ст.; I, арк. 89–96	Златоуст п'ятдесятний, уривки, сер. XIV ст.; № 21

1	2	3	4
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п	—	"Св. Іоанна Синайського Лїст- вица Божественнаго и слова ис- хода, к Пастырю и Св. Андрея Критскаго о человеческомъ житїи и о умершнхъ", XIV ст.; I, арк. 72-88	Лїствица Іоана Синайського, з доповненням, кін. 60 – поч. 70-х рр. XIV ст.; № 22
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п	—	Слова пісні Ісаака Сирина з доповненнями, сер. XIV – поч. XV ст.; I, арк. 140-185	Збірник аскетичний, 80-90-х рр. XIV ст.; № 18
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п	—	"Сборник назидательно-учитель- ный с включением книги Петра Дамаскина (Добротолубие или Слова постыческия Исаака Си- рина с прибавлениями)", кін. XIV ст.; I, арк. 42-55	Збірник аскетичний, кін. 70-х – 80-ї рр. XIV ст.; № 17
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 340 п	—	Октоїх, XIV ст.; I, арк. 56-71	Октоїх, гласи 5-8, конволют, кін. 70 – поч. 80-х рр. XIV ст., 20-30-ї рр. XVI ст.; № 26
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п	Місяч місячна на листопад, уринок, XIV-XV ст.; № 27, с. 85-86	Місяч місячна на листопад, уринок, XIV-XV ст.; I, арк. 40-41	Місяч служба на листопад, уринок, кін. XIV – поч. XV ст.; № 24
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п	—	Тріодь Пісна, кін. XIV – поч. XV ст.; I, арк. 191-211	Тріодь Пісна, 90-ї рр. XIV ст.; № 33
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п	Зачала з Євангелія, канон Бо- городиці, читання з Псалтиря, др. пол. – кін. XIV ст.; № 15, с. 60-61	Зачала з Євангелія, канон Бо- городиці і читання з Псалтиря, др. пол. – кін. XIV ст.; I, арк. 22-23	Євангеліє тетр. уринок, тр. чв. XIV ст.; № 14
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 554 п	Євангеліє тетр "Прилепське", уринок, XIV ст.; № 24, с. 80-82	Євангеліє тетр "Прилепське", уринок, XIV ст.; I, арк. 33-34	Євангеліє тетр ("Євангеліє Прилепське"), уринок, перш. чв. XIV ст.; № 9
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л	Євангеліє тетр, кін. XIV – поч. XV ст.; № 28, с. 86-88	Євангеліє тетр, кін. XIV – поч. XV ст.; I, арк. 35-37	Євангеліє тетр, 60-70-ї рр. XIV ст.; № 12
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л	Євангеліє тетр "Раєвського", др. пол. XIV ст.; № 23, с. 79-80	Євангеліє тетр "Раєвського", др. пол. XIV ст.; I, арк. 30-32	Євангеліє тетр ("Євангеліє Раєвського"), тр. чв. XIV ст.; № 15
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 31 л (I)	—	Уринок з Євангелія і Апостола, XV ст., ф. 301, № 31л (I-II); II, 155-157, 511-513	Євангеліє тетр. уринок, 40- 50-ї рр. XIV ст.; № 10 Уринок Апостола датується поч. XVI ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л	Апостол апракос, XIII-XIV ст.; № 21, с. 74-77	—	Апостол, 10-20-ї рр. XIV ст.; № 1
ф. 306 (КПЛ), № 4 п	Євангеліє апракос "Лаврське", сер. або др. пол. XIV ст.; № 13, с. 54-58	Євангеліє апракос "Лаврське", сер. або др. пол. XIV ст.; I, арк. 12-15	Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"), тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.); № 6
Ф. 306 (КПЛ), № 5 п	Євангеліє апракос, уринок, др. пол. XIV ст.; № 14, с. 58-60	Євангеліє апракос, уринок, др. пол. XIV ст.; I, арк. 19-21	Євангеліє апракос, уринок, сер. – тр. чв. XIV ст.; № 5
Ф. 310 (Ниж.), № 9	—	Місяч служба на серпень, XV ст.; II, арк. 24-28	Місяч служба на серпень, кін. XIV – поч. XV ст.; № 25
Ф. 310 (Ниж.), № 153	Апостол, кін. XIV ст.; № 26, с. 83-85	Апостол, кін. XIV ст.; I, арк. 26-27	Апостол, сер. XIV ст.; № 2

1	2	3	4
Ф. 310 (Ниж.), № 160	—	Житіє Іларіона Могленського, написане Євфимієм патріархом Тирновським, XV ст.; II, арк. 302–304	Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського, (1375 р.); № 16
Ф. 310 (Ниж.), № 162	Збірник слів і життів, др. пол. XIV ст.; № 25, с. 82–83	Збірник слів і життів, др. пол. XIV ст.; I, арк. 16–18	Збірник слів і життів, 40–50-і рр. XIV ст.; № 19

Схема та основні принципи описування кодексів

Писемні слов'янські кириличні пам'ятки XIV ст. з фондів ІР НБУВ описувалися за розширеною археографічною схемою, яка містить кодикологічну та археографічну інформацію: назва; час створення; час відновлення втрат тексту; наявність оправи; шифр; назва рукопису, початок та кінець пам'ятки; мова; формат і розмір; організація сторінки; кількість та стан збереження аркушів; матеріал письма, філіграні; письмо; оздоблення; оправа; зміст із зазначенням втрат тексту; записи; старі шифри, наклейки, штампи; опис; публікація; ілюстрація.

Назва. Подається за змістом основного твору, починаючи з типової назви. Збірники постійного складу, що мають традиційну назву, наприклад, Пролог, Мінея, подаються під типовою назвою. Для Збірників, складених із писемних пам'яток, писаних у різний час, подається загальна назва. У випадку, якщо Збірник є конволютом, його склад розкривається коротко, детальна увага приділяється лише рукописові XIV ст.

Повнота тексту. Вказується на відсутність початку чи кінця рукопису, втрати тексту в середині рукопису наводяться в інших рубриках.

Час створення. Точна дата подається в сучасному літочисленні, з урахуванням для рукописів XIV ст. “березневого” та “ультраберезневого” років³⁴. Широка дата написання визначається за палеографічними та кодикологічними даними: філігранями, типами письма, оздобленням, записами. Для конволютів зазначаються дати всіх пам'яток.

Підстави датування манускриптів за графіко-орфографічними особливостями письма, більшість з яких писано на пергамені, подано в даному виданні в спеціальній статті.

Час відновлення втрат тексту. При наявності значного відновлення великих масивів втрачених текстів вказується час, коли воно було зроблене.

Наявність оправи. Вказується на наявність оправи, дані про яку подаються у відповідній рубриці.

Шифр. Подається шифр, під яким рукопис зберігається в даний час. Після номерів фондів 301, 306, 310 в круглих дужках наводяться аббревіатури їх назв, які увійшли до наукового обігу як шифри. Старі позначення книгосховищ, фондів, колекцій та шифрів подаються в рубриці *Старі шифри*.

Мова. Зазначається мова пам'ятки. Оскільки каталог переважно складають рукописи, писані церковнослов'янською мовою, вказується й редакція (напр.: мова церковнослов'янська (укр. ред.).

³⁴ Див.: Симонов Р.А. Об особенностях цифровой системы, употреблявшейся в кириллических рукописях X–XV веков // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 205–213.

Формат, розмір. Формат позначається: 2°, 4°, 8°.

Серед описуваних паперових рукописів XIV ст. немає форматом в 1°, тобто блок книги яких був би зшитий із повних, не розрізаних і не перегнутих навпіл аркушів. Формат 2° встановлюється для кодексів, блок яких складений із аркушів, перегнутих навпіл; 4° – із аркушів “у двійку”, перегнутих навпіл; 8° – із аркушів “у четвірку”, перегнутих навпіл.

Формат пергаменних рукописів визначається умовно, виходячи зі звичайних розмірів, які відповідають тому або іншому формату паперових рукописів.

Розмір аркушів зазначається в міліметрах. При цьому подається також інформація про те, що аркуші обрізані, але без обумовлення причин: первісно, при оправленні книги, при реставрації і т.д.

Організація сторінки. Поле тексту визначається в міліметрах. Зазначається розміщення тексту в один чи в два стовпці та кількість рядків. Указується місце розташування покажчиків читань.

Кількість та стан збереження аркушів. Указується загальна кількість аркушів рукопису із зазначенням аркушів, якими відновлювався рукопис і т. д. Відмічаються чисті аркуші. Кількість аркушів переважно подається за останньою нумерацією (зробленою в даному книгосховищі чи при розширеному описові, що трапляється лише одинично). Наявність старої нумерації обов'язково вказується. Окремо вказується на фоліацію, проставлену по XVIII ст. включно, та на нумерації аркушів, проведені в XIX та XX ст., які зроблені, як облікові, чорним чорнилом та олівцем. Якщо відомо, ким була зроблена нумерація, це також вказується.

Подається вичерпна інформація про зошити, їх повноту та сигнатуру. Місцезнаходження сигнатури вказується тільки тоді, коли вона проставлена не за традицією – в правому нижньому куті аркуша (напр., в лівому нижньому куті аркуша); відсутність нумерації зошитів обов'язково зазначається.

Вказується на реставрацію пам'ятки та час її проведення. При встановленні часу реставрації беруться до уваги всі палеографічні дані, наприклад, філіграні, тип письма. Щоб уникнути повторів у описах, критерії встановлення часу реставрації конкретно не зазначаються. Філіграні, наявні на аркушах, якими проводилася реставрація рукопису, подаються в рубриках *Матеріал письма* або *Оправа*, оскільки часто рукопис реставрували при черговому оправленні книги.

Стан збереження аркушів подається узагальнено. Переважна більшість рукописів пошкоджена, але на це робиться вказівка лише тоді, коли пошкодження значні, з втратою тексту.

Матеріал письма. Пергамен, папір. При встановленні часу виготовлення паперу подаються всі *філіграні* рукопису із зазначенням аркушів. При опису філіграней вказуються їх назва, прізвище укладача філігранологічного альбому та номер і датування за довідником (умовні позначення альбомів філіграней подаються за прізвищами укладачів, відповідно до *Списку скорочень використаної літератури*). Обов'язково враховуються і їх типи, різновиди та варіанти. За основу цього поділу взято методичні рекомендації Т.В. Діанової³⁵, підтримані

³⁵ Діанова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей с помощью водяных знаков (филиграней) бумаги // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 180–204.

вченими, які займаються вивченням та описом давніх писемних пам'яток, зокрема, Л.П. Жуковською³⁶, згідно з якими "всі філіграні однієї назви, тобто одного предмета, напр., "голова бика", поєднуються під загальним терміном *тип*. У середині типу завжди наявні філіграні, які різняться між собою суттєвими деталями, напр., "голова бика" з хрестом між рогами, обвитим змією, і "голова бика" з розеткою на осі між рогами. Такі знаки є *різнovidами* одного типу. Різновиди, в свою чергу, розпадаються на *варіанти*, тобто знаки з несуттєвими відмінностями. Наприклад, в різновиді "голова бика" з розеткою на осі між рогами розетка може складатися з п'яти або шести пелюсток, вісь бути вищою або нижчою та ін."³⁷. В опису *типу* філіграней виділяються курсивом, *різнovidи* подаються описово, також відмічається наявність *варіантів*.

При посилянні на філігранологічні альбоми подається визначення філіграні: тотожна, схожа, подібна. Якщо філігрань повністю відповідає рисунку з альбому-довідника, подається визначення *тотожна*. Якщо філігрань близька до рисунка альбому-довідника, але відмінна в незначних деталях, дається визначення *схожа*. Якщо відмінності в ній значні, і в довіднику вдалося знайти тільки тип філіграні, – дається визначення *подібна*.

Якщо на арушах паперу філіграні відсутні, час його виготовлення встановлюється за вержерами, які подаються з розрахунку на 1 см, із вказівкою на кількість проміжків, напр.: 8 x 7, 5 x 4. Саме за допомогою вержерів, за методикою М.П. Лихачова, можна більш вузько датувати паперові рукописи XIV ст.³⁸

Письмо. Вказується тип письма: устав, півустав, півустав з елементами скоропису, скоропис (для записів та пізніших приписок); зазначається його час та розмір. Відмічається кількість почерків, якщо почерків більше двох, – подаються посилання на аркуші, на яких вони знаходяться.

Зазначається характер письма: одноєрове (ь) безюсове; одноєрове (ь) юсове (▲, Ж); двоєрове (ъ, ь) юсове (▲), коли вживається тільки один юс маленький; двоєрове (ъ, ь) юсове (▲, Ж).

Вказується чорнило: темно-коричневе, інтенсивно темно-коричневе, коричневе, чорне, а також кіновар, сурик.

Оздоблення. Подається короткий опис заставок, гарно виписаних заголовків, ініціалів, кінцівок, малюнків із зазначенням аркушів, на яких вони знаходяться, крім ініціалів. Для заставок, кінцівок, ініціалів указується стиль орнаменту. Зазначається техніка виконання оздоблення – кіновар, сурик, чорнило та ін. Указується на наявність в'язі в назві та заголовках пам'яток, причому не обумовлюється, що тільки перший рядок пишеться великими або збільшеними літерами з використанням в'язі, оскільки це загальноновживана писцева практика.

³⁶ Жуковская Л.П. Рекомендации для выявления водяных знаков (филиграней) в рукописях форматом 4° и датировки рукописей по филиграням // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1. – С. 33–50.

³⁷ Дианова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей... – С. 183.

³⁸ Див.: Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. – СПб., 1899, ч. 1: Исследование и описание филиграней (с приложением семнадцати автотипических таблиц). – С. XX–XXVIII.

Оправа. Визначається час виготовлення оправи, реставрація, розмір кришок, матеріал, художнє оформлення та стан збереження. Обов'язково вказується на первинність оправи. Час виготовлення та реставрація оправи встановлюються за сукупністю палеографічних та кодикологічних ознак, проте це не обумовлюється. Якщо дані про інтролігатора, час виготовлення та реставрацію оправи є в маргінальних записах рукопису, тоді подається відсилка на них. Час опрацювання кодексів подається також і за історичними або архівними даними.

Зміст. Розкривається за жанром пам'ятки, вказується, по можливості, літературна редакція за сучасними методичними рекомендаціями. Відмічаються, при наявності, пропущені частини, статті та інші тексти відповідно до встановленої літературної редакції.

При детальному розкритті змісту заголовки статей подаються зі збереженням орфографії. У більшості описів зміст детально не розкривається, оскільки жанри пам'яток переважно вже досліджені вченими, встановлені їх редакції. А також коли зміст тієї чи іншої пам'ятки вичерпно відтворений в друкованих археографічних фондових каталогах кінця XIX – початку XX ст. рукописних зібрань та колекцій ІР НБУВ, відсилки на які також подаються. Літературна редакція кодексів визначалася за сучасними дослідженнями та методичними рекомендаціями, зокрема: *Апостол* – О.П. Лихачової, *Євангелія* – Л.П. Жуковської, *Златоуст* – Т.В. Черторицької; *Мінея* – О.І. Рогова; *Октоїх* – Н.Б. Шеламанової; *Пролог* – М.Ю. Бубнова; *Триодь* – М.О. Моміної; *збірники та конволюти* – Л.М. Костюхіної, В.Ф. Покровської, М.М. Розова, М.Б. Тихомирова, М.В. Щепкіної³⁹.

Обумовлюється, якщо рукопис зберігся частково або в уривку. Невеликі уривки наводяться повністю.

Втрати тексту. Відмічаються фізичні втрати, по можливості – детально. Якщо в рукопису відсутні окремі аркуші, кількість яких незначна, то це зазначається в рубриці *Кількість та стан збереження аркушів*, в підрубриці *Зошити*. Також вказується невірне розташування частин тексту або окремих аркушів; якщо розташовані невірно лише окремі аркуші, це відмічається тільки в підрубриці *Зошити*. В кінці рубрики вказується на наявність правок тексту писця, редактора, читача.

Записи. Послідовно відмічаються записи писців (вихідні записи з ім'ям писця та записи, приналежність яких писцеві встановлена дослідником), власників,

³⁹ *Лихачева О.П.* Славяно-русский апостол XI–XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 420–447; *Жуковская Л.П.* Славяно-русские евангелия XI–XIV вв. // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1973. – Вып. 1. – С. 356–383; *Черторицкая Т.В.* Торжественник и Златоуст в русской письменности XIV–XVII вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 2. – С. 329–381; *Рогов А.И.* Миней (справка) // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1973. – Вып. 1. – С. 297–305; *Шеламанова Н.Б.* Славяно-русский Октоих (ненотированный) XII–XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 340–388; *Бубнов Н.Ю.* Славяно-русские прологи // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1973. – Вып. 1. – С. 274–296; *Момина М.А.* Постная и Цветная Триоди. Содержание Триоди // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 389–419; *Костюхина Л.М., Покровская В.Ф., Розов Н.Н., Тихомиров Н.Б., Щепкина М.В.* Описание сборников // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей ... – М., 1973. – Вып. 1. – С. 214–223.

вкладні, дарчі, купчі та ін. Також подаються записи XVIII–XX ст. власників, описувачів, дослідників, бібліотечні, музейні та інші про історію, зміст й вивчення рукопису.

Вказуються точна чи встановлена дата, тип запису, місцезнаходження в тексті (арк.), тип письма (півустав та скоропис зазначаються тільки для записів до кінця XVIII ст. включно), чорнило. Тексти цих записів подаються повністю, зі збереженням орфографії. Записи типу “проба пера” переважно наводяться тільки тоді, коли вони містять інформацію з історії створення та побутування рукопису. Релігійні та побутові записи, в яких немає історичних та кодикологічних даних, не наводяться, лише подається посилання на їх місцезнаходження в тексті.

Старі шифри, наклейки, екслібриси, штампи. Всі дані передаються в точній відповідності до рукопису, скорочення не розкриваються. У кінці рубрики подається інформація про колишнє місцезнаходження рукопису в інших книгозбірницях та про час надходження до ІР НБУВ.

Історія побутування рукопису, яка відображена безпосередньо на аркушах пам'ятки, подається за хронологією записів у рубриці *Записи*. Історія надходження рукописів до бібліотек XIX–XX ст. подається після рубрики *Старі шифри, штампи*, які також дають інформацію з історії рукопису.

У кінці рубрики подається інформація про надходження рукопису до відділу рукописів Всенародної бібліотеки України (скорочено – відділ рукописів ВБУ, нині це – Інститут рукопису НБУВ). Не подається інформація про належність рукописів у складі колекції ЦАМу та бібліотеки КДА до різних просвітницьких установ після закриття КДА в 1919 р., через складність й суперечливість даних цього періоду. 22 листопада 1923 р. фонди ЦАМу та бібліотеки КДА були передані Інститутом народної освіти у відання Подільської філії ВБУ⁴⁰. Від часу закриття КДА і до передачі до ВБУ фонди знаходилися в приміщенні колишньої бібліотеки КДА. Раритетні рукописи, що експонувалися у вітринах колишнього ЦАМу в 1923 р., після його розформування були передано до Відділу Письма і Друку Лаврського антирелігійного музею (т. зв. Музейного городка на території колишньої Києво-Печерської Лаври). З Подільської філії основний масив рукописів колекції ЦАМу та бібліотеки КДА був переданий до відділу рукописів ВБУ наприкінці 1924 р.⁴¹ Решта рукописних матеріалів, переважно не розібраних і не описаних, була передана до відділу рукописів 7 січня 1930 р., за розпорядження адміністрації ВБУ від 22 грудня 1929 р.⁴² Раритетна частина колекції ЦАМу надійшла із Лаврського музею до відділу рукописів у 1934 р.

Опис. Подається друківана література з археографічного опису писемних пам'яток, указується прізвище дослідника, рік видання та сторінки. При посиланнях на “Сводные каталоги” прізвище археографа не вказується. Також наводяться основні розбіжності, якщо такі існують, в описах рукописів поперед-

⁴⁰ Див.: ІР НБУВ, ф. 52, № 36.

⁴¹ Див.: Акт передачі від 26. 11. 1924 р. – Архів ІР НБУВ, оп. 1, № 40, арк. 40–43. Передавав рукописні зібрання КДА завфілією А.С. Криловський, приймав завідувач відділом рукописів І.П. Житецький.

⁴² Див.: Архів ІР НБУВ, оп. 1, № 40, арк. 176.

ніх археографів та укладача даного каталогу – в назві пам'ятки (типова назва, жанрове визначення) та часі її створення. Якщо опис не опублікований, то зазначається, що опис фондовий.

У кінці рубрики вказується на відсутність інформації про рукопис у "Предварительном списке славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (Для "Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно") / Сост. Н.Б. Шеламанова // АЕ за 1965 год. – М., 1966. – С. 177–272 (скорочено – *ПС XI–XIV 1966*), а також на відсутність опису в першому випуску "Сводного каталога славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии. XIV в." – М., 2002. – Вып. 1 (Апокалипсис – Летопись Лаврентьевская) (скорочено – *СК XIV 2002 I*).

Публікація. Подається інформація про опублікування пам'ятки або її частин, статей, уривків, ілюстрацій.

Ілюстрація. Вказується на порядковий номер ілюстрації (-ій) тексту в Палеографічному альбомі.

У рубриках відсутність тих чи інших елементів опису переважно не констатується.

Коментарі до елементів описів подаються в посторінкових примітках.

Основні принципи передачі текстів

Тексти рукописів та записів передаються на основі правил видання пам'яток, безпосередньо українських⁴³, та власних досліджень. Вони публікуються зі збереженням орфографії, зокрема, літер **ѣ, ѓ, е, ѡу, ѱ, ѕ, ѣ, ѡ, ѡ, ж, з, ѣ, ѡ, ѡ**, крім букви **и**, – вона передається через **и**. Виносні літери та **єри** відтворюються відповідно до тексту. Титли проставляються в уніфікованому вигляді (**^**). Частка **-ся** в постпозиції пишеться разом із відповідними дієслівними формами. Лігатури розкриваються, крім **ѡ** та **ѣ**, і не позначаються. Слова, написані неправильно, передаються без виправлень. Числа подаються у відповідності до джерела. Зберігаються наявні в тексті **паєрки**, вони з технічних причин ставляться між літерами. Зберігаються всі пунктуаційні знаки. Діакритичні знаки не відтворюються. Сумніви в точності передачі тексту через нерозбірливе написання або пошкодження тексту відмічаються в квадратних дужках.

При розгляді графіко-орфографічних особливостей письма, при прикладах не завжди відтворюються їх графічні накреслення, оскільки комп'ютерний шрифт є уніфікованим; на їх певні особливості вказується в оповідній формі.

Каталог підготовлено відповідно до сучасних українських правописних норм⁴⁴.

Структура роботи

Робота складається з основної частини, науково-довідкового апарату та палеографічного альбому.

⁴³ Передача текстів документів і пам'яток. Методичні рекомендації за матеріалами науково-методичної наради, квітень 1990. – К., 1990; Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською українською редакції : Проект. – К., 1995.

⁴⁴ При передачі власних імен та прізвищ, релігійно-канонічної та церковно-обрядової термінології також було використано такі видання: Православний церковний календар на 2002 рік / Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2001; Пуряева Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Л., 2001.

Основну частину складають тексти наукових археографічних описів рукописних книг XIV ст. з фондів ІР НБУВ та їх кодиколого-орфографічне дослідження. Кодекси та уривки розміщені в алфавітній послідовності за типовими назвами. Під однією типовою назвою пам'ятки подані за хронологією та фондовою послідовністю.

Науково-довідковий апарат видання складається зі змісту, передмови, покажчиків та списків скорочень. Покажчики несуть значну інформацію про зміст описів пам'яток XIV ст.: Алфавітний покажчик рукописів, Хронологічний покажчик рукописів, Покажчик рукописів за фондами (зібраннями, колекціями), Покажчик штампів та старих шифрів, Покажчик мов та мовних редакцій рукописів, Покажчик матеріалу письма, Іменний покажчик, Покажчик топонімів, монастирів, церков. У покажчиках посилання подаються на номер археографічного опису пам'ятки. У списках скорочень подано використану літературу, книгосховища та слова.

У *Палеографічному альбомі* представлено знімки зі всіх рукописів XIV ст. ІР НБУВ, подано зразки почерків усіх писців. Ілюстрації розміщуються в хронологічній послідовності. При текстах до них подаються: порядковий номер ілюстрації, номер рукопису за каталогом, назва рукопису, час створення, шифр зберігання та аркуш.

У процесі роботи над створенням каталогу постійну підтримку і допомогу авторові надавали співробітники ІР НБУВ, зокрема, наукове керівництво і всебічне сприяння в роботі – директор Інституту *Л.А. Дубровіна*; консультації стосовно оправи – *О.М. Гальченко*; науково-редакторську підтримку – завідувача відділом джерелознавства *Н.М. Зубкова* та наукові співробітники *М.Л. Скірта*, *О.С. Боляк* і *С.Г. Даневич*, за що їм щиро дякуємо.

КОДИКОЛОГО-ОРФОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КИРИЛИЧНОЇ РУКОПИСНОЇ КНИГИ XIV ст. З ФОНДІВ ІНСТИТУТУ РУКОПІСУ НБУВ

озвиток графіко-орфографічних систем слов'янського кириличного письма знаходиться в тісній взаємодії з історичним та культурним розвитком слов'янських народів. Цим обумовлюється актуальність проведення кодиколого-орфографічних досліджень, на що неодноразово звертали увагу визначні східнослов'янські палеографи О.І. Соболевський, І.І. Срезневський, Є.Ф. Карський та інші ще з кінця XIX ст.¹ При здійсненні наукового описування давніх слов'янських кирилических рукописних книг, зокрема

XIV ст., одним із вирішальних факторів дослідження та одним із основних елементів опису є ідентифікація часу написання пам'яток, оскільки більшість манускриптів писано на пергамені, переважно без вихідних кодикологічних даних (записів писця, замовника, вкладних записів тощо), що викликає певні труднощі при датуванні пам'яток. Поєднання ж кодиколого-палеографічних та графіко-орфографічних методик дає можливість проводити ідентифікацію часу написання давніх пергаменних манускриптів не тільки в межах широкого датування, але й у вузьких хронологічних рамках. Графіко-орфографічні дослідження сприяють і точнішому датуванню рукописів, писаних на папері, так

¹ Срезневский И.И. Славяно-русская палеография XI–XIV вв. Лекции читанные в С.-Петербургском университете в 1865–1880 гг. – СПб., 1885. – С. 4; Соболевский А.И. Славяно-русская палеография. Лекции. – 2-е изд. – СПб., 1908. – С. 20; Карский Е.Ф. Славянская кирилловская палеография. – Л., 1928. – С. 174.

само як і безпосередньо водяні знаки паперу сприяють підтвердженню датування пергаментних манускриптів. З використанням цих методів пов'язане й встановлення походження та мовної редакції кодексів.

Вивчення й описування давніх кирилических манускриптів київських колекцій та збірок, які зараз зберігаються в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (далі – ІР НБУВ), почалося ще з кінця ХІХ ст. Г. Крижановським, П.В. Владіміровим, М.І. Петровим, О.О. Лебедевим та іншими вченими², проте й до сьогодні не проведене їх комплексне кодикологічне та графіко-орфографічне дослідження. Лише в середині ХХ ст. розв'язанням цих завдань при дослідженні давніх манускриптів для каталогу “Слов'янські рукописи ХІ–ХІV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації)” (К., 1969) займався М.В. Геппенер³. До кожного археографічного опису вченим подано коментарі-пояснення щодо основних елементів та результатів проведених ним досліджень, які переважно стосувалися часу написання пам'ятки, походження, мовної редакції, типу та графіко-орфографічних особливостей письма.

Вивчення нами давніх кирилических канонічних манускриптів із зібрань та колекцій ІР НБУВ здійснюється вже давно. До запропонованого каталогу увійшли археографічні описи 35 слов'янських рукописних кодексів та уривків ХІV ст., писаних церковнослов'янською мовою східно- та південнослов'янських редакцій. У процесі роботи було проведено переописування як відомих у науці рукописів, так і опис документів, ще не залучених до широкого наукового обігу, з урахуванням основних новітніх даних та результатів сучасних джерелознавчих, спеціальних історичних та гуманітарних галузей знань, а також на основі власного досвіду укладача в описуванні давніх кирилических манускриптів⁴. Були критично переглянуті описи попередніх дослідників, для багатьох рукописів уточнювалося датування, зокрема, останніх за часом описів, уміщених у каталозі М.В. Геппенера (К., 1969), та декількох описів, включених до першого випуску “Сводного каталога славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии: ХІV век” (Вип. 1: Апока-

² *Крыжановский Г.* Рукописные евангелия киевских книгохранилищ: Исследование языка и сравнительная характеристика текста. – К., 1889; *Владимиров П.В.* Обзор южнорусских и западнорусских памятников письменности от ХІ до ХVІІ ст. // Чтения в Обществе Нестора Летописца – К., 1890. – Кн. 4. – Отд. 2; *Петров Н.И.* Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1879. – Вып. 1–3; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891. – Вып. 1: Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1896. – Вып. 2: Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Никольского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви; *Петров Н.И.* Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1904. – Вып. 3: Библиотека Киево-Софийского собора; *Лебедев А.* Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1.

³ Каталог виданий за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського, які переважно надавали адміністративно-робочу підтримку. Далі скорочено – *Геппенер М.В.* Слов'янські рукописи ХІ–ХІV ст. у фондах відділу рукописів ...

⁴ Просвітителі Кирило і Мефодія у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог рукописів другої половини ХV – першої чверті ХХ ст. / Вступ. ст. П.С. Соханя; Уклад., передм. Л.А. Гиатенко. – К., 1995; *Гиатенко Л.А.* Слов'янська кирилическа рукописна книга ХV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог. – К., 2003.

липсис – Летопись Лаврентьевская. М., 2002. Далі скорочено – СК XIV 2002 I). Визначення часу написання, походження та мовної редакції пам'яток здійснювалося на основі досліджень східно-⁵ і південнослов'янських⁶ учених та власних напрацювань у вивченні графіко-орфографічних особливостей староукраїнських пам'яток, дослідження проблеми другого південнослов'янського впливу на українську писемність⁷.

Запропоноване дослідження присвячене розгляду графіко-орфографічних

⁵ *Соболевский А.И.* Южнославянское влияние на русскую письменность в XIV–XV веках / Речь, читанная на годовичном акте Археолог. ин-та, 8 мая 1894 г. проф. А.И. Соболевским. – СПб., 1894; *Огієнко І.* Новочасний церковнослов'янський правопис: Історичний нарис з палеографії та палеотипії (З семінара церковнослов'янської мови Православного Богословського Відділу Варшавського університету). – Варшава, 1926; *Огієнко І.* Історія церковно-слов'янської мови. – Варшава, 1927. – Т. 1; *Бульча А.М.* Развіццё арфаграфічнай сістэмы старабеларускай мовы. – Мінск, 1970; *Москаленко А.А., Терлецька В.М.* Український правопис (Бібліографія, матеріали на допомогу науковій та учбовій роботі). – Одеса, 1971; *Князевская О.А., Чешко Е.В.* Рукописи митрополита Киприана и отражение в них орфографической реформы Евфимия Тырновского // Тырновска книжовна школа 2. Ученици и последователина Евтимий Тырновский. Втори междун. симп., Велико Тырново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 282–292; *Жуковская Л.П.* К вопросу о южнославянском влиянии на русскую письменность (Житие Анисьи по спискам 1282–1632 гг.) // История русского языка: Исследования и тексты. – М., 1982. – С. 227–287; *Жуковская Л.П.* О втором южнославянском влиянии // Die slawischen sprachen. – 1982. – Bd. 2. – S. 131–144; *Жуковская Л.П.* О южнославянском влиянии XIV–XV вв. (На материале проложного Жития Евгения) // Язык и письменность среднеболгарского периода. – М., 1982. – С. 26–60; *Жуковская Л.П.* Грецизация и архаизация русского письма 2-й половины XV – 1-й половины XVI в. (Об ошибочности понятия “второе южнославянское влияние”) // Древнерусский литературный язык в его отношении к старославянскому. – М., 1987. – С. 144–176; *Осипов Б.И.* История русского письма. – Омск, 1990; *Гальченко М.Г.* Книжная культура. Книгописание. Надписи на иконах Древней Руси: Избр. работы. – М.; СПб., 2001, та ін.

⁶ *Мошин В.* О периодизации русско-южнославянских литературных связей X–XV вв. // ТОДРЛ. 1963. – Т. 19. – С. 28–106; *Мошин В.* Революції у історії старог српског правописа // Библиотекар, XV. – Београд, 1963. – № 6. – С. 465–475; *Недельковид О.* Правопис “Ресавске школе” и Константин Философ // Српска књижевност у књижевној критици: I. Стара књижевност. – Београд, 1965. – С. 467–475; *Мошин В.* Палеографическо-орфографические нормы южнославянских рукописей // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1973. – С. 43–75; *Павлова Р.* Болгарско-русские и русско-болгарские языковые связи. – София, 1979; *Харалампиев И.* За основните принципи на езиково-правописната реформа на Патриарх Евтимий Тырновски // Български език, 1979. – Кн. 1. – С. 22–30; *Василев В.П.* Правописната реформа на Евтимий и отражението и в произведения на негови следовници и на българските Дамаскилари // Тырновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Тырновски. Втори Межд. симп., Велико Тырново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 405–421; *Кувев К., Петков Г.* Събрани съчинения на Константин Костенечки: Изследване и текст. – София, 1986; *Харалампиев И.* Езикът и езиковата реформа на Евтимий Тырновски. – София, 1990, та ін.

⁷ *Гнатенко Л.А.* Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу в правописі голосних конфесійних рукописних пам'яток останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1996. – Вип. 3. – С. 39–57; *Гнатенко Л.А.* Староукраїнський правопис останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. у зв'язку з проблемою другого південнослов'янського графіко-орфографічного впливу (Букви на позначення голосних звуків) : Автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К., 1997; *Гнатенко Л.А.* Поєднання палеографічних та орфографічних досліджень при вивченні староукраїнських писемних пам'яток // Український археографічний щорічник. – К., 1999. – Вип. 3/4. – С. 103–109; *Гнатенко Л.А.* Правопис приголосних та буквених знахів у староукраїнських конфесійних писемних пам'ятках (у зв'язку з другим південнослов'янським графіко-орфографічним впливом) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 11–21; *Гнатенко Л.А.* Середньоболгарські орфограми як засіб ідентифікації часу написання староукраїнських конфесійних пам'яток // Наукові праці НБУВ. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 266–277; *Гнатенко Л.А.* Письмо Пересопницького Євангелія та графіко-орфографічні особливості пам'ятки // Пересопницьке Євангеліє 1556–1561 рр. Дослідження. Транслітерованій текст. Словопоказчик / Вид. підг. І.П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко; Вступне слово О.С. Онищенко. – К., 2001. – С. 55–73; *Дубровіна Л.А., Гнатенко Л.А.* Кодикологічні дослідження Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Давня македонська рукописна книга // Українсько-македонський науковий збірник. – К., 2004. – С. 288–303, та ін.

методів описування манускриптів XIV ст. та їх взаємодії з кодикологічними методами при встановленні часу написання, територіальної та мовної локалізації кодексів. Розглядається правопис пам'яток в історичному та кодикологічному аспектах, на основі чого здійснюється датування пам'яток за графіко-орфографічними особливостями письма, аналізуються їх зміни в різних хронологічних періодах, тобто розглядається історична зміна узусу (під узусом мається на увазі книжна правописна норма, коли правило, закріплене писцевою практикою, вживається послідовніше, ніж не закріплене). Враховується й те, що використання узусних орфограм багато в чому залежить від "норм" книжкового центру або скрипторію та особистих уподобань письменника або писця.

Далі матеріал дослідження з отриманими результатами подається в двох частинах: перша – пам'ятки східнослов'янської писемності, друга – пам'ятки південнослов'янської писемності, яким передують історико-культурний вступ. Кожна частина містить огляд орфографічної ситуації XIV ст. Матеріал систематизовано за походженням та мовною редакцією пам'яток у хронології проведеного нами датування в такій послідовності: східнослов'янські пам'ятки української та, загально, східнослов'янської редакцій; південнослов'янські пам'ятки болгарської, сербської та македонської редакцій. Результати дослідження подаються окремо за манускриптами у відповідності до описів, уміщених в каталозі. Спочатку пропонується наше датування рукописної книги чи уривка із зазначенням назви, кількості аркушів, шифру зберігання, порядкового номера опису в каталозі та номера ілюстрації, поданої в палеографічному альбомі. Далі зазначається датування в хронології вивчення й описування манускрипту попередніми дослідниками (в окремих дослідженнях – за прізвищами (мовою оригіналу), в попередніх списках та зведених каталогах слов'янських рукописів – аббревіатурою), що дає можливість простежити процес наукового встановлення часу написання конкретного рукопису. Основна увага приділяється ідентифікації часу написання манускриптів, визначенню типу письма та графіко-орфографічних особливостей з наведенням основних рис, характерних для рукописів конкретного хронологічного періоду. На основі їх аналізу здійснюється датування манускриптів, зокрема, писаних на пергамені, і які не мають для цього інших археографічно-кодикологічних та палеографічних критеріїв. Зазначається характер письма: одноєрове (ъ) безюсове; одноєрове (ь) юсове (▲, Ж); двоєрове (ъ, ь) юсове (▲), коли вживається тільки один юс малий; двоєрове (ъ, ь) юсове (▲, Ж). Основна увага зосереджується на узусних орфограмах уживання букв на позначення голосних звуків, оскільки для їх передачі в слов'янських графіко-орфографічних системах використовувалися дублетні букви; при передачі приголосних звуків, за винятком декількох, графемна дублетність не була поширена. Подаються й пояснення щодо результатів проведених досліджень, на основі яких було здійснено підтвердження чи уточнення даних попередніх дослідників або взагалі передатовано рукописи. Також, оскільки половина з досліджуваних й переописаних та передатованих нами рукописів проходила за каталогом М.В. Геппенера, дані якого ми використовували в своєму дослідженні, ми вважаємо за необхідне подавати розгорнуто або повністю коментарі вченого щодо датування, встановлення типу письма та графіко-орфографічних особливостей. До надання в повному обсязі аналізу

графіко-орфографічних особливостей рукописів, поданого в каталозі М.В. Гепенера, нас спонукало й те, що посилання на них не є бажаними, оскільки каталог вже став бібліографічною рідкістю.

В історії східних та південних слов'ян XIV ст. є часом бурхливих історичних та культурних змін.

Для східних слов'ян – це період феодальної роздробленості після падіння державності Київської Русі та поступового усталення власних писемних особливостей середньовічної української, білоруської та російської книжності. Безпосереднім нащадком та продовжувачем культурних традицій Київської Русі є українська культура. Розпад держави Київської Русі, спричинений процесом феодальної роздробленості другої половини XII – першої половини XIII ст., поступово призвів до утворення на етнічних українських землях удільних князівств (Київське, Чернігівське, Переяславське, Володимиро-Волинське, Галицьке). З 1223 р. почалися набіги на Русь монгольських орд, які поступово завоювали її землі. Наприкінці 1240 р. був захоплений престольний град Київ, після падіння якого одна з найбільших і наймогутніших країн середньовічної Європи перестала існувати, більшість її території підпала під васальну залежність. Тільки Галицько-Волинське князівство не зазнало повного розгрому, і переважно саме там продовжувалася безперервність писемної традиції. Удільні князівства, послаблені постійними набігами військ Золотої Орди та міжусобними чварами, потрапили під тривалу експансію сусідніх держав. Так, Литва поступово захопила Східну Волинь, Чернігівсько-Сіверську, Київську, Переяславську землі й Поділля; Польща – Галицьку землю й Західну Волинь; Молдавія – Буковину. У середині XIV ст. більша частина південно-західних земель опинилася в складі Великого князівства Литовського і Польського королівства, які згодом, унаслідок Крехівської унії (1385 р.), об'єдналися в Річ Посполиту. Більш сприятливі обставини для культурного розвитку склалися на українських землях, захоплених Литовським князівством, яке здійснювало незалежну від Польщі політику, і народ якого не мав власної писемності, тому на державному рівні діловодство провадилося давньоукраїнською (давньоруською) мовою, підтримуючи таким чином політичне та культурне життя всередині конфедерації та спілкування з сусідніми країнами, використовуючи культурні здобутки колишньої Київської Русі. Цим підтримувався і стимулювався розвиток української писемності, її жанрів і стилів, оскільки українські князівства мали певну незалежність у складі Литви. У XIV ст. поживаються культурні взаємозв'язки слов'янських народів, збільшується кількість паломників зі східної Слов'янищини до Константинополя і на Афон, де діють скрипторії з перегляду та переробки релігійних текстів, що сприяло привезенню й поширенню виправлених канонічних текстів. Наприкінці XIV ст. українська культура була долучена до загальноєвропейського реформаційного руху, який з середини XIV ст. поширювався з Афону та Балкан. На українській писемності став позначатися т. зв. другий південнослов'янський вплив, що зумовило в релігійному богослужбовому письменстві повернення до канонічності тексту та виправлення орфографії, спричинене безпосередньо книжною реформою, проведеною в 1375 р. в Болгарії тирновським патріархом Євфимієм. Наприкінці XIV ст., у зв'язку із завоюванням Балкан турками, в Україні з'являються болгарські та сербські емігранти, які

М.Ф. Раєвського*. До відділу рукописів ВБУ він поступив наприкінці 1929 р. разом з частиною рукописів ЦАМу КДА, які не були передані до відділу в кінці 1924 р. при надходженні колекції ЦАМу з Подільської філії ВБУ**.

Опис. Изв. ЦАО КДА 1881, 512–513 (XIII–XIV ст.); Титов 1911, 13 (XIV ст.); Лебедев 1916, 21 (XIII–XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 212, № 416 (XIII–XIV ст.); Геппенер 1969, 74–77, № 21 (Апостол апракос, XIII–XIV ст.); СК XI–XIII 1984, 343, № 428 (XIII/XIV ст.).

У СК XIV 2002 I не вказано.

Публікація. Титов 1911, вклейка рис. 9 (репродукція арк. 83); Геппенер 1969, 77, табл. XVI (транслітерація тексту арк. 146, Діян. IX, 32–39; фотокопія арк. 55).
Ілюстрації. № 6, 7.

2. АПОСТОЛ.

Середина XIV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ніж.), № 153.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 4°: 235 x 160, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 170 x 100, рядків 27, арк. 1–6 зв., 98–105 зв.; 160 x 100, рядків 23, арк. 7–9 зв.; 160 x 100, рядків 22, арк. 10–17 зв.; 165 x 100, рядків 24, арк. 18–97, 114–208 зв.; в один стовпець. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження аркушів. I + 208 арк. Чистий захисний арк. I, при поновленні книжного блоку був приклеєний до звороту верхньої кришки оправи, тепер відклеєний. Нумерація аркушів [1905 р.], М.Н. Сперанського, чорним чорнилом, зроблена під час описування нових надходжень до бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька (див. запис 2).

Зошитів 27, переважно по вісім аркушів: 1⁷ (перший аркуш – це захисний арк. I, відсутній останній аркуш, після арк. 6), 2³ (відсутні два перші аркуші, перед арк. 7, та три останні, після арк. 9), 3⁸–26⁸, 27⁷ (відсутній останній аркуш, після арк. 208, від нього біля корінця збереглася маленька смужка з частиною верхнього лівого кута, з окремими літерами, підклеєна до звороту нижньої кришки оправи). У рукопису відсутні сім аркушів***. Сигнатура відповідає часу створення рукопису, знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів, іноді зрізана, наявні лише титла, чорнило темно-коричневе; відновлена олівцем М.Н. Сперанським.

Аркуші рукопису пошкоджені вологою, пліснявою, пожовтілі; перші й останні аркуші потемнілі й забруднені; чорнило поруділо; пергамен хвилястий, на багатьох аркушах дірки від вичинки; немає частинок нижніх полів арк. 56, 70, 69, 112, 139, 144, 147, 152; аркуші на початку та в кінці рукопису пошкоджені шашелем; випадають з блоку книги арк. I, 1, 7, 10, 11, 16, 17, відриваються арк. 8, 9, 186–208.

* Изв. ЦАО КДА 1881, 512–513.

** Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 40, арк. 40–43.

*** У попередніх описах зазначено вісім утрачених аркушів, проте між арк. 6 та 7 відсутні не чотири, а три аркуші (Сперанский 1905, 7; Геппенер 1969, 84; СК XIV 2002 I, 101).

Матеріал письма. Пергамен, цупкий, різної товщини та якості.

Письмо. Півустав др. пол. XIV ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків: I) арк. 1–17 зв., 98 зв.–113 зв.; II) арк. 18–98 зв., 113 зв.–208 зв.

Письмо одноєрове (ь) безюсове.

Чорнило темно-коричневе (в другого писця – рудіше), кіновар.

Оздоблення. Заставка проста плетінчаста, відкриває книгу, арк. 1, у вигляді двох переплетених білих стрічок, обведених кіновар'ю. Заголовки Діянь та Послань великі кіноварні, виконані простою в'яззю; заголовки статей, кінцівки читань, покажчики читань на дні місяців, зачала, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Оправа. XV ст.: 240 x 165 x 75. Дошки з жолобками в шкірі темно-коричневого кольору з рослинним тисненням, на нижній кришці клейми із зображенням тварин. Блок книги пізніше перешивався, при цьому захисний аркуш було приклеєно до звороту верхньої кришки (зараз він окремих), а смужку від утраченого останнього аркуша рукопису – до нижньої кришки оправи. Корінець шкіряний, від нього збереглася тільки середня частина вздовж блоку, приклеєна до корінця книги. Шкіра на кутах дощок розірвана й протерта, поточена шашелем, на верхній – дірки, від застібок збереглися тільки шпеньки.

Зміст. Діяння та Послання апостольські. Послідовність статей збережена. Увесь текст розбитий на зачала. Вказівки днів читання, початку та кінця читань відмічено в тексті.

Арк. 1–51. Діяння апостольські. Поч.: “Лу^к ѿв^ллиста се напи^сание ѿ дѣяніахъ ап^лельсцѣхъ”. Втрачено тексти: між арк. 6 та 7 – арк. 6 зв. закінчується словами: “лѣ^т бо бѣ болюе .м. члѣвоу ѿ нѣм^л же бы^с знамение семоу.” (Діян. IV, 22), арк. 7 починається зі слів: “[и]мени дѣлѣт^л ісѣа сп^лбише се бес^ччестѣи быти” (Діян. V, 41); між арк. 9 та 10 – арк. 9 зв. закінчується словами: “створивъ знаменіа и чудеса. въ земли іегу^птьсцѣѣи. и въ чрѣмнѣмъ мори. и въ поу^стыни лѣ^тъ.” (Діян. VII, 36), арк. 10 починається зі слів: “... на заколеніе ведень бы. и яко агньць” (Діян. VIII, 32). Втрати тексту відмічено олівцем.

Арк. 51–193 зв. Послання апостольські: Соборне послання св. ап. Якова (51–56 зв.); Перше Соборне послання св. ап. Петра (56 зв.–62 зв.); Друге Соборне послання св. ап. Петра (62 зв.–66); Перше Соборне послання св. ап. Іоана Богослова (66 зв.–72); Друге Соборне послання св. ап. Іоана Богослова (72–72 зв.); Третє Соборне послання св. ап. Іоана Богослова (72 зв.–73 зв.); Соборне послання св. ап. Іуди (73 зв.–75); Послання св. ап. Павла до римлян (75–97 зв.); Перше Послання св. ап. Павла до коринф'ян (98–118); Друге Послання св. ап. Павла до коринф'ян (118–132); Послання св. ап. Павла до галатів (132–139); Послання св. ап. Павла до ефес'ян (139–146); Послання св. ап. Павла до филип'ян (146–151); Послання св. ап. Павла до колос'ян (151 зв.–156); Перше Послання св. ап. Павла до солун'ян (156–160 зв.); Друге Послання св. ап. Павла до солун'ян (160 зв.–163); Перше та Друге Послання св. ап. Павла до Тимофія (163–173); Послання св. ап. Павла до Тита (173–175 зв.); Послання св. ап. Павла до Філімона (175 зв.–176 зв.); Послання св. ап. Павла до євреїв (176 зв.–193 зв.).

Арк. 193 зв.–208. Місяцеслов (вересень–серпень), зі слов'янськими назвами місяців. Слов'янські та руські пам'яті: 30 листопада, Проявлення хрещення Руської землі ап. Андрієм (198); 14 лютого, пам'ять прп. Кирила Філософа,

вчителя слов'янського (201); 6 квітня, свт. Мефодія, архиеп. Моравського (203); 3 травня, прп. Феодосія Печерського (204); 9 травня, перенесення мощей свт. і чудотворця Миколая з Мир Ликійських у м. Бар (204); 24 липня, мчч. блгвв. князів Бориса і Гліба (206 зв.). На полях одиничні богослужбові помітки значно пізнішого часу, зроблені невпевненим півуставом.

Арк. 208–208 зв. Показчик апостольських читань в суботи й неділі Великого посту та Страсного тижня, з прокимнами недільними, обривається: “Гл̅ѣ .д̅. Юко възвеличше се дѣла. Сѣ. Бл̅ви дш̅е моа̅ га. Аллу̅а. Гл̅ѣ .д̅. ...”.

Пропущені показчики читань проставлено у XVII ст. та в 1905 р., М.Н. Сперанським.

Записи. 1) Поч. XX ст., на звороті нижньої кришки оправи, почерком В.В. Качановського (припущення М.Н. Сперанського. – Л.Г.), олівцем: “Погъ Онуфрїе от (перекреслено) изъ с. Боняне (Скопльскаго О.). Его сынъ Николай”.

2) 1905 р., М.Н. Сперанського, на звороті нижньої кришки оправи, чорним чорнилом: “Всего 208 (двести восемь) листовъ” та олівцем: “1905, М. Сперанск.”

3) 1934 р., олівцем: “Акт. 31, п. 47. 22/Л. 34”.

Старий шифр, штамп, наклейка. “153” на наклейці; штамп на арк. 1, 208 зв.: “П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко”; наклейка друкарська на корінці оправи та на звороті верхньої кришки: “Библиотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 153. Рукописн. отд.”.

До бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька Апостол надійшов у 1902 р. у складі колекції професора В.В. Качановського*, до якої він потрапив від Миколая, сина попа Онуфрія з с. Боняне, попереднього власника рукопису. До відділу рукописів ВБУ Апостол надійшов 27 листопада 1934 р. у складі рукописного зібрання бібліотеки колишнього Історико-філологічного інституту кн. Безбородька, переданого Ніжинським педагогічним інститутом**.

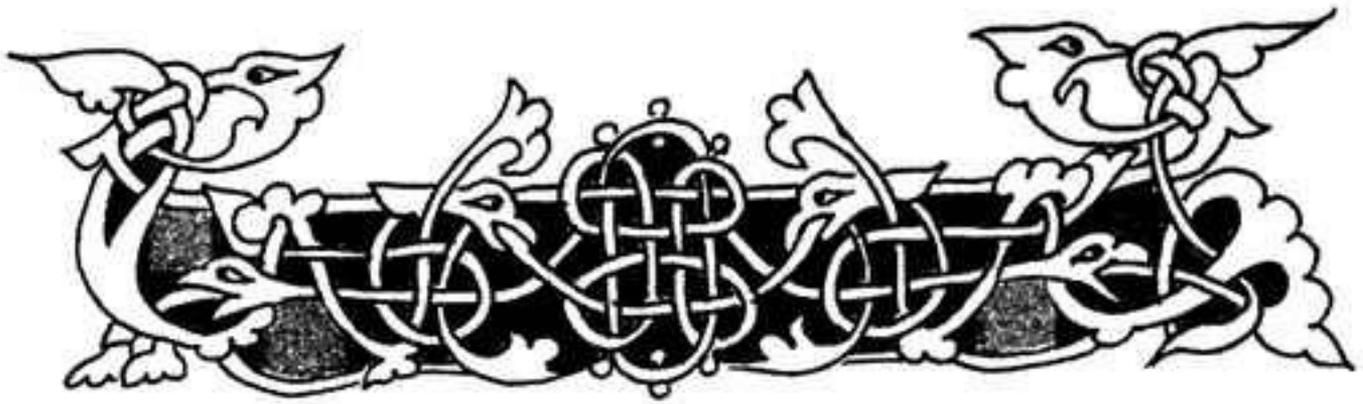
Опис. Воскресенский 1906, 10–12 (XIV ст.); Воскресенский 1908, VI (XIV ст.); Сперанский 1905, 7–9 (кін. XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 240, № 917 (XIV ст.); Геппенер 1969, 83–85, № 26 (кін. XIV ст.); Стефановић 1989, 144 (склад місяцеслова); Турилов 1993, 19 (перш. пол. XIV ст.); Турилов 1993 I, 39 (перш. пол. XIV ст.); Лосева 1999, 25 (поч. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 101–102, № 8 (перш. пол. (поч. ?) XIV ст.).

Публікація. Геппенер 1969, табл. XXI (арк. 1).

Ілюстрації. № 17, 18.

* Колекцію рукописів В.В. Качановський придбав між 1879 та 1883 рр. на Балканах (СК XIV 2002 I, 102). Власне колекція була передана до Історико-філологічного інституту кн. Безбородька після смерті професора його братом, О.В. Качановським.

** Див. запис № 3 та Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 250–256.

3. БОГОСЛУЖБОВИЙ ТЕКСТ. Фрагменти.

Кінець XIV – початок XV ст.

Ф. 235, № 7.

Мова. Церковнослов'янська (східнослов. ред.).

Формат, розмір. Чотири смужки: 20–23 x 98; 20 x 85; 25 x 90; 28 x 95.

Організація сторінки. Фрагменти, очевидно, одного стовпця рукопису, писаного в два стовпці.

Кількість та стан збереження аркушів. Чотири пергаменні смужки, вмонтовані між склом.

Пергамен забруднений; тексти частково змиті, вкриті рудими плямами та клеєм, чорнило вицвіло; смужки вирізані нерівно, вони правили для скріплення дощок оправи під корінцем книги.

Матеріал письма. Пергамен.

Письмо. Півустав старший руський кін. XIV – поч. XV ст., маленький, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Ініціали невеликі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Зміст. [Богослужбовий текст]. Читається тільки уривок 1а: "Иже пища на^с ... жающа^с / и свѣта на[с]ы[ща]єми. и / жизнь вѣчную у бозѣ (?)".

Фрагменти добуто, як вказано в опису М.В. Геппенера, можливо, з оправи (картон у шкірі) рукописних записів (побутових, історичних та ін.) оршанського хорунжого Михайла Млечка, 1615–1637 рр., які зберігаються в зібранні рукописів Щорсовської бібліотеки графа Литавора Хрептовича під № 10*, за інвентарем ІР НБУВ – ф. 1, № 5962 (Геппенер 1969, 63).

Опис. ПС XI–XIV 1966, 271, № 1493 (XIV – XV ст., ф. 1, № 5962); Геппенер 1969, 63–64, № 17; СК XIV 2002 I, 183, № 73 ("Богослужбевная книга", кін. XIV (?) – поч. XV ст.); Гнатенко 2003 II, 149, № 57.

Публікація. Геппенер 1969, 64 (уривок 1а: "Иже пища на^с ... жающа^с [н] вѣ[.] та на[с]ы[ща]єми и жизнь вѣчную [во бозѣ (?)]").

* Див.: Пташицкия 1899, 11–12.

4. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС. Фрагменти.

Початок XIV ст.

Ф. 235, № 3.

Мова. Церковнослов'янська (східнослов. ред.)^{*}.

Формат, розмір. Чотири фрагменти аркушів із книги в 2°: 1-й – 160–180 x 265; 2-й – 145 x 275; 3-й – 30 x 205; 4-й – 111 x 280, без тексту.

Організація сторінки. Поле тексту: [340 x 222], у два стовпці розміром [340 x 111].

Кількість та стан збереження аркушів. Чотири фрагменти аркушів. Останній фрагмент чистий, із бібліотечними шифрами XIX – перш. чв. XX ст.

Фрагменти аркушів дуже поганої збереженості, використовувалися для оправи латинського рукопису XVII–XVIII ст. – першими трьома фрагментами обклеювалися кришки оправи, а четвертий був використаний для корінця книги. Аркуші зігнуті, розірвані, з дірками і залишками клею, затерті й забруднені, з майже повною втратою тексту.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий напівпрозорий.

Письмо. Устав поч. XIV ст., великий, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки писано кіновар'ю. Ініціали, букви "В" та "Г" старовізантійського типу, стрічки білі, обведені кіновар'ю; від ініціала "В" наявна тільки верхня частина голівки, а в ініціалі "Г" голівка відсутня. Заголовні літери "М" (дві) та "В" подвійного контуру, кіноварні.

Зміст. Місяцеслов на 19–25 грудня. На першому фрагменті збереглися тільки кіноварні ініціал, літери та вказівка читання: на двох рядках заголовні

^{*} Східнослов'янське походження фрагментів під час їх описування припускав М.В. Геппенер через більшу ймовірність використання для оправи латинського підручника (з якої їх було вилучено) пергаменної "макулатури" місцевого, тобто українського чи білоруського, походження, а також за залишками письма і орнаменту (Геппенер 1969, 47).

кіноварні літери "М", від вказівок читань на дні мучеників ("М^чка), вірогідно, 19 та 20 грудня; на наступному рядку вказівка читання 24 грудня – заголовна кіноварна літера "В", за якою має бути: "В[ъ навечери ро^ж. хва]" та далі кіноварна вказівка читання: "Єва^ѣ ѿ лоу^к"; під цим рядком наявна верхня частина голівки старовізантійського ініціала "В", за яким має йти текст: "В[ъ оны дѣи...]". На третьому фрагменті наявні два рядки читання 25 грудня на Різдво Христове і старовізантійський кіноварний ініціал "Г" без голівки: "Ісоу рожьшоса въ ви", далі, на двох наступних рядках, читається: "Ѡлеомѣ июдѣисцѣ / мѣ въ дѣи ирода цр^ѣа" (Мф. II, 1)*.

Старі шифри. "202" та "257" на наклейках на четвертому фрагменті, коричневим та червоним чорнилом, пізніше над № 257 олівцем вказано "М.Г." (Музейний городок).

Фрагменти були вилучені з оправи латинського рукопису з колекції рукописів Університету св. Володимира (ф. 8) співробітниками відділу рукописів БАН УРСР у 30-х роках ХХ ст.

Опис. ПС XI–XIV 1966, 213, № 429 (Євангеліє, XIII–XIV ст.); Жуковская 1968, 329 (Євангеліє, XIII/XIV ст.); Геппенер 1969, 46–47, № 9 (Євангеліє апракос (?), XIII чи XIV ст.); Жуковская 1976, 363 (XIII/XIV ст.); СК XI–XIII 1984, 350, № 444 (XIII/XIV ст.).

У СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрація. № 3.

5. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС. Уривки.

Середина – третя чверть XIV ст.

Ф. 306 (КПЛ), № 5 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 310 x 220.

Організація сторінки. Поле тексту: 235 x 165, рядків 23, у два стовпці розміром 235 x 75.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. (подвійний аркуш). Нумерацій аркушів дві: XIX ст., чорнилом; 2004 р., олівцем.

Аркуш використовувався як обкладинка: пожовтів, краї зігнуті, ветхі й розірвані, вирізано кути та частини для загину; аркуш забруднений та ушкоджений шашелем. За лицьовий бік обкладинки правили арк. 1 зв. та 2, вони вкриті клеєм по тексту, від чого текст майже не читається.

Матеріал письма. Пергамен, білий м'який.

Письмо. Устав сер. XIV ст., великий, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричнєве, кіновар та голуба фарба.

Оздоблення. Заголовок місяця лютого зроблено великими контурними літерами кіновар'ю із заповненням голубою фарбою. Ініціали великі старовізантійського типу, плетені з білих стрічок, оконтурених кіновар'ю, й оздоблені синьою фарбою. Заголовні літери кіноварні.

* Встановлення змісту третього фрагмента було проведено Л.П. Жуковською в кін. 60-х років ХХ ст.

Зміст. Місяцеслов на грудень–лютий, з євангельськими читаннями*: 1-й уривок. Текст наявний від читання на грудень на тиждень перед Різдом Христовим Євангелія від Матфея зі слів арк. 1: "... ѿ грѣхъ ихъ. се же все быѣ да сбудетса ре^чноуе ѿ г^ра прр^к'мь" (Мф. I, 21) до читання на повечір'ї Різдва Христового Євангелія від Луки до слів арк. 1 зв.: "слава въ вышньихъ бу и на земли ми[ръ]..." (Лк. II, 14). Текст на арк. 1 зв. дуже погано читається. Між цим та наступним уривком було шість аркушів тексту. 2-й уривок. Текст наявний з читання на січень в суботу Богоявлення, зі слів арк. 2: "... зѣло. и пока[за] юму вса цр^чт[ва] мира слав[и ихъ]" (Мф. IV, 8), та до читання на лютий на Стрітення Господнє, до слів арк. 2 зв.: "Въ ѿно^б. внесоста родителя Отроча і^сса въ юр^члмъ..." (Лк. II, 22). Текст на арк. 2 не читається.

Записи. Релігійні записи XVII ст., українським скорописом, темно-коричневим чорнилом. На верхньому полі арк. 1 запис не читається. Бібліотечні помітки XIX ст., на арк. 1 та 2, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "1 листь", "Листь 2^а".

Старі шифри, наклейка. "19 Д" (тобто додатковий) на білій наклейці на арк. 1 зв., Лаврської бібліотеки XIX ст., коричневим чорнилом, пізніше перед ним вгорі вказано "5 п" (номер за каталогом М.І. Петрова); "52" на арк. 1, червоним олівцем.

До відділу рукописів ВБУ уривки надійшли 17. 03. 1934 р. у складі раритетів частини колекції колишнього ЦАМу з Відділу письма й друку Всеукраїнського музейного городка, до якого вони поступили в 1923 р.**

Опис. Петров 1896, 8 (Два пергаменних аркуші, на яких місяцеслов з покажчиком євангельських читань на грудень, січень та лютий, не пізніше XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 244, № 1002 (Євангеліє (Уривок Місяцеслова з покажчиком євангельських читань), XIV ст.); Жуковская 1968, 328 (XIV ст.); Геппенер 1969, 58–60, № 14 (др. пол. XIV ст.), 140, табл. XI (публікація тексту на арк. 1, у підтекстовці вказано др. пол. – кін. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 361–362, № 219 (др. пол. (кін. ?) XIV ст.); Гнатенко 2005, 245–246.

Публікація. Геппенер 1969, 140, табл. XI (арк. 1).

Ілюстрація. № 13.

6. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС ПОВНИЙ ("Лаврське Євангеліє").

Третя чверть XIV ст. (до 1370 р.).

В оправі.

Ф. 306 (КПЛ), № 4 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 275 x 210, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 235–240 x 160, рядків 27, у два стовпці розміром 235–240 x 70–73. У перш. пол. XVIII ст. на верхньому полі були вписані колонтигули, які переважно зрізані при наступному опрацюванні книги.

Кількість та стан збереження аркушів. 181 арк. Арк. 86 вставний, відповідає

* Текст встановлювався за Місяцесловом Лаврського Євангелія, повного апракоса тр. чв. XIV ст., ф. 306 (КПЛ), № 4 п/1, арк. 165–165 зв., 169 зв.–171 зв. В опису М.В. Геппенера подано текстологічний аналіз частини тексту арк. 1 з текстом Лаврського Євангелія (арк. 165) (Геппенер 1969, 59–60).

** Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 82, № 1.

часу створення ркп., розміром 165 x 120. На арк. 71 зв. текстом заповнено лише третину стовпця *в*, внизу пізніше вписано запис; на арк. 158 стовпець *а* текстом заповнений лише вгорі. Нумерація аркушів кін. XIX ст., чорним чорнилом.

Зошитів 24, переважно по вісім аркушів: 1⁷ (відсутній перший захисний аркуш), 2⁸–10⁸, 11⁸, 12⁸–15⁸, 16⁶ (втрачено четвертий та п'ятий аркуші (подвійний аркуш), після арк. 123), 17⁸, 18² (втрачено шість аркушів, після арк. 135), 19⁸–23⁸, 24⁵ (це останній зошит, складався з шести аркушів, останній аркуш втрачено). Сигнатура, вірогідніше, зрізана.

Рукопис частково реставрований в сер. XVIII ст. при опрацюванні книги: краї аркушів нерівномірно і недбало обрізані, кути арк. 94, 116, 122, 129, 132 підклеєно пергаменом, переважно з відновленням втрат текстів, на арк. 69 – без відновлення тексту.

Пергаменні аркуші зі слідами вологи, пожовтілі, забруднені, з восковими плямами і дірками, зробленими при вичинці шкіри (які писець при написанні тексту оминав); тріщини пергамену зшиті; відсутні частини кутів та зрізано праве поле арк. 133; по всьому рукопису чорнило місцями зблідло; виляло чорнило на останніх рядках кінця тексту Євангелія на арк. 158; стерлися ініціали на арк. 79, 159; праві нижні кути аркушів заяложені.

Матеріал письма. Пергамен, з часом пожовтів, різної якості: глянцевої тонкий білий, на якому писав перший писець, та матовий шорсткий грубий, на якому працював другий писець.

Письмо. Устав пізній др. пол. XIV ст., середнього розміру, двох почерків: I) арк. 1–1 зв. (шість рядків на початку стовпця *в*, до кіноварного заголовка), 7, 16 зв.–71 зв. (стовпець *в*), 72, арк. 86–86 зв. (це вставка на третині аркуша, на якій вписано пропущений текст: 14 рядків на арк. 86а і 6 рядків на арк. 86в), 94а (писано першу третину і другу половину стовпця), 158 зв.–163 зв., 166 (крім двох верхніх рядків стовпця *а*) – 181 зв.; II) арк. 1 зв. (від кіноварного заголовка статті стовпця *в*) – 6 зв., 7 зв.–16, 72 зв.–85 зв., 87–158 (у середині стовпця *а* арк. 94 другим писцем писано тільки сім рядків, як і на арк. 158б), 164–165 зв., 166 (два верхні рядки стовпця *а*). Кіноварні заголовки та ініціали вписані художником, який оформляв у рукопису заставки і тератологічні ініціали.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе (використовував перший писець), інтенсивно темно-коричневе (другий писець), кіновар, синя й жовта фарби.

Оздоблення. Заставок три, арк. 1, 72, 158 зв., тератологічного стилю, зроблені кіновар'ю та синьою і жовтою фарбами, зрізані вгорі при наступному опрацюванні книги. Назва Євангелія, арк. 1, заголовки читань П'ятдесятниці, арк. 27, субот Великого посту, арк. 125, Страсного тижня, арк. 141, та назви місяців у Місяцеслові, арк. 158 зв., 161 зв., 162 зв., 163 зв., 167, 171 зв., 172 зв., 173 зв., 174, 174 зв., 177, 177 зв., Євангелія утрени недільні, арк. 179, виписані невеликими орнаментованими літерами кіновар'ю, синьою та жовтою фарбами – якщо розміщені на одному рядку, коли продовжуються на інших – кіновар'ю. Заголовки статей кіноварні. Ініціали великі плетінчасті тератологічного типу (понад 350), виконані кіновар'ю та синьою і жовтою фарбами. Лише на арк. 17 два ініціали, блазень та грифон, звільнені від плетінки. Заголовні літери кіноварні, тільки на арк. 17 заголовна літера виконана і фарбами. Рисунок: рука з чашею, арк. 99, 109 зв., 125, та чаша, арк. 177, в які вписано кустоду, зроблені чорнилом.

Оправа. 50-і роки XVIII ст.: 300 x 225 x 60. Майстерня Києво-Печерської Лаври. Дошки в шкірі світло-коричневого кольору з тисненням золотом. На верхній кришці золотом відтиснуто середник "Ісус Христос" (у руках Спасителя розгорнуте Євангеліє, на сторінках якого написано: "придите ко мнѣ вси труждающиса"), на нижній – сріблом "Богородиця з Немовлям". Дошки зі звороту заклеєні папером, на форзацах просвічуються водяні знаки, що вказують на папір фабрики Афанасія Гончарова: на верхньому форзаці літери ФАГ, – сх. Клепиков 1978, № 932 (1750 р.), № 933 (1744 р.); на нижньому – літери АГБ, – сх. Клепиков 1978, № 25 (1758 р.). Верхня кришка відірвана від блоку книги, правий нижній кут дошки відламаний; шкіра на кришках та кутах протерта; корінець у верхній та нижній частинах розірваний; правий край верхнього форзаца ветхий; від застібок збереглися тільки замки.

У березні 1554 р. Євангеліє було без оправи, згідно з майновим описом Церкви Пресвятої Богородиці Києво-Печерського монастиря (Голубев 1883, прилож. 2, с. 10, 16).

Зміст. Арк. 1–158. Євангельські читання на весь рік, від Пасхи до Великої суботи Страсного тижня. Назва: "Ісусъ ає опрако^ѣ. с бого^а починає^а. г^ѣи блг^ѣви ѡчѣ". Текст Євангелія відбиває давній протограф, однак має ряд перекручень і лексичних особливостей, які свого часу були встановлені й простежені Г. Крижановським*. Втрати тексту: між арк. 123 та 124 втрачено з читання на Сиропусний тиждень Євангелія від Луки, з кінця читання у вівторок, зі слів арк. 123 зв.: "Ре^ѣ же петръ невѣдѣ что глѣши и ѳеще ѳему глѣшо. і по..." (Лк. XXII, 60), до середини читання в п'ятницю, до слів арк. 124: "...свѣтѣ ихъ и дѣянии ихъ ѡ аримафѣа градца жидовьска" (Лк. XXIII, 51); між арк. 135 та 136 втрачено з читань на Страсний тиждень, з середини читань у вівторок на утрени, зі слів арк. 135 зв.: "са оубо Олтаремъ кленетса имъ. и всѣми сущими верху ѳего. кленый са..." (Мф. XXIII, 20), та до середини читання в середу, до слів арк. 136: "... мнѣмы тѣ вамъ покажетъ вѣсходнѣшо велику постлану. ту оуготовайте. и шедша Обрѣтоста" (Лк. XXII, 12)**.

Арк. 158 зв.–179. Місяцеслов (вересень–серпень), з читаннями та вказівками. Назву місяця серпня подано і слов'янською назвою "рюинъ". Червень місяць помилково названо липнем, а липень – червнем, але тексти не переставлено. Слов'янські та руські пам'яті: 1 жовтня, Покрова Пресвятої Богородиці (161 зв.); 9 травня, перенесення мощей свт. і чудотворця Миколая Мирликійського (174 зв.); 23 травня, знайдення мощей свт. Леонтія, еп. Ростовського (174 зв.); 15 липня, рівноап. вел. князя Володимира (177); 24 липня, мчч. блгвв. князів Бориса і Гліба (177).

Арк. 179–181 зв. Євангелія недільні утрени. На Євангелія 2, 5, 6, 9 є тільки вказівки. Читання 10-го Євангелія обривається на арк. 181 словами: "и никто же не смѣаше ѡ оучнѣкъ истазати ты кто ѳеси вѣдуще..." (Ін. XXI, 12).

Правки тексту зроблено першим писцем, який був, вірогідно, і керівником роботи; ним же на вставному арк. 86 дописано пропущений початок читання: "В пато^ѣ .ѣ. не^а. е^ѣѣ. ѡ лу^ѣ". Правки значно пізнішого часу, імовірно кін. XVII –

* Див.: Крыжановский 1889, 361–374.

** Втрати тексту між арк. 135 та 136 встановлювалися за текстом Євсевієва Євангелія 1283 р., арк. 74 зв.–80 (Євсевієве Євангеліє 2001, 188–198).

поч. XVIII ст. та сер. XVIII ст., були зроблені при поновленні книги. У XIX та XX ст. були відмічені чорнилом та олівцем окремі читання за друкованим Євангелієм апракосом.

Записи. 1) 1370 р., власницький, на арк. 170 зв., темно-коричневим чорнилом; він був обрізаний при оправленні книги в сер. XVIII ст., а в кін. XIX ст. при спробі І.І. Срезневського його прочитати постраждав від хімічних реактивів, і зараз на його місці синя пляма, проглядають лише окремі літери: "... лѢГ гѣи^т [...] ꙗ́.бѣ. [...] лѢта. генв ..." (6878/1370 р.)^{*}.

2) Кін. XVII – поч. XVIII ст., проба пера, на арк. 110 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Спробовати пера і че^рнила чи добре буде писати". Запис було проявлено І.І. Срезневським за допомогою хімічних реактивів, використовуючи які учений також намагався прочитати записи на берегах арк. 71 зв., 118 зв. та ін. На нижньому полі арк. 1 знаходиться напіввискоблений запис, який, як уважав М.В. Геппенер, був писаний скорописом, можливо, в XVIII ст.

3) XVII–XVIII ст., релігійного характеру, на арк. 71 зв., 132 зв., 134, 135 зв. та ін., півустановом та українським скорописом, чорнилом.

4) [50–60-і роки] XIX ст., на арк. 1–4, та повторений на арк. 5–16, чорним чорнилом: "Бібліотеки Києво-Печерской Успенской Лавры". На арк. 181 зв. вказано скорописом, темно-коричневим чорнилом: "листовь рѣѣ" [179].

5) [1930–1931-й рік, до 3 жовтня], на звороті верхньої кришки оправи, олівцем: "Половины XIV столетия".

6) 3 жовтня 1931 р., на звороті верхньої кришки оправи, олівцем: "Передано з Інституту Мовознавства ВУАН до відділу рукописів НБУ 3. X. 1931 р."

Старі шифри, штамп. "Г" на наклейці на корінці темно-коричневим чорнилом; "I. № 1" на звороті верхньої кришки оправи, олівцем; штамп на звороті верхньої кришки оправи та на форзаці: "Н. Д. Інститут мовознавства. м. Київ. Бібліотека Інв. № _", пізніше закреслений.

До відділу рукописів ВБУ Євангеліє надійшло з Інституту мовознавства ВУАН у жовтні 1931 р. Раніше рукопис перебував у складі зібрання бібліотеки Києво-Печерської Лаври, до якої він імовірно потрапив після пожежі в Лаврі в 1718 р. У 1554 р. Євангеліє знаходилося в цьому ж монастирі, в Церкві Пресвятої Богородиці, згідно з описом церковного майна, складеним в березні цього року (Голубев 1883, додаток 2, с. 10, 16).

Опис. Востоков 1842, 196 (поч. XV або ще XIV ст.); Срезневский 1863; 1882, стб. 223 (1370 р.); Срезневский 1875, 555–556 (1370 р.); Голубев 1883, додаток 2, с. 16 (Книга євангельських читань, XIV ст.); Крыжановский 1889, 53–82, 361–366 (перш. пол. XIV ст., але не початок століття); Владимиров 1890, 17 (1370 р. або раніше); Воскресенский 1894, 60, Б-53 (XIV ст.); Воскресенский 1896, 47, Б-53 (XIV ст.); Петров 1896, 8 (XIV ст.); Волков 1897, 54, № 60 (1370 р. або раніше); Крымский 1907, 57–58 (Євангеліє, бл. 1370 р.); Титов 1911, 13, 14 (XIV ст.); Свенціцький 1920, 41, 45 (XIV ст.); Шахматов, Кримський 1924, 152–156 (до 1370 р.); Карский 1928, 49, № 65 (Євангеліє, 1370 р.); Запаско 1960, 8, 49–50 (XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 244, № 1001 (XIV ст.); Жуковская 1968, 321 (XIV ст.); Геппенер 1969, 54–58, № 13 (Євангеліє апра-

^{*} Див.: Срезневский 1863; 1882, стб. 223; Шахматов, Кримський 1924, 152.

кос “Лаврське”, сер. або др. пол. XIV ст.); Запаско 1995, 55, 259–262, № 50 (др. пол. XIV ст., до 1370 р.); Евангелие от Иоанна 1998, 79 (кін. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 316–318, № 179 (кін. XIV ст.); Фрис 2003, 169 (др. пол. XIV ст., до 1370 р., Київщина); Гнатенко 2005, 246–251; Гнатенко 2006, 41–76.

Публікація. Срезневский 1876, 554–558 (уривки арк. 74, 96); Срезневский 1882, стб. 223 (запис); Крыжановский 1889, вклейка між арк. 68 і 69 (арк. 107 зв.); Титов 1911, 13, 14, рис. 6, 8 (арк. 72 (заставка), 158 зв.); Титов 1916, вклейка між стор. 26 і 27 (арк. 72); Шахматов, Кримський 1924, 152–156 (уривки текстів арк. 8, 10 зв., 11, 19, 51, 56, 61 зв., 76, 77 зв., 83, 83 зв., 94 зв., 110, 137 зв., 138, 143 зв., 147, 151 зв.); Запаско 1960, 53, рис. 28 (три ініціали, помилково вказано XV ст.); Геппенер 1969, 138–139, табл. Ха, б (арк. 70 зв., 72); Запаско 1995, 259–261 (арк. 15 зв., ініціал, 72, 1); Гнатенко 2006, додаток 1–6 (арк. 6, 13, 17, 37, 72, 104, 158 зв. та окремі графіко-орфографічні написання в додатку 5 з арк. 56, 66, 8а, 136, 34в, 436, 50а, 776, 846в, 119а, 140а).

Ілюстрації. № 24–26.

7. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС. Уривок.

Остання чверть XIV ст.

Ф. 235, № 5.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 240 x 175–180.

Організація сторінки. Поле тексту: 210 x 160, рядків 22 (було 24, два останні зрізано), в два стовпці розміром 210 x 75, обрізано.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк.

Аркуш використовувався для обкладинки книги в 4°: пожовтів, краї зігнуті, обрізано ліву та нижню частини по тексту, вирізано кути та частини для загину; аркуш забруднений та пошкоджений шашелем; лицьовий бік аркуша вкрито клеєм по тексту, через що текст погано читається.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий напівпрозорий, м'який.

Письмо. Устав ост. чв. XIV ст., великий, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовок статті кіноварний. Ініціал “Р”, арк. 1 зв., перехідного типу від старовізантійського до тератологічного, кіноварний, із зображенням грифона.

Зміст. Євангельські читання на П'ятдесятницю та понеділок після П'ятдесятниці. Читання на П'ятдесятницю без початку, втрачено два перші рядки, текст на арк. 1а наявний зі слів: “[празни]къ стояше їсъ [з / ва]ше г҃ла. аще кто / [жа]жеть да придетъ ко / [мн]ѣ и пиеть. вѣроуа / [вѣ] ма”; обрізано два останні рядки стовпців а та б, арк. 1б обривається словами: “г҃ла никоди / мѣ к нимъ. приходї / вы и к немоу ноцью. Є...”, далі зрізано: “[динъ сы ѿ нихъ. їеда законъ нашъ соудить члѣвоу. аще не оуслыши]тъ”(Ін. VII, 37–42, 43, 44–50, 51–52); текст продовжується на арк. 1в зі слів: “[не оуслыши]тъ ѿ него прѣже и разоумѣеть. что творить. ѿвѣщаша и рѣша ємоу” (Ін. VIII, 12). Читання на понеділок після П'ятдесятниці наявне від початку, перший рядок кіноварного

заголовка майже не видно, змито: "... Поне^а .н̄. не^д. юоу^г. [...]. / Рече г^ѣ. блудѣт[е ..] / прѣѡбидите [юди] / ного ѡ малыхъ [си] / хъ", та до слів: "боудеть нѣко[юмоу] / чл^бвкоу сто ѡвещь / заблоудить юди[на] ѡ / нихъ. не ѡоставит / ли. девати деса[тъ и] / девати на горахъ [ише] / дъ ищеть заблоу[.] / ѣ. и аще ѡбр[ащетью] / аминь глю ..." (Мф. XVIII, 10–13)*.

Досліджувала уривок і робила уточнення Л.П. Жуковська в серпні 1975 р., оскільки в опису М.В. Геппенера допущені деякі неточності, проте в СК XIV ст. також є неточності, при цьому посилання зроблено на російську дослідницю (!?) (СК XIV 2002 I, 244–245, № 124).

Старий шифр, наклейка. "XXIV 7/101", під ним указано датування рукопису: "Л. XV – 15", на наклейці бібліотеки Університету св. Володимира на арк. 1, чорним чорнилом.

Уривок був вилучений з оправи рукопису колекції рукописів Університету св. Володимира (ф. 8) співробітниками відділу рукописів БАН УРСР у 30-х роках XX ст.

Опис. ПС XI–XIV 1966, 222, № 597 ("Слово на Страсти Христовы", поч. XIV ст.); Геппенер 1969, 50–51, № 11 (перш. пол. XIV ст.); ПС XV Д 1993, 368, додаток № 7 (перш. пол. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 244–245, № 124 (Євангеліє апракос повний, перш. пол. XIV ст.); Гнатенко 2005, 253–254.

Публікація. Геппенер 1969, 137, табл. IX (арк. 1 зв.).

Ілюстрація. № 51.

8. ЄВАНГЕЛІЄ АПРАКОС ПОВНИЙ. Уривок.

Остання чверть XIV ст.

Ф. 235, № 11.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 240 x 165, аркуш обрізаний, був форматом у 2°.

Організація сторінки. Поле тексту: 210 x 140, рядків 25, в два стовпці розміром 210 x 80 (стовпці *б* та *в* обрізані вздовж).

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк.

Аркуш використовувався як обкладинка в оправі книги в 4°: пожовтів, краї зігнуті, обрізані кути та нижнє поле, вирізано частини для загину; аркуш з дірками, розірваний і забруднений. За лицьовий бік обкладинки було взято зворот аркуша, текст зафарбовано зеленою фарбою, яка з часом частково зійшла, і проявилися кіноварний заголовок та фрагменти тексту.

Матеріал письма. Пергамен, цупкий жовтий.

Письмо. Півустав старший руський ост. чв. XIV ст., великий із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки та наявна частина ініціала кіноварні.

Зміст. Євангельські читання від Матфея з суботи до понеділка 10-го тижня після П'ятдесятниці: читання в суботу наявні зі слів арк. 1: '[пет]рь ѡ чужихъ.

* Текст звірено в відтворено втрачені частини за Євангелієм апракосом "Лаврським" тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.), ф. 306 (КПЛ), № 4 п, арк. 27 (див. каталог № 6).

и ре^ч ъмоу / исѣъ свободни оубо соуть / снѣе. да нѣ и съблзани / мѣ ихъ ” та до кінця (Мф. XVII, 26–XVIII, 4); текст читань в неділю обрізаний вздовж стовпця, наявний від початку та до слів: “пристоуп[иша оу] / чнѣи ко исоу^ѣ ѡд[иномоу ..] / прѣша ѡмоу [почто мы] / не измо[гохомъ и] / з[г]нати...” (Мф. XVII, 14–19), закінчується на арк. 1 зв., але читаються лише частини слів; текст на понеділок майже весь пошкоджений, збереглися кіноварний заголовок, окремі фрагменти слів та два останні рядки: “... ѡсть боли и злато. илѣ / црѣи. сѣащива злато ...” (Мф. XXIII, 13–17).

Старі шифри, штамп. “ЖКМ кн. 5048 / кн. ст. 635” на арк. 1 зв., чорним чорнилом; штамп на арк. 1: “Бібліотека. Обласн. н/д краєзнавчий музей в м. Житомирі № 5550”, номер поставлено фіолетовим чорнилом після ретельно затертого номера, а також олівцем на наклейці на арк. 1 зв.

Уривок знаходився в Житомирському краєзнавчому музеї, був виявлений завідуючою фондами музею Є.І. Філоненко та ідентифікований під час роботи археографічної експедиції ЦНБ АН УРСР у 1978 р. (датування та встановлення змісту проведено Л.П. Жуковською), а 29 березня 1979 р. згідно з наказом Міністерства культури УРСР був переданий на постійне зберігання в складі інших житомирських уривків до відділу рукописів ЦНБ АН УРСР.

Опис. СК XI–XIII 1984, 348, № 439 (кін. XIII – поч. XIV ст.); Гнатенко 2005, 254–255.

У ПС XI–XIV 1966 та СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрація. № 52.

9. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР (“Євангеліє Прилепське”). Уривок.

Перша чверть XIV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 554 п.

Мова. Церковнослов'янська (макед. ред.).

Формат, розмір. 2°: 265 x 190, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 195 x 125, рядків 17, в один стовпець. Показчики читань на полях.

Кількість та стан збереження аркушів. 52 арк. Нумерацій аркушів XX ст. дві, олівцем: першою пронумеровано в правому нижньому куті 54 аркуші (арк. 3–54), перші аркуші за цією нумерацією втрачено; друга, пізніша, в правому верхньому куті, за нею – 52 аркуші. Послідовність аркушів за текстом порушена, при першій нумерації рукопису аркуші, які випадали, не було поставлено за текстом потрібно – арк. 7–22, 1–6, 23–52.

Зошитів, наявних, 7, переважно по вісім аркушів: 1⁸–2⁸, арк. 7–22; 3⁶, арк. 1–6; 4⁸–5⁸, арк. 23–38; 6⁷, арк. 39–45 (відсутній перший аркуш, перед арк. 39); 7⁷, арк. 46–52 (відсутній восьмий аркуш, після арк. 52). Сигнатура відсутня.

Аркуші рукопису у верхній правій частині пошкоджені гризунами, арк. 7–22, 47–52, з втратою тексту; аркуші з водяними плямами, пожовтіли, кіновар вицвіла; верхнє поле зрізане по колонтитулу, вирізано частину рядка арк. 5; випадають з блоку книги арк. 1–6, 45, 46.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий білий, прозорий.

Письмо. Устав каліграфічний південнослов'янський перш. чв. XIV ст., вели-

кий, одного почерку. Почерк схожий на письмо Євангелія тетр перш. чв. XIV ст., сербської редакції з орфографічними особливостями рашської школи, яке зберігається в Народній бібліотеці Сербії під № 120 (Рс 423)*.

Письмо одноєрове (ъ) безюсове.

Чорнило інтенсивно темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, кінцівки та вказівки читань, ініціали (на арк. 45 з рослинним елементом), заголовні літери кіноварні.

Зміст. Євангеліє від Матфея. Текст кодексу був списаний з рукопису, перекладеного з давнього протографа, з попередньо внесеними до нього виправленнями**. Нумерація зачал давня. Текст наявний із 37-го зач., від слів арк. 7: "... въ оухо слытите, проповѣди[те] на кровѣхъ", та до кінця 57-го зач., до слів арк. 22 зв.: "И слышавъ їсь. ѿтиде ѿтоудѣ въ поусто мѣсто Єдинь. и слы..." (Мф. X, 27–XIV, 13); з середини 69-го зач., від слів арк. 1: "... [доу]шоу свою отьщѣтитъ. или что дасть члѣвкъ из'мѣноу за дїшоу свою" (після арк. 6 зв., який закінчується словами з Мф. XIX, 11, текст продовжується на арк. 23, Мф. XIX, 11), та до середини 94-го зач., до слів арк. 38 зв.: "а иже кльнет'се даромъ иже ѿ^с врѣхоу ѿго длъжь ѿ^с" (Мф. XVI, 26–XXIII, 18); з кінця 95-го зач., від слів арк. 39: "...оудоу же соуть плъни костий мрът'выхъ", та до середини 108-го зач., до слів арк. 52 зв.: "ѿ мене чаша си. Обаче не ѿко же азъ хоцоу. нь ѿко же ты. ко^в..." (Мф. XXII, 27–XXVI, 39). Обривається вказівкою читання, писаною кіновар'ю, яка майже вицвіла.

Правки тексту зроблено в XVII ст., чорним чорнилом, та в XVIII ст., темно-коричневим чорнилом. У [XIX–XX ст.] по всьому рукопису олівцем відмічено читання.

Записи. 1) XVIII ст., власницький, на 22 арк., півуставом, чорним чорнилом: "[Сїа] книга трескаєчка".

2) Кін. XIX – поч. XX ст., [І.М. Каманіна], на обкладинці, синім олівцем: "Юго-Славян. XV–XVI в. Высот. = 5 мм". Пізніше червоним олівцем виправлено час написання рукопису на XIV ст., можливо, М.В. Геппенером.

Старі шифри, наклейки. "40" на наклейці на арк. 37 зв., червоним олівцем, пізніше виправлений олівцем на "43"; "№ 187" на паперовій обкладинці, синім олівцем, пізніше червоним олівцем виправлений на "№ 178"; шифр ЦАМу КДА проставлено олівцем на арк. 1, 7: "Д. А. Петров 554".

Рукопис було знайдено в монастирі Свв. Архангелів біля м. Прилепа, в Македонії, серед монастирського мотлоху. ЦАМу КДА його було подаровано вчителем Волинської семінарії, ієромонахом Акакієм, вірогідно, від 1875 р. до березня 1877 р. (Петров 1875–1879, 543, примітка). До відділу рукописів ВБУ уривок надійшов наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–79, 544 (Слов'яно-сербське Євангеліє, XIV ст.); Крыжановский 1889, 96–105 (др. пол. XIV ст.); Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 187 (Уривок

* Див.: Штавланін Борбевіч, Гроздановіч-Паїч 1986, 263; Штавланін Борбевіч, Гроздановіч-Паїч 1991, ил. № 35.

** Цей висновок був зроблений Г. Крижановським, який при детальному дослідженні рукопису відзначав неперекладені грецизми, збережені в тексті поряд із однаковими за значеннями слов'янськими виразами (Крыжановский 1889, 97).

з Євангелія Матфея і Марка, XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 245, № 1029 (XIV ст.); Жуковская 1968, 325 (XIV ст.); Геппенер 1969, 80–82, № 24 (XIV ст.); СК XIV 2002 I, 391–392, № 252 (перш. пол. (чв. ?) XIV ст.); Дубровіна, Гнатенко 2004, 294.

Публікація. Крыжановский 1889, вклейка між стор. 100 та 101 (арк. 40); Геппенер 1969, 149, табл. XIX (арк. 45); Дубровіна, Гнатенко 2004, 294 (фрагмент арк. 14 зв.).

Ілюстрація. № 8.

10. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР. Уривок.

40–50-і роки XIV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 31 л (I)*.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 290 x 210.

Організація сторінки. Поле тексту: 185 x 135, рядків 20, в один стовпець. Показчики читань, зачала на полях.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк. Нумерація XX ст., олівцем. Аркуш пошкоджений вологою, чорнило місцями вицвіло; поля ветхі й розірвані.

Матеріал письма. Папір, вержери широкі: 5 x 4. Філігрань: *Ключ* – сх. Мошин, Траліч, № 2660 (1340–1350 рр.).

Письмо. Півустав сер. XIV ст., широкий, з елементами грецького письма (напр.: а, λ, ρ, ζ), одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (а, ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Показчики читань на полях та заголовні букви кіноварні.

Зміст. Євангеліє від Іоана. Текст наявний з другої половини читання в суботу 4-го тижня після Пасхи, про розслабленого, зі слів арк. 1: "...вѣмъ яко плема авраамле есте. нж ищите мене ѓбити. яко слово мое не вѣмѣцаетса въ вас'.". та до початку читання у вівторок 5-го тижня після Пасхи, про самарянку до слів арк. 1 зв. (2 стор.): "рѣша же ємѡ їдее. нинѣ разѡмѣхо^ѡ. яко бѣсѣ имаши. авраамъ ѓмрѣт' ..." (Ин. VIII, 37–52). Показчики читань подано як в апракосі, кіновар'ю вказано гл. 89. Читання відмічені олівцем.

Запис. XX ст., арк. 1, олівцем: "XV в."

Старий шифр, штамп. "191, витр. XVIII–XX", вказаний у каталозі О. Лебедева штамп на арк. 1: "Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ".

До ЦАМу КДА уривок надійшов, вірогідно, з квітня 1877 р. До відділу рукописів ВБУ він поступив 17. 03. 1934 р. у складі раритетів частини колекції колишнього ЦАМу з Відділу письма й друку Всеукраїнського музейного городка, до якого він поступив у 1923 р. і був записаний під "Інв. 19346".

Отис. Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 191 (Уривок з Євангелія і Апостола, XV ст.); Лебедев 1916, 9 (Уривок з Євангелія і Апостола, XV ст.); ПС XV 1986, 93, № 524 (Євангеліє апракос і Апостол, перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12 (XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрація. № 9.

* Під цим шифром знаходяться два уривки з Євангелія та Апостола, які позначені як I та II. Уривок Апостола нами датовано початком XVI ст.

11. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР. Уривок.

Середина XIV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п.

Мова. Церковнослов'янська (макед. ред.).

Формат, розмір. 4°: 205 x 145–140, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 180 x 112, рядків 29, в один стовпець. Показчики читань, зачала на полях.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. (подвійний аркуш). Нумерація аркушів кін. XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом.

Аркуші пошкоджені вологою та шашелем, потемніли; праве поле обрізане з пошкодженням декількох літер тексту.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий напівпрозорий.

Письмо. Півустав південнослов'янський сер. XIV ст., маленький із нахилом управо та вліво, одного почерку.

Письмо одноєрове (Ь) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Показчики читань на полях та заголовні літери кіноварні.

Оправа. Уривок вкладено в кін. XIX – на поч. XX ст. в паперову обкладинку.

Зміст. Читання з Євангелія від Іоана, наявні зі слів арк. 1: "... народы. никоторыи же оубо явѣ глѣше ѿ немь. страха ради жидовьска" та до слів арк. 2 зв.: "яко вѣмь ѡкждоу при[шѣл]ь. и камо градъ. вы же не вѣсте ѡкж..." (Ін. VII, 13–51; VIII, 1–14).

Запис. Кін. XIX – поч. XX ст., [І.М. Каманіна], на обкладинці, синім олівцем: "№ 189. Юго-Славян. XV в. Высота = 2 1/2 мм". Пізніше олівцем зроблено помітку "рука Каманіна".

Старі шифри. "189" на двох наклейках, коричневим чорнилом; під цим номером на першій наклейці, яка зараз відсутня, був проставлений червоним олівцем номер "48", який потім було виправлено олівцем на номер "51"; "витр. № 27" вказано в опису М.І. Петрова.

До ЦАМу КДА уривок надійшов від архимандрита Антоніна Капустіна, до 1875 р. До відділу рукописів ВБУ він поступив наприкінці 1924 р., при передачі колекції ЦАМу КДА з Подільської філії ВБУ. В акті передачі рукопис значився серед відсутніх, але був переданий у зв'язці серед незаінвентаризованих рукописів. Ідентифікацією цих рукописів займався М.В. Геппенер під час звірки на початку 1930 р. музейних колекцій та бібліотечних зібрань КДА. В укладеному вченим акті звірки від 10. 05. 1930 р.* серед рукописів із старими шифрами та без шифрів вказано і уривок з Євангелія під шифром "189"; при цьому дослідник датував його XIV ст.** Шифр даного уривка за каталогом М.І. Петрова М.В. Геппенер не встановив, вірогідно, через те, що в каталозі Петрова він описаний під датою XV ст. Тому М.В. Геппенер уключив його до новоствореного фонду кирилических уривків – ф. 235, інвентарний опис рукописів якого був зроблений тільки в 1967 р., можливо тому в каталозі Геппенера, який

* Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 41, арк. 53–66.

** Там само. – Арк. 62.

був підготовлений раніше, всі посилання на цей фонд вказані загально – Колекція уривків. Згодом він увійшов під шифром ф. 235, № 8 і до інших каталогів (див.: Геппенер 1969, 78–79, № 22; СК XIV 2002 I, 370, № 231).

Опис. Петров 1875–1879, 15–16 (Євангеліє, XV ст.); Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 189 (Уривки з сербського Євангелія Іоана, XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 244, № 1003 (Євангеліє, XIV ст., південнослов.); Жуковская 1968, 329 (Євангеліє, XIV ст.); Геппенер 1969, 78–79, № 22 (XIV ст.); ПС XV 1986, 372, додаток № 47 (XIV ст.); СК XIV 2002 I, 370, № 231 (поч. XIV ст.).

Публікація. Геппенер 1969, 78, табл. XVII (транслітерація частини тексту та фотокопія арк. 1).

Ілюстрація. № 14.

12. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР. Без початку.

60-і – початок 70-х років XIV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 275 x 200, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 205 x 130, рядків 23, в один стовпець. Показчики читань на полях, писані кіновар'ю.

Кількість та стан збереження аркушів. 180 арк. (арк. 159 – вставний, кін. XIV ст.). Нумерація аркушів 60-х років XX ст., зроблена олівцем перед реставрацією кодекса.

Зошитів, наявних, 24, переважно по вісім аркушів: 1⁴ (відсутні перші чотири аркуші), 2⁸–6⁸, 8⁷ (можливо, восьмим аркушем, після арк. 51, була мініатюра ап. Марка), 8⁸–9⁸, 10⁷ (відсутній шостий аркуш, після арк. 73), 11⁷ (можливо, восьмим аркушем, після арк. 82, була мініатюра ап. Луки), 12⁸–20⁸, 21⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 155), 22⁷ (відсутній сьомий аркуш, після арк. 167), 23⁸, 24⁴ (відсутні п'ятий–восьмий аркуші, після арк. 180). Наявні дві сигнатури, проставлені темно-коричневим чорнилом на першому та на звороті останнього аркушів зошитів: перша – відповідає часу створення рукопису, знаходиться в правому нижньому куті аркушів, переважно зрізана, збереглася тільки на зошитах 11–17; друга – [1622 р.], зроблена посередині нижнього поля, при поновленні оправі. Якщо перед Євангеліями були мініатюри євангелістів, то друга нумерація зошитів була зроблена вже після їх втрати.

Рукопис реставрований у кін. 60-х років XX ст.: краї аркушів нерівномірно зрізані; аркуші на початку та в кінці рукопису підклеєно в корінці та на полях, взято в конденсаторний папір, при цьому пошкоджений текст – літери розпливлися, проглядаються з обох боків аркушів; частина запису на арк. 2 майже не читається. До реставрації аркуші на початку та в кінці рукопису були ветхі й зотлілі від вологи, краї забруднені, ушкоджені шашелем; частина аркушів випадала з блоку книги, та ін.

Матеріал письма. Папір. Філіграні: *Грифон*, арк. 6–12, 17–18, 33–43, 61–67, 77–79, 87–89, 101, 105, 118, 124, 134, 142, 151, 153, 160, 163–165, 170–172, 176–178 (дещо відмінний варіант на арк. 102, 112), – сх. Бріке, № 7448 (1356, 1359,

1360 pp.); сх. Лихачов, № 717 (1365–1370 pp.); сх. Мошин, Траліч, № 4557 (1366 p.). *Літера "P"*, арк. 13, 19–28, 46–52, 69–76, 81–85, 90, 96, 99, 110, 113, 120, 122–123, 125, 133, 138, 141, 145, 147, 152, 161, 168, – тот. Мошин, Траліч, № 5448 (1373 p.); сх. Бріке, № 8459 (1370, 1371, 1374–1395 pp.). *Лев*, двох варіантів: а) арк. 53–59 та б) арк. 91, – сх. Бріке, № 10485 (1371, 1372, 1374–1376 pp.); сх. Лихачов, № 713 (1365–1370 pp.); сх. Мошин, Траліч, № 6170 (1374 p.). *Квітка*, арк. 95, 97, 114, 121, 127–132, 139, 157, двох варіантів: а) напр., арк. 127, – сх. Бріке, № 7398 (1363 p.); сх. Мошин, Траліч, № 4192 (1363 p.); б) напр., арк. 114, – сх. Бріке, № 7397 (1361 p.). *Ключі*, на вставному арк. 159, – сх. Бріке, № 3837 (1375, 1380–1381, 1387, 1391, 1399, 1400, 1434 pp.); сх. Мошин, Траліч, № 2731 (1394, 1395 p.).

Письмо. Півустав піденнослов'янський тр. чв. XIV ст., одного почерку, але різних розмірів: півуставом середнім із легким нахилом уліво писано тексти Євангеліїв, арк. 1–49 зв., 52–82, 83–138, 140–158 зв., 160–178 зв.; півуставом маленьким із легким нахилом уліво – тексти покажчиків глав і передмов до Євангеліїв від Марка та Іоана, арк. 50–51 зв., 138 зв.–139 зв., а також Місяцеслов, арк. 179–180 зв.; півуставом дрібним, з елементами скоропису – покажчик глав та передмова до Євангелія від Луки, арк. 82–82 зв. В ост. чв. XIV ст. на вставному арк. 159 вписано півуставом, одного почерку, пропущений текст.

Письмо двоєрове (ъ, ь) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар, жовта та синя фарби.

Оздоблення. *Заставок* сім, балканського типу, плетінчасті, стрічки білі, оконтурені кіновар'ю, по боках стилізовані квіти, на великих заставках посередині хрест, виконані кіновар'ю та оздоблені жовтою й синьою фарбами: три великі заставки, з концентричних сплетінь, відкривають Євангелія, арк. 52, 83, 140, трохи менша – Місяцеслов, арк. 179; прості плетінчасті заставки вміщено перед покажчиками глав, арк. 50, 82, 138 зв. *Заголовки* Євангеліїв, покажчиків глав, передмов та Місяцеслова писано великими літерами з елементами простої в'язі. *Заголовки* Євангеліїв від Луки та Іоана писано кіновар'ю та синьою фарбою, Євангелія від Марка – кіноварними літерами й оздоблено синіми крапками; інші заголовки – кіноварні. *Заголовки* статей, *покажчики читань*, *зачала* кіноварні. *Ініціали* великі плетінчасті на початку Євангеліїв, арк. 50, 83, 140, стрічки білі, оконтурені кіновар'ю, оздоблені синіми крапками; *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні. *Кінцівок* дві: хрестоподібні, передмов Євангеліїв від Марка та Іоана, арк. 51 зв., 139 зв., зроблені чорнилом. Закінчення текстів Євангеліїв писано кіновар'ю. Можливо, кожне Євангеліє відкривалося мініатюрою євангелістів, оскільки у відповідних зошитах не вистачає аркушів.

Оправа. Кін. 60-х років XX ст.: 285 x 205 x 45. Кришки картонні в шкірі темно-коричневого кольору, зверху приклеєно зі старої оправи [1623 p.] (див. запис) шкіру темно-коричневого кольору з тисненням, посередині верхньої кришки – хрест. Опис попередньої старої оправи рукопису, заміненої при реставрації рукопису, подано в каталозі М.В. Геппенера: "Оправа – дошки (майже зітлілі) в шкірі, з тисненням у вигляді вузьких рамок із рослинно-геометричного орнаменту, з хрестом на середині верхньої дошки. При оправі збереглися залишки форзаца (?) – клаптики пергамену із залишками кількох літер (яко єг...) (звор.: тѣсьмь). Ініціал М – коричнево-червоний. Дрібне при-

земкувате і нерівне письмо – південнослов'янське (?), близько XIV ст.” (Геп-пенер 1969, 86–87).

Зміст. Арк. 1–178 зв. Євангелія чотирьох євангелістів, з покажчиками глав та передмовами.

Арк. 1–49 зв. Євангеліє від Матфея. Без початку, текст наявний з середини 2-го зач., зі слів арк. 1: “... ѿпвстити еж. се же емѡ оумыслившѡ, се аггль гнѣ нависа емоу въ сѣнѣ глѡ. іѡсѡфе снѡу дѡвъ не боиса приати мариж женж твоеж” (Мф. I, 19–20).

Арк. 50–82. Євангеліє від Марка. Втрачено текст з кінця 54-го зач., зі слів арк. 73 зв.: “ѡни же рѣша емоу кесаровѣ. и ѡвѣщавъ їс рече имѣ. въ...”, та до кінця 56-го зач., до слів арк. 74: “врагы твоа поѡножїе ногама твоима” (Мк. XII, 17–36).

Арк. 82–138. Євангеліє від Луки.

Арк. 138 зв.–178 зв. Євангеліє від Іоана. Втрачено текст з кінця 27-го зач., після слів арк. 154 зв.: “ѡвѣщаша же фарисее. Еда и вы прѣльщени бысте, Еда кто ѡ князь вѣрова въ нь или ѡ фарисеи...”, та до середини 29-го зач., до слів арк. 155: “...ю члѣкоу свѣѡтелство истинно еѣ. азъ емѣ свѣѡтелствоуж и О мнѣ самомѣ и свѣѡтелствоуетъ О мнѣ по славы има ѡїць” (Ін. VII, 47–VIII, 17). В ост. чв. XIV ст. було вставлено арк. 159 з відновленням пропущеного тексту від початку 36-го зач. та до слів 37-го зач., арк. 159 зв.: “Быша же тогда сїенїа въ ерѣлмѣх и зима бѣ” (Ін. X, 1–22). Втрачено текст від середини 48-го зач., після слів арк. 167 зв.: “И еже аще просите ѡ ѡїца моего въ има мое, то сътвори. да просла...”, та до 50-го зач., до слів арк. 168: “...оуже вы чисти есте за слово еже рѣхъ вамъ” (Ін. XIV, 13–XV, 3).

Арк. 179–180 зв. Місяцеслов (вересень–січень). Обривається 7 січня: “Съборъ чѣтнаго и славнаго прѣтча крѣтлѣ іѡ. еѡѣ ѡ іѡ глаѣ г. Сжѡ по просвѣщеѣ. еѡѣ ѡ маѡ глаѣ зѣ”. Слов'янських святих і свят немає.

Правки тексту зроблено писцем рукопису, а також читачем на поч. XVII ст.

Запис. 27 листопада 1623 р., вкладний, арк. 2–7, південнослов'янським скорописом, темно-коричневим чорнилом; початок запису втрачено, на арк. 2 дуже погано видно: “... храѡ свѣго веѡкомѣнка хѡа геѡргїа [прѣповезаа леѡнтїа] / аѡхімаѡдриѡа прилеѡскоѡ за ѣвож дѡа. кто [кеѣ іа] ѡ манаѣтыѡа / извадиѣ и посвоиѣ да бждеѣ і тоѡ члѣкъ проклаѣ ѡ гѡ ба / въседръжителѡ. и сѣы геѡргїа веѡкомѣнкѡ да бждеѣ / емѡ съперникѡ на страшнїа сжѡ хѡѡ. поѡпиѣ[въ] вѣ лѣѣ .Зрѡа. (7131) [мѣ]ца нѡѡ .кѣ. (27)”. На нижньому полі арк. 45 зв. запис заклеєно папером.

Старий шифр. “Муз. Рук. 731” на арк. 1, чорним чорнилом.

У 1623 р. рукопис було поновлено, оправлено та вкладено до храму вмч. Георгія, вірогідно, в Зографському монастирі на Афоні. Ці припущення зроблені Л.В. Мошковою та А.А. Туріловим у СК XIV ст. (СК XIV 2002 I, 455), спираючися на дані праці Л. Стояновича “Стари српски записи и натписи”, в якій є запис про те, що архим. Леонтій в липні 1622 р. вклав Псалтир з тлумаченнями Афанасія Олександрійського до бібліотеки цього монастиря, старий шифр П.е. 10, новий – № 123 (Стоїновић 1902, Кн. 4, № 6628).

До ЦАМу КДА Євангеліє надійшло в 1892 р. від Анатолія, єп. Уманського. До відділу рукописів ВБУ воно поступило наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Изв. ЦАО КДА 1892, 179 (XVII ст.); Лебедев 1916, 7 (1370–80-і роки); Жуковская 1968, 329 (XIV ст.); Геппенер 1969, 86–88, № 28 (кін. XIV – поч. XV ст.); ПС XI–XIV 1966, 234, № 814 (кін. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 454–455, № 306 (кін. XIV ст.); Дубровіна, Гнатенко 2004, 296–298.

Публікація. Изв. ЦАО КДА 1892, 179 (вкладний запис 1623 р., арк. 2–7, із графемною заміною літер, напр., ѿ на місці ж); Геппенер 1969, 152, табл. XXII (арк. 83); Дубровіна, Гнатенко 2004, 298 (фрагмент арк. 52).

Ілюстрація. № 19.

13. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР. Без початку та кінця.

Третя чверть XIV ст. Відновлення втрат тексту XVI ст.

В оправі.

Ф. 1, № 3981.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 4°: 215 x 140, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 160 x 90, рядків 22, в один стовпець. Показчики читань, зачала на полях.

Кількість та стан збереження аркушів. 229 арк. (арк. 220–229 – XVI ст.). Чистий арк. 167 зв. Нумерація аркушів 25 червня 1935 р., фіолетовим чорнилом (див. запис 2).

Зошитів, наявних, 31, XIV ст. – 29, було – 31 (арк. 1–219), XVI – 2 (арк. 220–229), переважно по вісім аркушів: 1 (зошит відсутній), 2⁴ (відсутні перший–третій аркуші, перед арк. 1, та восьмий, після арк. 4), 3⁸–10⁸, 11⁷ (відсутній восьмий аркуш, після арк. 75), 12⁸–29⁸, далі зошити XIV ст. втрачено, в XVI ст. було вставлено два зошити – 30⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 220), 31³ (відсутні четвертий – восьмий аркуші, після арк. 229). Сигнатура зошитів XIV ст. відповідає часу створення рукопису, знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів, зроблена кіновар'ю, на початку рукопису частково зрізана. Вона продовжена в XVI ст., – на першому вставленому зошиті чорнилом проставлено номер л̄.

Рукопис частково реставрований у XVI ст., арк. 53, 56, 58–60, 97, 100, 205–219 зв.

Аркуші рукопису ветхі, з частковою втратою текстів біля корінця арк. 213–219; з водяними та восковими плямами; вирізано праві поля, з пошкодженням показників на арк. 126–128, праве поле з частковою втратою тексту, арк. 224, та верхню половину тексту арк. 228; випадає з блоку книги арк. 227, відриваються арк. 3, 4.

Матеріал письма. Папір, цупкий, поганої якості; арк. 220–229 – XVI ст. Філіграні: *Хрест*, арк. 201–219, – сх. Бріке, № 5624 (1351, 1377 рр.); Лихачов, № 3656 (1370 р.); інші філіграні XIV ст., через погану якість паперу проглядають дуже блідо і не піддаються встановленню, напр., арк. 89, 94–96, 101, 156, 184. *Кабан*, арк. 220–229, – сх. Лихачов, № 2377–2378 (XVI ст.).

Письмо. Устав др. пол. XIV ст., маленький із легким нахилом управо, одного почерку. Частину колонтитулів писано з елементами широкого півустава, наближеного до круглих грецьких почерків. Півустановом XVI ст., середнім, із

легким нахилом уліво, двох почерків, писано Місяцеслов та покажчики читань: I) арк. 220–226 зв.; II) 226 зв.– 229 зв.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар, жовта, зелена та синя фарби.

Оздоблення. Заставок шість, балканського типу, плетінчастої композиції: 1–2) проста плетінка, стрічки жовті та зелені, оконтурені кіновар'ю, арк. 54 зв., 95 зв.; 3) стрічки білі, оконтурені кіновар'ю, контур заповнений зеленою та жовтою фарбами, арк. 55 зв.; 4–5) стрічки білі, жовті та зелені, оконтурені кіновар'ю, арк. 96, 168; 6) кіноварна, з білими візерунками, арк. 167. **Заголовки** по всьому рукопису кіноварні, деякі з елементами простої в'язі, писані на жовтому фоні, арк. 54 зв., 95 зв. **Ініціали** великі різнобарвні, оконтурені кіновар'ю: зелений, арк. 55 зв.; зелений з жовтим, арк. 96; жовтий, арк. 168. **Ініціали** тонкі та **заголовні літери** кіноварні, деякі заповнені жовтою чи синьою фарбами. **Рисунки** XVI ст. в Місяцеслові, на початку місяців: кіноварні пташки, арк. 226–227, та кіноварна рибка, арк. 227 зв.

Оправа. XVI ст.: 217 x 130 x 80. Дошки з жолобками в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. Оправа з іншої книги (ймовірно XV ст.), на що вказує книжний блок, розмір якого значно більший за розмір кришок оправи. Дошки зі звороту не заклеєні папером. Шкіра з дірками, на кутах та з боків кришок протерта, ушкоджена шашелем, від застібок збереглися тільки гачки.

Зміст. Арк. 1–219 зв. Євангелія чотирьох євангелістів, з покажчиками глав та передмовами. Нумерація зачал давня.

Арк. 1–54. Євангеліє від Матфея. Без початку, текст наявний з кінця 46-го зач., зі слів арк. 1: "...мъ постаса. нж Оїоу твоємоу иже въ тайнѣ" (Мф. VI, 18). Повністю втрачено тексти 69-го та 70-го зач., після слів арк. 4 зв.: "Іс же ре^ч ємоу. послѣ^дс'твоу ими. но стави мртци ихъ погрести своа мртвца" та до слів арк. 5: "И прѣхода іс ѿтждоу, відѣ члѣка сѣдаща на мытніци мат'ѳеа" (Мф. VIII, 22–IX, 9).

Арк. 54 зв.–55. Покажчик глав до Євангелія від Марка.

Арк. 55 зв.–95. Євангеліє від Марка. Відсутній текст із середини 91-го зач., після слів арк. 75 зв.: "и множищеж и въ ѿгнь вѣврѣже, у въ...", та до 97-го зач., до слів арк. 76: "...мъ ємоу. іако не послѣдова намъ" (Мк. IX, 22–38).

Арк. 95 зв. Покажчик глав до Євангелія від Луки.

Арк. 96–166 зв. Євангеліє від Луки.

Арк. 167. Покажчик глав до Євангелія від Іоана.

Арк. 168–219 зв. Євангеліє від Іоана. Без кінця, обривається в др. пол. 231-го зач. словами арк. 219 зв.: "Обрацѣ же са петръ, видѣ оучїка стожца єго же лю..." (Ін. XXI, 20).

Арк. 220–228. Місяцеслов (вересень–серпень). Текст відновлено в XVI ст. Без початку, наявний із вказівки пам'яті 17 вересня, зі слів арк. 220: "... и матере и^х софїж. ѿ лу^к. г^л. смѣс.". Слов'янських святих і свят немає.

Арк. 228 зв.–229 зв. Покажчики євангельських читань: [від неділі про митаря та фарисея] до Сиропусної неділі (228 зв.), текст наявний із покажчика читань в М'ясопусну неділю; у суботи й неділі Великого посту та Страсного тижня (з включенням 12 Євангелій страстей та послідування часів Великої п'ятниці) (228 зв.–229), обривається вказівкою на арк. 229 зв.: "А се часово^м. ча^с .а̅. ѿ ма^о гла^в. тїї".

Текст Місяцеслова з правками XVI ст.

Записи. 1) XVI ст., власницький, на арк. 226 зв., українським скорописом, кіновар'ю: "А^з гроза^б діна^к и писа^р ве^нкїи ѿ захар^ѣ пише^м по^с и мно^гз^дравіе мате^ре мое^н книгина ѿ василе^нци жа^ква".

2) XVI ст., власницький, на арк. 229, українським скорописом, темно-коричневим чорнилом: "А^з па^н ко^ндр^ѣ ѿ шелиле^ш великїи вата^р ѿ вол^ѡ іа^ско^н пише покло^н".

3) 1935 р., бібліотечний, на звороті нижньої кришки оправи, фіолетовим чорнилом: "229 лл. 25/VI 35 р. [Л...] (підпис)".

Старий шифр, екслібрис. "U. x. k. I. p. II" на звороті верхньої кришки оправи, олівцем; екслібрис на звороті верхньої кришки оправи: "Ex Bibliothecâ L: Bar: Stanislai de Chaudoir".

До відділу рукописів ВБУ Євангеліє надійшло в жовтні 1932 р. з Волинського державного музею в складі зібрання С. Шодуара* і було заінвентаризоване 25 липня 1935 р. як рукопис XV ст.

Опис. ПС XV 1986, 101, № 640 (перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12 (XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрація. № 27.

14. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР. Уривок.

Третя чверть XIV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 232 x 173, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 185 x 125, рядків 23, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 6 арк. Нумерацій аркушів дві, олівцем: перша – в нижньому правому куті аркушів; друга – у верхньому правому куті аркушів.

Наявний один із останніх зошитів, який складався з восьми аркушів. З нього втрачено перший та восьмий аркуші, перед арк. 1 та після арк. 6.

Аркуші рукопису пошкоджені вологою, ветхі, зотлілі й забруднені; ліві верхні та нижні кути розірвані, праві верхні кути пошкоджені шашелем, правий нижній кут арк. 1 відрізаний; зошит розшитий.

Матеріал письма. Пергамен, товстий м'який.

Письмо. Устав тр. чв. XIV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Заголовок канону Богородиці, арк. 2 зв., писано великими кіноварними літерами. Ініціали старовізантійського типу та заголовні літери, подвійного контуру, кіноварні.

Оправа. Уривок вкладено в XIX ст. в паперову обкладинку.

* Про це зібрання та його історію див.: Булатова, Біленький 2000, 56–74; Особові арх. фонди 2002, 594–601.

Зміст. Арк. 1–2 зв. Кінець читання Євангелія від Іоана, від слів 66-го зач. арк. 1: "... него оучниї яко їсѣ несть" та до кінця 67-го зач. арк. 2 зв.: "соуть же и на многа знаменья. иже створи їсѣ. иже аще. по єдиному писана бывають. ни самому мню. всему миру вмѣстити. пишѣмыхъ книгъ аминь" (Ін. XXI, 4–25).

Арк. 2 зв.–6 зв. "Кано^н. сѣѣи бѣи". Після назви подано вказівки читань: "За єпитимью. и за печальныя. и за первосопницо...", потім уміщено читання з Псалтиря, псалми XX, 1–10, XXXII, 1–11, XLI, 1–14, LXX, 1–6*; далі – текст за Октоїхом – у вівторок на повечір'ї канон Богородиці (глас 6-й), обривається після 4-ї пісні Славою на арк. 6 зв.: "Цркѣѡ ѡсквернихъ. злѣ телесную. и цркѣѡ гѣню в ню же члѣвци вси трепещюще во..."**.

Записи. 1) Сер. XIX ст., власницький, на обкладинці, коричневим чорнилом: "А. Кобыхи".

2) XIX ст., бібліотечний, на обкладинці, коричневим чорнилом: "Изъ канона Богородицѣ за єпитимію и за печальныя (на пергаменѣ, на 12 стран.) № 3", який початково був зроблений на правому полі арк. 1 і з часом майже стерся.

3) XX ст., бібліотечний, на наклейці на арк. 1, коричневим чорнилом: "XIV", пізніше дописано олівцем "рус."; час написання рукопису також поставлено олівцем на обкладинці та на арк. 1.

Старі шифри, штамп, наклейка. "Муз. АА. 21"*** на обкладинці, олівцем; "184" на обкладинці, синім олівцем, цей номер зазначено і на наклейці на арк. 1, пізніше під ним поставлено червоним олівцем "50", а згодом угорі червоним чорнилом – "Інв. 19343"; штамп на звороті обкладинки та на арк. 6: "Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ".

До ЦАМу КДА уривок Євангелія надійшов від житомирського священника Боцяновського через Ф.А. Терновського, вірогідно, до 1875 р. До відділу рукописів ВБУ поступив 16. 03. 1934 р. у складі раритетів частини колекції колишнього ЦАМу з Відділу письма й друку Всеукраїнського музейного городка (Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 78, № 11), до якого надійшов у 1923 р.

Опис. Петров 1875–79, 369 (Пергаменний рукопис, XIV ст.); Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 184 (Уривок з канону Богородиці, XIV ст.); Геппенер 1969, 60–61, № 15 (Зачала з Євангелія, канон Богородиці, читання з Псалтиря, др. пол. – кін. XIV ст.); Гнатенко 2005, 251–252.

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Публікація. Геппенер 1969, 141, табл. XII (арк. 5).

Ілюстрація. № 28.

* Читання з Псалтиря звірялися за виданням: Новий Завіт. Псалми. Притчі. – К., 1995. – С. 309, 316, 323–324, 341. Псалми пронумеровано за новою нумерацією. Ця нумерація відбита у всіх виданнях XX і новітнього століття (див., напр.: Святе Письмо 2000). В опису М.В. Геппенера посилання на номери псалмів подано за старою нумерацією (Геппенер 1969, 61). Подвійна нумерація псалмів (нова і стара) є у виданні: Библия: Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета: в русском переводе с приложениями. – Брюссель, 1989.

** Текст канону Богородиці звірявся за виданням: Октоихъ, сиречь Осмогласникъ. – М., 1981. – Кн. 2. – С. 241–243.

*** В опису М.І. Петрова цей шифр вказаний як "Муз. № 2, внутр." (Петров 1875–79, 369).

15. ЄВАНГЕЛІЄ ТЕТР ("Євангеліє Раєвського"). Без початку та кінця.

Третя чверть XIV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 4°: 203 x 140–143, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 90, рядків 22, в один стовпець. Показчики читань на полях, писано суриком, крім нумерації притч (т. зв. чорнописаних глав), яку проставлено синьою фарбою. Великі свята відмічено хрестом, виписаним суриком.

Кількість та стан збереження аркушів. 156 арк. (арк. 62 – сер. XVI ст.). Нумерація аркушів кін. XIX – поч. XX ст., чорним чорнилом.

Зошитів, наявних, 20, починаючи з 10-го (було понад 30), по вісім аркушів: 10⁸–12⁸, 13⁷ (відсутній шостий аркуш, після арк. 29), 14⁸–16⁸, 17⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 56; останній арк. 62 – сер. XVI ст.), 18⁸–20⁸, 21⁶ (відсутні два аркуші, після арк. 87), 22⁷ (відсутній другий аркуш, після арк. 93), 23⁷ (відсутній третій аркуш, після арк. 101), 24⁷ (відсутній другий аркуш, після арк. 107), 25⁷ (відсутній третій аркуш, після арк. 115), 26⁶ (відсутні п'ятий та сьомий аркуші, після арк. 124 та 125), 27⁸–29⁸, 30⁶ (відсутні перший та восьмий аркуші, після арк. 151 та 156). Сигнатура відповідає часу створення рукопису, знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів, чорнило інтенсивно темно-коричневе.

Пергаменні аркуші пошкоджені вологою, хвилясті, пожовклі; арк. 1 забруднений; аркуші останнього зошита ветхі й зморщені; на декількох аркушах – дірки від вичинки та пропалено дірку з пошкодженням тексту на арк. 57; аркуші обрізано по верхньому полю з втратою колофонів, відрізано нижнє поле арк. 121, 122, 126, частину верхнього поля арк. 145 та кути арк. 147, 148; розірвано по тексту арк. 46 (з частковою втратою) та арк. 110 (підклеєно). Дірку на арк. 153 заклеєно ще до написання тексту, цей клаптик зараз відпав, але знаходиться при аркуші. По всьому рукопису тексти, писані суриком, вилиняли, читаються важко або взагалі не читаються, частково відновлені в XVII ст. на арк. 51, 55 зв., 121 та ін. У паперового арк. 62 ветхе й розірване верхнє поле. Блок книги розбитий, останні зошити випадають.

Рукопис частково реставрований у сер. XVI ст. при оправленні книги.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий прозорий. Арк. 62 паперовий – XVI ст., на ньому наявна частина філіграні, яка важко піддається ідентифікації, можливо, це друга девізова (літерна) частина філіграні *Якір*, – под. Бріке, № 519 (1545 р.), № 523 (1551 р.), або філіграні *Янгол*, – под. Бріке, № 631 (1551 р.).

Письмо. Устав південнослов'янський, сербський, сер. XIV ст., середній прямий, одного почерку. Півустав сербський, сер. XVI ст., одного почерку, арк. 62–62 зв.

Письмо одноєрове (ъ) безюсове.

Чорнило інтенсивно темно-коричневе, сурик, синя й зелена фарби; на аркуші XVI ст. – кіновар.

Оздоблення. Заголовки Євангеліїв, показчиків глав писано суриком, перший рядок – великими літерами з елементами простої вязі. Заголовки статей, показчики

читань, зачала та кінцівки читань та Євангеліїв писано суриком. Нумерація притч та заголовні літери зроблено синьою фарбою. Ініціали великі на початку Євангеліїв, виписано суриком на арк. 1, 44 109 і обведено синьою фарбою на арк. 44 та 109 (ініціал з рослинними елементами). Орнаментовані вказівки читань – стилізовані квіти, на полі біля заголовка покажчиків читань арк. 42 та 108 зв., виписані суриком, синьою й зеленою фарбами. Сигнатура зошитів оздоблена крапками. На арк. 62 XVI ст. заголовна літера та кінцівка читання кіноварні.

Оправа. Сер. XVI ст.: 204 x 140 x 45. Дошки з жолобками, врівень з блоком книги, в шкірі темно-коричневого кольору з рослинним тисненням; на верхній кришці – великий хрест із відтиском: “їс хс нї к̄а”. Верхня дошка зі звороту заклеєна папером. Оправа відірвана від блоку книги, блок розбитий. Шкіра на кришках розірвана й протерта на кутах, відривається від корінця, який розірваний у верхній і нижній частині; дошки поточені шашелем, верхня – трухлява в лівому нижньому куті; застібки втрачені, наявні отвори від цвяхів металевого окладу.

Зміст. Євангелія, з покажчиками глав. Євангеліє від Матфея втрачено.

Арк. 1–41 зв. Євангеліє від Марка. Втрачено текст від кінця 53-го зач., після слів арк. 29 зв.: “что ѿбо створить г̄нь виногра^а...”, та до середини 55-го зач., до слів арк. 30: “... послѣд^і же всѣхъ, оумрѣть и жена” (Мк. XII, 9–22).

Арк. 42–43 зв. Покажчик глав до Євангелія від Луки.

Арк. 44–108 зв. Євангеліє від Луки. Втрачено текст від кінця 16-го зач., після слів арк. 55 зв.: “ѡн^і же ре^ѣ к^і нимъ. яко и другымъ градомъ бл̄говѣстити ми по^дбаєть цр^ѣтвіє бж̄їє. яко на...”, та до середини 18-го зач., до слів арк. 56: “... своємъ, якоже повелѣ мѡуси въ свѣ^дтел^ство имъ” (Лк. IV, 43–V, 14). На арк. 62–62 зв. у сер. XVI ст. відновлено втрату тексту з кінця 30-го зач., зі слів: “носеції же сташе. и ре^ѣ, юноше тебѣ г̄лю встаны”, та до кінця 31-го зач., до слів: “и в^си людїє слышавше и митарїє, ѡправ^дише ба. кр^сц^сше се крыце” (Лк. VII, 14–29). Між арк. 87 та 88 зрізано два аркуші, втрачено текст від початку 79-го зач., після слів арк. 87 зв.: “мнїи сн̄ь, ѡиде на страну далече. и тоу расточи имѣнїє своє живы...”, та до середини 81-го зач., до слів арк. 88: “...же^дмъ вѣрнии не бысте, ваше к^то вамъ дастъ” (Лк. XV, 13–XVI, 12). Зрізано аркуш з текстом від кінця 93-го зач., після слів арк. 93: “что хоцеша да ти створюу. ѡн^і же ре^ѣ, г̄и. да прозрю. їс же рече...”, та до середини 95-го зач., до слів арк. 94: “... бл̄гы рабе и добры, яко о малѣ вѣр^нь бы^ѣ боуди область имы на^д десетїю градъ” (Лк. XVIII, 42–XIX, 17). Зрізано аркуш із текстом від середини 108-го зач., після слів арк. 101 зв.: “н̄ь болїи ва^ѣ, да боудеть яко мнїи. и старѣи, яко...”, та до початку 109-го зач., до слів арк. 102: “... и бывъ въ под^визѣ, прилеж^нїє молнаше се” (Лк. XXII, 26–44). Зрізано аркуш із текстом від середини 113-го зач., після слів арк. 107 зв.: “и не об^рѣт^ше г̄лесе єго. прїи...”, та до середини 114-го зач., до слів арк. 108: “... мате ли ч^то сн̄ѣдно з^де” (Лк. XXIV, 23–41).

Арк. 108 зв. Покажчик глав до Євангелія від Іоана.

Арк. 109–156 зв. Євангеліє від Іоана. Втрачено аркуші текстів: від першої третини до середини 12-го зач., після слів арк. 115 зв.: “г̄и. ни почр̄пала имаши и стоуденьць є^ѣ гльбокъ, ѡкоу^д ѿбо имаши...” та до слів арк. 116: “... вите чл̄вка иже ре^ѣ ми в^са єлика створихъ, єда ть є^ѣ хс̄ь” (Ін. IV, 11–29); від середини

25-го зач., після слів арк. 124 зв.: “мене же ненави^дть, яко азъ свѣ^дтел^ствоую ѿ ние^н...”, та до другої половини 26-го зач., до слів арк. 125: “... разоумѣше к^нези, яко съ ѿ^с х^съ” (Ін. VII, 7–26); від кінця 27-го зач., після слів арк. 125 зв.: “рас^пря же бы^сь въ народѣ...”, та до кінця 28-го зач., до слів арк. 126: “... иже важ^дахоу на те, никы же ли тебе Осоуди” (Ін. VII, 43–VIII, 10); від середини 58-го зач., після слів арк. 150 зв.: “оученик^и же ть б^г знаємъ архіереОви, и вьниде съ і^сомъ въ дворь...”, та до початку 59-го зач., до слів арк. 151: “... законоу вашемоу соудите ѿмоу. рѣше же ѿмоу іоудей” (Ін. XVIII, 15–31). Текст Євангелія обривається після 65-го зач., яке закінчується на арк. 156 зв. словами: “яко і^съ ѿ^с х^съ, с^нь б^жїи. и да вѣроующе живота имате въ име ѿго” (Ін. XX, 31).

Старий шифр. “X 233” на наклейці на корінці оправи, на звороті верхньої кришки та на арк. 1, 151, 152, темно-коричневим чорнилом.

До ЦАМу КДА Євангеліє надійшло в жовтні 1881 р. з бібліотеки КДА в складі 20 кириличних рукописів XIII–XVII ст., отриманих від почесного члена Академії, Настоятеля Руської посольської церкви у Відні, протоієрея М.Ф. Раєвського*. До відділу рукописів ВБУ кодекс поступив наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Изв. ЦАО КДА 1881, 512 (Євангеліє, XIV ст.); Крыжановский 1889, 82–96 (др. пол. XIV ст.); Лебедев 1916, 8 (Євангеліє, XIV ст.); ПС XI–XIV 1966, 245, № 1028 (XIV ст.); Жуковская 1968, 325 (XIV ст.); Геппенер 1969, 79–80, № 23 (XIV ст.**); Евангелие от Иоанна 1998, 79 (сер. – др. пол. XIV ст.); СК XIV 2002 I, 416–417, № 277 (сер.–тр. чв. XIV ст.).

Публікація. Титов 1911, 7, рис. 7 (арк. 94); Геппенер 1969, 148, табл. XVIII (арк. 109).

Ілюстрація. № 29.

* Изв. ЦАО КДА 1881, 512–513.

** В опису вказано лише XIV ст., але вчений погоджувався з даними дослідження Г. Крижановського, в якому хронологічні рамки написання рукопису звужені до др. пол. XIV ст.

16. ЖИТІЄ ІЛАРІОНА МОГЛЕНСЬКОГО, болгарського патріарха Євфимія Тирновського.

[1375 р.]*

Ф. 310 (Ніж.), № 160.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 4°: 213 x 123–133, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 157 x 90, рядків 24, в один стовпець. На аркушах кін. XV – поч. XVI ст., писаних в один стовпець, поле тексту: арк. 16–16 зв. – 170 x 95, рядків 30; арк. 17 – 177 x 95, рядків 31; арк. 17 зв. – 190 x 95, рядків 33.

Кількість та стан збереження аркушів. 23 арк. (арк. 16, 17 – кін. XV – поч. XVI ст.; арк. 23 – частина форзаца кін. XVI – поч. XVII ст.). Чисті арк. 22 зв. та форзац, пронумерований як арк. 23. Ці аркуші, на яких розміщується текст Житія, були останніми аркушами Збірника (?). Нумерацій аркушів три: кін. XV – поч. XVI ст., темно-коричневим чорнилом, арабськими цифрами нумерація аркушів Збірника, в якому Житіє розміщувалося на арк. 325–348 (ця нумерація була зроблена при поновленні кодексу, початково в Збірнику було близько 370 арк.); поч. XX ст., чорним чорнилом, за нею в рукопису 22 арк.; поч. XXI ст., олівцем, за нею – 23 арк.

Зошитів 4, по вісім аркушів (у Збірнику зошити мали сигнатуру 44–47): 1/44⁸, 2/45⁷ (відсутній третій аркуш, після арк. 10), 3/46⁴ (перші два аркуші, арк. 16 та 17 – кін. XV – поч. XVI ст.; початково було втрачено шість перших аркушів, текст яких в кін. XV – на поч. XVI ст. був відтворений на трьох аркушах, з яких пізніше був втрачений один аркуш, після арк. 16), 4/[47]⁸ (відсутніх аркушів немає – кінець Збірника). Сигнатура відповідає часу поновлення

* У 1375 р. Євфимія було призначено болгарським патріархом (1375–1395 рр.), і саме в цей час, як вважається, ним було й написано дане Житіє. Збірник, до складу якого входило і Житіє, міг бути написаний в 1375 р. або трохи пізніше, що підтверджує й проведене філігранологічне дослідження, а також те, що писець Житія ще чітко не володів нормами болгарської книжної реформи.

рукопису – кін. XV – поч. XVI ст., наявна на зошитах 44–46, зроблена буквеною цифір'ю, знаходиться на першому аркуші зошитів, чорнило темно-коричневе.

Рукопис реставрований в кін. XV– на поч. XVI ст., аркуші біля корінця було приклеєно смужками паперу (зараз вісім фрагментів смужок відклеїлися, знаходяться окремо – в кінці рукопису, загорнуті в папір), вставлено форзаци, зберігся тільки форзац у кінці рукопису (арк. 23), на якому є філігрань *якір* із квіткою, – сх. Лихачов, № 1244 (1495 р.).

Аркуші розшиті, частина розірвана вздовж корінця; в кінці уривка аркуші з водяними та клейовими плямами; усі поля аркушів ушкоджені шашелем, іноді й по тексту, пізніше аркуші були обрізані; в останній третині уривка, арк. 15–21, зрізані з правого нижнього кута по тексту; на арк. 22 збереглася тільки ліва половина тексту.

Матеріал письма. Папір XIV ст.; арк. 16, 17 – кін. XV – поч. XVI ст. Філігрань: *Голова єдинорога*, двох варіантів: а) арк. 1–9, – сх. Бріке, № 15789 (1366, 1370 р.), Мошин, Траліч, № 5864 (1366 р.), № 5865 (1370–1376 рр.); б) арк. 10–15, – схожий рисунок не знайдено.

Письмо. Півустав південнослов'янський ост. чв. XIV ст., широкий круглий, із легким нахилом уліво, одного почерку. Півустав південнослов'янський кін. XV – поч. XVI ст. з елементами скоропису, дрібний із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 16–17 зв.

Письмо двоєрове (ъ, њ) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заголовок*, *ініціал* великий тонкий із рослинними елементами, арк. 1, та *заголовні літери* кіноварні.

Оправа. Від оправи кін. XV ст. – поч. XVI ст. збереглася лише частина форзаца з філігранню *якір* із квіткою, арк. 23, – сх. Лихачов, № 1244 (1495 р.). Рукопис у [1904–1905 рр.] було вміщено між двома картонними аркушами, а після надходження до відділу рукописів ВБУ його було вкладено в паперову обкладинку, яка зараз розірвана по згину. На лицьовому боці обкладинки зроблено археографічний опис, скорописом, чорним чорнилом: “Житіє Иларіона Могленского, соч. Евфимія патр. 22 л. – XV в.”.

Зміст. “Житіє и жизнь прпо^дбнааго ѡца нашего іларіѡна Єп^тпа мѡгленскаго, въ немже и како прѣнесєнь бы^ѣ въ прѣславныи гра^д тръновъ. съписано кирі Євѡмїємъ петріархѡмъ трънов^сскимъ”. Над заголовком кіновар'ю вказано номер Житія, під яким воно знаходилося у Збірнику: “ѡ^х кѡ”. Відсутній аркуш тексту між арк. 10 і 11: арк. 10 закінчується словами: “Въсѣко оубо дѣаніє и чо^ддѣиствіє х^вѡ, велико є^ѣ и чо^дно и бж^ѣтвно. нж...”; арк. 11 починається зі слів: “знаменіє с^на члч^ѣкаго кр^ѣтъ г^ла. тѣ^н и [кѣ] женамъ г^лааше иже въскр^ѣсеніа а^ттъ вѣ^н іако іса ищете назарѣніна пр^оплатаго”. Між арк. 15 та 18 було відновлено втрату текстів шести аркушів на трьох аркушах кін. XV – поч. XVI ст., з яких пізніше втрачено другий аркуш, за тогочасною нумерацією це арк. 342, за сучасною нумерацією він мав стояти між арк. 16 та 17: арк. 16 закінчується словами: “и аще законнжа тогда пасхж с[тѣврѣ]ша аа, безкваснаа съ горчицами іаде сам же и оучен[ици его] ѡ кждоу ѡбо имѣах^ж безкваснаа. рече^н кѣ немѡ. іако л[ѣпо бѣ]...”; арк. 17 починається зі слів: “... [пове]лено бы^ѣ ва^н поститиса д^ни љ. послѣжде же хота ва^ѣ кр^ѣтити, л^н. д^ни повелѣ ва^н поститиса” та закінчу-

ється словами: “Посе^{мж} и та ма^л пожиш^{лѣ}, к^ъ гоу отиде. а^ж бж^ѣтвн[ий] в^ъсѣми на^а гробны^и ч^ѣтнѣ ѡпра^тавь, въ гробѣ погребе”. Текст кінця Житія на арк. 22 наявний частково, збереглася тільки ліва половина аркуша.

Правки тексту зроблено в кін. XV – на поч. XVI ст. темно-коричневим чорнилом. На поч. XX ст. М.Н. Сперанським відмічено олівцем у кінці арк. 10 зв. втрату наступного аркуша.

Текст Житія співпадає з виданим Є. Калужняцьким текстом під назвою “Житіє и жизнь прѣподобнаго ѡтца нашего Иларіѡна, Епископа Могленскаго, въ немже и како прѣнесень бысть въ прѣславный град Тръновъ, съписано Євѡиміємь, патріархомъ Тръновскимъ” у збірнику творів Євфимія Тирновського (Каѡуѡніаскі, 1901, 27–58).

Старий шифр, наклейка. “VI” на обкладинці, олівцем, у правому верхньому куті вказано “Кач.” [В.В. Качановський]; наклейка, рожева, на арк. 1: “Библиотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 160. Рукописн. отд.”.

До бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька Житіє Іларіона Могленського надійшло в складі колекції професора інституту В.В. Качановського після смерті власника (11 березня 1901 р.). Колекцію, за дарчим записом, передав його брат і спадкоємець О.В. Качановський*. До відділу рукописів ВБУ воно поступило 27 листопада 1934 р. у складі рукописного зібрання бібліотеки колишнього Історико-філологічного інституту кн. Безбородька, переданого Ніжинським педагогічним інститутом**.

Опис. Сперанский 1905, 16 (Житіє Іларіона Могленського, XV ст.); ПС XV 1986, 105, № 695 (Житіє Іларіона Могленського, перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12 (XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I немає.

Ілюстрації. № 22, 23.

* Сперанский 1905, I.

** Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 250–256.

17. ЗБІРНИК АСКЕТИЧНИЙ. Без першої половини та кінця.

Кінець 70-х – 80-і роки XIV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 4°: 205 x 130, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 168 x 85 (арк. 1–10), 168 x 90 (арк. 11–163), рядків 25, в один стовпець. Показчики читань на полях, кіноварні, частково зрізані.

Кількість та стан збереження аркушів. VII + 170 арк. Чисті арк. I–VII, 132, 145, 149, 157, 164–170 – XIX ст. Нумерацій аркушів дві: XIX ст. (до 1875 р. – часу видання каталогу М.І. Петрова), олівцем на нижньому полі, без нумерації чистих аркушів, за нею – 160 арк.; XXI ст., бібліотечна, олівцем.

Зошитів, наявних, 20, з чистими аркушами XIX ст. – 22, переважно по вісім аркушів. Вони презброшуровані на поч. XIX ст. Сигнатура зрізана.

Рукопис реставровано на поч. XIX ст., всі аркуші підклеєні в корінці білим папером, цим самим папером доклеєно втрачені верхні половини текстів арк. II (відривається), 84–94, більшу частину арк. 95, 96 та правий верхній кут арк. 138; на місці втрачених аркушів вставлено чисті паперові аркуші жовтого кольору.

Аркуші потемнілі, забруднені, з водяними плямами; пошкоджені вологою верхні частини аркушів на початку, в середині та в кінці рукопису, на верхніх рядках арк. 146–163, через це вилиняло чорнило; з рудими плямами арк. 131 зв.; пропалена дірка на арк. 86.

Матеріал письма. Папір, темний цупкий із широкими вержерами: 5 x 4. Філіграні: *Лук зі стрілою*, арк. 1–7, 9–10, 158–163, – сх. Мошин, Траліч, № 374 (1375–1395 р.), № 381 (1381 р.); *Сфера*, арк. 8, 151–156, – под. Мошин, Траліч, № 1844 (1385 р.); *Дві сфери*, з зіркою, арк. 12–148, – сх. Мошин, Траліч, № 2168 (1379 р.).

Письмо. Півустан XIV ст., маленький із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо одноєрове (ь) безюсове.

Чорнило інтенсивно темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Ініціал балканського типу, арк. 11, кіновар'ю, верхня частина літери втрачена.

Оправа. Поч. ХІХ ст.: 210 x 135 x 32. Кришки картонні в лідерині, кути та корінець шкіряні, на корінці тиснені золотом рослинні орнаменти та назва книги "Добротолюбіє". Обріз покритий коричневою та жовтою фарбами, гравірований. Кришки зі зворотів та форзаці з глянцевого паперу мармурового чорно-синього забарвлення. Верхній форзац відривається.

*Зміст**. Збереглися тексти тільки другої половини Збірника.

Арк. 1–10 зв. Слова посницькі Ісаака Сирина. Арк. 1–2 зв. Уривок Слова, наявний зі слів: "...вание малое и нестойательно. мир'же нарицаю, стрѣти еже раждаетъ прѣвзношеніе". Арк. 2 зв.–9 зв. "Ѡ неѡскоуднѣмъ постѣ. и еже събрати себе въ единомъ мѣстѣ. и ка наже Ѡ си^х раждаетъ. и яковъ разоумѣ расоужденіа наоучень быѣ потрѣбы. о паснство сихъ и сицевы^х. слово. лѣз. вниманія трѣбоуе многа" (Сл. 37). Арк. 9 зв.–10 зв. "Ѡ съхранени срѣца и видѣни тѣнчаишимъ" (Сл. 31). Без кінця, обривається словами: "кромѣ сихъ, да не поищеша она. аще бѡ въ...".

Арк. 11–142. Книга Петра Дамаскина "Воспоминаніе к своей ему души". Заголовок майже втрачено: "Р ... / дамаск ... / свое и ѡмоу ... / божествны...". Початок книги зберігся не повністю – у першому рядку відсутня друга половина, у другому – третина, у третьому – частина останнього слова: "Многихъ и велик ... / Ѡ ба дарованіи, ѡкаванн... / коли же что добро сътвори. оуб...". Втрачені: верхня третина тексту арк. 11 зв.; верхня половина текстів арк. 84–94 зв., більше двох третин на арк. 95–96 зв.; аркуш тексту після арк. 131 зв., який закінчується словами: "нъ ми сего просимъ. да оувѣми чесо просимъ и что породимъ, яко да бл҃горазу ...", на його місці вставлено чистий арк. 132; арк. 133 починається зі слів: "... ство хѣа ради. оумоу блюденіе. нравомъ оустроеніе. прѣбине. дѣвство. стѣна"; частина тексту в верхньому правому куті арк. 138 та верхньому лівому куті арк. 138 зв.

Арк. 142–144 зв. "Повѣсть стѣхъ моужии, и словеса прѣпоѣбна наже Ѡ ни^х слыша^х. и Ѡ тѣхъ прѣбываніи. Сло^в ст҃го Исаака". Поч.: "Въ единъ Ѡ дѣни, ѡтидохъ въ клѣтъ нѣкоего брата ст҃а. и вьклони^х себе въ мѣстѣ нѣкоемъ".

Арк. 144 зв. "Въ чесомъ съхранаетъ доброту иночьскаго жителства. и кии ѡбразъ Ѡ бж҃иемъ словословию. Сло^в ст҃го". Поч.: "Поѣбаєтъ инокоу, имѣти ѡбразованіа красна Ѡ всѣхъ странъ своихъ". Обривається словами: "еже не везати себе въ дружбаствѣ. и съедине никого Ѡ члѣкъ ...".

Арк. 146–147. Читання з Патерика про монаха, який спокушається блудом, увійшов до печери лева та ін. Без початку, наявне зі слів: "... бѣ, того ради сице насилоуємъ есмъ Ѡ бѣса блуднаго, възлюби^х паче оумѣти бесловеснѣ".

Арк. 147–148. Без заголовка. Поч.: "Бл҃женныи еулוגіе повѣда намъ яко Ѡ иномъ, самъ же бѣтъ сия видѣвыи".

* У каталозі М.І. Петрова зміст подано за першою нумерацією аркушів, яка знаходиться на нижньому полі рукопису (Петров 1875–1879, 86–88).

Арк. 148–148 зв. Без заголовка. Поч.: “И поминааше ѿца Макарія гліе, что не сътворише егда ѡблѣгаахоу и за ѡтроковицоу ѡноу зачньшоую въ оутробѣ”.

Арк. 148 зв. Без заголовка. Поч.: “И о блженнѣи исидорѣ наже творааше себе оуродоу быти и бѣсь имоуцоу” (з Лавсаїка Паладіева, гл. 37). Обривається словами: “егда же ѡкры бѣ сѣмоу старцоу о неи, егда въсхотѣ прослави ...”.

Арк. 150–150 зв. Без заголовка. Поч.: “Ѡ сихъ оубѡ прпбныхъ іѡань. познань, и оученикъ быѣ лимнеа иже на горѣ” (з Боголюбивої Історії Феодорита).

Арк. 150 зв. – 151 зв. “Прпбныхъ ѿцѣ нашихъ. зевены, полихронїа, моусеа, и дамиана, слово”. Поч.: “Ѡ сиѣ оубѡ бжѣтвныи зевина. на горѣ нѣкоеи постное създана жилище”.

Арк. 151 зв. – 152 зв. “Стхъ ѿцѣ избранна слова”. Поч.: “Реѣ старѣць лоуче жити съ трими боющимсе бѣ, нежели съ тмоу неимѣющиѣ старѣ бжїи”.

Арк. 152 зв. – 155. “Поученїа слова избранна”. Поч.: “Члвче вса приель еси ѡ бѣ. разоумь, хитроѣ, и оумь”.

Арк. 155–156 зв. “И ларїѡна слово”. Поч.: “[П]отычимсе братїе паче всего, безмльвно работати гѣи”.

Арк. 156 зв.–163 зв. “Бесѣды дїепопользны ѿца зосимы”. Поч.: “Повѣда намь оученикъ ѿца зосимы. нѣкогда реѣ сѣдешоу ми съ ѿцѣмь моимь зосимоу. и дїепопользнымь сло...”, далі втрачено аркуш тексту, замість нього вставлено чистий аркуш (арк. 157), арк. 158 починається зі слів: “... сие. ньобаче не ѡставляетсе дѣла ѡного, нь паки начинаеть. Множицею же аще искривить”. Обривається словами: “И глѣаше, іако нѣкогда и азъ выпадохъ ...”.

Правки тексту зроблено писцем.

Записи. Відтиск на арк. I: “Не вкусенъ да здоровъ. АК. 1817”.

Старий шифр: “0. 8. 16” на звороті форзаца верхньої кришки оправи, чорним чорнилом.

До ЦАМу КДА Збірник поступив від архим. Антонїна Капустїна. До відділу рукописів ВБУ надійшов наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–1879, 86–88 (Добротолюбїе, XVI ст.); Иванова 1977, 149–150, № 5 (Слова посницькі Ісаака Сирина з доповненнями, кін. XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрації. № 33, 34.

18. ЗБІРНИК АСКЕТИЧНИЙ. Без початку та кінця.

80–90-і роки XIV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 277 x 205, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 217 x 145, рядків 28 (арк. 12–227 зв.); 220 x 155, рядків 31 (арк. 228–624 зв.), в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 631 арк. Чисті аркуші XIV ст. – арк. 185 зв. (у кінці аркуша кіновар'ю вписано два рядки заголовка наступного Слова) та арк. 385 зв., з пізнішим записом; чисті аркуші, вставлені в 1869 р. на місці втрачених аркушів XIV ст., але без відновлення втрат тексту – арк. 1, із

записом, 2–11, 13, 16, 21, 22, 26, 28, 29, 32, 34, 36, 37, 39, 41, 43–47, 49, 50, 80, 243, 246, 250–252, 254–256^a, 352, 459, 625–631. Літерними пронумеровано два чистих аркуші XIX ст., арк. 255^a і 256^a, на місці яких (?) мали бути фрагменти текстів, вкладені в рукопис перед цими аркушами. В кінці рукопису після арк. 631, вкладено уривок тексту з рукопису XIX ст. Нумерація аркушів XIX та XX ст., проставлена олівцем у правому нижньому куті та посередині нижнього поля; перший аркуш збереженого тексту позначено буквеною цифрою темно-коричневим чорнилом; також олівцем пронумеровано на верхньому полі перші 43 аркуші тексту. За описом М.І. Петрова в рукопису 624 арк.

Зошитів 78, наявних 77, по вісім аркушів, на місці втрачених аркушів у кін. 60-х років XIX ст. вставлено чисті аркуші (далі відсутні аркуші XIV ст. зазначаються за нумерацією вставних аркушів, а повнота зошитів вказується без них): 1 (зошит повністю втрачено), 2⁴ (відсутні перший і другий аркуші, на місці арк. 10 і 11, четвертий аркуш, на місці арк. 13, та сьомий аркуш, на місці арк. 16), 3⁶ (відсутні четвертий і п'ятий аркуші, на місці арк. 21 і 22), 4⁴ (відсутні перший аркуш, на місці арк. 26, третій і четвертий аркуші, на місці арк. 28 і 29, та сьомий аркуш, на місці арк. 32), 5³ (відсутні перший аркуш, на місці арк. 34, третій і четвертий аркуші, на місці арк. 36 і 37, шостий аркуш, на місці арк. 39, та восьмий аркуш, на місці арк. 41), 6² (відсутні другий – шостий аркуші, на місці 43–47, та восьмий аркуш, на місці арк. 49), 7⁷ (відсутній перший аркуш, на місці арк. 50), 8⁸, 9⁸, 10⁷ (відсутній сьомий аркуш, на місці арк. 80), 11⁸–29⁸, 30⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 234), 31⁶ (відсутні третій аркуш, на місці арк. 243, та шостий аркуш, на місці арк. 246), 32⁴ (відсутні другий – четвертий аркуші, на місці арк. 250–252, та шостий аркуш, на місці арк. 254, літерні арк. 255^a та 256^a), 33⁸–43⁸, 44⁷ (відсутній сьомий аркуш, на місці арк. 352), 45⁸–56⁸, 57¹⁰, 58⁷ (відсутній перший аркуш, на місці арк. 459), 59⁸–77⁸, 78⁶, далі тексти втрачено. Сигнатура відповідає часу створення рукопису, знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів, чорнило темно-коричнєве. Втрачена нумерація деяких зошитів поновлена олівцем у XIX ст.

Рукопис реставровано в Єрусалимі в 1869 р., аркуші на початку та в кінці рукопису підклеєно в корінці та на полях; на місці втрачених аркушів вставлено чисті аркуші.

Аркуші на початку та в кінці рукопису, а подекуди всередині, з водяними плямами, розірвані, в кінці рукопису – з дірками; арк. 255 розірваний на п'ять частин, із втратою тексту вгорі та в кінці аркуша; від арк. 256 наявна тільки права верхня частина; по всьому рукопису тексти, писані суриком, вицвіли; арк. 14 порудів, оздоблення вицвіло, місцями розтеклося чорнило; оздоблення арк. 587 вицвіло; розірваний по тексту арк. 353, 597; розірване й покручене праве поле арк. 75; розірвані нижні поля арк. 94–96, 241; шкідниками проїдені арк. 556–562 та арк. 624, з пошкодженням тексту.

Матеріал письма. Папір з вержерами широкими та середніми, які чергуються в “десті” (напр., на папері з філігранню *Pig мисливський*, арк. 238 та 471). Філіграні*: Літера “М”, арк. 1–24, 40, 51–65, 69, 460–466, 472, 474, 483–499,

* Посилання на місцезнаходження філіграней у рукопису подаються за аркушами зошитів, якщо в них наявна одна філігрань, та за окремими аркушами, якщо зошити складено з паперу з різними водяними знаками.

508, 512–522, 525–527, 532–537, 539–546, 554, 587–596, 601–605, 611, 613, 619–624, – сх. Мошин, Траліч, № 5351 (1392 р.). *Дзвін*, двох різновидів: 1) *Дзвін великий*, двох видів: а) арк. 25, 67, 68, 73, 76–78, 87–96, 100–105, 302, 288, 505 та б) арк. 74, 83–85, 97, 121, 501, 502, – сх. Мошин, Траліч, № 2936 (1396, 1399 р.); сх. Лихачов, № 459 (1399 р.); 2) *Дзвін маленький*, арк. 223, 225, 551, 559–561, – сх. Мошин, Траліч, № 2906 (1397 р.). *Голова бика*, між рогами вісь із зірочкою, двох варіантів: а) арк. 33 – сх. Мошин, Траліч, № 1375 (XIV/10 р.); б) арк. 510, 524, 552, 555, – сх. Мошин, Траліч, № 1387 (1391–1408 рр.). *Мечі*, арк. 106–120, 122–145, 162–177, 226–233, 257–264, 385–400, – сх. Бріке, № 5156 (1390 р.); сх. Мошин, Траліч, № 3376 (1380–1390 рр.). *Трилисник*, арк. 146–152, 156–160, 186–221, – сх. Лихачов, № 2068 (1375–1395 рр.); сх. Мошин, Траліч, № 3631 (1385–1395 рр.). *Шолом*, арк. 153, 247–274, 276, 293, 295, 303, 318, 322, 325, 333, – сх. Мошин, Траліч, № 1792 (1392–1402 рр.). *Дракон*, двох різновидів: 1) *Дракон маленький*, арк. 178–187, 371, 376, 382, 384, 409–424, 427, 431, 432, 436, 568, 570, – тот. Мошин, Траліч, № 1068 (1390–1400 рр.); 2) *Дракон великий*, арк. 335, 438, 564, – не ідентифіковано. *Ключі*, арк. 236, 239, 242–247, 310, 312, 378, 341, 346–348, 359, 362, 364, 378, 381, 402–407, 433, 434, 441–448, 450, 452, 573–579, 584, – сх. Мошин, Траліч, № 2731 (1384–1395 рр.). *Ріг мисливський*, двох видів: а) арк. 238, 240, 248, 350, 353, 355–358, 360, 363, 368, 370, 373, 580, 582, – сх. Бріке, № 7672 (1393 р.); – сх. Мошин, Траліч, № 5019 (1398, 1399 рр.); б) арк. 471, 473, 475–482, 606, 609, 612–614, – сх. Лихачов, № 2935 (1380–1395 р.); сх. Мошин, Траліч, № 4859 (1370–1380 рр.). *Олень*, арк. 265, 267–270, 272, 278–280, 289, 294, 300, 304, 317, 319, 323, 328–331, 339, 344, 401, 428, – сх. Бріке, № 3278 (1395–1400 рр.); сх. Мошин, Траліч, № 2265 (XIV/10). *Лук*, арк. 271, 281, 283–286, 288, – сх. Мошин, Траліч, № 421 (1381–1393 рр.). *Три гори*, двох різновидів: 1) *Три гори з хрестом*, арк. 309, 311, 449, 453, 456, – сх. Мошин, Траліч, № 6327 (XIV/10); 2) *Три гори в колі*, арк. 553, – тот. Мошин, Траліч, № 6420 (1397 р.). *Корона*, арк. 336, – тот. Мошин, Траліч, № 3245 (1398 р.); сх. Бріке, № 4615 (1393, 1397, 1398 рр.). *Хрест*, арк. 531, – под. Мошин, Траліч, № 3593 (1390 р.). *Бутиль*, арк. 597, – сх. Мошин, Траліч, № 1736 (1380–1395 рр.). На вставних аркушах кінця 60-х років XIX ст. філігрань *Три місяці* / F.F. PALA // ZZUOLI.

Письмо. Півустав ост. чв. XIV ст., різних типів і розмірів, із легким нахилом управо, частини й окремі слова писано з імітацією грецького мінускула, одинадцяти (?) почерків: півустав середній – I) арк. 12–12 зв., 14–15 зв., 17–20 зв., 23–25 зв., 27–27 зв., 30–31 зв., 33–33 зв., 35–35 зв., 38–38 зв., 40–41 зв., 42–42 зв., 48–48 зв., 51–70 зв., 159 зв.–185, 261–264 зв., 186–207, 393 зв.–400 зв., 425 зв. (окремі абзаци), 426 (окремі абзаци), 620–624 зв.; II) арк. 70 зв.–79 зв., 81–159, 207 зв.–227 зв. (останній аркуш з елементами грецького мінускула), 257–261, 385, 386–393, 425 зв. (абзацами), 426 (абзацами), 426 (абзац); III) арк. 228–238 зв., 249–249 зв., 253–253 зв., 255–256 зв., 287 зв.–351 зв., 353–384 зв. (кінець арк. 384 та майже до кінця арк. 384 зв. писано маленьким півуставом, а остання третина арк. 384 зв. – дрібним), 401–425, 426 зв.–428 зв. (посередині арк. 469 – три рядки імітацією грецького мінускула), 558–613 зв.; IV) арк. 238 зв.–242 зв., 244–245 зв., 247–248 зв., 265–287 зв.; півустав крупний – V) арк. 400 зв. (остання третина аркуша); півустав маленький – VI) арк. 428 зв.–430 зв., 432–458 зв.,

(91-ше слово). Втрати тексту: з 1-го Слова, арк. 15 зв. закінчується словами: “и ѡсоудоу якоже оубѡ самовласное прѣмо ѡст^бплению страха ѡ дшѣ, мететсе мѣрило помысла сѣмо и т^а”, арк. 17 починається словами: “ниже иє^кствнѣ. тамо бо ѡбрѣтае^т вещь дшѣвнымь видѣнїемь”; з 2-го Слова, арк. 20 зв. закінчується словами: “и аще вса вещьствнѣ движетсе, и сїа вещьствнаа страстн^а”, та до середини 4-го Слова, арк. 23 починається словами: “...ка вещь соуще слоучаина, не глїетсе быти ѡ Ествства”; з 5-го Слова, арк. 25 зв. закінчується словами: “хѣ ради пожежди, дате оупонтъ любове сво[ея]”, арк. 27 починається словами: “любви въ дшїи твоєи оутврѣдитисе не прїетно”; з 6-го Слова, арк. 27 зв. закінчується словами: “къ нашѣмоу наоученїю и з^лравїю. яко же свѣ^лтелствоуе^т блженїи”, та до кінця 7-го Слова, арк. 30 починається словами: “[ли]цємь врагь свои^к. въразбиєннѣи чести дшѣ своєи”; з 8-го Слова, арк. 31 зв. закінчується словами: “мирскыми же сvezаны. и мирО^м и покоємь егО. и любєи събесїдаванїа егО, се^л лишаєтсе”, арк. 33 починається словами: “брате ѡбыкшїи^к вьсицевы^к. и никако же ясти сьними вьсоци”, обривається Слово на арк. 33 зв. словами: “немоцноми тогда не приложити къ пици, оуєти же и ѡ правила раз[слабѣти]”; з 9-го Слова, відсутня перша половина, текст наявний на арк. 35 зі слів: “[не ѡбличи]ши кого вькоємь прѣгрѣшени. нь себе самого непшоуи вьвсѣ^к повинна”; з 10-го Слова, арк. 35 зв. закінчується словами: “Сь^л доволнѣ гранесословлааше. и въ незаапоу въ елико вьсе^л бѣ. ѡставлаа[ше]”, та до кінця 12-го Слова, арк. 38 починається словами: “[нави]кше яко не Єдинонравствоуєши тѣ^м, ниже любиши праз^лность”; з 13-го Слова, відсутній кінець, арк. 38 зв. закінчується словами: “въ трьпѣни бдѣнїихъ, боудоушеє ради надежде. ибо иноческе жи[тїє]”; з 14-го Слова, відсутня перша половина тексту, арк. 40 починається зі слів: “имоу^т, иже въ бесѣдѣ сьнимь таин^лствоующеи, молитвою”, обривається Слово на арк. 40 зв. словами: “ѡн же вьмѣсто сего избра мльчанїє и безмльвїє. и сего...”; 15-те Слово втрачене повністю; з 16-го Слова, відсутній початок, арк. 42 починається словами: “[мы]сль, ниже млтвоу. ниже движение. ниже плачь”, на арк. 42 зв. текст обривається: “то бо извѣство имень, соущїими zde сьставляютьсе ве[щми]...”; 17-те Слово втрачене повністю; 18-те Слово відсутнє майже повністю, наявний тільки уривок з середини Слова, арк. 48 починається зі слів: “... [подвигноу]ти въ на^с правьне помысли. ѡбаче вѣроуи якоже оуже рѣхъ”, арк. 48 зв. закінчується словами: “и Егда попоуститсе ѡ бѣ ѡ чина въ чинь ѡкритисе горнѣи[шихъ]...”; 19-те Слово повністю втрачене; з 31-го Слова наявний тільки заголовок у кінці арк. 79 зв. та кінець Слова на арк. 81: “вькоушаю сьмрѣти. и ѡнь паку. бѣ ре^ч любит^ете, мльчи. хоцетъ бѣ дати тебѣ блг^лть свою”.

Арк. 228–230. “Иже въ сты^к ѡца нашего анастасїа горы сьнаискыє. Вопрос: ѡкоудоу дшїа члѣча многаци глїе^т нѣкыє вьндѣтръ помысли и словеса скврѣнна”.

Арк. 230–230 зв. “Пр^лпнааго ѡца нашего стефана ѳївеискааго заповѣди ѡрекшїи^ксе мира и наже въ мирѣ”. Поч.: “Прѣвое оубѡ, не имѣи причещенїа съ женами”.

Арк. 230 зв.–236 зв. “Тогожде заповѣди ї болшеє прьвы^к къ хотещїимь спаситисе”. Поч.: “Прѣжде вьсєго трѣбоує^т цѣломоудрїє”. Арк. 233 зв. закінчується словами: “и на зло внимающеє и сь страхО^м. яко да свободи^т на^с котораго жо^л”, арк. 234 починається зі слів: “ленїє ведень бывъ. и яко агньць прѣмо стрїгоуцом^б его безглась^т”.

Арк. 236 зв.–240. “Главизны ѿца макара и прочїи^х сѣих^х”. Поч.: “Ре^ч авва макаръ. Не по^дбаеть хрїстїаниноу Оклеветавати, или ѿс^ддити”.

Арк. 240–245 зв. “Главы пиминовы”. Поч.: “Ре^ч авва пиминь. яко же источникъ имѣе смра^д многъ”. Арк. 242 зв. закінчується словами: “Братъ выпроси старца глїи. что сътвориоу ѿче яко недѣлаю ниче”, арк. 244 починається зі слів: “ненавижд^ь клеветцоушаго на ближнаго”.

Арк. 245 зв.–249 зв. “Паладіево”. Поч.: “ДїОклить нѣкто быше постникъ въ ѿваїдѣ. ѿ граматикїе пр^вѣи”. Арк. 245 зв. закінчується словами: “привлѣкши въ нбсноую философію. двадесете и ѿсмимъ”, арк. 247 починається зі слів: “...сте яко хс̄ живеть въ вас”.

Арк. 249 зв.–256. “Тогожде (Макарїа Великаго)”. Поч.: “Горе дшї Онои нерадецїи О ѿчищенїи земли ср^дца своего”. Арк. 249 зв. закінчується словами: “и не инѣмъ съмоуцати ср^дце. ни паметїю плтьскы^х”, арк. 253 починається зі слів: “тесе нб^снымъ веселїемъ. и ѿпиитесе пїаньствомъ трѣзвнымъ и дх^овнымъ”; арк. 253 зв. закінчується словами: “аще бо си^и ре^ч оумльчетъ, каменїе възоупиерь. прѣ^д”, арк. 255, який розірвано на фрагменти, починається зі слів: “и въ ср^дци. и на врѣмена”.

Арк. 256–256 зв. “ѿца аммоны”. Більшість тексту втрачено, від аркуша збереглася тільки права верхня частина.

Арк. 257–294. “Главизны прпо^дбнаго ѿца нашего макаріа, ѿ словесъ Его. прѣтворена логоѿето^м” (108). Поч.: “Блг^тїю оубо и даро^м дха бж^ствнаго кждо на^с сїсенїе прїемл^етъ”.

Арк. 294–295. Григорїа Синаїта, “Въ книзѣ сїи, тлькь. о еже яко нѣ^с наша брань къ крѣви и плти. и что іе^с брань. и кто воинь и все ѿроужьство бжїе”. Поч.: “Станице іе^с, добродѣтѣлемъ разстоанїе. позорище же агг^лѿ^м”.

Арк. 295–314. “Прпо^дбнааго ѿца нашего григорїа синаїта главы съ краєгранесїемъ зѣло пользны. их же краєгранесїе іе^с сїе. Словеса различна. о заповѣдехъ. велѣнихъ. прѣщенихъ. и обѣтованихъ. Єще же и о помыслѿ. и стр^астехъ. и добродѣтѣлнхъ. и єще же и о безмльви млтвѣ им же краєгранесїе се” (142). Поч.: “Словесноу ѿбо быти комоу, или быти по іе^сствоу якоже бѣ прежде чистоты и нетлѣнїа”.

Арк. 314–319. “Тогожде грїгорїа синаїта. сказанїе малое о безмльви. въ главизна^х пе^тна^десети^х, О ѿобразѣ^х млтвы”. Поч.: “Два ѿбраза соу^т съединенїа”.

Арк. 319–322. “Тогожде григорїа синаїта. о безмльви главизны. о Єже како подобаеть сѣдѣти въ безмльви” (6). Поч.: “Овогда оубо на столѣ множайше ради трѣда”.

Арк. 322–327 зв. “Видѣнїе узвѣстно. о безмльви млтвѣ. и єще же и о знаменїихъ блг^тныхъ и прѣльстныхъ. и что различїе то плоть и дѣиствоу. и яко кромѣ наставника. оудобъ съвходит^ь прѣльсть”. Поч.: “Подобааше оубо намъ рещи по великомуу ѿчителю”.

Арк. 327 зв.–333. Питання та відповіді про духовне значення чернечих предметів.

Арк. 333–338. “Сѣго сумѿшна новаго бг^слова о млтвѣ”. Поч.: “Вх^о ѿбрѣте дїаволь”.

Арк. 338–341 зв. “Прп^обнааго исаїе главизны пользны”. Поч.: “Три добродѣтели соу^т проразоумѣваемыє въ оумѣ вьсегда”.

Арк. 341 зв.–358 зв. “Исихіа презвітера, къ ѳеодѣлѣ словеса дѣепользна, о трѣзвени и добродѣтели главизны...” (206). Поч.: “Трѣзвеніе іеѣ, хоудожество дѣовное”. Арк. 351 зв. закінчується словами: “подвиза имь оубѡ іароѣ, на вѣнѣшнаго нашего члѣка, и на змѣа діа”, арк. 353 починається зі слів: “на. и мы приводимь глѣюще. что неправдова тебѣ ійлъ”.

Арк. 358 зв.–359. “Нікиты инока презвѣтера обитѣли стоудітскыѣ, стѣѡата. Вѣпрос: Каа іеѣ мысль, мира и іаже въ мирѣ ѡреченіа”.

Арк. 359–384. “Тогоже нікиты инока презвітера главы дѣателны...”. Арк. 359–369. “Тогоже нікиты инока презвітера главы дѣателны сѣтнице прѣве”. Поч.: “Четыри непшоую винь быти въ троици сѣврѣшеннѣи добродѣтели”. Арк. 369–379. “Другыѣ ѡ іестъ в нихъ того главизнь вторыѣ сѣтнице”. Поч.: “На чело оубѡ любви бжїе, еже видимы^х и члѣцкы^х вещеи прѣнебрѣженіе”. Арк. 379–384. “Ины ѡ главизнь третіе того сѣтнице”. Поч.: “Ино ѡбразъ бжїи. и друго видимаа о ѡбразѣ”.

Арк. 384–384 зв. Св. Ларивона (20 главизн). Поч.: “Донелѣ же братіе въ плѣти есмы”.

Арк. 384 зв. [Вопрос]: “Ѳкѣд^д познаѣет^т члѣкъ іако въселисе хѣ въ нь”.

Арк. 385–410 зв. “Блаженаго діадоха Епѣкпа фотікіе ипирскыѣ влѣурика. словеса постничьска” (100 гл.). Поч.: “Прѣвыи прѣдѣль, вѣры. мысль о бжїѣ безстрастіа”.

Арк. 410 зв.–417 зв. “Ніла постника, главизны о молитвѣ” (150). Поч.: “Иже хоцетъ блѣговонныѣ ѡиміань оустроити”.

Арк. 417 зв. “Реѣ сѣтыи ниль. сѣде въ келїи своєи, сѣбери си оумь”.

Арк. 417 зв.–418. “Тогожде ѡіа ніла ѡ Обыадени”. Поч.: “Начело плодоносию, цвѣтъ, и начело дѣланію, въздрѣжаніе”.

Арк. 418–419. “Того^жд о блѣд^д”. Поч.: “Цѣломоудрїе, раждаетъ въздрѣжаніе, ѡбыаденіе же, мати блѣдоу”. Далі – “О сребрѣлюбѣ”, “О гнѣвѣ”, “О печали”, “О лѣности”.

Арк. 419–426. “Аввы Марка о законѣ дѣовномъ прѣвоѣ Его слово”. Поч.: “Понїеже многаци въсхотѣсте оувѣдѣти како законъ дѣовный іеѣ по апѣлоу”.

Арк. 426–427 зв. “Того^ж. ѡ грѣдѣицхсе ѡ дѣль правды”. Поч.: “Гѣ всакоу заповѣ^д длѣжноу соуцоу показати хѣте”.

Арк. 427 зв.–428 зв. “Реѣніа нѣкы^х въ кратцѣ”. Поч.: “Аще ѡ града въ гра^д прѣходеце, рѣководѣцаго трѣбоуемъ, много паче діа тѣлесе изышь^дши”.

Арк. 428 зв.–429 зв. Св. Марка про покаяннѣ. Поч.: “Понїеже ѡви извѣто^д покааніа по изволенію прилежи^т злы^д”.

Арк. 429 зв.–435 зв. “Сѣмѣѡна новаго бѣгослова главизны” (72). Поч.: “Многое и безгодное сѣкроушеніе срѣца, помрачае^т и сѣмоуцае^т сѣмысль”.

Арк. 435 зв.–436. “Того^ж вѣчителство къ инокамъ ѡрѣкшимсе нїна мира и іаже въ мирѣ и о еже каковоу кто длѣжднь іеѣ вѣроу имѣти къ своему ѡіоу”. Поч.: “Ѳстави миръ до конца и іаже въ мирѣ”.

Арк. 436–436 зв. “Иже въ сѣыхъ ѡіа нашего мазѣма, прѣдисловіе о любви”. Поч.: “Се къ постничьскоу житїю словѣ о любви, посла^х твоемоу прпо^добїю ѡче Елпидїе”.

Арк. 436 зв.–457 зв. “Иже въ сѣыхъ ѡіа нашего мазѣма. къ Елпидїю попѣ о лю^дви” (400 главизн). Поч.: “Любы оубѡ іеѣ, залогъ діи блїгъ”.

Арк. 457 зв.—458. “Сѣго марка въпроѣ къ ѳеодѡрѡ авва кара”. Поч.: “Хѡу яви ѡвѣщавшоу. яко иже не породитсе ѡ воды и дѣа, не вънидетъ въ црѣто нѣсное”.

Арк. 458. “Сѣго. нѣла. О добродѣтели и стѣрте дѣевныхъ”. Поч.: “Вѣдомо. яко сѡгѡбъ сын члѣкъ”.

Арк. 458—458 зв. Св. Нила “О тѣлесныхъ добродѣтели”. Поч.: “Добродѣтели же тѣлесныя снѣ”. паче же дѣланіа”.

Арк. 458 зв. “О тѣлесныхъ страстяхъ”. Поч.: “Тѣлесныя же страсти, чрѣвобѣщеніе”. Далѣ втрачена одна стаття.

Арк. 460—463. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего іѡанна архіепѣкпа константинна града златѡустааго, повѣданіе О еѡлїи сѣго матѡеа еѡлїста. слово, а. прѣдисловіе”. Поч.: “Подобааше оубѡ намъ не трѣбовати помощь ѡ писаніа. нь тако имѣти житіе чисто и непорочно”.

Арк. 463. “Маріе црѣце блѣгаразумно прошеніе. дѣе истинныя, дѣло блѣгаразумно. събравши же плоды медоточныя, чѣтныя ѳеѡфїлактъ. блѣгарѡ пастырь прѣвначелныи”. Поч.: “Снѣ црѣца марїа, въделѣ ѡ срѣца разумѣти еѡлѣское писаніе”.

Арк. 463—466. “Блѣженаго ѳеѡфїлакта архіепѣкпа блѣгарскаго. О еѡлї матѡеѡвѣ, сказаніе въ кратцѣ, ѡ златѡустаа сказаніа. Книга рѡдства. сло. в”. Поч.: “Почто оубѡ не речезрѣніе или слово”.

Арк. 466—470. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего іѡанна архіепѣкпа константинна града, златѡустааго. слѡ ѡ матѡеа еѡлїста. Книга рѡдства іѡ хѡа. снѣ дѣва снѣ авраамла”. Поч.: “Въпросити ваѣ нѣна прихождоу аще въ оумѣ имате”.

Арк. 470—475. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего іѡанна архіепѣкпа константинна града, златѡустааго. слѡ ѡ матѡеа сѣго еѡлїа. іѡ хѡо рѡдѣство сице быѣ. слово д”. Поч.: “Которое рожденіе глѣши рѣцими”.

Арк. 475 зв.—553 зв. “Блаженна архіепѣкпа блѣгарскаго ѳеѡфїлакта. тлькованіе еже ѡ матѡеа сѣго еѡлїа”. Поч.: “Име іс. нѣѣ елѣнѣско, нь еѡврейско”.

Арк. 553 зв.—556 зв. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего іѡанна архіепѣкпа константинна града, златѡустааго. слѡ ѡ посланіа павла апѣла корїнѡѡ”. Поч.: “Съмотри зде павла ѡрицающасе и нехотѣща хвалитисе”.

Арк. 556 зв.—558. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего іѡанна архіепѣкпа константинна града, златѡустааго. слово ѡ посланіа апѣла павла еже къ солѡнѡѡ”. Поч.: “Зде оубѡ съ” великыи оучитель и апѣл павль, О въскрѣсени слово прѣложити хоце”.

Арк. 558—563. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего васїліа великааго архіепѣкпа кѣсаріе каппадокїискыне. слѡ, О еже вънимаи себѣ”. Поч.: “Слова потрѣбоу даѣ наѣ създавы наѣ бѣ”.

Арк. 563—583. “Блаженна аѡанасїа архіепѣкпа александрскаго. къ антїохоу кнезоу. о многыхъ и ноужныхъ възысканихъ. иже въ сѣенныхъ писанихъ недѡмѣнныихъ. и длѣжныхъ въсѣми хрїстіаны вѣдомѡмъ быти”. Поч.: “Въпрос: Прѣвѣе оубѡ вѣровавшѣ и крѣтившесѣ въ трѣцоу еѡносѣщноую”.

Арк. 583—586. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего аѡанасїа великааго патрїарха александрскаго. слово оглавлѣно къ заповѣдемъ бжїимъ въсѣмъ ѡврѣгшїимсе мира и яже въ мирѣ и хотѣшїмъ спаситисѣ”. Поч.: “Възлюбленїи попецѣмсе О сїсени нашеѣ, яко врѣме съкращено юѣ прочее”.

Арк. 586—586 зв. “Иже въ стѣхъ ѡца нашего кѡрилла архіепѣкпа александрскаго. въпроси и ѡвѣти О сѣѣи трѣци”. Поч.: “Въпрос, Колико юѣствѣ исповѣдоуѣши. ѡвѣт. еѡно сирѣчь бжѣтво”.

Арк. 587–619 зв. “Събраніа въ нарочітыє трыѣнца прѣники Едінь кждо винословоующа, како когда Еже въ начетки быѣ. и з^а юже виноу ѿ стыхъ ѿць наши^х оучинишесе. съ нѣкими пристоянми честными. начинаема ѿ мытара и фарісеа. и докончавающа до стыхъ всѣхъ. Твореніе моудрѣишаго и словеси бишаго квр^і нѣкифора занѡпоула. Длѣжноє оубѡ мѣсечника събраніе на седмѣи пѣчнїа якоже ѡбычно прочитатисе. потом же настоещаа. и абіе рци сице”. Поч.: “Въ настоещїи днѣ, съ бѣгомъ и трыѣснѣцоваа начина[е]ме Еже мнози оубоо ѿ стыхъ и бѣоносныхъ красотѡдѣлатель наши^х ѿць”.

Арк. 620–624 зв. Без заголовка. Поч.: “Въ картагенѣ градѣ афрікіисцѣ^м. бѣше воинъ нѣкыи блудникъ зѣло”.

Правки тексту зроблено писцями.

На місці втрачених аркушів у 1869 р. було вставлено чисті аркуші.

Записи. 1) XVIII ст., на арк. 624 зв., півуставом, чорним чорнилом: “Сїа книга стїо павла”.

2) XVIII ст., на арк. 385 зв., півуставом, чорним чорнилом: “Б^ацѣ дѡ радѡйсе благодатнаа маріе г^ѣдѣ с тобою”.

3) 1869 р., Антонїна Капустїна, на арк. 1, скорописом, фіолетовим чорнилом: “Для Библиотеки Кїевской Д. Академії. Къ 28 сент. 1869 г. Іерусалимѣ, 1 мая 1869 г.”.

Старий шифр. “0. Л. 42” на корінці оправи, на звороті форзаца верхньої кришки та на арк. 14, темно-коричневим чорнилом.

До ЦАМу КДА Збірник надійшов від архим. Антонїна Капустїна. До відділу рукописів ВБУ він поступив наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–1879, 75–83 (Посницькі слова Ісаака Сирина, зі словами інших св. отців, XVI ст.); Иванова 1977, 152, № 16 (Збірник уміщує Слова посницькі Ісаака Сирина з додатком слів Григорія Синаїта, Симеона Нового, 150 глав Макарія, 100 слів блж. Диодота та ін., поч. XV ст.); ПС XV 1986, 307, № 3404 (“Слова постническіе Исаака Сирина и сборник аскетических сочинений”, перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12 (XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрації. № 35–48.

19. ЗБІРНИК СЛІВ І ЖИТІЙ. Без початку та кінця.

40–50-і роки XIV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Нїж.), № 162.

Мова. Церковнослов'янська (макед. ред.).

Формат, розмір. 4°: 220–221 (від корінця до краю) x 142–145, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 157 x 90, рядків 20–23, 24 (на пергаментному зошиті), в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 192 арк. (184 паперових аркушів та 8 пергаментних). Чистий арк. 180 зв., з пізнішими замітками. Нумерація

аркушів [1904–1905 рр., М.Н. Сперанського], чорним чорнилом (див. запис 10)*.

Зошитів, наявних, 26 (останній зошит пергаменний), переважно по вісім аркушів: 1² (відсутні перші й останні аркуші), 2⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 3), 3^{8–8}, 9⁷ (перший аркуш знаходиться в 17 зошиті, він пронумерований як арк. 121 і має стояти перед арк. 58; відсутній восьмий аркуш, після арк. 63), 10^{8–11}, 12⁶ (відсутні четвертий і п'ятий аркуші, після арк. 82), 13^{8–16}, 17⁶ (відсутні четвертий і п'ятий аркуші, після арк. 120; арк. 121 з 9 зошита), 18^{8–22}, 23⁶ (відсутні четвертий і п'ятий аркуші, після арк. 167), 24⁶ (відсутні перший та восьмий аркуші, перед арк. 171 та після арк. 176), 25^{8–26}. Сигнатура зошитів 1–16 (крім 7 зошита) відповідає часу створення рукопису; на зошитах 17–23 нумерації немає, зошити 7, 24–26 пронумеровано пізніше, вірогідно, в XVII ст.; вона знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів, частково зрізана, чорнило темно-коричневе.

Аркуші рукопису пошкоджені вологою, з восковими плямами; перші й останні аркуші та з обрізу обгоріли, розірвані, ветхі та з дірками; більшість аркушів підклеєно в корінці й на полях; деякі аркуші розірвані біля корінця по тексту, арк. 32, 95–101 та ін.; відірвано верхню праву частину тексту арк. 31; випадають з блоку книги арк. 1–9, 121, 180, 181, відривається арк. 170.

Матеріал письма. Папір, пергамен, арк. 185–192. Філіграні^{**}: *Голова коня*, арк. 1–33, 42–109, 118–148, 165–176, – сх. Бріке, № 15564 (1346 р.); сх. Мошин, Траліч, № 2419 (1346 р.). *Дзвін*, арк. 34–41, 110–117, 149–156, – под. Мошин, Траліч, № 3011 (XIV/7).

Письмо. Півустав південнослов'янський сер. XIV ст., середній із легким нахилом уліво, двох почерків.

Письмо одноєрове (ъ) безюсове.

Чорнило темно-коричневе, кіновар та сурик.

Оздоблення. *Заголовки* статей, перший рядок великими літерами з елементами простої в'язі, *ініціали* невеликі тонкі, іноді ініціали малі подвійного контуру, *заголовні літери* кіноварні, на початку та в кінці рукопису, та суриком, на більшості аркушів. *Рисунок*: рука з чашею, тримає кустоди на пергаменних арк. 187 зв., 188 зв., 190 зв.

Оправа. XVI ст.: 220 x 140 x 70. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. Блок книги пізніше перешивався, вірогідно в XVII ст, зараз він скріплений з оправою лише у верхній та нижній частинах корінця. Шкіра розірвана й протерта на кутах дошок, кути трухляві; дошки прогнуті всередину пошкоджені шашелем; шкіра на корінці майже злізла; від застібок наявні тільки замки.

Зміст. Слова та житія, переважно апокрифічного характеру^{***}. Наявно 26, за

* Нумерація аркушів здійснена М.Н. Сперанським до публікації ним описів рукописних надходжень 1904–1905 рр. до бібліотеки Історико-філологічного інституту ки. Безбородька (Сперанский 1905).

** У попередніх описах М.В. Гелленера та М.Н. Сперанського вказано тільки одну філігрань і до того ж її неправильно ідентифіковано – *голова єдиного*, через що рукопис було невірнo датовано (Сперанский 1905, 16–17; Гелленер 1969, 82). Проте, це філігрань – *голова коня* (див. арк. 23 та 31), її встановлення дало нам можливість уточнити час написання Збірника.

*** Текстологічні коментарі до змісту подано в опису М.Н. Сперанського, за яким у рукопису слів і житія 27 (Сперанский 1905, 18–21).

нумерацією XVII ст. – 25 (два слова на арк. 77 та 87 зв. двічі пронумеровано під № 12).

Арк. 1–2. [Слово на вхід до Єрусалима та про Лазаря]. Без початку та середини, наявне зі слів: “... ѿ мене съ собою въскрсить тѣмъ же и мы възлюбленънии потычимсе спѣшно ѡчи²вшеси мракъ мыслъны”. Арк. 1 зв. закінчується словами: “посластѣ же ре⁹ сестрѣ ЕГО [...] и глѹщи. гѣ се ѿго же любиши...”, арк. 2 починається зі слів: “ѿго же нѣна памѣ⁷. свѣтлою радостию просвѣщають миръ”.

Арк. 2 зв.–14. “Бы⁷иже ст⁸г ма⁸риа иже ие² Обр⁸тень близь раа ѿко дале⁹. ѿ. прѣпри⁴”. Поч.: “Млѣмсе мы не [...], и недо²инии ѡци сер⁷ги и ѡеѡфиль. и гнинь. вси прп⁴бны Оци и братиѣ”. Арк. 2 зв. закінчується словами: “хотѣль бы⁸ бра⁷а моя вса лѣта до живота своѣго ходити и страновати по зем⁷и. да виж⁴оу г⁴е прилежить нѣо къ зем⁷ли...”, арк. 3 починається зі слів: “...хѡ⁷ ба и избавляющаго на² ѡ ни⁸ и идо⁸мъ дѣи .д. слышоуще з⁴миневъ”.

Арк. 14–29 зв. “Сказание ѡца нѣго іѡ⁷а зла⁷уста⁷. ѡ оумер⁷ши⁸”. Поч.: “Приносимо сло⁸ ѡ прѣвы⁸ дѣи и доселѣ. ѡ словесе⁸ наказаниа. оутѣшениѣ дѣи почивають мыслию”.

Арк. 29 зв.–40. “Сказание О прѣвомъ вѣцѣ и О прѣвосыз⁴анѣ⁷ адамѣ”. Поч.: “Искони сътвори бѣ нѣо и землю, и всь миръ. и в⁴соу все⁷ноую въ .ѣ. дѣи”.

Арк. 40–44. “Сло⁸ іѡ⁷а зла⁷устаго ѡ младенци⁸ иже из⁴бы іро⁷”. Поч.: “Хотѣль бы⁸ пр²но выноу дѣов⁷ноѣ повѣдати. послоушаѣ пав⁷ла глѹща дѣов⁷наа дѣов⁷нимъ с⁴казаючи”.

Арк. 44–45 зв. “Сло⁸ іѡ⁷а зла⁷устаго ѡ ал⁷кании і мл²ти”. Поч.: “Днѣ въз⁴люблены врачеви поклоним⁴се. се бо настаѣтъ ал⁷каниѣ дѣамъ и тѣломъ сп⁴сєниѣ пр⁴одаючи”.

Арк. 45 зв.–58. “Выпрошение ан⁷диоха к⁷неза и ѡвѣти бл⁷жнааго ѡца нѣго Еп²па аѡа⁷сиа. О польз⁷ны”. Поч.: “Выпро² .а. ѡ соуш⁷ства ли свѣта сего соуть аг⁷тлы, или ѡ кы⁸ вєции”. Між арк. 57 та 58 має стояти арк. 121.

Арк. 58–58 зв. “Ст⁷му ѡцоу нѣмоу мѡусею. заповѣдание и выпрошение словесъ его”. Поч.: “И иеще же ре⁹ мѡусии. не кльнѣте дроу⁷ дроуга. не р⁴ши грѣш⁷ныкоу грѣш⁷никъ ѿси”.

Арк. 58 зв.–63 зв. “Сло⁸ ст⁷го іѡ⁷а зла⁷устааго въ памѣ⁷ ст⁷оую ап²лу петроу и па⁷у”. Поч.: “Небоу и зем⁷ли рєтъ ви⁴жоу. настоющаго ра⁷ пра³дника”. Без кінця, арк. 63 зв. обривається словами: “иєсть же петръ ѡ гра⁷ видѣсандѣ. пав⁷ль ѡ тар⁷са киликиѣ. почиста же Оба ...”.

Арк. 64–68. Слово на Різдво Христове. Без початку, на арк. 64 наявне зі слів: “свободоу же да² родоу чл⁷вч²кому дръжимому ѡ прѣвааго чл⁷ка до нѣа”.

Арк. 68–76 зв. “Сло⁸ на крещение гѣе”. Поч.: “Хѣ гѣ свѣтъ великыи. въ сы свѣтлы дѣи приш⁴ къ іѡанѡу. бл⁷говѣщаю вы братиѣ”.

Арк. 77–87 зв. “Сло⁸ ст⁷го ѡца нѣго иєсєвниа Еп²па але⁷р⁷ьскааго. ѡ прѣдани гѣ нѣго іс х²а. и ѡ прш²тви іѡ⁷а пр²тче въ адъ”. Поч.: “Возлюбленны, добро иє² рєци. каково иє² бл⁷вѣщение пр²тче въ адъ”. Арк. 82 зв. закінчується словами: “и не Обрѣтохъ мѣста камѡнти. и мл⁷их⁴се иємоу ...”, арк. 83 починається зі слів: “тѣлес⁷ныѣ болѣз⁷ни и цѣлваше. и дѣе чл⁷вче неви⁴мо моучимыѣ”.

Арк. 87 зв.–96 зв. “Похожєние мукамъ ст⁷ле бѣе г⁴е мучитсе ро⁷ хр⁷иан⁷скы”. Поч.: “Приш⁴ши пр²тча на гороу Елєѡн²кою”.

Арк. 96 зв.–104. “Сло⁸ бл⁷жнаго ава ма⁷риа ѡ ис⁴ходъ дѣи”. Поч.: “Бы² чл⁷къ

б҃гоч'тъць и бл҃вѣр'нь въ градѣ велицѣмъ римѣ х҃ѡлюбивъ и братолюбивъ и нищелюбивъ”.

Арк. 104–113 зв. “Мѣца мар'та .зї. жи'иє бл҃жнаго алек'сина чл҃вка б҃жиа”. Поч.: “Быѣ чл҃вкъ бл҃говѣр'нь въ рим'цѣ градѣ. именемъ Ефимианъ”.

Арк. 113 зв.–122 зв. “Слоб ст҃го ѡца нѣшего агапиа. реѣ бо чесо раѣ ѡѣтавляєть чл҃къ ѡца и мѣрѣ. женоу и дѣти и роѣ. и въз'метъ. крѣть и вьслѣд х҃а поидеть. накоже гл҃еѣ стоює ювѣлие”. Поч.: “Агапие ѡцѣ нѣшъ из млаѣ начеть ба боатисе”.

Арк. 120 зв. закінчується словами: “и поидохъ по поути єже с'каза ми илиа. идохъ многы днѣи до мора.”, арк. 122 починається зі слів: “мОри. и видѣ враѣ на стѣнах и въз'лѣзе на нє по стопамъ”. Арк. 121 із “Выпрошение ан'диоха к'неза и ѡвѣти бл҃жнаго ѡца нѣшего Епѣпа аѡаѣсина. О польз'ныи” має стояти після арк. 57.

Арк. 122 зв.–132 зв. “Слоб іѡѣа б҃гослов'ца ѡ пришѣви х҃вѣ”. Поч.: “По възнеѣни гѣ нашего іс х҃а. ѡ горы єлєѡнѣкыє азъ іѡѣвъ вьшьѣ на гороу ѡаворѣкоюю”.

Арк. 132 зв.–139 зв. “Мѣниє ст҃го великомѣка димитриа”. Поч.: “Мак'симианъ и єр'кылии. при мѣтлѣи готыи и савроматыи. къ римланом' же низышьѣ”.

Арк. 139 зв.–146 зв. “Мѣниє ст҃го мѣка ѡѡѣра стратилаѣ”. Поч.: “Іако же сияють слнѣце видецимъ. тако же ѡ мѣцѣхъ словеса послоуш'юцимъ”.

Арк. 146 зв.–152. “Слоб ст҃го іѡѣа злаѣустаго бл҃говѣщению прѣсѣтыє бїє и прѣнодѣѣи мѣи”. Поч.: “Паки радоѣноє бл҃говѣщение. паки свобоѣноє възвѣщение. паки възвание”.

Арк. 152–165 зв. “Ж'иє ст҃го к'сенофона и соупрогы єго. и чедоу єго іѡѣа и ар'кадия”. Поч.: “Сказание ѡ стѣмъ к'сенофонѣ. бѣше ть моужь бл҃говѣрень на все заповѣди б҃жине повиньнь”.

Арк. 165 зв.–170 зв. “Слоб ст҃го іѡѣа злаѣустаго О соуєтнѣи жиз'ни мира сєго. и ѡбрацение дшамъ въ оутѣхоу”. Поч.: “Єлико жиз'ни сєє соуєтныє. и гибноуєиє вещи ѡѣтаviste”. Арк. 167 зв. закінчується словами: “а мы оубозы моучению прѣдахомсєє. и се нѣна вьпиємъ...”, арк. 168 починається зі слів: “...инѣѣ помѣующаго наѣ. тѣм' же възлюблєны подвигнѣмсе нѣна”.

Арк. 170 зв.–176 зв. “С'казание стѣиє неѣлие. с'казано стѣимъ єв'сєвиємъ Епѣпкоупомъ цѣриграѣ”. Поч.: “По оутрѣны въ стѣиє неѣлие. сѣдецоу бл҃жномоу єпѣпоу. пришѣѣ алезѣрѣ вьпроси”. Арк. 170 зв. закінчується словами: “и прѣломъ даѣ своимъ оучѣникомъ и апѣлмъ рекъ примѣте и іадите се єѣ тѣло моє и ваѣ раѣ ломитсе въ ѡѣтавлє...”, арк. 171 починається зі слів: “... єго ѡсоуж'ляєть. ни се прогнѣваи ни мала ни на велика въ ть днѣ”. Без кінця, арк. 176 зв. закінчується словами: “в'се бо ѡ ба можетсе. с'мотри іако нѣѣ ѡ ба ничто же бес'правыѣ. бл҃гы бѣ чл҃бць с'троить в'са да оубѣиє за б҃гатааго къ боу...”.

Арк. 177–182. Откровення святим апостолам. Без початку, арк. 177 починається зі слів: “на все днѣи пицоу. того бл҃жетъ в'си роды землє. и аг҃ли б҃жи стоюєе противоу ємоу потирають роукопиѣниє. грѣхъ єго”.

Арк. 182–188. “Мѣца авгоуѣ .кѡ. оуѣчєниє главы іѡѣа крѣтля”. Поч.: “Іако се мужь єдинъ любє поустиню. на мѣстѣ єдиномъ сѣде поѣ сѣнию при водѣ доброг҃лсныи пис'кани п'тичими”.

Арк. 188–192 зв. “Слоб ст҃го іѡѣа б҃гослов'ца. оуспєниє прѣсѣтыє бїє приѣнодѣѣи мѣиє”. Поч.: “С стѣи и прѣславнѣи бїи прѣнодѣѣи мѣи. по Обычаю ходєши на стѣы гробъ гѣ нашего іса х҃а кадити”. Обривається на арк. 192 зв. словами: “и славляхоу х҃а ба нѣшего и мѣрѣ єго. вьсь же виѡлєѡѣ ієрѣлмъ хвалами и пѣнми дх҃ов'ныи веселєщєсє. пришѣѣше ...”.

Правки тексту зроблено в XV ст., чорнилом і кіновар'ю, та XVII–XVIII ст., чорнилом. Відмічено олівцем читання на арк. 177.

Записи. 1) Сер. XIV ст., проби пера, на арк. 120, в правому нижньому куті, півустановом, темно-коричневим чорнилом: “бъ намъ прибѣжи ...”. Є проби пера XVIII та XIX ст. на арк. 49 зв. та 93 зв.

2) XV ст., на арк. 116, власницький, південнослов'янським скорописом, темно-коричневим чорнилом, початок зрізаний й затертий: “... ѿ (?) х^ѣа ба мл^ѣть и ѿ^а прч^ѣтіе бѣе съхраненіе дѣи сп^ѣеніе мно^а мліхъ троїцѣ на съхраненіе те^ѣ и чедѣ твоєму^ѣ ко^ѣстандинѣ и и ти зна^ѣ кди набѣше ѣ скопию градѣ съ материю своєю и азъ ѣписа^ѣ млітвѣ. тре^ѣ ѿтрѣ^ѣ ананію азарію мисаилѣ и прѣрка данила и дах ти на помощь. да млію те ѣко х^ѣтолюбивѣю да пѣсти ми мл^ѣтнину єре имамъ цр^ѣко^ѣ поновиты”. На арк. 116 зв. є релігійна помітка.

3) XV ст., на арк. 150, власницький, південнослов'янським скорописом, тим самим почерком, що і попередній запис на арк. 116, кіновар'ю: “+ бѣ да прости^ѣ радѣслава и помене^ѣ... (далі обірвано)”.

4) XVII ст., на верхньому полі арк. 49 зв., скорописом, темно-коричневим чорнилом: “самъ нехъвандаго и моєи пасехъ”.

5) XVII ст., розрахункові записи, на полях арк. 54 зв. та 55, темно-коричневим чорнилом: “маїа ... 152” та “отминес ... 666”.

6) XVII ст., на арк. 10, скорописом, чорним чорнилом: “Виниато”.

7) XVIII ст., власницький, на арк. 56, півустановом, чорним чорнилом: “видите брака пеіте на ѣваѣ книга чѣдеса ѿ хр^ѣта сѣамаѣ псалъ дїме тодоровъ що ... (далі, вірогідно, зрізано)”. Тим самим почерком на арк. 124 зв.: “изгоритов” та на арк. 158: “+ помѣни ме гѣ помѣни сѣи єг^ѣа придѣши въ ца^ѣ”.

8) 4 жовтня 1876 р., власницький, на арк. 122, імітацією півустава, чорним чорнилом: “1876 летъ мѣсаць октовѣрих 4 день 8^ѣ: 21 аѣа мене; печеница осѣмака октовѣриѣ 5: пѣченица к...”.

9) XIX ст., на арк. 21, скорописом, синім чорнилом: “Довдѣ Потавѣ”.

10) [1904–1905-й рік, М.Н. Сперанський], бібліотечний, зі звороту нижньої кришки оправи: “На 192 нум. лл.”.

На нижніх полях рукопису було багато записів і поміт, вони переважно втрачені від вологи та зрізані.

Старі шифри, наклейка. “XXII/ [2]” на звороті верхньої дошки оправи, олівцем; наклейки, жовта й рожева, на корінці оправи та на звороті верхньої кришки: “Бібліотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 162. Рукописн. отд.”.

До бібліотеки Історико-філологічного інституту кн. Безбородька Збірник поступив у складі колекції професора інституту В.В. Качановського, переданої за дарчим записом братом і спадкоємцем О.В. Качановським (Сперанський 1905, I) після смерті власника († 11 березня, 1901 р.). До відділу рукописів ВБУ він надійшов 27 листопада 1934 р. у складі рукописного зібрання бібліотеки колишнього Історико-філологічного інституту кн. Безбородька, переданого Ніжинським педагогічним інститутом*.

Опис. Сперанський 1905, 16–21 (Збірник, сер., можливо, – тр. чв. XIV ст.); Геппенер 1969, 82–83, № 25 (др. пол. XIV ст.); Дубровіна, Гнатенко 2004, 295–296.

* Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 250–256.

У ПС XI–XIV 1966 та в СК XIV 2002 Г* не вказано.

Публікація. Геппенер 1969, 150, табл. XX (арк. 188 зв.); Дубровіна, Гнатенко 2004, 296 (фрагмент арк. 58).

Ілюстрації. № 10, 11.

20. ЗБІРНИК СЛІВ ТА ПОВЧАНЬ. Уривок.

Початок XIV ст.

Ф. 235, № 18.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 335 x 225.

Організація сторінки. Поле тексту: 245 x 170, рядків 24, в два стовпці розміром 245 x 70, стовпці *a* та *z* обрізані вздовж.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк.

Аркуш використовувався як обкладинка: пожовтів, краї зігнуті, обрізані ліве поле та кути, вирізано частини для загибу, у верхній частині аркуша вирізано майже усю середину, з втратою тексту; аркуш забруднений і пошкоджений шашелем; арк. 1 вкрито клеєм по тексту.

Матеріал письма. Пергамен, м'який, схожий на замшу, пожовтів.

Письмо. Устав поч. XIV ст., великий, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе.

Зміст. Повчання**. На арк. 1 текст видно фрагментарно, послідовно читається лише кінець стовпця *b*: “бо / клеплетъ волю / ѡко ѿго състро / итьсѧ члѣкъ. во / ла же самовла //”, текст продовжується на арк. 1 зв.: “сть насоущина / дѣлатѣль[.] / оуко [...]”; середню частину аркуша втрачено, читаються тільки друга половина стовця *v*: “... многоѣ пи / тье. во снѣ сла / бость и сонъ бе / сытости. во взо / рѣ злоую мысль / воистинѣ желъ / жу. паки же оу / коренить дѣте / ли бѣи. въ пици / въздержанье / въ жажи терпѣ / нье. во снѣ бдѣ // нье”, та стовпця *z*, який закінчується словами: “...ѣть вола. бже / ствыгыя же кѣи / ги свѣт[...] на / мь соуть и оучи / тели оучать бо на / шего дѣтела. к[н] / ѧ ѡбычая злы / ѧ искоренити. [ѧ]киѧ дѣтели бла / ги насадити. а...”.

Старі шифри, штамп. “ЖКМ кн. 5048 / кн. ст. 641” на арк. 1 зв., чорним чорнилом; штамп на арк. 1 зв.: “Бібліотека. Обласн. н/д краєзнавчий музей в м. Житомирі № 61985”, номер уписано чорним чорнилом, пізніше він був закреслений і поряд поставлено фіолетовим чорнилом “№ 5752”.

Уривок знаходився в Житомирському краєзнавчому музеї, був виявлений завідуючою фондами музею Є.І. Філоненко та ідентифікований під час роботи

* А.А. Турілов, один з укладачів і відповідальний редактор СК XIV ст., досліджував Збірник в ІР НБУВ в кінці 1992 р., згідно з аркушем використання рукопису, в якому є також дані про вивчення змісту та палеографічне описування рукопису Т.В. Черторицькою в 1977 р. та іншими вченими.

** М.П. Візир при короткому описуванні рукопису для ф. 235 як “Житомирські уривки XIV ст.” подавав припущення Л.П. Жуковської, яка першою вивчала цей текст, що це може бути уривок зі Слова Максима Сповідника. Текст уривка мав бути надісланий до Москви, до Археографічної комісії АН СРСР, М.Б. Тихомірову для уточнення датування та встановлення змісту.

археографічної експедиції ЦНБ АН УРСР у 1978 р., а 29 березня 1979 р. за наказом Міністерства культури УРСР був переданий на постійне зберігання в складі інших житомирських уривків до відділу рукописів ЦНБ АН УРСР.

Опис. Гнатенко 2005, 243–244.

У ПС XI–XIII 1966 та в СК XIV 2002 I не вказано.

Ілюстрація. № 4.

21. ЗЛАТОУСТ П'ЯТДЕСЯТНИЙ. Уривки.

Середина XIV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 140 п.

Основна частина рукопису (230 арк.) зберігається в Сербії, в м. Белграді, в Бібліотеці Сербської академії наук, під № 86 (19)*.

Даний уривок має знаходитися на початку сербського рукопису, перед арк. За**.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 293 x 185–207.

Організація сторінки. Поле тексту: 210 x 150, рядків 24, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. Нумерація аркушів сучасна, олівцем.

Аркуші з водяними плямами, ветхі, краї розірвані; чорнило місцями вилиняло й розтеклося.

Матеріал письма. Папір цупкий, з широкими вержерами: 5 x 4. Філіграней на аркушах уривка немає.

* Див.: Каталог рукописа и старих штампаних књига : Збирка Српске Краљевске академије / Саст. Љуб. Стрјовић (Београд, 1901), в якому під № 86 (19) на стор. 55–59 подано опис Збірника: "Беседе св. отаца (Златоуст), на памучној хартији, fol., 230 листа, српске рецензије, од 1416 године. С почетка не достаје девет кватерниона и први лист од десетог, и неких листова из средине", далі, починаючи з арк. За, – повністю зміст Збірника, із зазначенням втрачених аркушів. У кінці опису Л. Стояновичем подано коротку характеристику запису, який знаходиться на останньому арк. 231 і є близьким до часу написання рукопису з вказівкою на його публікацію в Radu I, 175.

Жанр Збірника для даного опису визначено нами як "Златоуст п'ятдесятний" на основі аналізу змісту, поданого в опису Л. Стояновича, та його зіставлення зі змістом Златоуста п'ятдесятного 20–30-х років XV ст., що зберігається в ІР НБУВ, ф. 307, № 490 п/І–ІІ, описаного нами при підготовці каталогу рукописної книги XV ст. ІР НБУВ (Гнатенко 2003 II, 50–52, № II), а також за методичними рекомендаціями Т.В. Черторицької щодо жанровості Торжественника та Златоуста (Черторицкая 1990, 329–381, зокрема, с. 347).

** Ототожнення уривка було проведено К.І. Івановою. В аркуші використання рукопису 26.05.1989 р. вченою (під колишнім прізвищем – Константінова) було записано, що даний уривок з рукопису № 19 Сербської АН, Белград. Вона ще в кінці 1971 р. встановила, що уривок відноситься до XIV ст., а не до XV ст., як зазначено в опису М.І. Петрова, записавши в аркуші використання рукопису: "Просмотр. не XV, а XIV в., верн. 60-тых гг."

Письмо. Півустав сер. XIV ст., великий із легким нахилом управо, одного почерку.

Письмо одноєрове (ь) безюсове.

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовок, перший рядок писано великими літерами з елементами простої в'язі, арк. 1, ініціал великий, арк. 1, та заголовні літери, арк. 2 зв., кіноварні.

Зміст. Арк. 1. Кінець Слова (?): "... [живо]гворецимь дѣмь. и нїа и прѣно и вѣкы вѣко амїнь".

Арк. 1–1 зв. "Въ вто^к.а. не^а. по^с. тогождѣ ѿ^на зла^туста^т. слово, ѿ постѣ. и ѿ млостыни". Поч.: "Добро єсть постѣ. добро и чтенїе книжноє. добро же єсть єгда и дѣнанїе єже ѿ него послѣдоуєть". Кін., арк. 1 зв.: "все бо братїе съ симь житїємь разаряєтсе. нь всакорєцими имаши, та^а словеса себѣ глї. и себѣ глє имамь. ѿбыць бо сьвѣтъ азь".

Арк. 2–2 зв. Слово про Марїю Магдалину, яка шукала тіло Господнє. Без початку, наявне зі слів, арк. 2: "... ждааше та^а прочїихь апѣль накоже мню. и єдонако снова бѣаше оужасьтѣ. сїа ѿтїдєта. а Она и єще стояше плачюцїи се оу гроба", обривається словами, арк. 2 зв.: "Повѣждѣ ми где єси положишь да азь възмоу и. паки положєнїе и вьзєтїе и н...".

Записи. XX ст., на арк. 1, олівцем: "XV", в 1969 р. – "Злат. 69 XII".

Старі шифри, штамп, наклейка. "193" на друкарській бірці на арк. 1, чорним чорнилом, на якій пізніше червоним олівцем вказано "58" та червоним чорнилом – "Інв. 19349"; штамп на арк. 1, 2 зв.: "Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ".

До ЦАМу КДА уривки надійшли від архим. Антонїна Капустїна, вірогідно, до 1875 р. До відділу рукописів ВБУ поступили 17. 03. 1934 р. у складі раритетів частини колекції колишнього ЦАМу з Відділу письма й друку Всеукраїнського музейного городка (Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 82, № 3), до якого надійшли в 1923 р.

Опис. Петров 1875–1879, 65–66 (Уривки зі слів Златоуста, XV ст.); Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 193 ("Слово Св. Іоанна Златоустаго во вторник первой недели поста и о милостыни", XV ст.); Стоїновић 1901, 55–59 ("Беседы св. отаца (Златоуст), српске рец., од 1416 г."); Иванова 1977, 149, № 2 (Слова Іоана Златоуста, XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 та в ПС XV 1986 не вказано.

Ілюстрація. № 15.

22. ЛІСТВИЦЯ Іоана Синайського, з доповненням. Без кінця.

Кінець 60 – початок 70-х років XIV ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 262 x 180, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 200 x 135, рядків 21, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 261 арк. (вставні арк. 1, 3, 25, 249–261 – XIX ст.). Арк. 230 заповнений текстом лише на третину. Чисті арк. 1 зв., 249–261 зв. Нумерація аркушів сучасна, олівцем, починається з титульного аркуша XIX ст.; після арк. 248, з текстом, нею продовжено нумерацію чистих аркушів XIX ст., якими відновлено аркуші втраченого тексту. За описом М.І. Петрова в рукопису 247 арк. (ученим проставлено чорнилом на нижньому полі номер арк. 122).

Зошитів 32, переважно по вісім аркушів: 1⁸ (перший і третій аркуші XIX ст.), 2⁸, 3⁸ (останній аркуш, арк. 25 XIX ст.), 4⁸–30⁸, 31⁸ (п'ятий – восьмий аркуші, арк. 249–253 XIX ст.), 32⁸ (арк. 254–261 XIX ст.). Сигнатура відповідала часу створення рукопису, знаходилася на першому аркуші зошитів, чорнило темно-коричневе; вона майже вся зрізана, збереглася тільки верхня частина літер з титлою нумерації 29 зошита, арк. 226.

Рукопис реставрований в XIX ст., аркуші підклеєні біля корінця, краї аркушів обрізані, перших та останніх – підклеєні; на арк. 1 підклеєно велику дірку, з відновленням тексту.

Аркуші на початку та в кінці рукопису пошкоджені вологою, з восковими плямами; арк. 1 потемнів і забруднений; розірвано частину рядка по тексту арк. 77, 139.

Матеріал письма. Папір, цупкий, із широкими вержерами. Філігрань: *Кораблик** – сх. Мошин, Траліч, № 6458–6459 (1368 р.).

* Хоча формат книги 2°, але філігрань знаходиться посередині біля корінця і розділена згином, відповідно поперек їдуть перпендикулярно до корінця книги.

Письмо. Півустав південнослов'янський, болгарський, тр. чв. XIV ст., великий із легким нахилом уліво, одного почерку. Скоропис XIX ст., арк. 1, 3, 3 зв., 25, 25 зв., яким відновлено втрачені аркуші тексту.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричнєве, кіновар.

Оздоблення. Рамка-заставка, арк. 2, у вигляді стилізованої драбини, в яку кіновар'ю вписано покажчик читань, виконана червоною, зеленою та синьою фарбами, заголовні літери вписано синьою фарбою. Заставка, арк. 6, балканського типу – плетінка з концентричних сплетінь, стрічки білі, оконтурені кіновар'ю, контур заповнений зеленою та синьою фарбами, вгорі посередині заставки стилізований квіткоподібний хрест, виконаний синьою фарбою, з боків – стилізовані квіти. Заставки-роздільники зі смужок із рисок та букви "S", на арк. 10 зв., 136 кіновар'ю, на арк. 212 з боків заставки стилізовані квіти, заставка виконана чорнилом та кіновар'ю. Заголовки статей, ініціали великі тонкі, з рослинними елементами, та заголовні літери кіноварні. Перший рядок заголовків, які відкривають текст Ліствиці та додаткової частини, арк. 6 та 212, писано великими літерами з елементами простої в'язі. Ініціал великий плетінчастий на початку Ліствиці, арк. 6, стрічки білі, оконтурені кіновар'ю, оздоблені синіми крапками. У тексті наявні великі кіноварні крапки.

Оправа. XIX ст.: 273 x 190 x 55. Кришки картонні в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням золотом рамок та середників: на верхній кришці "Хрест", на нижній середник рослинного орнаменту; на корінці відтиснуто назву книги: "Лѣствица божественнаго въсхода". Кришки зі звороту заклеєно папером під білий шовк, цим же папером зроблено й форзаци. Обріз золотий. Шкіра на кутах та ребрах кришок протерта й частково здерта.

Зміст. Збірник морально-дидактичний. Назва зроблена скорописом на титулі XIX ст., який пронумерований як арк. 1: "Св. Іоанна Синайскаго. Лѣствица Божественнаго всхода, и Слово къ Пастырю, и Св. Андрея Критского. О челоуѣческомъ житіи и о умершихъ". Текст писано з виправленого тексту перекладу Ліствиці з грецької мови на слов'янську, здійсненого близько 1370 р.*

Арк. 2. Передмова, розміщена в лівій частині аркуша від змісту. Поч.: "Добродѣтѣлїи проходи въсходы. якоже въсходаше и на лѣствицѣ".

Арк. 2. Зміст – покажчик читань, вписаний у стилізоване зображення ліствиці на 30 "сходинках", зроблений перпендикулярно посередині аркуша.

Арк. 2. Післямова, розміщена праворуч від змісту (традиційно розміщується після 30-го Слова). Поч.: "Въсходите, въсходите, въсходы съ оусрѣдіємъ".

Арк. 2 зв. Передмова "Лѣствѣца бжѣтвнаго въсхо[да]". Поч.: "Иже въ книѣ животнѣи на нбсе^х".

Арк. 2 зв. Передмова. Без заголовка (звично вказується: "Прозрєніє въкратцѣ свѣта Лѣствицѣ"). Поч.: "Съмотри въистинѣ израднѣ паче, иже равночислѣньи намъ хѣва по плѣти възраста въсхо^{до}у оустройвы".

Арк. 3–4. "Посланіє преподобнаго Іоанна, игумена обители Раиѣскія, къ преподобному Іоанну, мужу досточудному, игумену горы Синайскія". Втрачений заголовок та текст на арк. 3–3 зв. відновлено в XIX ст., арк. 4 наявний зі слів: "...стно. и яко же лѣствица оутврѣж^{дена} даже до нб^ѣньи^х дверїи".

* Див.: Горский, Невоструев 1859, 218, № 146.

Арк. 4–5 зв. Зворотне послання Іоана Синайського Іоану Раїфському: “Скрижали дѣховныа. іоаннь, іѡаннови радоватиса”. Поч.: “Въсприахъ яко по^дбадшее чьстномуу твоєм^б и бестрастномуу житію”.

Арк. 5 зв. “Прѣ^дсловіе слова. Емоуже именованіе скрижали дѣховныа”. Текст не вписано, кіновар’ю вказано тільки заголовок та з правого боку аркуша відсилка на читання: “вї: Ѡ лжи. аї: Ѡ многословіи и молчанїи. ї: Ѡ оклеветанїи”.

Арк. 6–10 зв. “Житіе въкратцѣ ѡ чѣа іѡанна ігѣмена сѣыа горы сїнаискыа наре^чнаго сх^бластика, въ сѣы^х по истинѣ. съписа же са житіе се, ѡ данїила инока смѣренаго раїѣьскаго”. Поч.: “Еже оубѡ кто при живии, до блааго сего и въспитавы прѣ^д же страдалнааго Его житїа”.

Арк. 10 зв.–230. Ліствиця, 30 слів; без нумерації Слово на арк. 212–230: “Ѡіа іѡанна ігѣмена иже въ синаистѣи горѣ инѡкомъ, слово къ пастырю”. На вставному арк. 25 відновлено в ХІХ ст. втрачений текст.

Арк. 230 зв.–248 зв. “Иже въ сѣыхъ ѡіа нашего андреа, архиєп^ткпа критскаго ієр^лимлѣнина, О члѣвчстѣмъ жити. и ѡ оумер^шихъ”. Поч.: “Ничто же яко въистинж иже въ члѣцѣхъ има^т стоателноє извѣстно”. Обривається на арк. 248 зв. словами: “и оубѡ мнѣ съ истинож иже ѡ на^ѣ ѡписоуацоу покориса. и ради иже на въсѣкыи днѣ съврѣшаемы^х”, далі, на вставних аркушах, текст не дописано.

Правки тексту зроблено писцем рукопису, а також читачем у ХV ст.

Записи. 1) 60–70-х років ХІV ст., писця, в кінці Ліствиці, на арк. 212, болгарським півуставом, кіновар’ю: “Нинѣ же прѣбываеть трое се. вѣра. надежда. любовь. болѣши же въсѣхъ любовь”.

2) ХVІІІ ст., читачем проставлено вказівки на полях аркушів, напр., на арк. 12, 74, 179 зв., чорним чорнилом: “Зри”.

3) ХІХ ст., бібліотечний, на форзаці нижньої кришки оправи, скорописом, олівцем: “К. Д. Ак.”.

Старий шифр, екслібрис. “О. Л. 31” на звороті верхньої кришки оправи, чорним чорнилом; екслібрис на звороті верхньої кришки оправи, в’яззю, друкарським способом: “Князь Алезій Борисовичъ Лобановъ Ростовскій”.

Рукопис належав князю О.Б. Лобанову-Ростовському.

До ЦАМу КДА Ліствиця надійшла від архим. Антонїна Капустїна. До відділу рукописів ВБУ поступила наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–79, 67–68 (“Св. Іоанна Синайскаго Лѣствица Божественнаго исхода, и слова к Пастырю и Св. Андрея Критскаго о челоѣвческом житїи и о умерших”, ХV ст.); ПС ХV 1986, 111, № 776 (“Лествица Иоанна Лествичника с дополнениями”, перш. пол. ХV ст.); СК ХІV 2002 I, 532–533, № 368 (тр. чв. ХІV ст.)^{*}.

У ПС ХІ–ХІV 1966 не вказано.

Публікація. Петров 1875–79, 67 (арк. 72 зв., початок 7-го Слова).

Ілюстрації. № 20, 21.

^{*} Опис для “Сводного каталога” підготував у вересні 1986 р. М.П. Візир, а в 1989 р. переписував його за запитом Н.Б. Шеламанової (див.: Візир I, 72–88). У січні 1996 р. він уточнювався для каталогу Л.А. Коробенко, згідно з аркушем використання рукопису, оскільки надісланий опис не влаштував укладачів. Нами зроблено новий опис кодексу, в процесі підготовки якого уточнено й елементи опису, поданого в “Сводном каталоге”, напр.: час написання рукопису, при цьому встановлено, що філігрань відповідає тільки рисунку в альбомі: Мошин, Траліч, № 6458–6459 (1368 р.); доповнено зміст та ін.

23. МІНЕЯ СВЯТКОВА на рік. Без другої половини.

Кінець XIV – початок XV ст.

В оправі.

Ф. 1, № 4052.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 270 x 190 (на перших 20 арк. – 270 x 170–190), краї аркушів нерівномірно обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 145, рядків у першій половині рукопису 42, у другій, переважно, – 41, в два стовпці розміром 215 x 65.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 + 102 арк. (паперові арк. 1 та арк. 102, приклеєний до звороту нижньої кришки оправі). Нумерацій аркушів дві: 02. 07. 1935 р. (див. запис 5), чорнилом проставлено тільки номер останнього арк. 101; кін. 80-х років XX ст., суцільна, олівцем. У правому нижньому куті є ще одна нумерація, якою пронумеровано перші сім аркушів (?).

Зошитів, наявних, 13, переважно по вісім аркушів: 1⁸–5⁸, 6⁷ (відсутній перший аркуш, перед арк. 41), 7 (зошит відсутній), 8⁸–13⁸, 14⁶ (відсутні четвертий та п'ятий аркуші, після арк. 98), далі зошити втрачено. Сигнатура відповідає часу створення рукопису, наявна тільки з 9-го зошита (арк. 56), знаходиться на першому аркуші зошитів, чорнило темно-коричневе.

Рукопис поновлювався в 1600 р. (див. запис 1), з частковим наведенням вилинялих частин текстів, напр., на арк. 24 зв., 25, 26, 31, 40 та ін.

Пергаменні аркуші пошкоджені вологою, текст подекуди вицвів; аркуші хвилясті, на початку рукопису зморщені; краї аркушів потемнілі; арк. 1 повністю потемнів від клею й забруднений, нижній правий кут відрізано по тексту чорнило та кіновар вилиняли, через що текст читається лише фрагментарно, посередині правого стовпця текст у XVII ст. було змито й зроблено запис, який з часом вилиняв і зараз не читається; аркуші з восковими плямами, деякі аркуші в дірках, арк. 1, 3, 10, 12–15, 17, 27 та ін., та з тріщинами, які зшиті нитками, подекуди нитки відпали, арк. 26, 63, 74, 78, 82, 84 та ін.; тріснутий пергамен

уздовж корінця арк. 9 та посередині лівого стовпця арк. 82; випадає з блоку книги арк. 47.

Матеріал письма. Пергамен, тонкий прозорий.

Письмо. Півустав старший руський кін. XIV ст., маленький із легким нахилом управо, двох почерків. Пошкоджені вологою тексти частково поновлені півуставом у середині XVII ст.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило на початку рукопису, до арк. 18, інтенсивно темно-коричневе; до другої половини – темно-коричневе; в останній третині – коричневе; по всьому тексту кіновар.

Оздоблення. Заголовки, перший рядок великими літерами, ініціали великі тонкі з рослинними елементами, заголовні літери кіноварні.

Оправа. Перш. пол. XVI ст., поновлена в 1600 р. (див. запис 1): 270 x 190 x 50. Дошки з жолобками, які не доведені до зовнішніх кутів, закінчуються розгалуженням, в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням, на верхній дошці рослинне і тератологічне басмове тиснення. Дошки зі зворотів були заклеєні папером при поновленні оправи, зараз від верхньої кришки папір відклеївся, на ньому філігрань літера "B" на щиті, під нею сувій з написом "NICOLASLEBE", – сх. Бріке, № 8079 (1580–1605 pp.). Оправа частково відходить від блоку книги, прикріплена тільки верхня кришка. Шкіра на кришках розірвана й протерта на кутах; верхня дошка тріснута вздовж у нижній частині; первинні застібки втрачені, при поновленні оправи книга посередині застібалася на шкіряний ремінець, замок відсутній; на нижній кришці від захисного оздоблення зберігся тільки один жук у правому верхньому куті.

Зміст. Служби на вересень–грудень, з проложними читаннями. Текст на арк. 1 не читається, затертий; арк. 2 починається кіноварним заголовком: "Синоксарь все^ѣ лѣ^ѣ, инѣа стѣ^ѣ тро^ѣр. и ко^ѣ. ѡ вѣм^ѣ же и стѣ^ѣры. и ка^ѣ, на ра^ѣ. и ли^ѣргии слоу*ба", далі йде: "Послѣдованыѣ чрѣвна^ѣ пѣ^ѣниа, и собраніа вселѣтна^ѣ, ѡ мѣца септевриа. до мѣца авгу^ѣ". Втрати тексту: після ірмоса 1-ї пісні канону Покрові (глас 4-й), 1 жовтня, арк. 40 зв.: "молиши^ѣ ѡ напасти и печали їзбавлаєши ны и покрываюци своєю млѣ^ѣтїю" та до стиха 3-ї пісні цього ж канону, арк. 41 зв.: "Англѣ^ѣкии глѣа вопиєм^ѣ ти. двце мѣ^ѣти бѡ избраннаа"; цілий зошит після Слави, і нині, богородичного 3-ї пісні канону (глас 8-й) апостола і євангелісту Луці, 18 жовтня, арк. 47 зв.: "паче Єстава рож^ѣєниа. є н[єпре]станно со ап^ѣлы сѣ^ѣми ѡ на^ѣ молитї ..." та до кінця богородичного 1-ї пісні канону (глас 1-й) свв. безсрр. Космі та Даміану Асійським і матері їхній Феодотії, арк. 48: "... [ют]єфироу. не постійноюу лѣ^ѣ[ѣ]тиї ню чтѣ^ѣаа роди родомъ любовию ч^ѣте". Після служби 17 грудня прор. Даниїлу та трьом отрокам: Ананії, Азарії та Мисаїлу йде служба в Неділю 28-му після П'ятдесятниці, перед Різдом Христовим, свв. отців, арк. 98 зв. закінчується словами: "Нынѣ їзбавление наше. въ насле^ѣ полаєть^ѣ. и пеленами повиваєть^ѣ. якоже младенєц. и волос[ѣ]и вѣ^ѣстокомъ црѣ^ѣни приходать, сєго. яко бѣа и црѣ^ѣ. рожышася...", арк. 99 починається зі слів: "... поставиша^ѣ. и соудии сѣ^ѣде и рѣ^ѣка пре^ѣста ѡгньнаа. єа же їзбавимъ х^ѣє. млѣ^ѣтва ихъ вл^ѣко", далі йде: "Сла^ѣ. ѣ. Даниль мужь желанию. камень нероукоєѣченъ. видѣ^ѣв^ѣ та гї. младенца". Обривається рукопис 21 грудня словами 9-ї пісні ін. канону Передсвята Різдва Христового: "Пеленами рѣ^ѣши плєница грѣ^ѣ па...".

Початково, на нашу думку, текст Мінеї святкової був на весь рік, а в XVI ст., коли книга вкотре оправлялася, була наявна лише перша частина тексту, вірогідно, на вересень–лютий (або друга частина, на березень–серпень, була оправлена окремо). Про те, що кодекс був на весь рік, свідчить вміщений на його початку покажчик, а про те, що в XVI ст. було оправлено лише першу частину – товщина книжного блоку відповідно до корінця оправи, який значно ширший за наявну частину книжного блоку, але повний текст Мінеї не вмістився б в цю оправу.

Правки тексту зроблено другим писцем. Редакторські правки й поновлення тексту проведено в 1675 р. Пізніше були подекуди відмічені чорним чорнилом читання, напр., на арк. 28 зв., 29.

Записи. 1) 1600 р., власницький, на арк. I, який був приклеєний до верхньої кришки оправи, зроблений півуставом, темно-коричневим чорнилом: “Трефолої. Лѣта зри^т [1600-го] поно^блена бы^з книга сия ніколы чо^лтво^рц хоробро^бскогѡ повелѣніе^м мно^ггрѣшна^г раба бжїиа. івана крюкова”. Можливо, цим же почерком на звороті нижньої кришки оправи зроблено пробу пера: “за молитѡв сты^х”.

2) Др. пол. XVII ст., власницький, на звороті нижньої кришки оправи, білоруським скорописом, темно-коричневим чорнилом; частково втрачений з правого боку і в кінці: “Таа книга бо*го глемаа трефоло^г / [с]читалася дѡже хѡдожество[...] на чи[тель] / ныка на лихого и на добро^г та^к же х[...] / не при^гладве^хся добре то [...] / блѡзниты А ^хто писа^б то^г [...] / А на^ш бра^г не до^следѣвши не ѡ[...]. / А на езефѣ старѡш[...] що писа^б то^г прочи[...] / кре^бко вла^чною”.

3) XVIII ст., на звороті нижньої кришки оправи, скорописом, латинською мовою, темно-коричневим чорнилом: “Magna herde Mattrissime brinness mu[...] sciotor phirimum colende magna ingaum literari nostra afruit Leticia. cum de mire equissimam uitam tuam et omnia omnibus ad [...] similitudinem”.

4) XVIII ст., на звороті нижньої кришки оправи, скорописом, польською мовою, темно-коричневим чорнилом: “Moy miłoszcziwiy Panie oyczie powolnie sluzbe swie zalecam łascze [...]”.

5) 02.07.1935 р., бібліотечний, фіолетовим чорнилом: “101 лл. 2. 07. 1935 [...] (підпис)”.

На арк. 1 в XVII ст. було зроблено запис на змитій частині тексту середини правого стовпця, цей запис з часом вилиняв і зараз не читається; не читається і запис XVIII ст. польською мовою на арк. I.

Старі шифри, наклейка. “U x i”, “№ 3” на арк. I, олівцем; наклейка на корінці оправи, коричневим чорнилом, частково здерта: “[Т]рефолог[ионъ] [1..2]”.

До відділу рукописів ВБУ Мінея надійшла в жовтні 1932 р. з Волинського державного музею в складі зібрання С. Шодуара* і була заінвентаризована 2 липня 1935 р. як рукопис XV ст.

Опис. ПС XV 1986, 114, № 821 (Мінея святкова, перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12 (XIV ст.); Гнатенко 2005, 255–256.

Ілюстрації. № 54, 55.

* Про це зібрання та його історію див.: Булатова, Біленьких 2000, 56–74; Особові арх. фонди 2002, 594–601.

24. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на листопад. Уривки.

Кінець XIV – початок XV ст.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 305 x 230.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 145, рядків 30, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. Нумерація аркушів XX ст., олівцем.

Пергаменні аркуші зі слідами вологи, пожовтілі, забруднені, розірвані, з восковими плямами та дірками; відсутні частини кутів та полів аркушів.

Матеріал письма. Пергамен, твердий жовтуватий.

Письмо. Півустав кін. XIV – поч. XV ст., маленький із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо одноєрове (ь) безюсове.

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовок служби, ініціали невеликі тонкі та заголовні літери кіноварні.

Зміст. Служби на 4–6 листопада.

Арк. 1–1 зв. Текст служби на 4 листопада прп. Іоаникію Великому, сщмч. Никандру, еп. Мирському і мч. Єрмію, пресвіт., на "Господи возвах", стихирі на 6, преподобного 3 (глас 4-й), зі слів: "Бжїнею силою до^сславне. ѿсоудоу ѿ^сче почестите. чю^дса бл^ггы пода^ти. см^ѣрению оупокои все ср^ѣа твоего" до тропаря 4-ї пісні ін. канону: "Въ темнице вьходеще и оузами ѿбложимїи. ѿ оузь пр^ѣльсти грады [.] свои сп^состе. и оузою любовною привезаетесе. привезаномоу пл^тию зани все бл^женїи".

Арк. 2–2 зв. Текст служби на 5 листопада мчч. Галактіону та Єпістимїї наявний від слів тропаря 7-ї пісні канону: "потокы. безьбожїи пламень оугасиль їеси м^ниче моудре бл^гн." до стихирі (глас 1-й) служби на 6 листопада свт. Павлу, патріарху Константинопольському: "Прп^бнїе ѿ^сче доброд^ѣтелию ѿбл^ксе х^са б^а. все б^ѣсовское и варьварское. доблествно поб^ѣдиль їеси ѿпл^ченїе. и в^ѣрою оукр^ѣ..."

Правки тексту зроблено писцем рукопису, а також читачем у XIX ст.

Записи. 1) Кін. XIX – поч. XX ст., [І.М. Каманїна], на обкладинці, синім олівцем: "№ 188 Юго-Славян. XVI–XVII ст. Высот. = 2 мм".

2) Кін. XIX – поч. XX ст., на обкладинці, олівцем: "См. Петров, № 360 (Витр. 22)".

Старі шифри, наклейка. "№ 188" на наклейці на арк. 1, темно-коричневим чорнилом; "№ 22" на арк. 1, олівцем.

До ЦАМу КДА уривки надійшли від архим. Антонїна Капустїна, вірогідно, до 1875 р. До відділу рукописів ВБУ поступили наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ. В акті передачі рукопис був зафіксований як відсутній, але знаходився в зв'язці серед незаінвентаризованих рукописів, ідентифікацією яких займався М.В. Геппенер на початку 1930 р., під час звірки музейних колекцій та бібліотечних зібрань КДА. В укладеному вченим акті звірки від 10.05.1930 р. серед рукописів із

старими шифрами та без шифрів указано й уривок з Мінеї XIV ст. під шифром "188".

Опис. Петров 1875–1879, 363 (Уривок Мінеї місячної на 5–6 листопада, XIV ст.); Указ. ЦАМ КДА 1897, 206, № 188 (Уривок із сербської Мінеї місячної, XIV ст.); Геппенер 1969, 85–86, № 27 (Мінея місячна на листопад**, XIV–XV ст.); Гнатенко 2003 II, 76–77, № 23.

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Публікація. Гнатенко 2003 II, іл. № 1 (арк. 2).

Ілюстрація. № 56.

25. МІНЕЯ СЛУЖБОВА на серпень. Без кінця.

Кінець XIV – початок XV ст.

В оправі.

Ф. 310 (Ніж.), № 9.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 290 x 210, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 230–237 x 140–155, рядків 27, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 188 арк. Чистий арк. 14 зв. Нумерація арк. 1899 р., М.Н. Сперанського, чорним чорнилом (див. запис 2).

Зошитів 24 по вісім аркушів, у 24 зошиті чотири аркуші, відсутній останній п'ятий арк. Арк. 187, який вплетений в останній зошит, є з 23 зошита і має стояти після арк. 183. Сигнатура, яка відповідала часу створення рукопису, зрізана, вона збереглася тільки на перших аркушах зошитів 9 та 10, чорнило темно-коричневе. На поч. XVI ст. сигнатура зошитів відновлена, знаходиться на перших аркушах, чорнило темно-коричневе.

Рукопис частково реставрований на поч. XVI ст., на смужці паперу арк. 128 є фрагмент філіграні *рукавиця* – сх. Бріке, № 10763 (1499/1502 р.).

Аркуші пошкоджені вологою, підклеєні в корінці; деякі аркуші ветхі й розірвані, арк. 188 – з втратою тексту; поля багатьох аркушів зрізані та підклеєні; наявні воскові плями та дірки; випадають з блоку книги арк. 177, 184–188.

Матеріал письма. Папір кін. XIV – поч. XV ст. Філіграні: *Грифон*, арк. 1–143, 169–188, – под. Бріке, № 7447 (1380 р.); под. Лихачов, № 3773 (1370 р.)***. *Корона*, арк. 144–168, – сх. Бріке, № 4616 (1405, 1407, 1421 рр.).

Письмо. Півустав кін. XIV – поч. XV ст. двох типів. Перший – півустав середній із легким нахилом уліво, одного почерку, арк. 3 зв., 4, 4 зв., 7 зв.–8, 10–10 зв., 25 зв.–31 зв., 32–36, 36 зв., 37–39, 39 зв.–168 зв. Другий – півустав широкий, який переходить у скоропис, це так зване "попгерасимове письмо", двох почерків, якими писано тексти на початку та в кінці рукопису: I) арк. 1–3 зв., 4, 4 зв., 5–7 зв., 8–9 зв., 10 зв.–14, 15–25 зв., 31 зв., 36, 36 зв., 39; II) арк. 169–188.

* Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 41, арк. 62.

** У каталозі М.В. Геппенера в рубриці *Зміст* опечатка – Мінея службова на 5–6 листопада, оскільки в чорнових матеріалах ученого (ф. 169, № 51) вказано правильно – Мінея службова на 4–6 листопада.

*** В опрацьованих філігранологічних альбомах рисунок *грифона* спрощений, у рукопису він чіткий і більш витончений. М.Н. Сперанський за філігранню датував рукопис XV ст., спираючись на рисунок в альбомі Лихачова, № 52, табл. 4, проте в Лихачова він не такий, як у кодексі.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. *Заставка*, арк. 1, простого рослинного орнаменту, виконана темно-коричневим чорнилом і кіновар'ю. *Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні.*

Оправа. Поч. XVI ст.: 285 x 210 x 55. Дошки в шкірі темно-коричневого кольору зі сліпим тисненням. На звороті верхньої дошки вирізана літера "Б". Шкіра на кутах кришок протерта, шкіряний корінець розірваний в нижній частині, застібки відсутні.

Зміст. Арк. 1–168 зв. Служби на 1–31 серпня.

Арк. 6, 16, 18, 18 зв. Проложні житія святих на 1–4 серпня.

Арк. 169–188. Проложні житія та пам'яті святим на 5–31 серпня. Обриваються на арк. 187 зв. словами читання на покладення чесного пояса Пресвятої Богородиці: "Єго же въземъ црѣ и цѣловавъ да^ѣ Єго тог^а сжщомѣ патріархѣ. Єго же патріахъ своима ржкама въземъ връхѣ црїѣж простеръ". Арк. 188 має стояти після арк. 183.

Правки тексту зроблено редактором у кін. XIV – на поч. XV ст.

Записи. 1) 182[3] р., на арк. 2, темно-коричневим чорнилом: "182[3]".

2) 1899 р., М.Н. Сперанського, на звороті нижньої кришки оправи, чорним чорнилом: "Въ рук. 188 (сто восемьдесятъ восемь листовъ). М. Спер. 1899".

Старий шифр, штамп, наклейка. "250 – п 542 / III 2" на звороті верхньої кришки оправи, чорним чорнилом; штамп на арк. 1: "П. Библиотеки Историко-Филологического Института кн. Безбородко"; наклейка на корінці оправи та на звороті верхньої кришки: "Библиотека И.-Ф. Института кн. Безбородко. 9. Рукописн. отд."

До відділу рукописів ВБУ Мінея надійшла 27 листопада 1934 р. у складі рукописного зібрання бібліотеки колишнього Історико-філологічного інституту кн. Безбородька, переданого Ніжинським педагогічним інститутом*.

Опис. Сперанский 1900, 24–26 (XV ст.); ПС XV 1986, 126, № 993 (перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 II, 90–92, № 31.

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Публікація. Гнатенко 2003 II, іл. № 2–4 (арк. 1, 47, 184)**.

Ілюстрації. № 57–59.

* Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 44, арк. 250–256.

** У палеографічному додатку до каталогу "Слов'янська кирилична рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського", в ілюстраціях № 2–4 не точно подано коментарі, потрібно: арк. 1 – півустав другого типу, перший почерк; арк. 47 – півустав першого типу; арк. 184 – півустав другого типу, другий почерк (Гнатенко 2003 II, 189 та іл.).

26. ОКТОЇХ, гласи 5–8. Конволют. Без кінця.

Кінець 70 – початок 80-х років XIV ст., 20–30-і роки XVI ст.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 340 п.

Мова. Церковнослов'янська (болг. ред.).

Формат, розмір. 2°: 280 x 210, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: XIV ст., 235 x 155; XVI ст., 215–220 x 135–140; рядків 28, в один стовпець. Показчики читань богородичних, мученичних, троїчних на полях; троїчні позначені кіноварними рибками (арк. 5, 5 зв, 10 зв., 52 зв., 173 зв.).

Кількість та стан збереження аркушів. 188 арк. (арк. 15–49, 57–152 – XIV ст.; арк. 1–14, 50–56, 153–188 – XVI ст.). Чистий арк. 49 зв., з пізнішими записами. Нумерацій аркушів дві: XIX ст., чорним чорнилом, наявна на арк. 138 (141), 177 (177); сучасна, олівцем.

Зошитів, наявних, 26, XIV ст. – 17, XVI ст. – 9 (два зошити на початку, один посередині та шість в кінці рукопису), склалися з восьми аркушів: 1⁸, 2⁷ (сьомий аркуш, арк. 15, XIV ст.), 3⁸–6⁸, 7², 8⁷ (відсутній восьмий аркуш, після арк. 56), 9⁸ (шостий аркуш знаходиться в 20 зошиті як арк. 151, має стояти після арк. 61), 10⁸–19⁸, 20⁸ (арк. 151 з 9 зошита), наступні зошити вставні – XVI ст., пронумеровані з першого по п'ятий, 21/1⁸, 22/2⁸ (відсутній восьмий аркуш, після арк. 167), 23/[3]⁸ (відсутні два перші аркуші, перед арк. 168, та восьмий аркуш, після арк. 173), 24/4⁸, 25/[5]⁶ (відсутні два перших аркуші, перед арк. 182), 26/[6]¹, далі текст втрачено. Сигнатура пізніша від часу створення рукопису, знаходилася на першому та на останньому аркуші зошитів, чорнило темно-коричнєве; збереглася на арк. 15 зв., 47 (нумерація 7 зошита помилково проставлена на останньому аркуші 6 зошита). Сигнатура XVI ст. відповідає часу відновлення втрат тексту, знаходиться на першому та на останньому аркушах зошитів, чорнило темно-коричнєве; нею пронумеровано п'ять останніх наявних зошитів рукопису.

Рукопис реставровано в 20–30-х роках XVI ст.: відновлено на вставних аркушах переважно тексти на початку, в кінці і, частково, посередині рукопису. Кодекс поновлювався і пізніше: більшість аркушів XIV ст. підклеєно в корінці, на деяких поновлено часткові втрати тексту.

Аркуші рукопису з водяними плямами, верхня частина аркушів зотліла біля корінця; на початку та в кінці рукопису аркуші ветхі; відсутній нижній правий кут арк. 49 з текстом; розірвані навпіл арк. 57, 59, 95, 96, 139; пошкоджені шкідниками аркуші на початку та деякі всередині рукопису; випадають з блоку книги арк. 16, 23, 24, 31, 32, 50, 59, 138, 151, 177, 178, 187, 188, відриваються арк. 1, 2, 141, 186.

Матеріал письма. Папір XIV та XVI ст. Філіграні: *Сокира*, арк. 15–49, 57–152, – сх. Мошин, Траліч, № 4699 (1380–1381 рр.); *Терези*, арк. 1–14, 50–56, 153–188, – тот. Бріке, № 2607 (1523, 1524, 1527–1538 рр.).

Письмо. Півустав південнослов'янський, болгарський, ост. чв. XIV ст., арк. 15–49, 57–152 зв., великий із легким нахилом уліво, одного почерку, та др. чв. XVI ст., арк. 1–14 зв., 50–56 зв., 153–188 зв., середній із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲, Ж).

Чорнило інтенсивно темно-коричневе та кіновар XIV ст.; темно-коричневе та кіновар XVI ст.

Оздоблення. *Заставка*, арк. 1, балканського тигу – плетінка з концентричних сплетінь, стрічки білі, оконтурені темно-коричневим чорнилом, контур заповнений кіновар'ю. *Заголовки* статей, деякі з елементами простої в'язі, арк. 1, 93, *ініціали* великі тонкі та *заголовні літери* кіноварні. На полях текстів XIV ст. виконані темно-коричневим чорнилом та кіновар'ю: 1) рубрикатори, на початку майже всіх служб, – квіти з листям або тільки листя, арк. 16, 16 зв., 18 зв., 19, 23, 23 зв., 30 зв., 36, 42, 57, 63, 67 зв., 68, 70, 74, 75, 79 зв., 86 зв., 93, 114, 120 зв., 138 зв., 151, 155 зв.; рука, що тримає трилисник, арк. 36 зв.; 2) рука, що тримає чашу, арк. 137 зв., в неї вписано кустоду; та ін.

Оправа. 20–30-х років XVI ст.: 270 x 210 x 60, частково поновлювалася й пізніше. Дошки з жолобками в шкірі з тисненням. Шкіряне покриття кришок розірване й протерте на кутах; відсутня шкіра у верхній частині верхньої кришки і майже третина – на корінці; дошки частково зотліли вгорі та в кутах, пошкоджені шкідниками; від замків збереглися на верхній кришці тільки металеві штирі, на нижній наявні лише отвори від застібок.

Зміст. Арк. 1–185 зв. Гласи 5–8. У XVI ст. були відновлені втрачені тексти за списком пізнішої редакції, арк. 1–14 зв., 50–56 зв., 153–188 зв. Втрати тексту: з 6-го гласу, від слів тропаря 8-ї пісні 2-го канону на утрений в неділю, арк. 56 зв.: “Златозарнии та свѣцникъ прѣ^д въ ѡбрази прієм'ши несказан'но свѣ^т неприкосновен'нии. сіаніємъ свои^и ...”, та до вечірні цього ж дня, арк. 57: “Стры. г'ла^с ѿ. по^д аг'льскыж. Сльзы сїсе покааніа ми дж^{ль}”; з 8-го гласу, з середини 8-ї пісні канону на утрений в середу та до кінця читання стихир свв. апостолам на вечірній цього ж дня, арк. 167 зв.: “М^ч. Вѣнцоноснїи м^чнци. аг'лѡ^и съпричестниши. иже бесплътныа врагы поправ'ше...”, арк. 168 починається зі слів: “... ап^лы блжѣни. тр^бци прѣ^дстоателе и м^лтв'нищи о дїа^х наши^х”; арк. 173 закінчується богородичним у четвер: “Ра^луиса клѣще аглѣ бж^твнаго. ра^луисе пр^оркѡ^и”

кѣпно и апѣлоу^ѣ Оглашеніе. прѣстаа бѣе. Еа же таа”, арк. 174 починається кінцем тропаря 1-го стихословлення сідальнів хрестних на утрений в п'ятницю: “теготож хѣленіа. ѡвомѣ же лег'чащѣса ѡ грѣхъ къ разѣмоу бѣословіа хѣ бѣ слава тебѣ”; від початку утреньої в суботу та до кінця 4-ї пісні канону свв. мученикам цієї ж служби, арк. 181 зв. закінчується “В сж^б. на у^ѣ. на а ст^лѡ^ѣ сѣ^лны м^ничны. гла^с н^ѣ” словами: “тѣхъ мленіемъ ни спосли мироу своемѣ. съ ми...”, арк. 182 починається зі слів: “... ѡ бѣ^л. иже вѣрож и любовіж бѣж чѣтжа та знажши^х”.

Арк. 185 зв.–188 зв. “Свѣтилны въскрѣни. и ст^хры. Єв^лскы. твореніе Льва Деспотѣ”, обриваються на 10-й ексапостіларії (“Ст^хра 1-го Єв^лліа гла^с 3”) словами: “нж ты сѣсе явиса яко вл^дка въсѣхъ ѡде ...”.

Записи. 1) Кін. XIV – поч. XV ст., Сказання про 12 п'ятниць, на арк. 49 зв., болгарським півуставом, коричневим чорнилом: “Въ лѣта цара Боазита прѣахъ тѣрычи градъ Келиа и дѣрѣги Бѣлыградъ та ихъ изъробіхъ а дѣрѣзѣхъ прѣгънахъ въ Натолиа а дѣрѣзѣи сѣче. А царъ Сѣтеванъ на боа не додень и чака на ѡбълѣчїца а тѣрыці бїхъ хитълѣни та на боа не подохънь съ прѣвеззохъ подъ Келиа: Боже прости грѣшгнаго ма чоловѣка”. Нижче іншим почерком: “[В]ѣрѣ въ едино Бѣ ѡца, [а] паткъ мѣца мрѣа, в па^к прѣдъ Блѣвѣще[ніа, г] пѣкъ стѣрсти Хрѣ^ѣ, д па^к възнесе^нмъ [е па^к прѣдъ Пенъдик[ѡс]тиа, 3 па^к июнѣ. 3 па^к прѣдъ Петровѣмъ дне^м, [н па^к прѣдъ] ѡспеніемъ, ѣ па^к прѣдъ ѡсѣкънов[ениемъ] Іѡана Крѣ^ѣтителѣ, і па^к прѣдъ Възъ[движен]немъ чѣснаго и живот^ѣ[оращего Кре^ѣта]. аї па^к прѣдъ Андѣев^ѣ днѣ^м вї [па^к прѣдъ Рож]дѣство Хрѣ^ѣтово [а ...]ахъ Боже”.

2) 20–30-х років XVI ст., вказівка читання писця, який поновлював рукопис, на арк. 14 зв., півуставом, темно-коричневим чорнилом: “зри на прѣ^л”.

Записи релігійного характеру наявні на арк. 44, 84. Зрізано, заклеєно чи змито записи на арк. 1, 15, 93–95, 97, 148.

Старі шифри, наклейка. “О[к]тоих 0. Л. 36” на наклейці на корінці, коричневим чорнилом; “№ 12” та “№ 20” на арк. 1, олівцем.

До ЦАМу КДА Октоїх надійшов від архим. Антоніна Капустіна. До відділу рукописів ВБУ поступив наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–1879, 358 (XV ст., серб. ред.); ПС XV 1986, 130, № 1052 (перш. пол. XV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Ілюстрація. № 32.

27. ПРОЛОГ (?). Фрагмент.

Третя чверть XIV ст.

Ф. 235, № 19.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 316 x 50.

Організація сторінки. Рядків 31, текст розміщувався на двох стовпцях.

Кількість та стан збереження аркушів. Смужка аркуша.

Смужка відрізана вздовж аркуша по тексту стовпців *б* та *в*. Використовувалася для корінця книги: зігнута вздовж, з дірками та плямами клею.

Матеріал письма. Пергамен.

Письмо. Устав ост. чв. XIV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Ініціал балканського типу та заголовна літера кіноварні.

Зміст. Проложний текст на стовпці *б* наявний зі слів: "...нъ. ѡтъ / ... исповѣ / ... ѣ крѣпко / нъ быѣ къ / ... волѣхво" (у тексті є імена: [Фео]филакт та Лука), закінчується на стовпці *в*, і далі йде інший текст: "Въ тже днь... / лы на ѡа...", який починається плетеним кіноварним ініціалом: "Отъ перь... / ны бы... / и. анф[а]... / ", обривається словами: "...зъѡаты и ... / ши єго въ / мницю".

Фрагмент знаходився в корінці Псалтиря XVI ст., який зберігається під шифром: ф. 307 (Золот.-Мих.), № 416 п/1640. Його було вилучено з книги в 1992 р. М.П. Візиром при опрацюванні рукописів XV ст. і вміщено до ф. 235, № 19 як рукопис XIV ст., але без його опису. Сам Псалтир було передатовано XVI ст., в каталозі М.І. Петрова він описаний як рукопис XV ст. (Петров 1896, 131).

Опис. Гнатенко 2005, 252.

Ілюстрація. № 30.

28. ПРОЛОГ на вересень–лютий. Уривок.

Остання чверть XIV ст.

Ф. 235, № 12.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 2°: 324 x 218.

Організація сторінки. Поле тексту: 255 x 170, рядків 32, у два стовпці розміром 255 x 80.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк.

Аркуш було використано для обкладинки книги в 8°: пожовтів, краї та посередині тексту зігнутий, вирізано кути і частини для загину; аркуш забруднений; лицьовий бік арк. 1 вкрито клеєм по тексту, з майже повною його втратою; на згині аркуша – дірки, з втратою частини тексту на арк. 1а та 1в.

Матеріал письма. Пергамен.

Письмо. Півустав старший руський ост. чв. XIV ст., середній із легким нахилом управо, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Ініціал та заголовні літери подвійного контуру, виписані чорнилом, із заповненням кіновар'ю, та виписані кіновар'ю, без заповнення.

Зміст. Читання з Пролога другої редакції: Притча на 28 вересня “Про душу й тіло, та про воскресіння мертвих”, текст на арк. 1 втрачено, на арк. 1 зв. наявний зі слів: “...са сами ѡбличати. хромєць глїше слѣпцю. аще бы не ты носиль мене. никако же быхъ могль дойти тамо”, закінчується словами: “во тмоу кромѣшноую. идѣ же єсть пла[чъ] и скрежеть зоубомъ [...] (втрачено останнє слово)”. Читання на 29 вересня: “Мѣца того* .кѡ. [днѣ] сѣго и прпѣбнаго ѡтца наше҃. кюрьяка ѡходника”, наявні тільки два рядки тексту: “Тѣи бѣ въ црѣтво великаго феѡдосина ѡ гра[да]...”*.

Старі шифри, штамп. “ЖКМ кн. 5048/ кн.ст. 634” на арк. 1 зв., чорним чорнилом; штамп на арк. 1 зв.: “Бібліотека. Обласн. н/д краєзнавчий музей в м. Житомирі № 5652”, номер поставлено фіолетовим чорнилом поруч з ретельно закресленим номером.

Уривок знаходився в Житомирському краєзнавчому музеї, був виявлений завідуючою фондами музею Є.І. Філоненко та ідентифікований під час роботи археографічної експедиції ЦНБ АН УРСР у 1978 р., а 29 березня 1979 р. за наказом Міністерства культури УРСР був переданий на постійне зберігання в складі інших житомирських уривків до відділу рукописів ЦНБ АН УРСР. Віднесення уривка до Пролога другої редакції було проведено членом археографічної експедиції Л.П. Жуковською.

Опис. Гнатенко 2005, 255.

Ілюстрація. № 53.

* Зміст уривка уточнювався за Прологом на вересень–лютий (2-га ред.), др. пол. XVI ст., з ф. 307 (Золот.-Мих.), № 530 п, арк. 51–52 (Петров 1896, 246).

29. ПСАЛТИР. Уривок.

Перша половина – середина XIV ст.

Ф. 8, № 1 м.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: 200 x 155, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 170 x 110, рядків 20, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. (подвійний аркуш).

Нумерація аркушів сучасна, олівцем.

Пергамен потемнів, у водяних плямах, краї аркушів нерівно обрізані, на арк. 1 зв. – з пошкодженням ініціала, зрізано нижній правий кут арк. 1.

Матеріал письма. Пергамен, м'який шерехатий.

Письмо. Устав перш. пол. XIV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило інтенсивно темно-коричневе, кіновар, зелена та жовта фарби.

Оздоблення. Заголовки псалмів та заголовні літери (заголовні літери на початку стихів винесені за поле тексту) кіноварні. Ініціали балканського типу*, арк. 1 зв., 2, плетені з білих, зелених та жовтих стрічок, обведених кіновар'ю. Стихи закінчуються чотирма хрестоподібно розміщеними крапками та звивистою перекресленою рисочкою, виконаними чорнилом.

Оправа. Обкладинка кін. XIX – поч. XX ст. (1901–1908 р.**): 215 x 155. Папір цупкий світло-коричневого кольору. Аркуші рукопису з'єднані з обкладинкою білими нитками.

* У роботі Ю. Неволіна, вміщеній в "Методическом пособии по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР" (М., 1973), вказано, що плетені орнаменти слов'янських рукописів XIII–XIV ст. отримали назву орнаменту "балканського" типу, і зазначено, що в руських рукописах він зустрічається в основному з XV ст. (Неволин 1973, 174, табл. 6).

** Зроблена у період, коли рукопис у складі зібрання О.С. Петрушевича надійшов до бібліотеки Університету св. Володимира, але не пізніше 1908 р., коли про нього опублікувала статтю В. Адріанова (Маслов 1910, 2; Адріанова 1908, 95–104).

Зміст. Читання зі слів 138-го псалма: "... А ще бо оузидоу на нбо тоу ієси" до слів 140-го псалма: "Не пщевати вины о грѣсѣхъ..." (за новою нумерацією – 139, 8–141, 4).

Записи. 1) До др. пол. 1901 р., О.С. Петрушевича, на лицьовому боці обкладинки, скорописом, темно-коричневим чорнилом: "Два пергамен. листка 8° тін. Псалтирь русского разряда. Изъ Музея А.С. Петрушевича". Пізніше вгорі синім чорнилом вказано "XIV в."

2) До др. пол. 1901 р., О.С. Петрушевича, на арк. 1, скорописом, чорним чорнилом: "Изъ XIV вѣка. Изъ А.С. Петрушевича Музея".

Старі шифри, штамп, наклейка. "23" на наклейці; штамп на арк. 1, 2 зв.: "Музей А.С. Петрушевича" та на обкладинці: "Бібліотека Імператорського Університету Св. Володимира"; наклейка друкарська на звороті обкладинки, золотою фарбою: "Отдѣлъ рукописей Библиотеки Императорского Университета Св. Владимира № 23", шифр уписано чорнилом, і під ним вказано: "Изъ музея Петрушевича".

До бібліотеки Університету св. Володимира уривок Псалтиря надійшов у складі рукописів, подарованих каноником О.С. Петрушевичем (м. Львів) улітку 1901 р. (Маслов 1910, 2). До відділу рукописів ВБУ поступив 24 жовтня 1927 р. у складі рукописної колекції бібліотеки Університету св. Володимира**.

Опис. Адрианова 1908, 95–104 (перш. пол. XIV ст.); Маслов 1910, 9, № 1 (XIV ст.); Геппенер 1969, 52–54, № 12; Гнатенко 2005, 244–245.

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Публікація. Адрианова 1908, 96 (ініціали), вклейка між стор. 96 та 97 (арк. 2 зв.), 98–100 (транслітерація тексту всього уривка).

Ілюстрація. № 12.

* До того, як рукопис у складі зібрання О.С. Петрушевича надійшов до бібліотеки Університету св. Володимира.

** Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 40, арк. 57–59.

30. СЛОВА ПОСНИЦЬКІ ІСААКА СИРИНА. Уривок.

Початок XIV ст.

Ф. 8, № 6 м.

Основна частина рукопису (239 паперових аркушів) зберігається в Болгарії, в Народній бібліотеці ім. Кирила і Мефодія (м. Софія), № 1023*.

Даний уривок має знаходитися в софійському рукопису між арк. 217 і 218.

Мова. Церковнослов'янська (макед. ред.).

Формат, розмір. 4°: 206–216 x 130–137, краї аркушів нерівномірно обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 155 x 90, рядків 24, арк. 1, 2, 7, 8, та рядків 25, арк. 3–6, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 8 арк. Нумерацій аркушів дві: [після 15 листопада 1900 р. та до 1910 р., часу видання каталогу рукописів Університету св. Володимира], чорним чорнилом, помилкова, при її проведенні аркуші не були складені за змістом; виправлена [1910 р., або не пізніше 1912 р.] С.І. Масловим, олівцем, при дослідженні та підготовці уривка до видання (Маслов 1912).

Зошит один, з восьми незшитих, обрізаних біля згину аркушів.

Пергаменні аркуші зморщені, потемнілі, з водяними плямами, з правого поля обгорілі; на всіх аркушах чорнило трохи зблідло; арк. 1 та 8 зв. поруділі й забруднені, з частковим розтіканням тексту; на арк. 1 дірка, з пошкодженням декількох літер; на арк. 8 зв. залишки приклеєного паперу.

Аркуші знаходяться в розрізаному конверті, в якому їх було надіслано до професора Т.Д. Флоринського – для бібліотеки Університету св. Володимира. При рукопису є вкладиш із частини учнівського аркуша в лінійку (арк. I), на

* На місцезнаходження кодексу вказано в СК XIV 2002 I, в якому подано подано такі дані: "Основна частина рукопису (239 арк., папір) – Софія, НБКМ, № 1023. Київський уривок має знаходитися між арк. 217–218 софійського рукопису. Водяні знаки софійської частини: грецький хрест із двох еліпсів – Бріке 5419–5421 (1297–1311 рр.), літера А, увінчана списом – Бріке 7924 (1307 р.) та ін. Ототожнюється на основі схожості почерку, кількості рядків і розмірів текстового поля. Ототожнення частин рукопису – М.Б. Тихомирова і С. Ніколової, і, незалежно від них, А. Мінчевої" (СК XIV 2002 I, додаток I, 590–591, № 477).

якому професором Університету зроблено короткий опис уривка з даними про його придбання, та фотокопія з арк. 2. Всі матеріали зберігаються в коленкорівій папці, – саме так вони надійшли з бібліотеки Університету св. Володимира до відділу рукописів ВБУ.

Матеріал письма. Пергамен, білий прозорий, неоднакової вичинки.

Письмо. Устав з елементами півустава поч. XIV ст., середній із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо одноєрове (ь) юсове (▲, Ж).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали великі тонкі та заголовні літери кіноварні. Рубрикатори слів проставлені кіновар'ю на полях: на арк. 1 – хрест із розчерками; на арк. 1 зв. – спис.

Зміст. Слова 83–87 (древньої редакції слов'янського перекладу). Текст наявний із кінця 83-го Слова, арк. 1: "... блждивъшеи ѿ свѣта разоума сѣа бѣа оуклонишжса ѿ истины, въ ст¹захъ сихъ шествоужть. сѣи пръвыи чинь разоума вънег²а послѣдоуеть желаниюу плъти. тѣи оукарѣмь и съпротивна глѣмь его, не тѣчиж вѣрѣ. нж и всѣкомоу дѣланіюу добродѣтели" до кінця 87-го Слова, арк. 8 зв., до слів: "и аще ѿ промысла бѣсов¹ помѣтажщих¹ каль стрѣтемь. и аще желаніемь, илї на состиж или ѿ стѣхъ аглѣ подажщихъ маніе радости и разоума. и па...".

У [1910–1912 рр.] С.І. Масловим при підготовці уривка до видання були пронумеровані олівцем читання через кожний п'ятий рядок (Маслов 1912).

Записи. 1) XIX ст., власницький, на арк. 2 зв., скорописом, чорним чорнилом: "Собств. на К. Георгія"

2) До 15 листопада 1900 р. (часу надходження листа), на конверті, в який був вкладений рукопис, надісланий через Руський археологічний інститут м. Константинополя, скорописом, чорним чорнилом: "Кієвъ. Россія. Г-ну Профессору Т. Флоринскому"

3) Після 15 листопада 1900 р., Т.Д. Флоринського, на арк. I, скорописом, чорним чорнилом: "8 пергменн. листовъ, среднеболгарск. письма XIII в. (?) Слова какогo-то отца Церкви (не Феодора ли Студита?). Приобрѣтено въ 1900 г. отъ болгарского ученого Баласчева (Константинополь), кажется за 120 р. Т. Флорин.", пізніше прізвище вказано повністю, олівцем: "Флоринский".

4) XX ст., бібліотечний, на вкладиші, на арк. I, червоним олівцем: "XIV ст."

Старий шифр, наклейка. "Ркл. № 182", арк. I; наклейка друкарська, приклеєна на папці, в яку вклено рукопис, шифри вписано чорним та коричневим чорнилом: "Отдѣлъ рукописей Библиотеки Императорскаго Университета Св. Владимира 6 (№ 182)".

До бібліотеки Університету св. Володимира уривок Слів посницьких Ісаака Сирина надійшов у листопаді 1900 р. Він був придбаний бібліотекою в болгарського вченого Баласчева через Руський археологічний інститут у м. Константинополі завдяки посередництву професора університету Т.Д. Флоринського, який його отримав, згідно зі штампом на конверті, 15 листопада (Маслов 1910, 5;

* У дослідженні С.І. Маслова та в опису М.В. Геппенера запис подано так: "Собств. на К. Гес...ды" (Маслов 1912, XXI; Геппенер 1969, 68).

Маслов 1912, XXI). До відділу рукописів ВБУ рукопис поступив 24 жовтня 1927 р. у складі рукописної колекції бібліотеки Університету св. Володимира*.

Опис. Маслов 1910, 9, № 6 (XII ст.); Маслов 1912, XXI–XLI, 1–28 (кін. XIII – поч. XIV ст.); Стоянов, Кодов 1964, 182–190 (поч. XIV ст., постатейний опис софійської частини); ПС XI–XIV 1966, 214–215, № 465 (XIII–XIV ст.); Геппелер 1969, 68–70, № 19 (кін. XIII чи поч. XIV ст.); Христова, Караджова, Икономова 1982, 41, № 70 (поч. XIV ст. короткий опис софійської частини); СК XI–XIII 1984, 367–368, № 477 (XIII/XIV ст.); Минчева 1990, 273–282 (ототоження частин); Турилов 1993, 19 (перш. чв. XIV ст., з посиланням на С. Ніколову); СК XIV 2002 I, 590–591, додаток I, № 477.

Публікація. Маслов 1912, літографічний знімок між стор. XXIV та XXV (арк. 6 зв.), транслітерація всього уривка тексту на стор. 1–27 (арк. 1–8 зв.). Публікацію тексту з софійського рукопису, для порівняння, див.: Стоянов, Кодов 1964, табл. XXXVI (арк. 128а).

Ілюстрація. № 5.

* Див.: Архів ІР НБУВ. – Оп. 1, № 40, арк. 57–59.

31. СЛОВО ПРО ЙОСИФА ПРЕКРАСНОГО, Єфрема Сирина. Уривок.

Середина XIV ст.

Ф. 235, № 4.

Мова. Церковнослов'янська (східнослов. ред.).

Формат, розмір. 2°: 278 x 182–190, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 220 x [165], рядків 22 (вгорі аркуша зрізано два–три рядки), в два стовпці розміром 220 x 75, стовпці *a* та *z* обрізані вздовж.

Кількість та стан збереження аркушів. 1 арк.

Аркуш використовувався як обкладинка для книги в 8°, латинського шкільного курсу філософії. На обкладинці простою в'яззю вказано назву курсу "PHILOSOPHIA" та скорописом – вихідні дані з датою 1822 р., які зараз майже не читаються.

Аркуш пожовтів, краї зігнуті, обрізано кути та верхнє (разом з текстом) й бічне поля, вирізано частини для загину; аркуш розірваний і забруднений. За лицьовий бік обкладинки було взято лицьову частину аркуша (арк. 1a–б), текст якої зафарбовано зеленою та коричневою фарбами, покритий клеєм, забруднений; проглядають лише окремі літери.

Матеріал письма. Пергамен, цупкий жовтий.

Письмо. Старший руський півустав сер. XIV ст., великий із легким нахилом управо, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе.

Зміст. Початок Слова наявний на арк. 1a зі слів: "[н]аписати. ѿ / [прекр]аснѣмъ неси / [фѣ]", далі проглядають лише окремі літери та частини слів, оскільки арк. 1 зафарбовано зеленою та чорною фарбами. На звороті аркуша текст переважно зберігся: "...нѣ. носацию ми / [рѣ] имѣ ѿ ѿца. та / коже и жидове прї / снососуе жестосе / рдые. негда видѣ / ша спса хѣ глѣахоу / се нест[ѣ] наслѣдни / къ приидѣте оуби / имѣи такоже и / братья несифова / рѣша. оубимѣ / и да видимъ како / придоуть с[о]нѣа / него. браѣа же несифо / ва въ коупѣ адоу /

ще продаша и свѣ / цавшеса. вол[ѣю] по / биша. такоже и жи / дове мерзѣци
 па / ску ядоуше. оубиш^а / сѣса. Съшествиє є / сифово ѣже въ ѣгу // (арк. 1в) [пѣ^т.
 съшествиє сѣса нашего на землю] / явлають [...] / и якоже и ѱ[сифъ] / вноутрь
 въ ч[ерътозѣ] / попра всю кр[ѣ]пост[ь] / грѣховною [с]вѣт[л]ы / мь вѣнцем[ь]
 и не [по] / бѣднѣмъ оуваз[е] / са. токоже [и] г^ъ сѣ[сѣ] / дѣи нашихъ своє[ю] /
 десницею съшедъ / въ адъ. тоу ѱслаби / силоу смертноу[ю] / и понеже г[рѣхъ]
 побе] / ди. и ѱси[фъ въ темъ] / нищю оу[верженъ бы^ѣ] / до [ча^ѣ вѣнчанья [та] /
 коже и г^ъ да возм[е] / ть грѣхъ весь ѱ м[и] / ра. и въ гробѣ пол[о] / женъ бы^ѣ.
 и ѱсиф[ъ] въ темни[ц]и .ѿ. [лѣтъ] / створивъ ѱслаб[ѣ]...” // (арк. 1г).

Текст уривка повністю збігається з текстом Слова “Сѣго ѱца наше^ѣ ефрема
 слово в пн^длн^к стрѣтныа н^дли, ѱ прекраснемъ іѱсифѣ, бл^ѣви ѱче” (Поч.: “Бже
 авраамо^ѣ, бже асаако^ѣ, бѣ іаковль”) в Торжественику мінейному поч. XVII ст.,
 який зберігається в ф. 313 (Поч.), № 9 б, арк. 189 зв.–200 зв.*

Старий шифр. “751” на арк. 1 зв., темно-коричневим чорнилом.

Уривок було вилучено з оправи латинського рукопису колекції Університету
 св. Володимира (ф. 8) співробітниками відділу рукописів БАН УРСР в
 30-х роках ХХ ст.

Опис. Геппенер 1969, 47–50, № 10 (поч. XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Публікація. Геппенер 1969, 135, табл. VIII^а; 49–50 (транслітерація тексту
 арк. 1 зв.).

Ілюстрація. № 16.

* Описуючи рукопис, М.В. Геппенер наголошував, що Слово як 103-є (іноді як 104-е) входить до
 Паренесису письменника і належить до його духовно-оповідних творів. Він зазначав, що в руських
 списках це Слово Ефрема Сирина відоме з XIII ст. (Архангельский 1890, 31; Срезневский 1867, 37–50) і
 що воно, можливо, вже в XIV ст. увійшло до складу Златоуста, де звичайно вміщувалося на понеділок
 (частіше переходило на вівторок і середу) Страсного тижня (Орлов 1905, 158) (Геппенер 1969, 47). В
 опису вчений подав паралельно текст уривка і ближчий до нього текст Слова із Златоуста п'ятдесят-
 ного XV ст., який зберігається у ф. 307 (Золот.-Мих.) під № 490 п/І–ІІ, арк. 204 зв.–220 зв. В опису М.І.
 Петрова Златоуст вказано як збірник (Петров 1896, 183–190; Гнатенко 2003 II, 50–52, № 11). Порівнювані
 нами текст Слова описуваного уривка і текст з Торжественика мінейного (уривок Слова на арк. 189 зв.–190)
 майже ідентичні, за винятком орфографії, оскільки вони належать до різночасових графіко-орфогра-
 фічних традицій (опис Торжественика; Березин 1881, 13–19; Гнатенко 1995, 33–34, № 1, 40, № 10).

32. СТИХИРАР МІНЕЙНИЙ, нотований. Уривки.

Кінець XIII – початок XIV ст.

Ф. 1, № 6713.

Два маленькі фрагменти з цього уривка знаходяться також під шифром ф. 1, № 6711*.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.)**.

Формат, розмір. [4°]: 120 x 190 і 140 x 193.

Організація сторінки. Поле тексту: 165 x 110, рядків 14, в один стовпець.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. Нумерація аркушів сучасна, олівцем.

Два неповних аркуші, складені з клаптиків пергамену і прикріплені нитками до подвійного аркуша цупкого паперу, який укладено в конверт. Переважно на кожному клаптику сліди повздовжнього згину з ромбічним прорізком посередині, проколи, плями. Кілька шматочків усередині аркушів не вистачає; три шматочки окремо не вставлені на свої місця, їх загорнуто в папір, на якому вказано шифр рукопису, і вставлено під нитку в кінці арк. 2. Два маленькі фрагменти (один з літерами) з цього рукопису знаходяться під окремим шифром, їх письмо ідентичне з описуваним уривком.

Матеріал письма. Пергамен.

Письмо. Устав кін. XIII – поч. XIV ст., великий, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ъ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

* Ці фрагменти були нами виявлені та ідентифіковані серед рукописів XIII ст. при уточненні списку рукописів XIV ст. для даного каталогу. В інвентарному опису фрагменти описано так: "Уривки. Окремі літери: а) Нерівний товстий півустав XIII ст. і квадратний одрізок пергаменту (1,8 x 2 см). б) Окремі напівстерті літери і квадратний одрізок пергаменту (2 x 2 см). Додано: Силип С.И. Лист до Аг. Еф. [Кримського] 1926 р. (26. IV) 8°, 2 лл. (1 лист білий)". Нині додаток відсутній, його вже не було при звірці фонду в 1959 р.

** Ю.І. Тиховський, який склав ці уривки з невеличких шматочків пергаменту, виявлених ним у Волинському Євангелії XVI ст., і перший їх дослідив, уважав, що за походженням ці аркуші, вірогідно, волинські і, безсумнівно, малоруські (українські. – Л.Г.) (Тиховский 1904, 104, 104–105).

Оздоблення. Заголовки статей, ініціали невеликі контурні, кіноварні.

Уривки належать до безлінійних нотованих рукописів сакральної монодії.

Нотація. Знаменна, протягом усього уривка, має типове накреслення для давньоукраїнського (давньоруського) періоду (XII–XIII ст.). Серед знаків використовуються такі: паракліт, крюк простий, крюк мрачний, крюк світлий, стопиця з двома очками, стріла, стріла громная, скамеїца, статія проста, статія світла, статія з запятою, голібчик борзий, змеїца, палка, криж (у кінці піснеспівів), фіта із змеїцею та статією світлою (Корній 2005, 12).

Зміст. Стихири на передсвято та навечір'я Різдва Христового*.

Арк. 1. Стихири передсвята Різдва Христового: стихира на 22 грудня, зі служби вмч. Анастасії Узорішительниці, глас 6-й. Кіноварний заголовок втрачено, збереглася тільки вказівка "Є". Поч.: "Не ско[р'б]и и осие. [смотра] моє[я] оутробы". Кін: "рад[оу]иса об[ра]дов[ана]а г²ди] съ тоб[ою. и] ст[о]бою [съ] нами". Далі йде стихира зі служби 29 грудня мчч. 14000 немовлят, Іродом у Віфлеємі вбитих, зберігся тільки початок: "[...] є. ... по^д. видаци т[...]. Вид[а]ци [т]а тварь. въ[а] въ в]иѡ[лє]ѡмѣ плотию раж[дающе]са. съдѣтела и зиж[ителя]..."

Арк. 2. Стихири різдвяних часів навечір'я Різдва Христового: стихира 3-го часу, глас 3-й, без початку, наявна зі слів: "... и вѣсть приимъ ѡтъ ангела. оувѣрихъса яко бога", закінчується словами: "во плъти в[ы]иса насъ ради господи слава [т]ебѣ". Далі йде стихира 6-го часу, глас 5-й, наявний тільки початок: "Придѣте х[рис]тоноснии. люди ѣда види[мо ч]юдо въсакого разоума. оуж[а]са на и обьдержа. и благоч[є]ст[ь]но въспоюще. вѣрнии п[о]кл[о]нимъса. дньесь..."

Тексти зі зворотів аркушів через шиття недоступні для читання. Можливо, один із цих текстів, перед тим, як фрагменти було пришито, подано транскрипцією на 14 рядках, із заповненням пропусків, у додатку до рукопису, на окремому аркуші поштового паперу, скорописом XIX–XX ст. (ф. 1, № 6713^а). Поч.: "[и ан]гели поють. на зе[мл]и Ви[дащ]е избавлѣние родо[у н]ашем^д. [Ис]аия лико[уи] сл[ово] бѡ[жи]е въ[с]при[им]ъ".

Запис. 17 квітня 1926 р., П.К. Симоні, на конверті, в який вкладено уривки, чорним чорнилом: "Пергаменные кусочки из южнорусской рукописи, получ[ены] были в 1902 г. на Харьк[овском] Археологич[еском] съезде от Ювеналия Ивановича Тиховского. В виду кончины Ю.И. Т-го передает Украинской Академии в Киеве П.К. Симони. Ленинград, 7 апреля 1926 г. П. Симони".

До уривків було додано записку В.М. Перетца (в четверту частину аркуша) до I-го відділу ВУАН 1926 (17. 04). Зараз вона відсутня, її не було при звірці фонду 1959 р., коли М.В. Геппенер описував уривки для каталогу (Геппенер 1969, 44, № 8).

Старі шифри. "№ 65" на конверті, олівцем; "XXV. 884. Збірка Ю.І. Тиховського" вказано в інвентарі фонду; "№ 53" на конверті, в який вкладено фрагменти ф. 1, № 6711, олівцем.

* Допомога у встановленні змісту уривків нам була надана доктором мистецтвознавства, професором Л.П. Корній, провідним науковим співробітником Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАНУ. Уривки встановлено за Стихирарем мінейним, який знаходиться в складі Збірника 30–40-х років XVI ст., ф. 160, № 614, арк. 251, 262 зв.–263, 253 зв.–254, 254 зв.–255. Уточнення часу написання Збірника проведено науковим співробітником Інституту рукопису НБУВ Е.С. Клименко (Клименко 2004, 199).

У [1886 р.] ці уривки зі Стихираря мінейного були складені з невеличких шматочків пергамену Ю.І. Тиховським, який виявив їх і вилучив із Волинського Євангелія другої половини XVI ст., в якому, як писав учений, ці шматочки пергамену були вклеєні і вшиті в середині кожного зошита, у всіх тих місцях, де зшивалися зошити рукопису; очевидно, для того, щоб нитки шиття не прорвали папір. Збереглися не всі пергаменні шматочки цих аркушів. Перші та останні аркуші Євангелія втрачені, а разом з ними втрачені і шматочки пергамену. У багатьох місцях нитки перервалися, і шматки пергамену, які знаходилися тут, також були втрачені. Але із збереженого видно, зазначав учений, що для зшиття Євангелія були використані тільки два аркуші з рукописного нотного Стихираря і ще невеликий шматочок грубого пергамену з іншого рукопису. Євангеліє було знайдено Ю.І. Тиховським у 1886 (?) р. на хорах церкви в с. Старому Жукові, Ровенського повіту, Волинської губернії (біля м. Клевая), серед книг засланою перед цим на поселення заштатного дячка Г-ча, який проживав тут у відставці, а служив раніше, здається, як зазначав учений, в Дубенському повіті. Євангеліє призначалося на картон для оправ (Г-ч займався палітурництвом), і деякі аркуші з нього вже були використані для справи (і виклеєні з картону Ю.І. Тиховським). Де дістав Г-ч рукопис: в церкві Старого Жукова або на місці своєї колишньої служби – невідомо. У всякому разі, вказує учений, далі Волинської губернії Г-ч до заслання не бував. У 1902 р. Євангеліє було подароване Ю.І. Тиховським до Волинського єпархіального книгосховища разом з аркушами з інших рукописів, виявлених у дячка (Тиховський 1904, 103, 104). У цьому ж році уривки Стихираря Ю.І. Тиховським були віддані на Харківському археологічному з'їзді П.К. Симоні, яким, після смерті вченого, вони були передані в 1926 р. до Української академії наук в м. Києві, до якої надійшла і збірка Ю.І. Тиховського. До Відділу рукописів ВБУ уривки поступили з Бібліотеки ім. Антоновича, зі збірки Ю.І. Тиховського, і заінвентаризовані 25. 01. 1938 р. у ф. 1. Фрагменти № 6711 з цієї ж бібліотеки, зі збірки В.П. Бороздна.

Опис. Тиховський 1904, 103–112 (Стихирар нотований, XII–XIII ст.); ПС XI–XIV 1966, 213, № 431 (Канони Різду Христову і Богородиці, з надрядковими нотними знаками, XIII–XIV ст.); Геппенер 1969, 44–46, № 8 (Канони Різду Христову і Богородиці, з нотними знаками, XIII–XIV ст.); СК XI–XIII 1984, 369, № 481 (XIII/XIV ст.); Ясиновський 1996, 34 (Мінейний Стихирар, XIII–XIV ст.); Гнатенко 2005, 242–243; Корній 2005, 12.

Публікація. Тиховський 1904, 107–109 (два уривки, методом транслітерації, без нотних знаків); Геппенер 1969, 45 (транслітерація тексту правого аркуша, без нотних знаків, арк. 1), 46 (передача транслітерованого тексту додаткового аркуша), 134, табл. VII (лівого аркуша, арк. 2).

Ілюстрації. № 1, 2.

33. ТРІОДЬ ПСНА. Без початку.

90-і роки XIV ст.

Писець Новак.

В оправі.

Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п.

Мова. Церковнослов'янська (серб. ред.).

Формат, розмір. 2°: 285 x 210, краї аркушів обрізані.

Організація сторінки. Поле тексту: 215 x 155, рядків 31, в два стовпці розміром 215 x 70. Покажчики піснеспівів на берегах; троїчні позначені кіноварними рибками або лігатурою ѿ.

Кількість та стан збереження аркушів. 234 арк. Нумерація аркушів ост. чв. XX ст., олівцем. За описом М.І. Петрова – 232 арк.

Зошитів 30 по вісім аркушів: 1⁶ (відсутні два перші аркуші, перед арк. 1), 2⁸–29⁸, 30⁴ (відсутніх аркушів немає, – кінець Тріоді Пісної). Сигнатура відповідає часу створення рукопису, знаходиться на першому та на звороті останнього аркуша зошитів.

Рукопис частково реставрований у XVII ст.

Аркуші на початку та в кінці рукопису підклеєні в корінці; на початку рукопису ветхі праві нижні кути; арк. 233, 234 розірвані й з дірками, з пошкодженням тексту; пропалена дірка на арк. 153; вирізане нижнє поле арк. II; по всьому рукопису воскові плями, водяні плями на арк. 220–234.

Матеріал письма. Папір. Філіграні: *Голова единорога*, на всіх аркушах, – сх. Бріке, № 15797 (1390, 1393–1395 рр.); сх. Мошин, Траліч, № 5885 (1391 р.), № 5899 (1396, 1398 рр.). *Лев*, арк. 24, – сх. Мошин, Траліч, № 6085 (1380/1400 рр.).

Письмо. Півустав кінця XIV ст., маленький із легким нахилом уліво, одного почерку.

Письмо одноєрове (ъ) безюсове.

Чорнило інтенсивно темно-коричневе, кіновар та зелена фарба.

Оздоблення. Заставки прості, зі смужки рослинних елементів, оконтуреної

кіновар'ю й заповненої зеленою фарбою, знаходяться на початку більшості служб кожного тижня. *Заголовки* кіноварні, перші рядки початку читань на кожний тиждень та покажчика співів за Октоїхом (арк. 224) писано великими літерами та в'яззю. *Ініціали* великі тонкі, подекуди з рослинними елементами, іноді оздоблені зеленою фарбою, та заголовні літери кіноварні. *Кінцівка* книги чашоподібна. *Малюнки* XVII ст.: вершник та риби на арк. 75, недбалі, чорним чорнилом.

Оправа. XVII ст.: 285 x 210 x 65. Дошки з жолобками, врівень з блоком книги, в шкірі темно-коричневого кольору з тисненням. Шкіра на кутах протерта, розірвана та тріснута вздовж корінця, застібки втрачені.

Зміст. Арк. 1–224. Служби з неділі про митаря та фарисея до утреньої п'ятниці 6-го тижня Великого посту. Зміст співів та читань служб кожного дня відповідає повному складові Тріоді Пісної. Наявні уставні вказівки, тексти паремій і синаксарів на звичних місцях. Початок Тріоді відсутній, текст наявний зі слів сідальна (глас 4-й) вечірньої тижня про митаря та фарисея, арк. 1: “и неже оцѣсти, кь зиж^лителю зовоушоу. въз^ношение же низ^ложи ѿ правды ѡкаан^наго фарисеа, велер^ччююща. тѣ^мже рев^ноуимь добрымь, ѿ злы^х оустоупающе”.

Арк. 224–233. “Сѣ^лл^ны ѡс^ммогл^нника”.

Арк. 233–234. “Пѣ^нниа троична”.

Правки тексту зроблено писцем.

Записи. 1) Кін. XIV ст., писця Новака, на арк. 234, півустановом, інтенсивно темно-коричневим чорнилом: “Новакъ грѣш^нны^и рабъ хрв^ѣ и прѣч^ѣтѣи м[...] (далі втрачено)”.

2–3) Кін. XIV ст., імовірно, писця, на арк. 234 зв., скорописом, чорним чорнилом, грецькою мовою: а) Богородичен зі служби “Підняття (образа) Богородиці з приводу відбуття у подорож”: “επι σι χερι και χαροιτωμένοι πάσα υ κτίσις αγγ(έλ)ον το σίστομα και αν(θρώπ)ον το γένος | ηγιασμενε ναέ και παράδισι λόγε και παρθενοίκον καύχημα εξ οиς θε(ό)ς εσαρκο | θοι και πεδίον [γέγο]νεν ο πρός έώνον υπάρχον θε(ό)ς τ(ήν) γάρ σ(ήν) μιτραν θρωών | επιυσ(εν) και την σ(ήν) γασθαίρα πλατιτέρα ου(ρα)νόν άπηργασите εποι σι χεροи | και[χα]ριτωμένοι πασα υ κτήσις δο(ξ)α си + χ(ριστ)ού βήβлон εν υψησι” (J. Goag, Euchologion, p. 681); б) Запис писця: “+ ή έμ(όν) μέτριοτ(η)τ(α) γραφ(ό) ταυ τ(α) πρό(ς) τ(όν) αγιοτ(ά)τ(ον) και δο | ξοτ(ά)τ(ον) κ(ύ)ριον ματθεο χαρήс και έλεος και ηρίνη του | θε(ο)ύ υ μετ(ά) παν(των) ημων αμίν” (Моя стриманість пише сіє до святійшого і славнійшого господина Матфея, благодать, милість і мир Бога да пребуде зо всіма нами. Амінь)*.

4) 1598 р., власницький, на нижніх полях арк. 1–8, темно-коричневим чорнилом, затертий і заклеєний: “Си Тріод посніи с монастыра Зограѡскаго, идеж есть храм Св. великомучника Христова Георгіе ... з̄р̄с (7106) ...”.

Старі шифри, наклейка. “О. Л. 38” та “N° 59” на звороті верхньої кришки оправи, чорним чорнилом та олівцем; “N° 15” на арк. 1, олівцем; “58” на наклейці на арк. 8, олівцем, виправлений із “N° 55”, який був зроблений червоним олівцем; наклейка на корінці, текст внесено коричневим чорнилом: “Тр[ѣ]п[е]снѣць [О. Л.] 38”.

* Записи грецькою мовою ідентифіковані та транслітеровані українським палеографом, знавцем грецьких манускриптів Є.К. Чернухіним.

До бібліотеки КДА Тріюдь надійшла від архим. Антоніна Капустіна. До відділу рукописів ВБУ поступила наприкінці 1924 р. у складі колекції ЦАМу КДА, яка була передана з Подільської філії ВБУ.

Опис. Петров 1875–1879, 364 (“Трипѣснецъ”, XVI ст.); Иванова 1977, 152, № 17 (поч. XV ст.); ПС XV 1986, 175, № 1665 (перш. пол. XV ст.); ПС XV Д 1993, 85, № 81^a (перш. пол. XV ст.); Гнатенко 2003 I, 12–13, примітка № 19 (кін. XIV ст.).

У ПС XI–XIV 1966 не вказано.

Ілюстрації. № 49, 50.

34. ТРІЮДЬ. Уривок.

Третя чверть XIV ст.

Ф. 235, № 6.

Мова. Церковнослов'янська (укр. ред.).

Формат, розмір. 4°: [240 x 200].

Організація сторінки. Поле тексту: 165 x 140, рядків 22, в два стовпці розміром 175 x 145.

Кількість та стан збереження аркушів. 2 арк. (подвійний аркуш).

Аркуші використовувалися для обкладинки книги в 4°: пожовтіли, краї нерівно обрізані й зігнуті, вирізано кути та частини для загину; аркуші забруднені, з водяними плямами і дірками, пошкоджені шашелем; арк. 1 та 2 зв. були покриті по тексту якимось розчином, через що текст читається лише фрагментами; на першому стовпці арк. 1 зв. текст пошкоджений вологою, на інших стовпцях арк. 1 зв. та 2 текст частково змитий, забруднений та покритий клеєм.

Матеріал письма. Пергамен, твердий жовтий.

Письмо. Устав тр. чв. XIV ст., середній, одного почерку.

Письмо двоєрове (ъ, ѣ) юсове (▲).

Чорнило темно-коричневе, кіновар.

Оздоблення. Заголовні літери великі кіноварні, обведені чорнилом.

Зміст. Тропарі й кондаки Богородиці та Воскресінню Христову. Текст уривка сильно пошкоджений: на арк. 1 видно заголовні літери, частини слів і окремі літери; на лівому стовпці читається: “Пѣ^ѣн ѣ. Їр[м]”. На арк. 1 зв. читається лише початок лівого стовпця, знизу якого видно: “Пѣ^ѣ[н] Їр[м]”; правий стовпець починається зі слів: “рженъ бо былъ [..] / глубину ср^ѣца мо / рьскаго зольмні / хъ тѣмти вопи[а] / яко иѡна да изидеть ѡ ѡтлажи[.] / ть мои к тебе мно / го матве.”, далі йде тропар: “На кр^ѣтѣ та безаконъ / нии пригво[з]диш[.] / їсе. и копьємъ про[бо] / доша иѡсифъ [бл҃го] / ѡбразныи. погрѣб[а] / ють в новемъ гроб[ѣ] / из него же [сыл...] / вьскрсе и всю тварь / сьвьскрсилъ іє^ст^св[о]”, потім – початок наступного тропаря: “Верѣа и врата в[...]/ шлнѣ сломил[ъ]...”, текст якого на арк. 2 не продовжується. На арк. 2 лівий стовпець читається фрагментарно, на ньому один тропар починається словами: “Б[.] дасы гїи живота / н[є]скудна и безъ / [...м]лти бл҃жену / тышествова”, другий: “Х[...] ѡца безнача / [...] и сїа славию / съ пр^ѣтлна. и дѣа їедї / носуцна...”; на правому стовпці повністю читається тропар: “Дѣу їедину ражаю / цю. и оутробу не / тлѣнну съблюдѣ / шю. поєм та чѣаа / пр^ѣтль бжїни. и две / рыи гору. и

мысле / ныи свѣтилникъ / ложникъ всесвѣ / тлыи. и скынию / славѣ. и ручку и / трапезу”, далі йде кондак, текст якого переважно змито: “Кон^д. Вѣрою пришедші / на кладазь...”. На арк. 2 зв. читається тільки перша половина ікоса: “Галелѣ./ Чѣтныхъ свѣдит[е]льства послуша/юемъ”.

Уривок було вилучено з оправи латинського рукопису з колекції рукописів Університету св. Володимира (ф. 8) співробітниками відділу рукописів БАН УРСР в 30-х роках ХХ ст.

Опис. ПС XI–XIV 1966, 238, № 885 (Тропарі й кондаки Богородиці та Воскресінню Христову, кін. XIV ст.); Геппенер 1969, 62–63, № 16 (Тропарі й кондаки Богородиці, Воскресенню Христову, кін. XIV ст.); Гнатенко 2005, 252–253.

Публікація. Геппенер 1969, 63 (транслітерація тексту двох тропарів), 142, табл. XIII (арк. 2).

Ілюстрація. № 31.

35. [Фрагменти літер].

Кінець XIV – початок XV ст.

Ф. 1, № 6712.

Шість маленьких смужок пергамену 10–25 x 10 мм, підшитих чорними нитками до великого цупкого паперового аркуша, на якому було підшито багато таких смужочок, проте зараз залишилися тільки нитки.

На фрагментах наявно декілька окремих літер, писаних маленьким півуставом кін. XIV – поч. XV ст., темно-коричневим чорнилом.

Паперовий аркуш з нашитими фрагментами складено в невеликий квадрат і загорнуто в тонкий паперовий аркуш, на якому олівцем зроблено запис: “Ю.И. Тиховського”.

До відділу рукописів ВБУ фрагменти надійшли, згідно з інвентарним записом, з Бібліотеки ім. Антоновича, зі збірки В.П. Бороздна і заінвентаризовані 25.01.1938 р. у ф. 1. Вони надійшли разом з фрагментами Стихирара мінейного кін. XIII – поч. XIV ст. (ф. 1, № 6713, 6711) і мали, ймовірно, спільну історію надходження до Бібліотеки ім. Антоновича (див. каталог № 32).

Опис. Фондовий (кін. XIV – поч. XV ст.).

**Показчики
та
списки скорочень**

ПОКАЖЧИКИ

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК РУКОПИСІВ

Апостол 1, 2	Октоїх 26
Богослужбовий текст 3	Пролог:
Євангеліє апракос 4, 5, 6	на вересень–лютий 28
Євангеліє апракос повний 6, 8	пролог (?) 27
Євангеліє тетр 10–15	Псалтир 29
Житіє Іларіона Могленського, болгарського
патріарха Євфимія Тирновського 16	Слова посницькі Ісаака Сирина 30
Збірник аскетичний 17, 18	Слово про Йосифа Прекрасного, Єфрема
Сирина 31
Збірник слів і житія 19	Стихирар мінейний, нотований 32
Збірник слів та повчань 20	Тріодь 34
Златоуст п'ятдесятний 21	Тріодь Пісна 33
Ліствиця Іоана Синайського 22	[Фрагменти букв] 35
Мінея святкова на рік 23	
Мінея службова:	
на листопад 24	
на серпень 25	

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК РУКОПИСІВ*

	XIII/XIV ст.		Кін. 60 – поч. 70-х років 22
			[1375 р.] 16
Кін. – поч. 32			Тр. чв. 6 (до 1370 р.), 13–15, 27, 34
	XIV ст.		Кін. 70 – початок 80-х років 26
			Кін. 70-х – 80-і роки 17
Поч. 4, 20, 30			80–90-і роки 18
10–20-і роки 1			90-і роки 33
Перш. чв. 9			Ост. чв. 7, 8, 28
40–50-і роки 10, 19			
Перш. пол. – сер. 29		XIV/XV ст.	
Сер. 2, 11, 21, 31			
Сер. – тр. чв. 5			Кін. – поч. 3, 23–25, 35
60-і – поч. 70-х років 12			

* До покажчика включено відомості про час написання рукопису чи уривка, взяті з заголовка описової статті.

ПОКАЖЧИК РУКОПИСІВ ЗА ФОНДАМИ (зібраннями, колекціями)

Ф. 1

Літературні матеріали (комплексний фонд)

- № 3981. Євангеліє тетр. Тр. чв. XIV ст. 13
№ 4052. Мінея святкова на рік. Кін. XIV – поч. XV ст. 23
№ 6711. (Див. ф. 1, № 6713 32)
№ 6712. [Фрагменти літер]. Кін. XIV – поч. XV ст. 35
№ 6713. Стихирар мінейний, нотований. Уривки. Кін. XIII – поч. XIV ст. 32

Ф. 8

Київський університет св. Володимира. Колекція рукописів

- № 1 м. Псалтир. Уривок. Перш. пол. – сер. XIV ст. 29
№ 6 м. Слова посницькі Ісаака Сирина. Уривок. Поч. XIV ст. 30

Ф. 235

Інститут рукопису НБУВ. Колекція уривків рукописних книг

- № 3. Євангеліє апракос. Фрагменти. Поч. XIV ст. 4
№ 4. Слово про Йосифа Прекрасного, Єфрема Сирина. Уривок. Сер. XIV ст. 31
№ 5. Євангеліє апракос. Уривок. Ост. чв. XIV ст. 7
№ 6. Тріодь. Уривок. Тр. чв. XIV ст. 34
№ 7. Богослужбовий текст. Фрагменти. Кін. XIV – поч. XV ст. 3
№ 8. Євангеліє тетр. Сер. XIV ст. (Див.: ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п) 11
№ 11. Євангеліє апракос повний. Уривок. Ост. чв. XIV ст. 8
№ 12. Пролог на вересень-лютий. Уривок. Ост. чв. XIV ст. 28
№ 18. Збірник слів та повчань. Уривок. Поч. XIV ст. 20
№ 19. Пролог (?). Фрагмент. Тр. чв. XIV ст. 27

Ф. 301 (ЦАМ КДА)
Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії.
Колекція рукописів

- № 19 п. Євангеліє тетр. Уривок. Сер. XIV ст. 11
№ 140 п. Златоуст п'ятдесятний. Уривки. Сер. XIV ст. 21
№ 145 п. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст. 22
№ 151 п. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. 18
№ 153 п. Збірник аскетичний. Кін. 70-х – 80-і роки XIV ст. 17
№ 340 п. Октоїх, гласи 5–8. Конволют. Кін. 70 – поч. 80-х років XIV ст., 20–30-і роки XVI ст.
26
№ 360 п. Мінея службова на листопад. Уривки. Кін. XIV – поч. XV ст. 24
№ 367 п. Тріодь Пісна. 90-і роки XIV ст. 33
№ 380 п. Євангеліє тетр. Уривок. Тр. чв. XIV ст. 14
№ 554 п. Євангеліє тетр (“Євангеліє Прилепське”). Уривок. Перш. чв. XIV ст. 9
№ 28 л. Євангеліє тетр. 60–70-і роки XIV ст. 12
№ 29 л. Євангеліє тетр. (“Євангеліє Раєвського”). Тр. чв. XIV ст. 15
№ 31 л (I) Євангеліє тетр. Уривок. 40–50-і роки XIV ст. 10
№ 53 л. Апостол. 10–20-і роки XIV ст. 1

Ф. 306 (КПЛ)
Києво-Печерська Успенська Лавра.
Зібрання рукописів бібліотеки

- № 4 п. Євангеліє апракос повний (“Лаврське Євангеліє”). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.) 6
№ 5 п. Євангеліє апракос. Уривки. Сер. – тр. чв. XIV ст. 5

Ф. 310 (Ніж.)
Історико-філологічний інститут ки. Безбородька в м. Ніжині.
Зібрання рукописів бібліотеки

- № 9. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. 25
№ 153. Апостол. Сер. XIV ст. 2
№ 160. Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.] 16
№ 162. Збірник слів і житій. 40–50-і роки XIV ст. 19

ПОКАЖЧИК МОВ ТА МОВНИХ РЕДАКЦІЙ

Церковнослов'янська мова:

болгарська ред. 10, 12, 13, 16, 22, 25, 26

македонська ред. 9, 11, 19, 30

сербська ред. 1, 2, 15, 17, 18, 21, 24, 33

східнослов'янська ред. 3, 4, 31

українська ред. 5-8, 14, 20, 23, 27-29, 32, 34

ПОКАЖЧИК ПІТАМПІВ, НАКЛЕЙОК, ЕКСЛІБРИСІВ ТА СТАРИХ ШИФРІВ

Штампи

- "Бібліотека Імператорського Університету Св. Володимира" 29
"Бібліотека. Обласн. н/д краєзнавчий музей в м. Житомирі № __" 8, 20, 28
"П. Бібліотеки Історико-Філологічного Інститута кн. Безбородко" 2, 25
"Лаврський Музей. При Губполітосвіті. м. Київ" 10, 14, 21
"Музей А. С. Петрушевича" 29
"Н. Д. Інститут мовознавства. м. Київ. Бібліотека Інв. № –" 6

Наклейки

- "Бібліотека І.-Ф. Інститута кн. Безбородко. __. Рукописи. отд." 2, 16, 19, 25
Лаврська бібліотека 5
Бібліотека Університету св. Володимира 7
"Отдѣль рукописей Бібліотеки Імператорського Університету Св. Володимира № __" 29, 30

Екслібриси

- "Ex Bibliothecâ L: Bar: Stanislai de Chaudoir" 13
"Князь Алезій Борисовичъ Лобановъ Ростовскій" 22

Старі шифри

"I" 6	"0. 8. 16" 17
"I. № 1" 6	"№ 1-я" 4
"U. x. k. I. p. II" 13	"№ 3" 23
"U x i" 23	"6" 30
"VI" 16	"9" 25
"XXII/[2]" 19	"№ 12" 26
"XXIV 7/101" 7	"№ 15" 33

"19 Д" 5
"№ 20" 26
"Муз. АА. 21" 14
"№ 22" 22
"23" 29
"внтр. № 27" 11
"О. Л. 31" 22
"О. Л. 36" 26
"О. Л. 38" 38
"40" 9
"О. Л. 42" 18
"43" 9
"48" 11
"50" 14
"51" 11
"52" 5
"53" 32
"№ 55" 33
"58" 21, 33
"№ 59" 33
"№ 65" 32
"153" 2
"160" 16
"162" 19
"№ 178" 9

"№ 182" 30
"184" 14
"№ 187" 9
"№ 188" 24
"189" 11
"191, внтр. XVIII-XX" 10
"193" 21
"202" 4
"X 233" 15
"X 234" 1
"250п 542 / III 2" 25
"257" 4
"Муз. Рук. 731" 12
"751" 31
"XXV. 884" 32
"ЖКМ кн. 5048 / кн. ст. 634" 28
"ЖКМ кн. 5048 / кн. ст. 635" 8
"ЖКМ кн. 5048 / кн. ст. 641" 20
"№ 5550" 8
"№ 5652" 28
"№ 5752" 20
"Инв. 19343" 14
"Инв. 19346" 10
"Инв. 19349" 21
"№ 61985" 20

ПОКАЖЧИК МАТЕРІАЛУ ПИСЬМА

Рукописи на пергамені

1–9, 11, 14, 15, 20, 23, 24, 27–32, 34, 35

Рукописи на папері

10, 12, 13, 16–19, 21, 22, 25, 26, 33

Філіграні XIV ст.*

бутиль <i>18</i>	лев <i>12, 33</i>
голова бика, між рогами вісь із зірочкою <i>18</i>	літери
голова единорога <i>16, 33</i>	літера "М" <i>18</i>
голова коня <i>19</i>	літера "Р" <i>12</i>
грифон <i>12, 25</i>	лук
дві сфери з зіркою <i>17</i>	лук <i>18</i>
дзвін	лук зі стрілою <i>17</i>
дзвін <i>19</i>	мечі <i>18</i>
дзвін великий <i>18</i>	олень <i>18</i>
дзвін маленький <i>18</i>	ріг мисливський <i>18</i>
дракон	сокира <i>26</i>
дракон великий <i>18</i>	сфера <i>17</i>
дракон маленький <i>18</i>	три гори
квітка <i>12</i>	три гори з хрестом <i>18</i>
ключ <i>10</i>	три гори в колі <i>18</i>
ключі <i>12, 18</i>	трилисник <i>18</i>
кораблик <i>22</i>	хрест <i>13, 18</i>
корона <i>18, 25</i>	шолом <i>18</i>

* До покажчика також включено філіграні кін. XIV – поч. XV ст.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК*

- Авраам 10
Авраамій авва, прп., убитий в обителі св. Са-
ви Освященного 18
Агапій, мч. 19
Адам, праотець 19
Адріанова В. 33*, 34*, 29
Азарія, отрок 19.2, 23
Ажакій, ієромонах, учитель Волинської семі-
нарії (1875–1877 рр.) 9
Алексеев О.О. 36*
Алексейка, писець Євангелія (НБ МГУ 2Вg 42)
37*, 39*, 6
Амон, прп. 18
Ананія, отрок 19.2, 23
Анастасій Синаїт, свт. 18
Анастасія Узорішительниця, вмч. 32
Анатолій, еп. Уманський (1892 р.) 12
Андрій, свт., архиеп. Критський 15*, 22
Антиох, князь 18, 19
Антонін Капустін, архим., глава Імператорської
Руської духовної місії в Єрусалимі 17,
18, 18.3, 21, 22, 24, 26, 33
Аркадій, св. 19
Архангельський О.С. 31
Афанасій, свт., архиеп. Олександрійський 12,
18, 19
Бабичька М.Б. 36*
Баласчев, болгарський учений, власник збір-
ника Слів посницьких Ісаака Сирина поч.
XIV ст. Ф. 8, № 6 м. (1900 р.) 30, 30.3
Березін В.М. 31
Біленький Є.А. 13, 23
Богданович Д. 65*, 1
Боляк О.С. 22*
Борис, мч., блгв. князь 2, 6
Борозди В.П. 32, 35
Бодяновський, житомирський священник (1875 р.)
14
Боязит, цар Болгарський 26.1

* Показчик укладено як загальний. У ньому подано всі згадувані в передмові, статті та каталозі особи: біблійні, релігійні, світські, відбиті в записях рукописів, а також дослідники писемних пам'яток.

У показчику особи стоять як за прізвищами, так і за іменами, крім загальновідомих, канонічних осіб та діячів ХІХ–ХХ ст. (напр., Тодоров Дімі та Дімі Тодоров; Іоан Златоуст; Петров М.І.).

Імена та прізвища осіб, які в описах переважно згадуються в рубриці *Зміст*, подаються сучасною графікою за нормами українського правопису. Імена та прізвища осіб, які згадуються в рубриці *Записи*, відтворюються відповідно до оригіналу, з вказівкою на час записів, а також передаються літерами давніх накреслень, виносні літери вносяться в рядок і не позначаються. При посиланнях на особи, які згадуються в записях, після номера опису через крапку вказується і номер запису (напр., 21.1). Під зірочкою йдуть посилання на сторінки передмови та кодиколого-орфографічного дослідження.

Для зручності користувача букви (графема), які передають один звук, розміщені поряд, а не за абеткою (напр., О та Ѡ; Ф та Ѳ; Я та Ѣ).

Бріке С.М. 12°, 13°, 56°, 58°, 61°, 64°, 72°, 73°, 77°, 80°, 12, 13, 15, 16, 18, 19, 22, 25, 26, 30, 33
Бубнов М.Ю. 19°
Булатова С.О. 13, 23
Булика А.М. 11°, 25°

Варнава, ап. 1
Василев В.П. 11°, 25°
Василій Великий, свт., архиеп. Кесарії Каппадокійської 18
Вздорнов Г.І. 40°, 44°
Візир М.П. 6°–14°, 24°, 20, 22, 27
Віра, мц. 13, 22.1
Владимиров В.П. 24°, 36°, 6
Волков М.М. 36°, 6
Володимир, рівноап. вел. князь 6
Воскресенський Г.О. 36°, 65°, 2, 6
Востоков О.Х. 36°, 6

Г–ч, заштатний дячок, с. Старий Жуків, Ровенського повіту, Волинської губернії (біля м. Клевая) (1886 р.), власник Волинського Євангелія др. пол. XVI ст. 32

Галактіон, мч. 24
Гальченко М.Г. 11°, 25°, 40°, 41°
Гальченко О.М. 11°, 22°
Георгієв Е. 51°, 52°
Георгієвські М. 11°, 75°
Георгій К. див.: К. Георгій
Гешперер М.В. 6°–14°, 24°, 26°, 27°, 31°–36°, 38°, 39°, 41°–45°, 47°–49°, 56°, 58°, 64°–69°, 73°–81°, 1–6, 6.2, 7, 9, 9.2, 11, 12, 14, 15, 19, 24, 29–32, 34
Герасим, піп, болгарський писець др. пол. XIV ст. 51°, 25
Гліб, мч. блгв. князь 2, 6
Гнятенко Л.А. 11°, 13°, 14°, 24°, 25°, 31°–33°, 35°–37°, 41°, 42°, 44°–47°, 49°, 54°–56°, 60°, 63°, 66°, 68°, 70°, 72°, 73°, 77°, 79°, 3, 5–10, 12–14, 16, 18–20, 23–25, 27–29, 31–34

Гнін, чернець 19
Голубев С.І. 36°, 37°, 6
Гончаров А. 6
Горський О.В. 60°, 22
Гранстрем Є.В. 7°
Григорій, вмч. 12 (див. запис)
Григорій Доброписець (XIV ст.) 28°
Григорій Синаїт, свт. 18
Григорій Цамблак, митрополит Київський 52°
Гроцав, дяк і писар, с. Захаріно (XVI ст.) 13.1
Гроздановић–Пајић М. 77°

Даміан Асійський, безср. і чудотворець 23
Даміан, прп., пустельник Сирійський 17
Даневич С.Г. 22°

Даниїл, інок обителі Раїфської 22
Даниїл, прор. 19.2, 23
Димитрій Солунський, вмч. 19
Диодот, сп. [Фотикії Іпирської] 18
Диоклит, постник 18
Діанова Т.В. 17°, 18°
Діль Тодоровъ (XVIII ст.) 19.7
Діонісій, перекл. (XIV ст.) 28°
Дождь Потапъ (XIX ст.) 19.9
Дубровіна Л.А. 6°, 11°, 22°, 25°, 56°, 77°, 79°, 9, 12, 19

Взефъ Старш[...], див. Старш[...], Взефъ Євлогій, блж. 17
Євсевій, архиеп. Олександрійський 19
Євсевій, архиеп. Царгородський 19
Євфимій, прп. 19
Євфимій Тирновський, патріарх Болгарський 13°, 16°, 25°, 27°–29°, 30°, 45°, 50°–53°, 55°, 58, 60°, 61°, 63°, 69°, 16
Єпистимія, мц. 24
Єрмей, пресвіт. 24
Єфрем Сирин, прп. 14°, 48°, 31

Жамна, княгиня, с. Василевци (XVI ст.) 13.1
Житецький І.П. 20°
Жуковська Л.П. 7°, 8°, 10°, 11°, 18°, 19°, 25°, 35°, 36°, 47°, 56°, 68°, 77°, 80°, 4–9, 11, 12, 15, 20, 28

Загребін В.М. 8°, 56°
Запаско Я.П. 11°, 36°, 6
Зевин, прп., пустельник Сирійський 17
Зіновій, дяк, писець Євангелія тетр "Переяславського" 1406–1410 рр. (РНБ, Ф. п. І. 21) 37°, 6
Зосима, прп. 17
Зубкова Н.М. 22°

Іванъ Кроковъ див. Кроковъ Іванъ
Іваннікова М.К. 11°
Іванова К.І. 10°, 67°–70°, 72°, 73°, 17, 18, 21, 33
Іванова О.А. 11°
Ікономова А. 77°, 30
Іларіон, еп. Могленський 13°, 15°, 60°, 16
Ілій, прор. 19
Іоан, ап., євангеліст (Богослов) 57°, 68°, 1, 2, 6, 7, 10–15, 19
Іоан, болгарський книжник XIV ст. 50°
Іоан, прп. 17
Іоан, прп., син прп. Ксенофонта і Марії 19
Іоан Богослов див. Іоан, ап.
Іоан Златоуст, свт., архиеп. Константинопольський 14°, 67°, 18, 19, 21
Іоан Ліствичник, прп. див. Іоан Синайський

- Іоан Предтеча (Іоан Хреститель), Хреститель
 Господній 12, 19, 26.1
 Іоан Синайський (Ліствичник), прп. 15*, 58*, 22
 Іоан Шипман, цар Болгарський 50*
 Іоанікій Великий, прп. 24
 Іона 34
 Ірод, цар Іудейський 4, 19, 32
 Ісаак, св. 17
 Ісаак Сирич, прп., еп. Ниневійський 14*, 15*,
 71*, 76*, 17, 18, 30
 Ісайя, прор. 30
 Ісайя, прп. 18
 Ісидор, блж. 17
 Ісихій, пресвіт. 18
 Ісус Христос 4, 6–9, 12–15, 19, 19.2, 21, 22,
 32, 34
 Іуда Яковів, ап. 1, 2

 Йосиф 32
 Йосиф, син Давида 12
 Йосиф Аримафійський, таємний учень Ісуса
 Христа 34
 Йосиф Прекрасний, прп. 14*, 48*, 31

 К. Георгій, власник збірника Слів послицьких
 Ісаака Сирина поч. XIV ст., ф. 8, № 6 м.
 (XIX ст.) 30
 Калужняцький Є. 52*, 60*, 16
 Каманін І.М. 74*, 9.2, 11 (див. запис), 24.1
 Капустін А.І. див.: Антонін Капустін
 Караджова Д. 77*, 30
 Карський Є.Ф. 23*, 36*, 46*, 6, 23
 Качановський В.В., професор Історико-філо-
 логічного інституту кн. Безбородька 2,
 2.1, 16, 19
 Качановський О.В., брат В.В. Качановського,
 професора Історико-філологічного інсти-
 туту кн. Безбородька 2, 16, 19
 Кипріяни, митрополит Київський і Литовський;
 Московський 25*, 28*, 52*, 53
 Кирил, свт., архиеп. Олександрійський 18
 Кирил-Костянтин Філософ, рівноап., учитель
 слов'янського 25*, 2
 Киріак пустельник, прп. 28
 Клепиков С.О. 6
 Клименко Е.С. 11*, 32
 Князівська О.А. 11*, 25*, 30*, 53*
 Кобиха [А.], власник Євангелія тетр тр. чв.
 XIV ст., ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п.
 (сер. XIX ст.) 14.1
 Кодов Г. 11*
 Кодов Хр. 77*, 30
 Кодрь, пан, с. Шелилешин, Яської волості
 (XVI ст.) 13.2
 Константінова К.І. див.: Іванова К.І.
 Корній Л.П. 11*, 31*, 32*, 32
 Коробенко Л.А. 9*, 37*, 40*, 22
 Косма Асійський, безср. і чудотворець 23
 Костюхіна Л.М. 19*
 Костянтин 19.2
 Костянтин Костенецький, сербський філолог
 (кін. XIV – поч. XV ст.) 25*, 29*, 51*, 52*,
 73*, 74*, 17, 18, 24, 33
 Костянтин Мавасій, візантійський письменник 54*
 Коцева Є. 52*, 63*
 Крижановський Г. 24*, 36*, 39*, 67*–69*, 77*,
 78*, 6, 9, 15
 Криловський О.С. 20*
 Криський А.Ю. 36*, 37*, 6, 32
 Кроневська С. 11*
 Кривоць Іван, замовник поновлення оправи Мінеї
 святкової кін. XIV – поч. XV ст., ф. 1,
 № 4052 (1600 р.) 22.1
 Ксенофонт, прп. 19
 Куєв К. 11*, 25*, 51*, 53*

 Лавров П.О. 51*, 52*, 54*, 69*
 Лазар Чотириденний, еп. Китійський 19
 Ларіон, св. 18
 Ларіон, прп. 17
 Лебедєв О.О. 5*, 24*, 54*, 56*, 64*, 68*, 1, 10, 12, 15
 Лев Деспот, цар Болгарський 26
 Леонтій, архим. Прилепський (1623 р.) 12
 (див. також запис)
 Леонтій, еп. Ростовський, свт. 6
 Лимній, прп. 17
 Литавор Хрептович див. Хрептович Литавор
 Лихачов М.П. 9*, 12*, 13*, 18*, 56*, 58*, 61*,
 64*, 72*, 12, 13, 16, 18, 25
 Лихачова О.П. 19*
 Лобанов-Ростовський О.Б., власник Ліствиці
 Іоана Синайського кін. 60 – поч. 70-х років
 XIV ст., ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п.
 (XIX ст.) 22
 Логофет, прп. 18
 Лосєва О.В. 65*, 2
 Лука 28
 Лука, ап. євангеліст 57*, 1, 2, 4–6, 12, 13, 23
 Любов, мц. 13, 22.1

 Макарій авва, прп. 18, 19
 Макарій, чернець 17
 Макарій Великий Єгипетський, прп. 18
 Максим Сповідник, прп. 18, 20
 Максиміліан 19
 Марія, прп., дружина прп. Ксенофонта 19
 Марія, царниця 18
 Марія Богородиця 14*, 15*, 6, 12, 14, 18.2, 19,
 19.2, 32, 34
 Марія Магдалина, мироносиця рівноап. 22

- Марк, ап., євангеліст 57*, 12, 13, 15
 Марк авва, прп. 18
 Марк, св. 18
 Маслов С.І. 5*, 33*, 75*, 76*, 29, 30
 Матвій 13
 Матвій, ап., євангеліст 5–9, 12, 13, 15, 18
 Мефодій, свт., архієп. Моравський 2
 Микита, пресвіт. студитської обителі св. Стіфата 18
 Микола Скопльський див. Скопльський Микола
 Миколай Мирликійський, свт. і чудотворець 2, 6
 Микула, писець "Микулиного Євангелія" ост. чв. (кін. ?) XIV ст. (БАН, 34.5.20) 37*, 39*
 Милутін, король Сербський (1316 р.) 65*, 1
 Мисаїл, отрок 19.2, 23
 Мих, хіландарський (?) книгописець (XIV ст.) 68*
 Михайло Млечко див. Млечко Михайло
 Мінчева А. 77*, 30
 Мірчев К. 53*
 Млечко Михайло, хорунжий Оршанський (1615–1637 рр.) 3
 Мойсей, прор. 15, 19
 Мойсей, прп., пустельник Сирійський 17
 Моміна М.О. 19*, 73*
 Москаленко А.А. 11*, 25*
 Мошан В.О. 9*, 11*–13*, 25*, 28*, 50*, 51*, 55*, 58*, 60*, 61*, 63*, 70*, 72*, 73*, 75*, 10, 12, 16–19, 22, 24–26, 33
 Мошкова Л.В. 12

 Надія, мч. 13, 22.1
 Натолій, прп. 26.1
 Неволін Ю. 29
 Невоструєв К.І. 60*, 22
 Недельковий О. 11*, 25*
 Никандр, сщмч., єп. Мирський 24
 Никифор Ксанфопул, кир 18
 Никодим, прав. 7
 Нил постник, прп. 18
 Нил, св. 18
 Нихоритис К. 52*
 Ніколова С. 75*, 77*, 30
 Нікольський М.К. 6*
 Німчук В.В. 21*, 31*
 Новак, писець Триоді Пісної 90-х років XIV ст., ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п. 72*, 33, 33.1

 Огієнко І.І. 11*, 25*, 30*
 Олександр 19
 Олексій, прп. 19
 Онуфрій (Скопський О.), піп, с. Боняне, власник Апостола др. пол. XIV ст., ф. 310 (Ніж.), № 153 (поч. XX ст.) 2, 2.1
 Орлов О.С. 31

 Осипов Б.І. 11*, 25*
 Охотіна Н.О. 8*, 44*, 65*

 Павло, ап. 1, 2, 18, 19, 25
 Павло, св. 18.1
 Павло, свт., патріарх Константинопольський 24
 Павлова Р. 11*, 25*, 28*, 29*
 Паладій, прп. 17
 Патрикій авва, прп., убитий в обителі св. Сави Освященного 18
 Перетц В.М. 32
 Петков Г. 11*, 25*, 51*, 53*
 Петро, ап. 1, 2, 6, 8, 19
 Петро Дамаскин 15*, 17
 Петро Могила, митрополит Київський 36*, 37*
 Петров М.І. 5*, 10*, 13*, 24*, 35*, 36*, 41*, 56*, 58*, 61*, 64*, 67*, 69*, 72*, 73*, 77*, 80*, 5, 9–11, 14, 17, 18, 21, 22, 24, 24.2, 26–28, 33
 Петрушевич О.С., каноник, м. Львів (1901 р.) 29, 29.1, 29.2
 Петухов Є.В. 5*
 Пимен авва, прп. 18
 Пичхадзе А.А. 36*
 Плющ П.П. 30*
 Покровська В.Ф. 19*
 Поліхроній, прп., пустельник Сирійський 17
 Потаєв Довдз (XIX ст.) 19.9
 Пташицький С.Л. 3
 Пуряєва Н.В. 21*, 31*

 Радін, писець уривка Євангелія тетр біля 1308–1311 рр. (РГБ, Григорович. II. III) 78*, 9
 Радослав (XV ст.) 19.3
 Раєвський М.Ф., протоієрей, Настоятель Руської посольської церкви у Відні, почесний член КДА, власник рукописів: Апостола 10–20-х років XIV ст., ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л, та Євангелія тетр ("Євангеліє Раєвського") тр. чв. XIV ст., ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л (1881 р.) 1, 15
 Райков Б. 11*
 Рихов Ю.Д. 10*
 Рогов О.І. 19*
 Розов М.М. 7*, 19*
 Роман, хіландарський (?) книгописець XIV ст. 68*, 15
 Роміл Відняський, письм. (XIV ст.) 28*

 Сава, єп. Можайський 54*
 Савел, мч. 1
 Свенціцький І. 36*, 6
 Сергій, чернець 19
 Симеон Новий Богослов, прп. 18
 Симоні П.К. 32 (див. також запис)
 Симонов Р.А. 16*

- Сіліп С.І. 32
Сквирта М.Л. 22*
Скопльський Микола, син попа Онуфрія (Скопльський О.), с. Боняне (поч. ХХ ст.) 2, 2.1
Скопльський О. (піп Онуфрія), с. Боняне, власник Апостола др. пол. XIV ст., ф. 310 (Ніж.), № 153 (поч. ХХ ст.) 2, 2.1
Славева Л. 11*
Соболевський О.І. 11*, 23*, 25*, 50*, 51*
Софія, мати мцц. Віри, Надії, Любові 13
Сохань П.С. 24*
Сперанський М.Н. 5*, 13*, 60*, 62*–66*, 79*, 80*, 2, 2.1, 2.2, 16, 19, 19.10, 25, 25.2
Спирidonій, дякон, писець Київського Псалтиря 1397 р. 40*, 6
Срезневський І.І. 23*, 36*, 37*, 39*, 6, 6.1, 6.2, 31
Старши[...] Стефь, власник Мінеї святкової кін. XIV – поч. XV ст., ф. 1, № 4052 (др. пол. XVII ст.) 23.2
Стефан, прп. 18
Стефан, цар 26.1
Стефан Лазаревич, цар Сербський 29*
Стефановић Д. 65*, 2
Стоянов М. 77*, 30
Стојновић Љ. 67*, 12, 21
Творогов О.В. 6*
Терлецька В.М. 25*
Терновський Ф.А. (1875 р.) 14
Тимофія, ап. 1, 2
Тит, ап., еп. Критський 1, 2
Тиховський Ю.І. 31*, 32 (див. також запис), 35
Тихомиров М.Б. 8*, 10*, 19*, 77*, 20, 30
Тихомиров М.М. 6*, 8*
Титов Ф.І. 36*, 64*, 1, 6, 15
Тодоровъ Димъ (XVIII ст.) 19.7
Траліч С.М. 9*, 12*, 13*, 55*, 58*, 60*, 64*, 70*, 72*, 73*, 10, 12, 13, 16–19, 22, 25, 26, 33
Трешляго, власник Євангелія тетр др. чв. – сер. XIV ст., ф. 301 (КДА), № 554 п (XVIII ст.) 9.1
Тромонія К.Я. 13*
Турілов А.А. 8*, 9*, 37*, 39*, 40*, 44*, 46*, 65*, 68*, 75*, 77*, 2, 12, 19, 30
Феодор ава, прп. 18
Феодор Стратилат, вмч. 19
Феодорит, прп. 17
Феодосій Великий, прп., спільних житій начальника 28
Феодосій Печерський, прп. 2
Феодосій Тирновський, патріарх Болгарський 28*, 50*
Феодотія, прп., мати безсрр. і чудотворців Косми та Даміана Асійських 23
Феодул, прп. 18
Феохист, хіландарський (?) книгописець XIV ст. 68*, 15
Феофіл, чернець 19
Феофилакт, архиеп. Болгарський 18
Феофилакт, прп. 27
Филмон, ап. 1, 2
Филип, піп, писець Збірника й Літопису Костянтина Манасії 1345 р. (ГИМ, Син. № 38) 54*
Филкова П. 28*
Фюмлян благовонний 18
Філоненко Є.І. 11*, 8, 20, 28
Флоринський Т.Д., професор Університету св. Володимира 30, 30.1–3
Фрис В. 36*, 6
Харалампіев І. 11*, 25*, 52*, 53*
Хрептович Лягавор, граф 3
Христова І. 77*, 30
Цамблак Г. див. Григорій Цамблак
Цамблак К. див. Кипріян Цамблак
Цернић Л. 11*, 77*
Цснев Б. 11*, 51*, 54*
Чепіга І.П. 8*, 25*
Черепнін Л.В. 46*
Чернухін Є.К. 33
Черторицька Т.В. 19*, 67*, 68*, 19, 21
Чешко Є.В. 25*, 30*, 53*
Чиж Л.В. 36*
Шакун Л.М. 11*
Шахматов О.О. 36*, 37*
Шеламанова Н.Б. 6*, 7*, 10*, 12*, 19*, 21*
Шмідт С.О. 8*
Шодуар С., барон 13, 23
Штвальманн-Борсевич Љ. 77*
Шубинський Й.В. 6*–8*, 24*
Щеглова С.О. 5*
Щепкін В.М. 29*, 46*, 50*, 51*
Щепкіна М.В. 19*
Юрквицій 19
Ягич Л.В. 52*
Яков, ап. 1, 2
Ясеновський Ю.П. 31*, 32
Якимова Јов. 11*
Briquet С.М. 12*, 13*, 56*, 58*, 61*, 64*, 72*, 73*, 77*, 80*, 12, 13, 16, 18, 19, 22, 25, 26, 30, 33
Chadoir S., барон 13

Kałuźniacki E. 52*, 60*, 16

Kujew K.M. 51*

Mošin V.A. 9*, 13*, 25*, 28*, 50*, 51*, 55*, 58*,
60*-63*, 70*, 72*, 73*, 80*, 10, 12, 13, 16,-19,
22, 24-26, 33

Traljič S.M. 9*, 13*, 55*, 58*, 60*-63*, 70*, 72*,
73*, 80*, 10, 12, 13, 16-19, 22, 25, 26, 33

Zonghi A. 12*, 13*

ПОКАЖЧИК ТОПОНІМІВ, МОНАСТІРІВ, ЦЕРКОВ*

- Азія 24
Аримафій 6
Афон 12
- Балкани 2
Белград 21, 26.1
Болгарія 30
Боняне 2.1
- Василевци 13.1
Відсанд 19
Віфлієм 4, 19, 32
Волинська губернія 32
- Дубенський повіт 32
- Єгипет 18
Єгипетська земля 2
Єлеонська гора 19
Єрусалим 12, 18, 18.3, 19
- Житомир 8, 14, 20, 28
- Захаріно 13.1
- Карфаген 18
Келія 26.1
- Кесарія Каппадокійська 18
Київ 6, 10, 14, 21, 30, 30.2, 32 (див. запис)
Київщина 6
Китія 19
Клевань 32
Константинополь 18, 19, 30.2, 30.3
- Ленінград 32 (див. запис)
Львів 29
- Македонія 9
Монастирі:
 Зографський, Афон 12 (див. запис), 33.2
 Лавра Сави Освященного 18
 Ніколи чудотворця 23.1
 Раїфський 21
 Свято-Успенська Печерська Лавра в Києві 5, 6
 Св. Стифата, студитський 18
- Натолій 26.1
Ніневія 17, 18
- Облучица 26.1
- Прилеп 9, 12

* До покажчика включені дані тільки з описів. Правопис деяких топонімів наближено до оригіналу.

Рим 19
Ровенський повіт 32
Росія 30.1
Ростов 6
Руська земля 2

Сербія 9, 21
Синайська гора 18, 22
Скоп'є 19.2
Софія 30
Старий Жуків 32

Тарс 19
Тирново 16

Фаворська гора 19

Фівадія (Лівадія) 18

Церкви:

Пресвятої Богородиці Свято-Успенської
Печерської Лаври в Києві 6
Руська посольська церква у Відні 1, 15
Св. Архангелів, біля м. Прилепа, Маке-
донія 9
Св. Георгія, Зографський монастир, Афон
12 (див. запис), 33.2
Церква в с. Старий Жуків 32

Чорне море 2

Шелилеші 13.2

СПИСКИ СКОРОЧЕНЬ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Адрианова 1908* – Адрианова В. Київський уривок псалтиру XIV віку // Записки Українського наукового товариства в Києві. – 1908. – Кн. 2. – С. 95–104.
- Архангельский 1890* – Архангельский А.С. Творения отцов церкви в древнерусской письменности. Извлечения из рукописей и опыты историко-литературных изучений. – Казань, 1890. – Вып. 3. – 118 с.
- Березин 1881* – Описание рукописей Почаевской лавры, хранящихся в библиотеке музея при Киевской духовной академии / Составил Василий Березин. – К., 1881. – 81 с.
- Библия 1989* – Библия: Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета: в русском переводе с приложениями. – Брюссель, 1989. – 2535 с.
- Богдановић 1978* – Богдановић Д. Каталог ћирилских рукописа манастира Хиландара: Палеографски албум. – Београд, 1978. – 8 с., 250 реп.
- Брике 1923* – Briquet С.М. Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. – Leipzig, 1923. – Т. 1–4.
- Бубнов 1973* – Бубнов Н.Ю. Славяно-русские прологи // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 274–296.
- Булатова, Біленький 2000* – Булатова С.О., Біленький Є.А. Матеріали з історії бібліотеки баронів де Шодуар у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (архівна та рукописна спадщина) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 56–74.
- Булыка 1970* – Булыка А.М. Развѣщѣ арфаграфічнай сѣстѣмы старабеларускай мовы. – Мінск, 1970. – 176 с.

Василев 1980 – Василев В.П. Правописната реформа на Евтимий и отражението и в произведения на негови следовници и на българските Дамаски-нари // Търновска книжовна школа 2. Ученици и последователи на Евтимий Търновски. Втори межд. симп., Велико Търново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 405–421.

Вздорнов 1980 – Вздорнов Г.И. Искусство книги Древней Руси. Рукописная книга Северо-Восточной Руси XII – начала XV вв. – М., 1980. – 551 с.

Визирь I – Визирь Н.П. Славянские рукописи XIV и XIV–XV вв. в фондах отдела рукописей ЦНБ АН УССР (для Сводного каталога Археографической комиссии АН СССР). [80 – поч. 90-х років XX ст. Описи 25 кириличних рукописних книг XIV – початку XV ст. (чистовики, чернетки, підготовчі матеріали, відбитки філіграней та ін. Машинописи, рукописи). – Архів ІР НБУВ. – Оп. 3. – 233 арк.

Визирь II – Визирь М.П. Підготовчі матеріали до каталогу кириличної рукописної книги XV ст. у фондах відділу рукопису ЦНБ АН УРСР (Списки, описи 43 рукописних книг XV ст., елементи описів рукописів, виключених з XV ст. і перенесених до XVI ст., матеріали до картотеки рукописної книги XVI ст. (чистовики, чернетки, відбитки філіграней, нотатки та ін.). Автограф. [70 – поч. 90-х років XX ст.]. – Архів ІР НБУВ. – Оп. 3. – 559 арк.

Владимиров 1890 – Владимиров П.В. Обзор южнорусских и западнорусских памятников письменности от XI до XVII ст. // Чтения в Обществе Нестора Летописца. – К., 1890. – Кн. 4, отд. 2. – С. 101–139 (Отд. изд. – К., 1890).

Волков 1897 – Статистические сведения о сохранившихся древнерусских книгах XI–XIV веков и их указатель / Сообщения Н.М. Волкова. – СПб., 1897. – 96 с.

Воскресенский 1894 – Евангелие от Марка по основным спискам четырех редакций рукописного славянского текста с разночтениями из ста восьми рукописей Евангелия XI–XVI вв. / Труд Г. Воскресенского. – Сергиев Посад, 1894. – 403, IV с.

Воскресенский 1896 – Характеристические черты четырех редакций славянского перевода Евангелия от Марка по сто двенадцати рукописям Евангелия XI–XVI вв. / Труд Г. Воскресенского. – М., 1896. – VIII, 304 с.

Воскресенский 1906 – Воскресенский Г.А. Древнеславянский Апостол. – Сергиев Посад, 1906. – Вып. 2. – 207 с.

Воскресенский 1908 – Воскресенский Г.А. Древнеславянский Апостол. – Сергиев Посад, 1908. – Вып. 3–5.

Востоков 1842 – Описание русских и славянских рукописей Румянцевскаго музеума / Сост. А. Востоковым. – СПб., 1842. – 899 с.

Гальченко М. 2001 – Гальченко М.Г. Книжная культура. Книгописание. Надписи на иконах Древней Руси : Избр. работы. – М.; СПб., 2001. – 495 с.

Гальченко О. 1994 – Гальченко О.М. Оправа українських рукописних книг та стародруків як об'єкт кодикографії : Автореф. ... канд. іст. наук. – К., 1994. – 18 с.

Гальченко О. 2005 – Гальченко О.М. Оправа східнослов'янських рукописних книг та стародруків в Україні: Історія, структура, опис. – К., 2005. – 378 с.

Георгиев 1974 – Георгиев Е. Търновската книжовна школа и нейното значе-

ние за развитието на руската, сръбската и румънската литератури // Търновска книжовна школа 1371–1971. Межд. симп., Велико Търново, 11–14 октомври, 1971. – София, 1974. – С. 61–78.

Георгиевски 1991 – Георгиевски М. Словенски ракописи во Македонија. – Скопје, 1993. – Кн. V (Опис) и VI (Факсимили). – 247 с., 91 табл.

Геппенер 1969 – Слов'янські рукописи XI–XIV ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР (Огляд, опис, публікації) / Склав М.В. Геппенер за участю М.П. Візира та Й.В. Шубинського. – К., 1969. – 152 с., 22 табл.

Геппенер [40–50 гг. XX ст.] – Геппенер М.В. Список славянских рукописей XI–XIV века, хранящихся в отделе рукописей Государственной Публичной библиотеки АН УССР в г. Киеве. [40–50 гг. XX ст.]. Машинописная копия с правками автора. – IP НБУВ. – Ф. 169, № 46. – 6 лл.

Геппенер ф. 169, № 51 – Славянские рукописи XI–XIV в. в фондах отдела рукописей Государственной Публичной библиотеки УССР в г. Киеве (Обзор, описание, публикации) / Составил Н.В. Геппенер. – Автограф (рукописные и машинописные материалы). – К., 1966. – 372 лл. Далі вміщено: Славянские рукописи XI–XIV в. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР (Обзор, описания, публикации) / Составил Н.В. Геппенер при участии сотрудников отдела рукописей Н.П. Визиря и И.В. Шубинского. – Машинописные материалы с правками автора. – К., 1967. – 139 л., 38 фотокопий. – IP НБУВ, ф. 169, № 51, 511 л., 38 фотокопій.

Гнатенко 1995 – Просвітители Кирило і Мефодій у писемних джерелах Інституту рукопису ЦНБ НАН України: Каталог рукописів другої половини XV – першої чверті XX ст. / Вступна стаття П.С. Соханя; Уклад., передм. Л.А. Гнатенко. – К., 1995. – 113 с., 8 іл.

Гнатенко 1996 – Гнатенко Л.А. Графіко-орфографічні особливості староукраїнського узусу в правописі голосних конфесійних рукописних пам'яток останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 1996. – Вип. 3. – С. 39–57.

Гнатенко 1997 – Гнатенко Л.А. Староукраїнський правопис останньої чверті XIV – першої чверті XVII ст. у зв'язку з проблемою другого південнослов'янського графіко-орфографічного впливу (Букви на позначення голосних звуків) : Автореф. дис. ... канд. філолог. наук. – К., 1997. – 28 с.

Гнатенко 1999 – Гнатенко Л.А. Поєднання палеографічних та орфографічних досліджень при вивченні староукраїнських писемних пам'яток // Український археографічний щорічник. – К., 1999. – Вип. 3–4. – С. 103–109.

Гнатенко 1999 I – Гнатенко Л.А. Костомаровський список Сказання Черноризця Храбра "О письменах" // Український археографічний щорічник. – К., 1999. – Вип. 3–4. – С. 443–449.

Гнатенко 2000 – Гнатенко Л.А. Правопис приголосних та буквених знаків у староукраїнських конфесійних писемних пам'ятках (у зв'язку з другим південнослов'янським графіко-орфографічним впливом) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2000. – Вип. 6. – С. 11–21.

Гнатенко 2000 I – Гнатенко Л.А. Середньоболгарські орфограми як засіб ідентифікації часу написання староукраїнських конфесійних пам'яток //

Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – К., 2000. – Вип. 3. – С. 266–277.

Гнатенко 2001 – Гнатенко Л.А. Письмо Пересопницького Євангелія та графіко-орфографічні особливості пам'ятки // Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик / Вид. підготувала І.П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко; Вступне слово О.С. Онищенко. – К., 2001. – С. 55–73.

Гнатенко 2003 I – Гнатенко Л.А. Історія створення каталогу рукописних кирилических книг XV ст. в Інституті рукопису НБУВ та основні принципи опису // Слов'янська кирилическа рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог / Укладання, вступна стаття Л.А. Гнатенко. – К., 2003. – С. 7–19.

Гнатенко 2003 II – Гнатенко Л.А. Слов'янська кирилическа рукописна книга XV ст. з фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського: Каталог / Укладання, вступна стаття Л.А. Гнатенко. – К., 2003. – 193 с., 158 іл.

Гнатенко 2005 – Гнатенко Л.А. Ідентифікація часу написання українських канонічних манускриптів XIV ст. Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського (за графіко-орфографічними особливостями письма) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2005. – Вип. 10. – С. 240–262.

Гнатенко 2006 – Гнатенко Л.А. Украинское Лаврское Евангелие апракос XIV века (палеографическое и графико-орфографическое исследование) // *Palaeoslavica*. – 2006. – № 14. – С. 41–76.

Голубев 1883 – Голубев С.Т. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники. – К., 1883. – Т. 1. – 559 с. – Прилож. 2. Опись церковного имущества Киево-печерской обители, составленная в 1554 году: “Реестръ пописованный скарбу церкви пречистое Богородицы монастыря печерского у Киеве черезъ мене дворенина его кор. милости Лва Васильевича Чижа. Лета Божя нароженя 1554. мѣсяця марта 31 дня” (С современной составлению документа копии, хранящейся в Архиве бывших греко-униатских митр. при св. Синоде, под № 551) и комментарии составителя. – С. 6–19.

Горский, Невоструев 1859 – [Горский А.В., Невоструев К.И.]. Описание рукописей Московской Синодальной библиотеки. – М., 1859. – Отд. 2. – 687 с.

Гранстрем, Розов [1967] – Гранстрем Е.Э., Розов Н.Н. Отзыв о работе “Славянские рукописи XI–XIV вв. в фондах отдела рукописей Центральной научной библиотеки Академии наук Украинской ССР”, составленной Н.В. Геппенером при участии Н.П. Визиря и И.В. Шубинского. – Машинопись. – Л., [1967 г.]. – IP НБУВ. – Ф. 169, № 64. – 7 л.

Дианова 1973 – Дианова Т.В. Методическое пособие по датированию рукописей с помощью водяных знаков (филиграней) бумаги // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 180–204.

Довідник з історії України 2001 – Довідник з історії України (А – Я): Посібн. для серед. загальноосв. навч. закл. / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К., 2001. – 1136 с.

Дубровіна 1992 – Дубровіна Л. Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. – К., 1992. – 262 с.

Дубровіна, Гальченко 1992 – Дубровіна Л.А., Гальченко О.М. за участю Іванової О.А. Кодикографія української та східнослов'янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису. – К., 1992. – 153 с.

Дубровіна 1993 – Дубровіна Л.А. М.В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В.І. Вернадського АН України // Український археографічний щорічник. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37.

Дубровіна 1993 I – Дубровіна Л.А. Кодикологія української книги XV–XVIII ст.: об'єкт та проблеми археографічного опису // Слов'янська писемність і розвиток духовної культури : Зб. матеріалів. – К., 1993. – С. 27–30.

Дубровіна 1999 – Дубровіна Л. Геппенер М.В. // Українські архівісти : Бібліографічний довідник. – К., 1999 р. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – С. 82–84.

Дубровіна, Гнатенко 2001 – Дубровіна Л.А., Гнатенко Л.А. Археографічний та кодикологічний опис Пересопницького Євангелія // Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик / Вид. підготувала І.П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко. Вступне слово О.С. Онищенка. – К., 2001. – С. 74–104.

Дубровіна, Гнатенко 2004 – Дубровіна Л.А., Гнатенко Л.А. Кодикологічні дослідження Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Давня македонська рукописна книга // Українсько-македонський науковий збірник. – К., 2004. – С. 288–303.

Экспертиза ркл. 1990 – Экспертиза и научно-техническая обработка рукописных книг. Методические рекомендации / Сост. Ю.Д. Рыков. – М., 1990. – 64 с.

Евангелие от Иоанна 1998 – Евангелие от Иоанна в славянской традиции / Изд. подг. А.А. Алексеев, А.А. Пичхадзе, М.Б. Бабицкая и др. – СПб., 1998.

Євсевієве Євангеліє 2001 – Євсевієве Євангеліє 1283 року / Вид. підгот.: Г.П. Арполенко, З.Г. Козирева, Г.І. Лиса, В.В. Німчук, К.С. Симонова, Г.К. Щербатюк; Вступне дослідження В.В. Німчука. – К., 2001. – 319 с.

Жуковская 1968 – Жуковская Л.П. Типология рукописей древнерусского полного апракоса XI–XIV вв. в связи с лингвистическим изучением их // Памятники древнерусской письменности. Язык и текстология. – М., 1968. – С. 199–332.

Жуковская 1973 – Жуковская Л.П. Славяно-русские евангелия XI–XIV вв. // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 356–383.

Жуковская 1975 – Жуковская Л.П. Работа по подготовке славяно-русского выпуска Сводного каталога рукописей и Инструкции по его составлению // Археографический ежегодник за 1975 год. – М., 1976. – С. 24–28.

Жуковская, Шеламанова 1975 – Инструкция по описанию славянских рукописей XI–XIV вв. для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР / Сост. Л.П. Жуковская, Н.Б. Шеламанова // Археографический ежегодник за 1975 год. – М., 1976. – С. 28–40.

Жуковская 1976 – Жуковская Л.П. Текстология и язык древних славянских памятников. – М., 1976. – 368 с.

Жуковская 1976 I – Жуковская Л.П. Рекомендации для выявления водяных знаков (филиграней) в рукописях форматом 4° и датировки рукописей по филиграням // Методические рекомендации по описанию славяно-русских руко-

- писей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1. – С. 33–50.
- Жуковская 1982* – Жуковская Л.П. К вопросу о южнославянском влиянии на русскую письменность (Житие Анисьи по спискам 1282–1632 гг.) // История русского языка: Исследования и тексты. – М., 1982. – С. 227–287.
- Жуковская 1982 I* – Жуковская Л.П. О Втором южнославянском влиянии // Die slawischen sprachen. – Band 2, 1982. – С. 131–144.
- Жуковская 1982 II* – Жуковская Л.П. О южнославянском влиянии XIV–XV вв. (На материале проложного Жития Евгения) // Язык и письменность среднеболгарского периода. – М., 1982. – С. 26–60.
- Жуковская 1987* – Жуковская Л.П. Грецизация и архаизация русского письма 2-й половины XV – 1-й половины XVI в. (Об ошибочности понятия “второе южнославянское влияние”) // Древнерусский литературный язык в его отношении к старославянскому. – М., 1987. – С. 144–176.
- Запаско 1960* – Запаско Я.П. Орнаментальне оформлення української рукописної книги. – К., 1960. – 180 с.
- Запаско 1995* – Запаско Я.П. Українська рукописна книга. – Л., 1995. – 478 с. – (Серія: Пам'ятки книжкового мистецтва).
- Иванова 1977* – Иванова К.И. Об уточнении времени написания некоторых славянских рукописей XIV–XV вв. // Археографический ежегодник за 1976 г. – М., 1977. – С. 148–152.
- Изв. ЦАО КДА 1881* – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за октябрь 1881 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1881. – Т. 3. – С. 510–524.
- Изв. ЦАО КДА 1892* – Известия Церковно-археологического общества при Киевской Духовной Академии за октябрь 1892 / Н.И. Петров // Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1892. – Т. 5. – С. 179–180.
- Инстр. 1963, 1965* – Инструкция для составления описей фондов древнеславянских рукописей, составленная международной Текстологической комиссией // Slavia. – Praha, 1963. – Š 2. – S. 240–250; Slavia, 1965. – Š 2. – S. 260–262.
- Инстр. 1973* – Инструкция по описанию славяно-русских рукописей XI–XV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР : Проект. – М., 1973. – 20 с.
- Инстр. 1974* – Инструкция по составлению описания рукописей XI–XIV веков для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1974.
- Инстр. 1975* – Инструкция по описанию славянских рукописей XI–XIV вв. для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР / Сост. Л.П. Жуковская, Н.Б. Шеламанова // Археографический ежегодник за 1975 год. – М., 1976. – С. 28–40.
- Иванова 2002* – Иванова О.А. До питання датування рукописних книг за матеріалами фондів Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2002. – Вип. 7. – С. 204–216.
- Иванова 2002 I* – Иванова О.А. Рукописні книги XVI ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського // Наукові праці НБУВ. – К., 2002. – Вып. 9. – С. 465–474.

Іваннікова 2002 – Іваннікова М.К. Рукописні книги XVII ст. та рукописно-книжні зібрання Інституту рукопису НБУВ // Библиотечное дело и краеведение: Сборник научных трудов. – К. ; Симферополь, 2002. – Вып. 4. – С. 5–10.

Іваннікова 2002 I – Іваннікова М.К. Проблеми створення наукового каталогу слов'янської рукописної книги XVII ст. з фондів НБУВ: принципи датування // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. – К., 2002. – Вип. 9. – С. 334–344.

Іваннікова, Іванова 2002 – Іваннікова М.К., Іванова О.А. Рукописна кирилична книга XVI–XVII ст.: основні принципи атрибуції // Архіви України. – К., 2002. – № 4–6. – С. 169–178.

Капраль, Федорук 2000 – Михайло Грушевський. Історія України-Руси. – К., 2000. – Т. 11: Показчик імен / Уклад. М.М. Капраль, Я.О. Федорук. – 514 с.

Карский 1928 – Карский Е.Ф. Славянская кирилловская палеография. – Л., 1928. – 494 с. (Л., 1979. – Изд. 2, фототипное).

Киевская Псалтирь 1397 – Киевская Псалтирь 1397 года из Государственной Публичной библиотеки имени М.Е. Салтыкова-Щедрина в Ленинграде [ОЛДП F 6]. – М., 1978. – Т. 2: Факсимиле. – 231 л.

Клепиков 1978 – Клепиков С.А. Филигрانی на бумаге русского производства XVII – начала XX века. – М., 1978. – 239 с.

Клименко 2004 – Клименко Е.С. Музична знаменна рукописна книга кириличного письма XVI–XVII ст. у фондах Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2004. – Вип. 9. – С. 188–203.

Клименко 2005 – Клименко Е.С. Основні принципи опису музичної знаменної рукописної книги кириличного письма XII – початку XX ст. (за матеріалами Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського) // Рукописна та книжкова спадщина України. – К., 2005. – Вип. 10. – С. 290–301.

Князевская, Чешко 1976 – Князевская О.А., Чешко Е.В. Рукописи митрополита Киприана и отражение в них орфографической реформы Евфимия Тырновского // Тырновска книжовна школа 2. Ученици и последователи Евтимий Тырновский. Втори междун. симп., Велико Тырново, 20–23 мая, 1976. – София, 1980. – С. 282–292.

Кодов, Райков 1976 – Кодов Г., Райков Б. Принципи и методи по описване на славянските ръкописи с оглед на съставяне каталог на българските ръкописи от X до XVII век // Известия на Народната библиотека «Кирил и Методий». – 1976. – № 14. – С. 55–82.

Корній, Дубровіна 1998 – Корній Л.П., Дубровіна Л.А. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних ірмолоїв України кінця XVI–XVII ст. / Передмова П.С. Соханя. Вступна стаття Л. Корній. – К., 1998. – 322 с. – (Серія: 3 історії музичної спадщини).

Корній 2005 – Корній Л. Проблеми джерелознавства української музичної культури (безлінійні нотовані рукописи сакральної монодії XI–XVI ст.) // Студії мистецтвознавчі: театр, музика, кіно. – К., 2005. – № 6 (10). – С. 7–14.

Коробенко 1998 – Коробенко Л.А. Комплекс псковских рукописей из собрания Синодальной типографии (Атрибуция почерка и отдельная хронология рукописей) // Искусство рукописной книги. Византия. Древняя Русь. Тезисы

докладов Международной конференции. Москва, 17–19 ноября 1998 г. – СПб., 1998.

Костюхина, Покровская, Розов 1973 – Костюхина Л.М., Покровская В.Ф., Розов Н.Н., Тихомиров Н.Б., Щепкина М.В. Описание сборников // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 214–223.

Коцева 1971 – Коцева Е. Александрийско-попгерасимово писмо в български ръкописи от втората половина на XIV в. // Старобългарска литература. Изследвания и материали. – София, 1971. – Т. 1. – С. 369–401.

Коцева 1985 – Коцева Е. Евтимиев служебник. Софийски препис от 80-те години на XIV век. – София, 1985. – 218 с.

Крыжановский 1889 – Крыжановский Г. Рукописные евангелия киевских книгохранилищ: Исследование языка и сравнительная характеристика текста. – К., 1889. – VI, LXXIII, 393 с., табл.

Крымский 1907 – Крымский А. Украинская грамматика для учеников высших классов гимназий и семинарий Приднепровья. – М., 1907. – Вып. 1. – Т. 1. – 272 с.

Куев 1977 – Куев К. Константин Костенечки // Речник на българската литература. – София, 1977. – Т. 2. – С. 236–238.

Куев, Петков 1986 – Куев К., Петков Г. Правописни въпроси в граматическия трактат // Събрани съчинения на Константин Костенечки: Изследване и текст. – София, 1986. – С. 46–59.

Лавров 1904 – Лавров П.А. Югославянская палеография : Курс, читанный в С.-Петербургском Археологическом институте в 1903–1904 году. – СПб., 1904. – 67 с., 19 табл.

Лавров 1916 – П.А. Лавров. Альбом снимков с юго-славянских рукописей болгарского и сербского письма // Энциклопедия славянской филологии. Прилож. к вып. 4, 1. – Пг., 1916. – 6 с., 97 табл.

Лебедев 1916 – Лебедев А. Рукописи Церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии. – Саратов, 1916. – Т. 1. – 472 с.

Лихачев 1899 – Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. – СПб., 1899, ч. 1: Исследование и описание филиграней (с приложением семнадцати автотипических таблиц). – ССХII, 511 с.

Лихачев 1899 I – Альбом филиграней // Лихачев Н.П. Палеографическое значение бумажных водяных знаков. – СПб., 1899. – Т. 1–3 / Систематизировал по сюжетам и сост. ук. В.М. Загребин. – Л., 1982. – 422 с.

Лихачева 1976 – Лихачева О.П. Славяно-русский апостол XI–XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 420–447.

Лосева 1999 – Лосева О.В. Русские праздники в древнейших церковных календарях // Русское средневековье. 1999 г. Духовный мир. – М., 1999. – С. 5–59.

Маслов 1910 – Маслов С.И. Обзор рукописей библиотеки Императорского университета Св. Владимира. – К., 1910. – 42 с.

Маслов 1912 – Маслов С.И. Новый список “Слов постнических” Исаака Сирина древнейшей славянской редакции. – К., 1912. – XLI, 28 с.

Метод. пособие 1973 – Методическое пособие по описанию славяно-рус-

ских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1973. – Вып. 1. – 387 с.

Метод. рек. 1976 – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1976. – Вып. 2, ч. 1–2. – 484 с.

Метод. рек. 1990 – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 1–2. – 405 с.

Метод. рек. 1990 I – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – Новосибирск, 1990. – Вып. 4.

Метод. рек. 1990 II – Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – Новосибирск, 1990. – Вып. 5, ч. 1. – 184 с.; ч. 2. – С. 185–352.

Минчева 1990 – Минчева А. От къде е взет Киевският фрагмент на Постнически слова на Исак Сирий // Сборник Матице Српске за филологију и лингвистику. – Нови Сад, 1990. – [Књ.] 33.

Мирчев 1963 – Мирчев К. Историческа граматика на български език. – София, 1963. – 276 с.

Момина 1976 – Момина М.А. Постная и Цветная Триоди. Содержание Триоди // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 389–419.

Москаленко, Терлецька 1971 – Москаленко А.А., Терлецька В.М. Український правопис (Бібліографія, матеріали на допомогу науковій та учбовій роботі). – Одеса, 1971. – 74 с.

Мошин, Траліч 1957 – Mošin V.A., Traljič S.M. Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka (Watermarks of the 13th and 14th Centures). – Zagreb, 1957. – Vol. 1–3.

Мошин 1963 I – Мошин В. О периодизации русско-южнославянских литературных связей X–XV вв. // ТОДРЛ. – 1963. – Т. 19. – С. 28–106.

Мошин 1963 II – Мошин В. Революције у историји старог српског правописа // Библиотекар, XV. – Београд, 1963. – № 6. – С. 465–475.

Мошин 1973 – Мошин В. Палеографическо-орфографические нормы южнославянских рукописей // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР – М., 1973. – Вып. 1. – С. 43–75.

Неволин 1973 – Неволин Ю.А. Описание украшений южнославянских и древнеславянских иллюминированных рукописей по XIV в. включительно // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 164–179, 11 табл.

Недельковић 1965 – Недельковић О. Правопис “Ресавске школе” и Константин Философ // Српска књижевност у књижевној критици: I. Стара књижевност. – Београд, 1965. – С. 467–475.

Нихоритис 1990 – Нихоритис К. Атонската книжовна традиција в разпространението на кирило-методијевските извори // Кирило-Методијевски студии. – София, 1990. – Кн. 7. – 276 с.

Німчук 1995 – Німчук В.В. Правила видання пам'яток, писаних україн-

ською мовою та церковнослов'янською української редакції: Проект. – К., 1995. – Ч. 1. – 54 с.

Німчук 2004 – Німчук В.В. Передне слово // Історія українського правопису XVI–XX століття : Хрестоматія / Упорядники В.В. Німчук, Н.В. Пуряєва. – К., 2004. С. 5–26.

Новий Завіт 1995 – Новий Завіт. Псалми. Притчі. – К., 1995. – 428 с.

Огієнко 1926 – Огієнко І. Новочасний церковнослов'янський правопис: Історичний нарис з палеографії та палеотипії (З семінара церковнослов'янської мови Православного Богословського Відділу Варшавського університету). – Варшава, 1926. – 28 с.

Огієнко 1927 – Огієнко І. Історія церковно-слов'янської мови. – Варшава, 1927. – Т. 1. – 324 с.

Огієнко 1930 – Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст. і Крехівський апостол 1560-х рр.: Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава, 1930. – 520 с.

Октоих 1981 – Октоихъ, сиречь Осмогласникъ. – М., 1981. – Кн. 1–3.

Орлов 1905 – Сборники Златоуст и Торжественник / Под. к изд. А.С. Орлов. – СПб., 1905. – 80 с.

Осипов 1990 – Осипов Б.И. История русского письма. – Омск, 1990. – 82 с.

Особові арх. фонди 2002 – Шодуари (родинний фонд) // Особові архівні фонди Інституту рукопису. Пугівник. – К., 2002. – С. 594–601.

Павлова 1979 – Павлова Р. Болгарско-русские и русско-болгарские языковые связи. – София, 1979. – 224 с.

Передача текстів 1990 – Передача текстів документів і пам'яток : Метод. рекомендації за матеріалами наук.-метод. наради, квітень 1990. – К., 1990. – 108 с.

ПЄ 2001 – Пересопницьке Євангеліє 1556–1561. Дослідження. Транслітерований текст. Словопоказчик / Видання підготувала І.П. Чепіга за участю Л.А. Гнатенко. Вступне слово О.С. Онищенко. – К., 2001. – 703 с.

Петков 1974 – Петков Г. Евтимий Търновски и школата му според “Сказание о писменах” от Константин Костенечки // Търновска книжовна школа 1371–1971. Межд. сим., Велико Търново, 11–14 октябрия, 1971. – София, 1974. – С. 531–544.

Петров 1875–1879 – Петров Н.И. Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875–1879. – Вып. 1–3. – 683, CVI с.; *То же*: Труды Киевской Духовной Академии. – К., 1874. – № 3–7, 10, 12. – С. 1–224; 1875. – № 1–3, 5–7, 11. – С. 225–360; 1876. – № 5, 7–10, 12. – С. 361–456; 1877. – № 2–11. – С. 457–683; 1878. – № 9–12. – С. I–CVII.

Петров 1891 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891. – Вып. 1: Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Волыни, Киево-Братского монастыря и Киевской духовной семинарии. – VIII, 321 с.; *То же*: Чтения в Имп. Московском обществе истории и древностей российских. – М., 1892. – Кн. 1. – С. I–VIII, 1–174; Кн. 2. – С. 175–240; Кн. 3. – С. 241–321.

Петров 1896 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1896. – Вып. 2: Собрания рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Николь-

ского, Выдубицкого и женского Флоровского и Десятинной церкви. – 294 с.; *То же*: Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских. – М., 1897. – Кн. 1. – С. 1–128; Кн. 2. – С. 129–296.

Петров 1904 – Петров Н.И. Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1904. – Вып. 3: Библиотека Киево-Софийского собора. – IV, 307, LVIII с.; *То же*: Чтения в Императорском обществе истории и древностей российских. – М., 1904. – Кн. 1. – С. I–IV, 1–196; Кн. 4. – С. 197–308, I–VIII.

Петухов 1895 – Петухов Е.В. Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке Историко-филологического института кн. Безбородко. – К., 1895. – 56 с.

Плющ 1971 – Плющ П.П. Історія української літературної мови. – К., 1971. – 423 с.

Православний церковний календар 2002 – Православний церковний календар на 2002 рік / Видання Української Православної Церкви Київського Патріархату. – К., 2001. – 123 с.

ПС XI–XIV 1966 – Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (Для “Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно”) / Сост. Н.Б. Шеламанова // Археографический ежегодник за 1965 год. – М., 1966. – С. 177–272.

ПС XV 1986 – Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР) / Сост. А.А. Турилов; Сост. указателей Б.Н. Морозов, А.А. Турилов. – М., 1986. – 374 с.

ПС XV Д 1993 – Дополнения к “Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР” (М., 1986) / Сост.: Н.А. Охотина, А.А. Турилов. – М., 1993. – 154 с.

Пташицкий 1899 – Пташицкий С.Л. Щорсовская библиотека графа Литавора Хрептовича. I. Краткие сведения о собрании рукописей. – М., 1899. – 31 с. – (Отт. из: Труды Археографической Комиссии Императорского Московского Археологического Общества. – М., 1899. – Т. 1).

Пуряева 2001 – Пуряева Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Л., 2001. – 156 с.

Рогов 1973 – Рогов А.И. Минеи (справка) // Методическое пособие по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 297–305.

Розов 1977 – Розов Н.Н. Книга древней Руси XI–XIV вв. – М., 1977. – 167 с.

Савва 1863 – Палеографические снимки с греческих и славянских рукописей Московской Синодальной Библиотеки, VI–XVII века / Издал Савва, епископ Можайский. – М., 1863. – IV, 46 с., 47 табл.; дополнения VIII табл.

Свенціцький 1920 – Свенціцький І. Нариси з історії української мови. – Л., 1920.

Святе Письмо 2000 – Святе Письмо Старого і Нового Завіту. Мовою русько-українською / Переклад П.О. Куліша, І.С. Левіцького, І. Пулюя. – Відень, 1903. – 825, 249 с. (Перевидання: К., 2000).

Симонов 1973 – Симонов Р.А. Об особенностях цифровой системы, употреблявшейся в кириллических рукописях X–XV веков // Методическое пособие

по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1973. – Вып. 1. – С. 205–213.

СК XIV 2002 I – Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в России, странах СНГ и Балтии: XIV век.– Вып. 1 (Апокалипсис – Летопись Лаврентьевская). – М., 2002. – 766 с.

Словен. рак. во Македонија 1971 – Словенски ракописи во Македонија / Подг.: В. Мошин во соработка со Л. Славева, С. Кронева и Јов. Јакимова. – Скопје, 1971. – Кн. 1: Опис. – 429 с. – Кн. 2: Факсимили.

Словен. рак. во Македонија 1993 – Словенски ракописи во Македонија / Подг. М. Георгиевски. – Скопје, 1993, кн. 5: Опис; кн. 6: Факсимили.

СК XI–XIII 1984 – Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР: XI–XIII вв. – М., 1984. – 405 с.

Соболевский 1894 – Южнославянское влияние на русскую письменность в XIV–XV веках / Речь, читанная на годовичном акте Археологического института 8 мая 1894 г. проф. А.И. Соболевским. – С.-Петербург, 1894. – 16 с.

Соболевский 1907 – Соболевский А.И. Лекции по истории русского языка. – 4-е изд. – М., 1907. – 309 с.

Соболевский 1908 – Славяно-русская палеография / Лекции А.И. Соболевского. – 2-е изд. – СПб., 1908. – 220 с., 20 табл.

Сперанский 1900 – Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине / Сост. под ред. М. Сперанского. – М., 1900. – III, 143 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1900. – Т. 18. – С. 1–143.

Сперанский 1901 – Описание рукописей библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине (Окончание) / Сост. М. Сперанским. – М., 1901. – VIII, 39 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1901. – Т. 19. – С. 1–39.

Сперанский 1903 – Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1901–1903 гг. / Описание сост. М. Сперанским. – Нежин, 1903. – 28 с.

Сперанский 1905 – Рукописное собрание библиотеки Историко-филологического института князя Безбородко в г. Нежине. Приобретения 1904–1905 гг. / Описание сост. М. Сперанским. – Нежин, 1905. – II, 40 с.; *То же*: Известия Историко-филологического института кн. Безбородко. – Нежин, 1906. – Т. 22. – С. 1–40.

Срезневский 1863 – Срезневский И.И. Древние памятники русского письма и языка X–XIV вв. // Изв. ОРЯС. – СПб., 1863. – Т. 10 (отд. изд. – 1863).

Срезневский 1867 – Срезневский И. Книга поучений Ефрема Сирина до 1288 г. // Срезневский И. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках. – СПб., 1867. – Вып. 1, VI. – С. 37–50.

Срезневский 1875 – Срезневский И. Две рукописи Киевопечерской лавры XIV и XV века. – В кн.: Срезневский И. Сведения и заметки о малоизвестных и неизвестных памятниках // Записки имп. Академии наук. – СПб., 1875. – Т. 28. – Кн. 1. Прилож. 1. – № LXXIX, 554–558.

Срезневский 1882 – Срезневский И.И. Древние памятники русского письма и языка (X–XIV вв.). – М., 1882. – 2-е изд.

Срезневский 1885 – Срезневский И.И. Славяно-русская палеография XI–XIV вв. Лекции читанные в С.-Петербургском университете в 1865–1880 гг. – СПб., 1885. – VIII, 261 с.

Стефановић 1989 – Стефановић Д. Пролог проучвању месецослова XIII и XIV в. // Јужнословенски филолог. – 1989. – № 45. – С. 134–144.

Стоянов, Кодов 1964 – Стоянов М., Кодов Хр. Опис на славянските ръкописи в Софийската Народна Библиотека. Каталог. – София, 1964. – Т. 3. – 497 с., 40 табл.

Стојновић 1901 – Каталог рукописа и старих штампаних књига : Збирка Српске Краљевске академије / Саст. Љуб. Стојновић. – Београд, 1901. – 267 с.

Стојновић 1902 – Стојновић Љ. Стари српски записи и натписи. – Београд; Сремски Карловици 1902. – Књ. 4.

Творогов 2001 – Творогов О.В. Рукописные собрания России: состояние изучения и описания // Труды Отдела древнерусской литературы. – СПб., 2001 – Т. 52. – С. 709–744.

Титов 1911 – Титов Ф.И. Очерки по истории русского книгописания и книгопечатания. – К., 1911. – Вып. 1: Русское книгописание XI–XVIII вв. (с LXXIV рисунками). – 48 с. (Отг. из журнала “Искусство и печатное дело” за 1910 г.).

Титов 1916 – Титов Ф.И. Типография Киево-Печерской Лавры. – К., 1916. – Т. 1. – 504 с., 32 ил., вкл.

Тиховский 1904 – Тиховский Ю. Два (неполных) пергаментных листка из Волынского (?) нотного Стихираря XII–XIII в. (Из собрания Ю. Тиховского) // Известия ОРЯС. – СПб., 1904. – Т. 9, кн. 1. – С. 103–112.

Търн. кн. шк. 1974 – Търновска книжовна школа 1371–1971. Межд. симп., Велико Търново, 11–14 октомври, 1971. – София, 1974. – 549 с.

Тромонин 1844 – Тромонин К.Я. Изъяснение знаков, видимых в писчей бумаге. – М., 1844.

Турилов 1986 – Предварительный список славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР (Для Сводного каталога рукописных книг, хранящихся в СССР) / Сост. А.А. Турилов; Сост. указ. Б.Н. Морозов, А.А. Турилов. – М., 1986. – 374 с.

Турилов 1993 – Турилов А.А. Предисловие (опыт авторецензии) // Дополнения к “Предварительному списку славяно-русских рукописных книг XV в., хранящихся в СССР” (М., 1986) / Сост. Н.А. Охотина, А.А. Турилов. – М., 1993. – 154 с.

Турилов 1993 1 – Турилов А.А. Памятники древнерусской литературы и письменности у южных славян в XII–XIV вв. // Славянские литературы. XI Международный съезд славистов (Братислава, сентябрь 1993 г.). Доклады российской делегации. – М., 1993.

Указ. ЦАМ КДА 1897 – Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии / Сост. Н.И. Петров. – К., 1897. – Изд. 2. – 292 с.

Филигр. иссл. 1990 – Филигранологические исследования: теория, методика, практика: Сб. науч. тр. / Археографическая комиссия АН СССР, БАН СССР. – Л., 1990.

Филкова 1991 – Филкова П. Староболгарские традиции в истории русского литературного языка. – София, 1991. – 499 с.

Фрис 2003 – Фрис В. Історія кириличної рукописної книги в Україні X–XVIII ст. – Л., 2003. – 187 с.

Харалампиев 1979 – Харалампиев И. За основните принципи на езиково-правописната реформа на Патриарх Евтимий Търновски // Български език. – 1979. – Кн. 1. – С. 22–30.

Харалампиев 1990 – Харалампиев И. Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. – София, 1990. – 157 с.

Христова, Караджова, Икономова 1982 – Христова И., Караджова Д., Икономова А. Български ръкописи от XI до XVIII в., запазени в България: Своден каталог. – София, 1982. – Т. 1.

Цернић 1991 – Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије. – Београд, 1991. – Књ. 1: Палеографски албум / Припр. Л. Цернић.

Цонев 1905 – Цонев Б. Класификация на българските книжовни паметници от най-старо време до края на XVI век. – София, 1905. – 31 с.

Цонев 1934 – Цонев Б. История на българский език. – София, 1934. – Т. 2. – XII, 556 с.

Черепнин 1956 – Черепнин Л.В. Русская палеография. – М., 1956. – 616 с.

Черторицкая 1990 – Черторицкая Т.В. Торжественник и Златоуст в русской письменности XIV–XVII вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописных книг. – М., 1990. – Вып. 3, ч. 2. – С. 329–381.

Шакун 1958 – Шакун Л.М. Значение церкоунаславянской мовы ў развіцці беларускай літаратурнай мовы. – Мінск, 1958. – 19 с.

Шакун 1963 – Шакун Л.М. Гісторыя беларускай літаратурнай мовы. – Мінск, 1963. – 340 с.

Шахматов, Кримський 1924 – Шахматов О.О., Кримський А.Ю. Нариси з історії української мови та Хрестоматія з пам'ятників письменської староукраїнщини XI–XVIII вв. – К., 1924. – 208 с.

Шеламанова 1960 – Шеламанова Н.Б. Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1960 год // Археографический ежегодник за 1960 год. – М., 1962. – С. 368–370.

Шеламанова 1961 – Шеламанова Н.Б. Деятельность археографической комиссии при Отделении исторических наук АН СССР за 1961 год // Археографический ежегодник за 1961 год. – М., 1962. – С. 466–471.

Шеламанова 1966 – Шеламанова Н.Б. Предварительный список славяно-русских рукописей XI–XIV вв., хранящихся в СССР (для “Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР, до конца XIV в. включительно”) // Археографический ежегодник за 1965 год. – М., 1966. – С. 177–272.

Шеламанова 1976 – Шеламанова Н.Б. Славяно-русский Октоих (ненотированный) XII–XIV вв. // Методические рекомендации по описанию славяно-русских рукописей для Сводного каталога рукописей, хранящихся в СССР. – М., 1976. – Вып. 2, ч. 2. – С. 340–388.

Шмидт 1984 – Шмидт С.О. О сводном каталоге рукописных книг, хранящихся в СССР // Сводный каталог славяно-русских рукописных книг, хранящихся в СССР. XI–XIII вв. – М., 1984. – С. 3–7.

Штавлъанин-Ђорђевић, Гроздановић-Пајић 1986 – Штавлъанин-Ђорђевић Љ. Гроздановић-Пајић М., Цернић Л. Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије. – Београд, 1986. – Књ. 1. – (Сер. Народна библиотека Србије: Опис јужнословенских ћирилских рукописа).

Штавланин-Ђорђевић, Гроздановић-Пајић 1991 – Штавланин Ђорђевић Љ. Гроздановић-Пајић М., Цернић Л. Опис ћирилских рукописа Народне библиотеке Србије. – Београд, 1991. – Књ. 1: Палеографски албум / Припр. Л. Цернић. – (Сер. Народна библиотека Србије: Опис јужнословенских ћирилских рукописа).

Щеглова 1916 – Щеглова С.А. Описание рукописей Киевского художественно-промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Алексеевича. – Пг., 1916. – 112 с; *То же*: Известия Отделения русского языка и словесности Имп. Академии наук. – Пг., 1916. – Т. 21, кн. 1. – С. 143–191; Кн. 2. – С. 13–64.

Щепкин 1918 – Щепкин В.Н. Учебник русской палеографии. – М., 1918. – VII, 182 с. (Переизд. 1920 г.).

Щепкин 1967 – Щепкин В.Н. Учебник русской палеографии. – 2-е изд. – М., 1967. – 224 с.

Ягич 1885–1895 – Ягич И.В. Рассуждения южнославянской и русской старины о церковнославянском языке // Исследования по русскому языку. – СПб., 1885–1895. – Т. 1, ч. 3. – XXIV, 782 с.

Ягич 1889 – Ягич И.В. Критические заметки по истории русского языка // Сборник статей по славяноведению. – ОРЯС, 1889. – Т. 46, № 4. – С. 152–153, 554–581.

Ясиновський 1996 – Ясиновський Ю. Кулізм'яні нотовані пам'ятки княжої доби // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Т. 232 : Праці Музикознавчої комісії. – Львів, 1996. – С. 7–40.

Kalužniacki 1901 – Kalužniacki E. Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius (1375–1393). – Wien, 1901. – 450 s.

Kujew 1950 – Kujew K.M. Konstantyn Kostenecki w literaturze bulgarskiej i serbskiej. – Kraków, 1950.

Zonghi 1958 – Zonghi's watermarks. – Hilversum, 1958 (Monumenta chartae papiraceae historiam illustrantia). Vol. 3.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ КНИГОСХОВИЩ
(бібліотек, монастирів, музеїв)

- БАН – Библиотека Российской Академии наук [до 1991 г. – Библиотека АН СССР],
Отдел редкой и рукописной книги (Росія, м. Санкт-Петербург)
- БАН УРСР – Бібліотека Академії наук УРСР [1936–1948 рр., нині – НБУВ]
(Україна, м. Київ)
- ГИМ – Государственный Исторический музей, Отдел рукописей и старопечатных книг (Росія, м. Москва)
- ВБУ – Всенародна Бібліотека України при Всеукраїнській академії наук [1919–1934 рр., нині – НБУВ] (Україна, м. Київ)
- ІР НБУВ – Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського [1992–1996 рр. – Інститут рукопису Центральної наукової бібліотеки імені В.І. Вернадського Академії наук України] (Україна, м. Київ)
- КДА – Київська духовна академія, Бібліотека (Україна, м. Київ)
- КПЛ – Києво-Печерська Лавра, Бібліотека (Україна, м. Київ)
- НБКМ – Народна бібліотека “Кирил и Методий” (Болгарія, м. Софія)
- НБ МГУ – Научная библиотека им. А.М. Горького Московского государственного университета им. М.В. Ломоносова, Отдел редких книг и рукописей (Росія, м. Москва)
- НБУВ – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського [до 1996 р. – Центральна наукова бібліотека імені В.І. Вернадського Академії наук України] (Україна, м. Київ)
- ЦНБ АН УРСР – Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР [1965–1988 рр., нині – НБУВ] (Україна, м. Київ)
- РГБ – Российская Государственная библиотека [до 1991 г. – Государственная библиотека СССР им. В.И. Ленина – ГБЛ], Научно-исследовательский отдел рукописей (Росія, м. Москва)
- РНБ – Российская Национальная библиотека [до 1991 г. – Государственная Публичная библиотека им. М.Е. Салтыкова-Щедрина – ГПБ], Отдел рукописей и редких книг (Росія, м. Санкт-Петербург)
- ЦАМ КДА – Церковно-археологічний музей при Київській духовній академії (Україна, м. Київ)
- ЯМЗ – Ярославский историко-архитектурный музей-заповедник, Библиотека (Росія, м. Ярославль)

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ СЛІВ

- ап. – апостол
арк. – аркуш
архиєп. – архієпископ
архим. – архимандрит
безср. – безсрібник
безсрр. – безсрібники
бібл. – біблійний
біл. – білоруська
бл. – близько
блгв. – благовірний
блгвв. – благовірні
блж. – блаженний
болг. – болгарська
вел. – великий
вмц. – великомучениця
вмч. – великомученик
вмчч. – великомученики
гл. – глава
дес. – десятиріччя
див. – дивись
Діян. – Діяння апостольські (при поси-
ланнях на глави і стихи)
др. – друга
єп. – єпископ
заг. – заголовок
зап. – запис, записи
зач. – зачало, зачала
зв. – зворот
іл. – ілюстрація
ін. – інший
Ін. – Євангеліє від Іоана (при поси-
ланнях на глави і стихи)
кат. – каталог
кін. – кінець
кн. – книга
кн. – князь, князі
Лк. – Євангеліє від Луки (при поси-
ланнях на глави і стихи)
м. – місто
макед. – македонська
Мк. – Євангеліє від Марка (при поси-
ланнях на глави і стихи)
Мф. – Євангеліє від Матфея (при по-
силаннях на глави і стихи)
мм – міліметр
мц. – мучениця
мцц. – мучениці
мч. – мученик
мчч. – мученики
напр. – наприклад
ост. – остання
перш. – перша (-ше)
південнослов. – південнослов'янський
под. – подібна
пол. – половина
пом. – поминання
пор. – порівняння
Посл. – Послання апостольські (при
посиланнях на глави і стихи)
поч. – початок
прав. – праведний, праведна
пресвіт. – пресвітер
прор. – пророк
прп. – преподобний, преподобна
прпп. – преподобні
прмц. – преподобномучениця
прмч. – преподобномученик
прсв. – преосвящений
ред. – редакція
рис. – рисунок
рівноап. – рівноапостольний, рівноапо-
стольна
ркп. – рукопис
с. – село
с. – сторінка
св. – святий, свята
свв. – святі
свт. – святитель
свтг. – святителі
серб. – сербська
сер. – середина
сл. – слово
см – сантиметр
ст. – століття

стовп. – стовпець
стор. – сторінка
сх. – схожа
східнослов. – східнослов'янська
сщмц. – священномучениця
сщмч. – священномученик
сщмчч. – священномученики

т. ін. – таке інше
табл. – таблиця
тот. – тотожна
тр. – третя
укр. – українська
ф. – фонд
чв. – чверть

**Палеографічний
альбом**

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

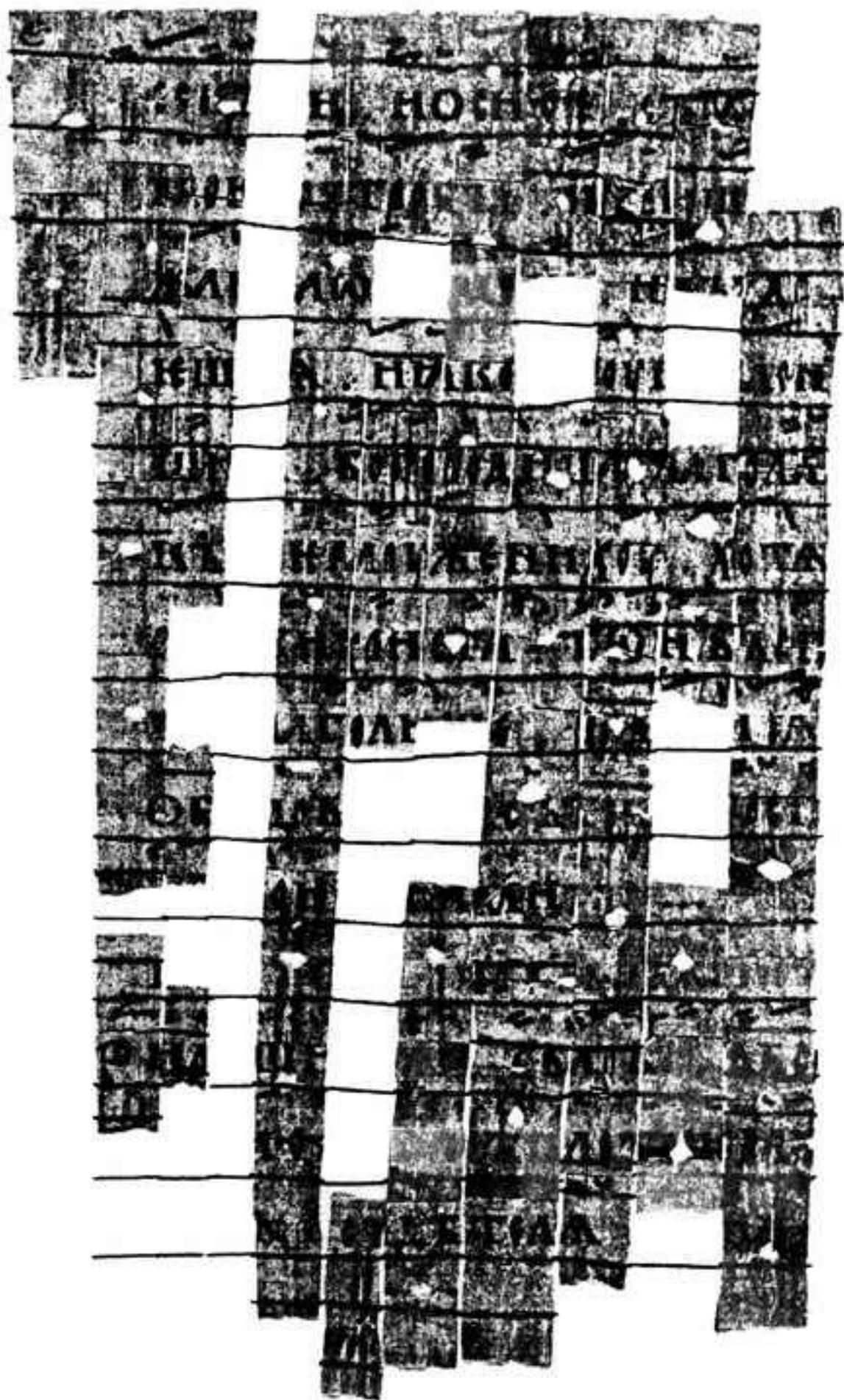
1. № 32*. Стихирар мінейний, нотований. Кін. XIII – поч. XIV ст. Ф 1, № 6713. Арк. 1.
2. № 32. Стихирар мінейний, нотований. Кін. XIII – поч. XIV ст. Ф 1, № 6713. Арк. 2.
3. № 4. Євангеліє апракос. Поч. XIV ст. Ф. 235, № 3. Уривки перший та третій.
4. № 20. Збірник слів та повчань. Поч. XIV ст. Ф. 235, № 18. Арк. 1 зв.
5. № 30. Слова послицькі Ісаака Сирина. Поч. XIV ст. Ф. 8, № 6 м. Арк. 5 зв.
6. № 1. Апостол. 10–20-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л. Арк. 42.
7. № 1. Апостол. 10–20-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л. Арк. 69.
8. № 9. Євангеліє тетр ("Євангеліє Прилепське"). Перш. чв. XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 554 п. Арк. 42.
9. № 10. Євангеліє тетр. 40–50-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 31 л (I). Арк. 1 зв.
10. № 19. Збірник слів і житій. 40–50-і роки XIV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 162. Арк. 58. Перший почерк.
11. № 19. Збірник слів і житій. 40–50-і роки XIV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 162. Арк. 182. Другий почерк.
12. № 29. Псалтир. Перш. пол. – сер. XIV ст. Ф. 8, № 1 м. Арк. 1 зв.
13. № 5. Євангеліє апракос. Сер. – тр. чв. XIV ст. Ф. 306 (КПЛ), № 5 п/19. Арк. 2 зв.
14. № 11. Євангеліє тетр. Сер. XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п. Арк. 2.
15. № 21. Златоуст п'ятдесятний. Сер. XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 140 п. Арк. 1.
16. № 31. Слово про Йосифа Прекрасного, Єфрема Сирина. Сер. XIV ст. Ф. 235, № 4. Арк. 1 зв.
17. № 2. Апостол. Сер. XIV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 153. Арк. 112 зв. Перший почерк.
18. № 2. Апостол. Сер. XIV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 153. Арк. 51. Другий почерк.
19. № 12. Євангеліє тетр. 60–70-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л. Арк. 140.
20. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 2.
21. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 6.
22. № 16. Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.]. Ф. 310 (Ніж.), № 160. Арк. 1.

* Вказується порядковий номер за каталогом.

23. № 16. Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.]. Ф. 310 (Ніж.), № 160. Арк. 16 зв.
24. № 6. Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.). Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 17. Перший почерк.
25. № 6. Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.). Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 104 зв. Другий почерк.
26. № 6. Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.). Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 158 зв. Місящеслов. Перший почерк.
27. № 13. Євангеліє тетр. Тр. чв. XIV ст. Ф. 1, № 3981. Арк. 96.
28. № 14. Євангеліє тетр. Тр. чв. XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 380 п. Арк. 2 зв.
29. № 15. Євангеліє тетр ("Євангеліє Раєвського"). Тр. чв. XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 29 л. Арк. 1.
30. № 27. Пролог. Тр. чв. XIV ст. Ф. 235, № 19. Стовпці б та в.
31. № 34. Тріодь. Тр. чв. XIV ст. Ф. 235, № 6. Арк. 1 зв.–2.
32. № 26. Октоїх, гласи 5–8. Конволот. Кін. 70 – поч. 80-х років XIV ст., 20–30-і роки XVI ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 340 п. Арк. 68.
33. № 17. Збірник аскетичний. Кін. 70-х – 80-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п. Арк. 25 зв.–26.
34. № 17. Збірник аскетичний. Кін. 70-х – 80-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п. Арк. 151 зв.–152.
35. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 12. Перший збережений аркуш тексту. Перший почерк.
36. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 14. Перший почерк.
37. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 98. Другий почерк.
38. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 227 зв. Кінцівка Слів послицьких Ісаака Сирина, писана другим писцем півуставом з елементами грецького мінускула.
39. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 228. Третій почерк.
40. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 587. Третій почерк.
41. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 286 зв. Четвертий почерк.
42. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 400 зв. П'ятий почерк, остання третина аркуша.
43. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 429 зв. Шостий почерк.
44. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 460. Сьомий почерк.
45. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 485. Восьмий почерк.
46. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 475 зв. Дев'ятий почерк.
47. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 509. Десятий почерк.
48. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 431. Одинадцятий почерк.
49. № 33. Тріодь Пісна. 90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п. Арк. 4.
50. № 33. Тріодь Пісна. 90-і роки XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п. Арк. 234. Запис писця, в кінці аркуша.
51. № 7. Євангеліє апракос. Ост. чв. XIV ст. Ф. 235, № 5. Арк. 1 зв.
52. № 8. Євангеліє апракос повний. Ост. чв. XIV ст. Ф. 235, № 11. Арк. 1.
53. № 28. Пролог на вересень – лютий. Ост. чв. XIV ст. Ф. 235, № 12. Арк. 1 зв.

54. № 23. Мінея святкова на вересень – лютий. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 1, № 4052. Арк. 10.
Перший почерк.
55. № 23. Мінея святкова на вересень – лютий. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 1, № 4052. Арк. 80.
Другий почерк.
56. № 24. Мінея службова на листопад. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п.
Арк. 1.
57. № 25. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 94.
Півустав першого типу.
58. № 25. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 2.
Півустав другого типу, перший почерк.
59. № 25. Мінея службова на серпень. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 310 (Ніж.), № 9. Арк. 178.
Півустав другого типу, другий почерк.

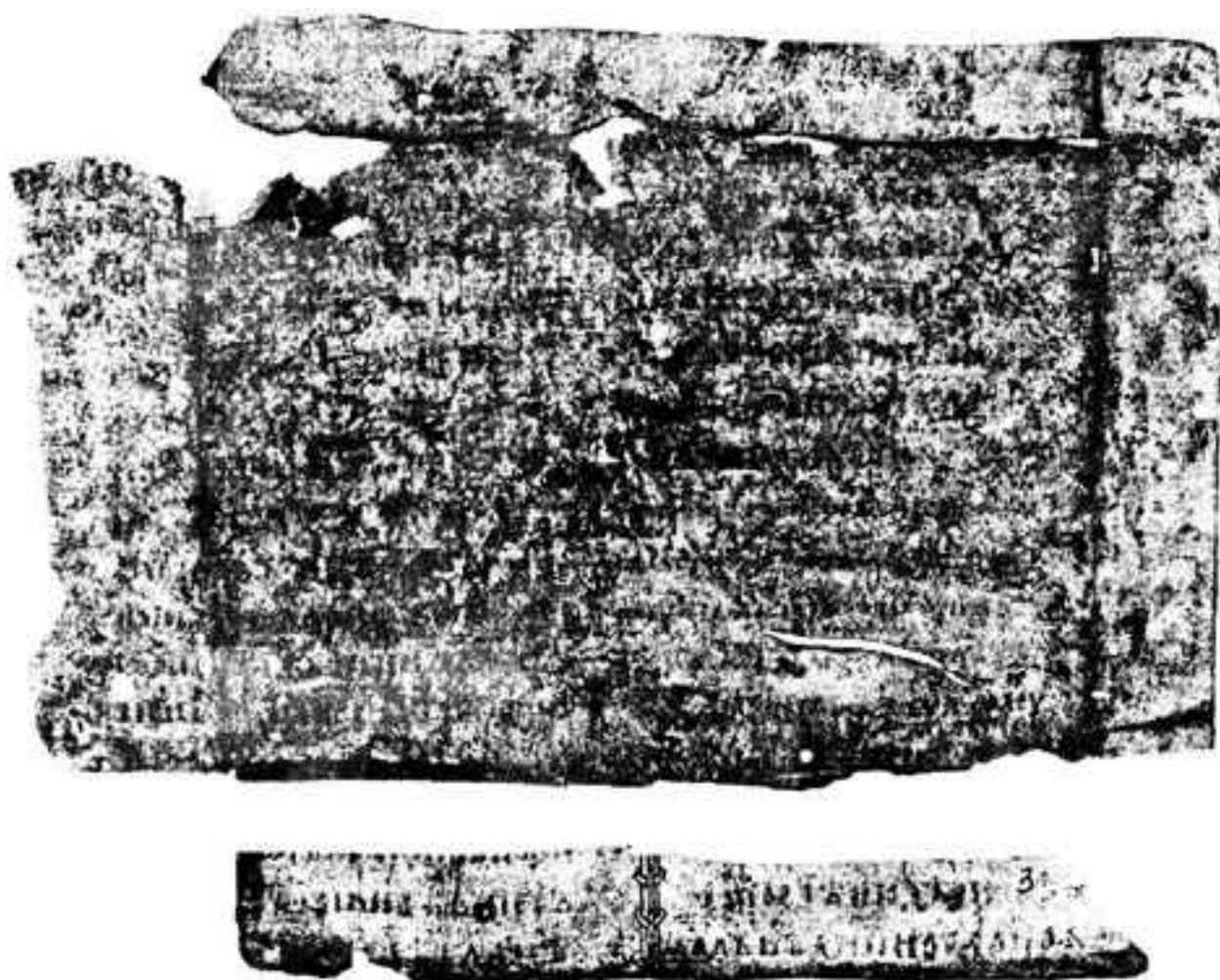

І. № 32. Стихирар мінеяня, нотованя. Кін. XIII – поч. XIV ст.
Ф. І, № 6713. Арк. І

2. № 32. Стихирар мінейний, нотований. Кін. XIII – поч. XIV ст.
Ф. 1. № 6713. Арк. 2

3. № 4. Євангеліє апракос. Поч. XIV ст.
Ф. 235, № 3. Уривки перший та третій

4. № 20. Збірник слів та повчань. Поч. XIV ст.
Ф. 235, № 18. Арк. 1 зв.

вѣра служитъ по сѣрдѣчаніи тѣхъ
танни не изъреченны:

ГЛАВНЪЕ СКОРАЩЕНІОННЫХЪ
ОБРАЗОВЪ РАЗАНЪ МЫСЛЕНРАЗОВЪ
МА: СЛОВО ПЪ

230 **Р**АЗОВЪ ЖИВЪ ВЪ ВЪНДАННЫХЪ. НЖЕ
ВЪ ЮБЕ ТѢХЪ ПОНЕМААНОУХЕНН
ЕНХЪ. ЕСТЬ ТЪ ВЪНМАЕНОУЕ ТСА
АНЖЕ ВЪ НАГОУМНЫХЪ ВЪНАТО
СЕВО, ВЪ ЕСТЬ ТѢХЪ БЕУТЪ ЛЕСНЫ,
ДХОВЕНМАЕНОУЕ ТСА, ЗА НЕЖЕ Ю
ВЪОТВО, ВЪ ДОУЕ ПОНЕМАЕТЪ, А
НЕ ВЪ ЮБЕ ТѢХЪ, И НАМАДЪ ВЪ МА;
235 **Р**ОЖЬСТВО ВЪНѢ БЫ БЛАЕТЪ ДШИ ВЪ РА
ЗОВЪ МЕНІЕНХЪ. АНЖЕ ВЪ БЕСТЬ ВЪНО
МЪ БЫ ВЪ МАЛЫН, ПАУЕ ЕСТЬ ТЪ ВЪ А
МАЕНОУЕ ТСА, И НЕ РАЗОВЪ МЕНЪ ПАХЕ
И ВЪ ШИ РАЗОВАМА. НЕ ВЪ БЕЩИ ЖЕ
240 **В**ЕНѢ ШКЕНЕЖ ПОНЕМАЕТЪ ДША ВЪ
ДЖНЕ ВЪ СЕВЕНА ПОНЕДЖИХЪ) И АН
ВЕЩЕСТЬ ПОНЕМАЕТЪ СЕЖ ВЪ ДОТЪ
ВНЕ БУНА ДЖИЖИ ВЪ БЛАЕТЪ САНІ
КОМЪ БЛАЕТЪ САНІ ВЪНАТО РИЖИ
245 **З**А НЕЖЕ ЦОТВОМЪ ВЪНОВАТО МА
И ЕСТЬ ИЖИ ПОНЕМАЕТЪ ОУПА

ІІ Оубладе дхнхъ прѣ
 хьстѣннхъ
 ІІІ Оубашннхъ егѣпъ
 нѣ ансамоу нѣхъ
 ІІІІ Оубахннхъ дѣсѣ нѣ
 іахнннхъ
 ІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 бакѣ еубашнѣ дѣрѣ
 ІІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 ашнннхъ ка
 ІІІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 хѣтѣсѣ
 ІІІІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 баннннхъ нѣхнннхъ
 ІІІІІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 рахнннхъ егѣпъ
 ІІІІІІІІІІ Оубахннхъ егѣпъ
 бѣхнннхъ егѣпъ

IIIIIIIII
 IIIIIIIII
 IIIIIIIII
 III

ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ

ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ

ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ
 ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ ІІІІІІІІ

7. № 1. Апостол. 10-20-і роки XIV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 53 л. Арк. 69

Горе же не празныма и дои-
 щеныма быти дни. Кланте
 же се да не боудете бѣжство
 блше змѣ нивь соуботоу.
 Боудет бо тога скорь бѣ велика.
 яко же нѣ была сѣла чела мн
 радоселѣ. ни же нма тѣ быти.
 Ище не бнше прѣкратна се
 дни ети. не бн оубо спсала се вса
 кса плѣ. занз браины хъ же ра
 дн прѣкратет седни ети то
 га аще истореть вамъ. сѣзѣ хъ
 нанзѣ не нма тѣ вѣры вьста
 поутволь же хрсти нль же проци
 ндадетъ зма мени велика ную
 деса. яко прѣль стн ти аще е
 вь зма жно нзбраины е. сѣ прѣ

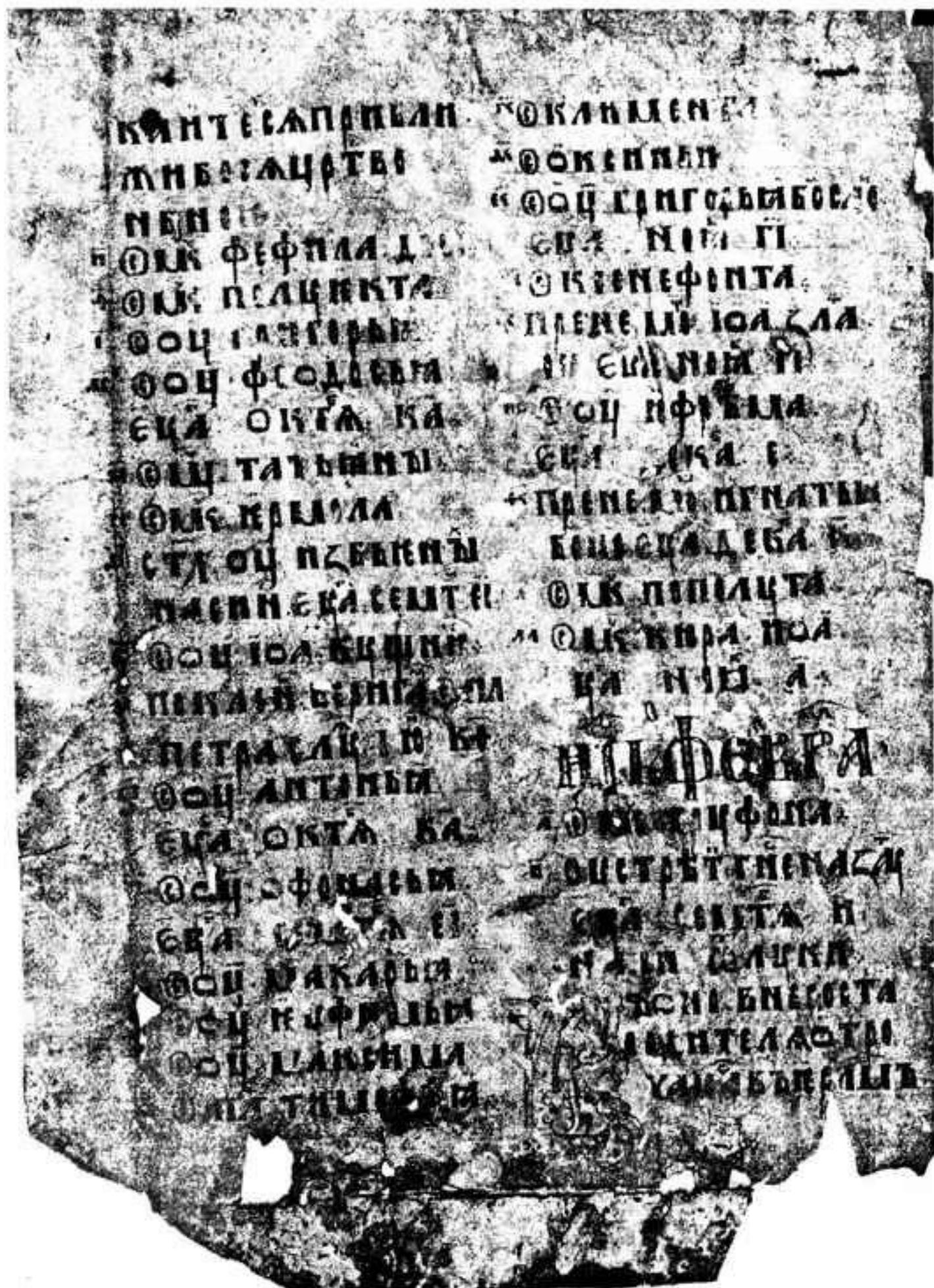
58
позаповѣ. и нзрнамъ бы нзрага.
стау соцоу и шедлоу ашѹсею. ^и
заповѣданнѣ н въпрошениѣ словесѣ. ^{его}

Не прете рѣ ашоуени. не клянѣте друу
друуга. не рци грѣшнзенау офшннкѣ
нн. да не сядь прѣнлешн грѣхъ нго.
ни соустан друуга. да себесады
не соуднте. рѣ ашоуени. не ѡврь
зѣте ни ѡженѣте того уаика
ѡ себе. како ѡженешн сядь прѣ
нлешн грѣхы уаика того. не лю
би встѣль срдцѣмъ. не ѡкоустыи
м грѣхы и мауни да не творнть за
нѣданть ба. глаше ашоуени. блже
ни и плочующе слѣпа и крола. блже
ни уаика иже свое и лѣнни и
цоду пода. блже иже друу не
зѣнть. гла ашоуени блже и
уаика иже бгатуу не рѣмоуиеть.
ны гла въ нку блже того приложи
рѣ ашоуени. шгоре бгатуу лжи
воу. горесте оубтоу вели уавау.
горесте старуу блочамнвоу. блже

10. № 19. Збірник слів і житія. 40–50-і роки XIV ст.
Ф. 310 (Ніж.), № 162. Арк. 58. Перший почерк

182
КРОМѢШПАГА, ИГРОЗА ИЛИАТИ. КЕСОРЬ
ИТИ ЗОУБОМЪ. АЗЬ ВОИСАЛЪ ТБЪ
БАШЬ. БУЕДЛИЕН ГРѢХЫ БАШЕ.
ИСОЦЬ ВАШЕ ДАДО ТРЕТНЕГО РАДА
ИДОУЕТВРЬ ТААГО. НЕ НАВИДЕШИ
ЗЛАЕ. ИСЪТВОРОУ МАТЬ СОТРИТИ
СОУЩЬ РО ЛЮБЕЩИ КЛАЕ. ИХРАНЕ
ЩИ КЛАЕ И ПОБЕЛѢНИА БОГА.
МОЖЕ БОЕ СЛА И ЦРТВО БЫСЫ АСМЬ.
СЛА АБГБУ ИСО. ОУСЪУЕДИЕ СЛАВЫ 154
ИША КРТАМЪ СОУЕ ВАДН

ИКО СЕ СМЪ ИДИНЬ ЛЮБЕ ПОУ
СТЫНЮ. МАЛА СЪТЪ ИДИНО
МЪ СЪДЕ ПОСЪМНЮ ПРИВАДЪ
ДОБРО ГЛАСЫ АН ПИСАНИ ПТИ
УИ АН. ИДОБЪМЪ ШОУМОМЪ
ДОИМЕЛЪ. КРОТОСЪ ИДОБЪШЕ
САУСА. ИГАМЕ ЕУАНЕ ПРОЛЪБЪ
ДА. ИРОБО МЕНСТВОТВО. ИМЕНШЕ
БЕСТОУДИЕ. ИЛИНОРЪ МОУСО БЕСТУ
ДМЫИ. ИТРАЛЕЗОУ СИБРЬМОУЮ
ЩАРЬ НЕПРАВИМЪ. ИПОТРЕБЛЕИИ
УТРААГО ТЪЛЕСИ. ИГА ПЪТЛИЦЕ

13. № 5. Евангеліе апракос. Сер. – тр. чв. XIV ст.
Ф. 306 (КПЛ), № 5 п/19. Арк. 2 зв.

152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200
 201
 202
 203
 204
 205
 206
 207
 208
 209
 210
 211
 212
 213
 214
 215
 216
 217
 218
 219
 220
 221
 222
 223
 224
 225
 226
 227
 228
 229
 230
 231
 232
 233
 234
 235
 236
 237
 238
 239
 240
 241
 242
 243
 244
 245
 246
 247
 248
 249
 250
 251
 252
 253
 254
 255
 256
 257
 258
 259
 260
 261
 262
 263
 264
 265
 266
 267
 268
 269
 270
 271
 272
 273
 274
 275
 276
 277
 278
 279
 280
 281
 282
 283
 284
 285
 286
 287
 288
 289
 290
 291
 292
 293
 294
 295
 296
 297
 298
 299
 300
 301
 302
 303
 304
 305
 306
 307
 308
 309
 310
 311
 312
 313
 314
 315
 316
 317
 318
 319
 320
 321
 322
 323
 324
 325
 326
 327
 328
 329
 330
 331
 332
 333
 334
 335
 336
 337
 338
 339
 340
 341
 342
 343
 344
 345
 346
 347
 348
 349
 350
 351
 352
 353
 354
 355
 356
 357
 358
 359
 360
 361
 362
 363
 364
 365
 366
 367
 368
 369
 370
 371
 372
 373
 374
 375
 376
 377
 378
 379
 380
 381
 382
 383
 384
 385
 386
 387
 388
 389
 390
 391
 392
 393
 394
 395
 396
 397
 398
 399
 400
 401
 402
 403
 404
 405
 406
 407
 408
 409
 410
 411
 412
 413
 414
 415
 416
 417
 418
 419
 420
 421
 422
 423
 424
 425
 426
 427
 428
 429
 430
 431
 432
 433
 434
 435
 436
 437
 438
 439
 440
 441
 442
 443
 444
 445
 446
 447
 448
 449
 450
 451
 452
 453
 454
 455
 456
 457
 458
 459
 460
 461
 462
 463
 464
 465
 466
 467
 468
 469
 470
 471
 472
 473
 474
 475
 476
 477
 478
 479
 480
 481
 482
 483
 484
 485
 486
 487
 488
 489
 490
 491
 492
 493
 494
 495
 496
 497
 498
 499
 500
 501
 502
 503
 504
 505
 506
 507
 508
 509
 510
 511
 512
 513
 514
 515
 516
 517
 518
 519
 520
 521
 522
 523
 524
 525
 526
 527
 528
 529
 530
 531
 532
 533
 534
 535
 536
 537
 538
 539
 540
 541
 542
 543
 544
 545
 546
 547
 548
 549
 550
 551
 552
 553
 554
 555
 556
 557
 558
 559
 560
 561
 562
 563
 564
 565
 566
 567
 568
 569
 570
 571
 572
 573
 574
 575
 576
 577
 578
 579
 580
 581
 582
 583
 584
 585
 586
 587
 588
 589
 590
 591
 592
 593
 594
 595
 596
 597
 598
 599
 600
 601
 602
 603
 604
 605
 606
 607
 608
 609
 610
 611
 612
 613
 614
 615
 616
 617
 618
 619
 620
 621
 622
 623
 624
 625
 626
 627
 628
 629
 630
 631
 632
 633
 634
 635
 636
 637
 638
 639
 640
 641
 642
 643
 644
 645
 646
 647
 648
 649
 650
 651
 652
 653
 654
 655
 656
 657
 658
 659
 660
 661
 662
 663
 664
 665
 666
 667
 668
 669
 670
 671
 672
 673
 674
 675
 676
 677
 678
 679
 680
 681
 682
 683
 684
 685
 686
 687
 688
 689
 690
 691
 692
 693
 694
 695
 696
 697
 698
 699
 700
 701
 702
 703
 704
 705
 706
 707
 708
 709
 710
 711
 712
 713
 714
 715
 716
 717
 718
 719
 720
 721
 722
 723
 724
 725
 726
 727
 728
 729
 730
 731
 732
 733
 734
 735
 736
 737
 738
 739
 740
 741
 742
 743
 744
 745
 746
 747
 748
 749
 750
 751
 752
 753
 754
 755
 756
 757
 758
 759
 760
 761
 762
 763
 764
 765
 766
 767
 768
 769
 770
 771
 772
 773
 774
 775
 776
 777
 778
 779
 780
 781
 782
 783
 784
 785
 786
 787
 788
 789
 790
 791
 792
 793
 794
 795
 796
 797
 798
 799
 800
 801
 802
 803
 804
 805
 806
 807
 808
 809
 810
 811
 812
 813
 814
 815
 816
 817
 818
 819
 820
 821
 822
 823
 824
 825
 826
 827
 828
 829
 830
 831
 832
 833
 834
 835
 836
 837
 838
 839
 840
 841
 842
 843
 844
 845
 846
 847
 848
 849
 850
 851
 852
 853
 854
 855
 856
 857
 858
 859
 860
 861
 862
 863
 864
 865
 866
 867
 868
 869
 870
 871
 872
 873
 874
 875
 876
 877
 878
 879
 880
 881
 882
 883
 884
 885
 886
 887
 888
 889
 890
 891
 892
 893
 894
 895
 896
 897
 898
 899
 900
 901
 902
 903
 904
 905
 906
 907
 908
 909
 910
 911
 912
 913
 914
 915
 916
 917
 918
 919
 920
 921
 922
 923
 924
 925
 926
 927
 928
 929
 930
 931
 932
 933
 934
 935
 936
 937
 938
 939
 940
 941
 942
 943
 944
 945
 946
 947
 948
 949
 950
 951
 952
 953
 954
 955
 956
 957
 958
 959
 960
 961
 962
 963
 964
 965
 966
 967
 968
 969
 970
 971
 972
 973
 974
 975
 976
 977
 978
 979
 980
 981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

14. № 11. Евангеліе тетр. Сер. XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п. Арк. 2

овладѣти разумъ или въпрѣтъ
 ствѣ или въ мѣру чини. ѿбаче бездѣль
 гла гла длюща аще ница ли аще ли
 соудли аще ли разумъ онъ ница ли
 нѣмъ нѣдѣтъ. како разумъ и теин
 шанин или гоуднин. нбо аще безъ
 глами глаи троука дастъ что оугато
 роа. банте нѣбрамъ. како нѣбынъ зыномъ
 аще разумъ а словеса не даде. како
 разумъ и те еликомъ. бауде ба ола
 ниръ глаицеи. толико оуба аще олау
 унѣ роаи глаицихъ. въ мнрѣ ни
 рои. ндипте нхъ безъ глами. аще оуба не
 вѣмъ ндын глаи боу глаицоу глау
 мнѣ варваръ. нглин мнѣ варваръ.
 роа. талиовы поимте нѣ те реоинте ндхо
 вныма нмѣ ганин цривн. прани
 роа. те даи нзбаоимте. а бланте
 н нзвнѣмъ мнѣ те да оуаганте.
 аще бо млтвоу дѣиоу зыномъ дхъ
 мон мнѣ те аоумъ мнѣ бсплвдн.
 роа. утвонѣи по млтвѣ дхмъ по млтвѣ
 се поумвѣмъ въ млтвѣ дхмъ въ млтвѣ

17. № 2. Апостол. Сер. XIV ст.
 Ф. 310 (Ниж.), № 153. Арх. 112 зв. Перший почерк

20. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 2

21. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 6

Х
ш
ка

Кни ієн жи знь при оударо шна
наше во іларіона єпамо гленъ
недо. въ нем же и крѣко прѣмесе нь
бы въ прѣславныи градѣ трѣно въ
єдинсано кирієуфиміемъ пабріа
рхѣ прѣмса в сикимъ. бави ѡче
лѣко оубо на сто жщїа жи знь, ма
вєсємртіє въ сѣко жсладо стн
гладѣнше. на тѣ сѣмо хы прѣ
співо вати члѣство ѡбразомъ
нѣко торымъ чюнымъ н оу своа вѣ
ти, и кѣ блжщомъ ѡ глѣтн вѣко.
н бѣ о жпа дєна и па джн знь, єн же
нека сдєтса радзорєніє. на ше оубо
вѣна сто жщємъ добротѣ сѣблю
дє дшє впажл, блжн дмь сїа тѣлє
сна влѣчь шємъ въ змьз дѣвдєл
ѡбразѣ, и іако же юнѣ стѣ въ прѣ
нѣа вынѣ простн раджнса. на
щєнє нын оубо нмѣ блн бнхѣ азѣ
вѣлѣ потѣ блжщдѣ ѡна сїа зо
вѣлнєнхѣмъ, гѣ вѣ сѣко жсладо
лєблѣ оу гла жлѣщєх и проли
вѣ слѣ вѣ жн тєнєкѣ. зѣє чн.

3150 мд

22. 16. Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.].
Ф. 310 (Ниж.), № 160. Арк. 1

мъ сверте ѿстанки
оукрѣхъ и наполни.
ша въ коша ѿпаты.
лѣбъ мѹенъ улвци
же видѣше нество
и знаменнѣи съ и
глю мѣсе несть про
къ глады и мѣтъ вѹе
е не юе. ѿ ѿана.

егъ к приходши мѣ
кне мѣ нѹдѣ мѣ
нлсѣднелрндохъ
вмроще днелвнда
шнвндатв нвнда
шн слѣпнвдѣтѣ
слѣшаш фарисѣи.
нещнн снмрѣ
шлѣмѣ кдлнмѣ съ
лѣпнѣмѣ рѣнмѣ
нѣ аще вѣстеслѣпн
бѣли. не вѣстенмѣ
лнгрѣха нѣнѣтѣ
вндмѣ агрѣхѣ вл
шлѣпнѣтѣ. лнн
нѣглнвмѣ. глѣмѣ.

Дебѹодандвѣднѣ
дворѣ ѿвнн нвлѣ

лѣдннцѣ тѣтѣсть
нлзбонннѣ. лѣхѣ
дандвѣснн пастѣ
хѣтѣсть ѿвцѣмъ се
мѣволтарѣ ѿвѣрѣ
тѣ. ѿвцѣ глѣтѣго
слѣшлѣтѣ. нпѣчѣтѣ
мѣнѣдѣтѣ. нкѣне
знлѣтѣго снпн
тѣю рѣнѣ ѿннѣ
нѣрлѣмѣшл рѣпл
кннѣ. лнннѣглн
вмѣ. лѣтѣсклѣдѣ
рѣ ѿвцѣмъ влннѣсн
хѣпннѣдѣтѣ пѣтѣ.
мѣне тѣтѣтѣшл
збонннѣ ннѣпѣсн
шлнлнѣ ѿвцѣмъ
нѣсклѣдѣрѣнѣго
лѣ
шѣктѣвннѣдѣтѣ нн
знѣтѣ. нпѣтѣтѣ
нѣ ѿблѣшѣтѣ нѣпѣ
нѣ. ѿ ѿана.

егъ к приходши мѣ
кне мѣ нѹдѣ мѣ
сѣгорлнѣ ѿ ѿлѣн
тѣ нѣко лѣтѣ

24. № 6. Евангеліе апракос повний ("Лаврське Евангеліе"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.). Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 17. Перший почерк

прѣимъ иже хоще та по
мнѣ иже да ѿверте
тъ себе и возметъ крѣ
стъ свою и градеть по
мнѣ. вѣхъ г. нѣ. ѿлц.

Сѡно. оудерташа
слово ісвоу в себѣ оу
чницѣ. съпрашаю
ше саутосте стѣе
же и змртвѣхъ въ
скрнцѣ и въпрашаху
тъ и глаше. яко глѣ
книжницѣ. яко иль
и подобаетъ прете
прити. он же ѡвѣща
въ прѣимъ. ильмоу бо
пришедъ прете оустро
итъ в се. и како естѣ
писано о снѣу лѣу
стѣ. да много постро
жетъ и ісхъ сати. но
глава мѣи коу жем
лыа прѣденствориш
гелко хоташе еякоже
и стѣ писано о немъ
и пришедъ коу чинко
мъ и въидѣ народъ мно

гъ ѡнихъ. и книжницѣ
кнѣ съпрашаху са.
снми. ильмѣ в се
народъ и видѣ въ ше
оу тасошася. и прѣ
щощецѣ ловаху тѣ
и въпроси книжницѣ
къ мѣтѣ въпрашаге
те са в себѣ. впа г.

нѣ. оца ѡмарка

Сѡно. и видѣ сѣ въ
кѣ перна оу мѣи въ
домѣ бы въ въпра
шаше оу чинкѣ
своѣ. у то на пути
пѣмъ ишла те в себѣ.
он и те молуаху дру
гъ къ другу бѣ сѣ до
ху на пути. и те стѣ
болни сѣ дъ призва
вѣ. а пла і гла мѣ. и
те хоще тѣ старѣи бы
ти да бѣдетъ в се бѣхъ
мнѣи в се бѣ мѣ слѣга
и приимѣ от роуа і по
ставитѣ го посредѣ и
хъ приимѣ прѣимъ

25. № 6. Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.).
Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 104 зв. Другий почерк

РЕКОМЪ И РОПНЪ ІІА
ДНІ ЛВДНІ ТЯ ВІ
АВНОШІ ВІ
СТГО ОЦА СЕМОНА
ИМТРОГОМАРФЫ
ОЦА ОЦА ВУЕ ІНІА
НОВОУЦА ВОННО ВІ
ДЕІСЪВНА ЗАРЕФЪ АСЕ
СЕМОНУ ОЦА ВОННО
ВЪ СЛЪДЪ ІСА ПОШІ
НАРОДНО ПИСАНО
ВО ВТОР ННЕ ОМАІА
В ПОЛУ КОНЕ НАБСХЪ
ОМУКА МАМОНТА
ОЦА ОЦА ТФЪ ІА
РЕГЪ СВО ПМЪ ОЦ
УНИКАРЪ ВІ ПЕСТЕ
СВЪТЪ ВСЕМУ МП

И. НЕМОЖЕ ТЫМЪ
ОУКРЫТИ СЪ ВЕРХУГО
РЪ СТОІА. ИЛИ ВЛАГІА
ТЪ СЪ ТИЛНИКА. И ПО
СТАВЛЯЮТЪ ПОДЪ СІ
ДОМЪ. ИЛИ СЪ ТИ
ЛИЦЪ. ДА СЪ ТИ ТЪ
ВСЪ ВЪ ПЛЕ ВЪ ХРАМИ
И СЪ ТЪ. ТАКО ПРО СЪ ТЪ
ТИ СЪ СЪ ТЪ ВЪ АШЪ
ПРЪ ВЪ УЛЪ КЪ. И ДА ОЦ
ЗРАТЪ ДЪЛА ВЪ АША Д
БРАІА. И ПРО СЛА ВЪ ТЪ
ОЦА ВЪ АШЕГО ПЛЕ СЪ ТЪ
НАБСХЪ. НЕ МНИТЕ
ТАКО ПРЪ ДЪХЪ ТРА ЗОРН
ТИ ЗАКОНА. ИЛИ СПО
ЛНИТИ. АЛИ МНЪ МНО
ВАМЪ ДОНДЕ ТЕ ПРЪ П
ДЕ ТЪ НЕ ОІЗЕМЛА. И
ПИСМА ГЕ ДНО А ПЕ
ДННА УЕРТА ПРЪ П Д О ТЪ
О ЗАКОНА ДОНДЕ ТЕ ВСА
СПЕЦДЦТЪ ИЛИ ТЕ БО РА
ЗОРНТА ГЕ ДННА ЗА ПО
ВЪ ДЪ СПХЪ МА ЛЪ ДЪ ТЪ
ИЛИ ОЦУ ИЛИ ТЪ МІ СЪ ХЪ

26. № 6. Євангеліє апракос повнїя ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.).
Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 158 зв. Місяцеслов. Перший почерк

ВЪБРАТЬЮ ЯКОУНКОТЪНУ
ТЪ ПОРЕМЕРУЦЯКОНЕОЦМАТЪ
НОЩЕХОЩИДАГОПРЕБТІВЪЕТЬ
СВѢТЪОУНІКЪСВІДѢТЕВЪТЪ
ИМЕНУТЪ. ИМЕНАПИСАНИВЪ
КЪЛІЯКОИСТИНЬНОГЕСТЬСВІДѢ
ТЕЛСТВОТЕГО. СУТЬЖЕНАМНО
ГАЗНАМЕНЬЯ. ЯМЕСТВОРИСѢ.
ЯМЕАЩЕПОЕДИНОУПИСАНА
БЪІВАЮТЪ. НИСАМОУМНИ
ВЕРУЮМІРЦВМѢСТИТИ. ПИ
ШЕМОУТАКНИГЪАМИНЬ.

КАМО СЪБН БУН. За
вѣстителю. И заповѣданіи.
Заповѣданіи. Заповѣданіи
ци. И се же се вни по мнѣ на
съзиданіи. И юнѣнѣнѣнѣнѣ
нѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣ
наше. И нѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣ
главѣ. Заповѣданіи. Заповѣданіи.
И се же се вни по мнѣ на
съзиданіи. И юнѣнѣнѣнѣнѣ
наше. И нѣнѣнѣнѣнѣнѣнѣ

ЕЖОМІКЕТІЕІРЬСЬ
 ваніе. не прѣпросѣшеніе. е҃уліе. гла
 7 а҃уело е҃уліа і҃ухвасна҃стїа. како҃҃не
 пїно вѣпроцѣхъ. се азъ по҃снмаю а҃
 гла ко҃его прѣанцелѣ тво҃на҃ль,
 нже о҃у҃го то҃кнть по҃у҃ть тво҃н прѣ
 то҃бон. гасъ вѣпнюща҃го вѣпоустыни,
 о҃у҃го то҃б анте по҃уты҃нь. прѣвѣтвори
 ть е҃го. г҃ы і҃шань і҃с҃те вѣпоусты
 ни. н прѣовѣда҃н і҃с҃щеніе по҃кланїа
 вѣо҃поу҃щеніе грѣхобѣ. н нхотѣше
 і҃с҃нма о҃у҃ вса і҃оудене ка҃ла страна, і҃ері
 ма҃не. н і҃с҃ща хо҃у се҃бен вѣішрданѣ
 рѣцѣ о҃нне҃го, н по҃вѣдаю҃ще грѣхы
 бое. бѣже і҃шань о҃блѣченъ бл҃сы
 вѣлбоу҃гнн. н і҃с҃ла вѣо҃снїань о҃урѣсѣ
 е҃го. н і҃адын а҃крїды н і҃медїань вѣн.
 н прѣовѣдаше гла҃е, грѣть і҃с҃тїа і҃н
 мене вѣслѣдѣ мене. нма о҃у҃женѣ слѣ
 до҃ннн, по҃клансе разрѣшнть і҃ре҃ленн
 сапо҃гѣ е҃го. азъ о҃убо і҃с҃тнхъ вѣвѣдѣ,

все сподручи еси състоудаша. Дроузию хоще
 желати попраше. и иже хоще сорисши
 понесеши. и дрѹзию хоще ввѣду
 гохълю тыхъ трѣбахоуе
 зисрѣво. и дрѹзию ввѣду
 вѣишоу. хрѣдъ великии бѣ
 пѣниі покаяхоу. и аще
 сии тѣши ради слави
 поупова сїа сицева д
 трѣбахоу. колма
 пате и пѣци прѣтрѣбѣ тн дѣ хрѣн есмы.
 зблани вы вси хрѣдѣиіе в хрѣс. еси хрѣ
 ддсподѣ в есе. молитва мн арѣсти е
 блтце пащен вѣе и приеши дѣ вы мдріе. и
 вѣсѣхъ иже ввѣдѣтѣ пѣдѣ и хрѣ оуе
 ди в шн хрѣ хвн. е
 мов хрѣ подѣ баест
 вѣсѣ дѣ слава дѣ
 стѣ и по хлѣдн днѣ.
 сѣвезнѣ чѣ лнн мѣ в
 цѣ мѣ. и свприспосовшнн
 мѣ вѣ коуи рѣ слѣпын мѣ
 и хрѣ вѣ творешн мѣ хрѣ мѣ.
 пнн іа н вѣ вѣ з коуи тн е вѣ хн вѣ мѣ.
 ѿ дѣ мѣ. ѿ
 ѿ

38. № 18. Збірник аскетичний. 80-90-і роки XIV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА). № 151 п. Арк. 227 зв. Кінцівка Слів посланських Ісаака Сирина,
 писана другим писцем півуставом з елементами греського мінускула

рїсѣ **Б**оголюбивъ князь. аще не в са блга сдѣѣтѣ, ни убо же себѣ, ни в бн сдѣ
 жо ма гн с о в а тн ш е в с т а н. с е г о р а дн н е в л а т а м з р а в о м о у с с м о у р а з ѣ м ѣ
 н м о у д р о с тн а в н н м ѣ. в ѣ п р о т н в л о н о к о в с а в л м ѣ н а с т ѣ. н і а с о г о н т р ѣ
 д н о ш е н с е, н і в с e в e б e c e d a в a ш о н, в о з д а н і а м а м ѣ р а т ѣ. н о у б а в e x o
 п t e в a ш o y м o y в e o y c e m a m a п р і н т н. н н у п o ж e c e c e c t n n n e ч л н o y c e c e
 ш e p e c e t e e. п o n e ж e n n m ѣ н і a. н м н н a d a в c a c a б л г a a. н м н ж e n e a g o
 п t a o p n n e c e ж o м o ж e, ш n o г o c o y. з e m a n n e c a c a ж e n a n n. c a a o e t o
 п t e л o, n e c a m a t a d ш a. n e t y t e. n a n t p e a m o e n e ж e b y t n y a c e, п o k a t n
 н m a. ч t o o y c e w t o m o y c e c t a e c o e, o n n m ж e p a z r e d e t n n e n a n ш n p a
 в d a t n e c e t o c a o y m o ж e. ш b a t e n a c t n o b e a n n c o y w t a k e c e p e c m a e t e
 e k e t e. n e e w n n o c n m a t o m o y w k p a d o b a t n m e n n e. e k e d ш n d o e p e
 п o c a t n, e a c o ж e n m o y c o y c a a. в c a e a n c a a c t n t o o p n t e b e a g a a. n e a n c a t p e
 d n n e c e b a r a d n. n e a n c a ж e p a z o y m e n n o v a b a e t e, t o m o y v e b e n n a t n. n e t o
 рїсѣ **А**ко же н а в. д о н д e ж e o k a c o y г o d n o m t a ш n e b a c t e в e e b z a a g a n n e
 н o y e w n n c o g d a ж e e a c o ж e t o e a a ш e. ш b a t e, n e d o n e a n ж e m e b ш e z r a b
 n e c o y n o n e b w t e t n n e c e n n m o y n m e t n n a t p o y, e t a e t a w t e n n e n e n e b e d
 t a m e p e b n n n e d e ш e. m o p e ж e t o m o y p a c t o y n a a ш e e. n t m a m n n e n e d
 c a d n e c y e d e n e. e b n n e d a ж e a n e ж e c e c e o y t a r i a z n n e t o y c a a ш e. t o e d a
 n e b a t a m e p e b d a a ш e e. n p a c o t a m n c o r e c a t m n t o m n m e e t e ш e, o n e c a m n
 p a z o y m e n n o d ш n. e a ж e e a e t e o e a t o z n a. n e w e c d r n e o y e w o n n e n
 e m n o g o t p e b e t e. п a ж e n e a t e m e d o c t o n n a e n. n e c e x p a d ш n d o n o c t a
 п р і a e ж m o e m o y ж e n e b a g o e a t o n p a z n n e. n e c a d e w ж e z n e n e ж e n p e c e
 e t n n c a e a i. m o c n n e o c e b p o t e n a n n c o y, n e a n e ж e b e n c e o v n n d o c t n t e ш e
 m e p a e b z y m a t n n e e. t e m ж e d a t e c e t e e e a n c a e n a a. n e d e t p a x o m e n e p e
 п e t o m e c o e n e ж e z n d a t n p a e ж e. n a t e c a n c n a x a x a a b y ш e e n n e c t n n e
 ц n, e ж e n n ж e m a l o n n e ж e b e a n c o m a l o d ш e m a t o o p n t e n. n e c a d m o e e g n e
 рїсѣ **А**ко же р а д o c t e b a d a e n a m e n e a c o ж e p e n e t n n a o e d n n e. e x o w n n e c t n n e
 r e b ш n n c y e c a n e c e m e e. e n c e n n e c a a m a c a o e d n n o n d ш n n e ж e a t n a m
 рїсѣ **Р**адъша блгтн поентс. погда же нпотрбннхъ жнзнн шпддншнн.
 радънпате, радумн. мoудpостъ. н радсoужннн. н жe o y e w n n a e b d e, ш n o n
 п p e c n a ш o n. e a c o ж e b a g o y g o d n e t o n n e c a o y c e t n x o a n, e g o ж e n n e o e n

41. № 18. Збірник аскетичний. 80–90-і роки XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 286 зв. Четвертий почерк

ОД

Днѣ Боуѣсе, съ всакою ѿрадою и сладоу бо поетъ и
 молитъ се въ и дннѣмъ срѣдн. послѣ доуѣ же шнмоу
 оубо залогоу, радѣмъ и глѣпелна. Ово моуже духѣн
 слыла. и по снъ вселіе нѣко елико мль уаттелно. то гла
 бѣи памѣ гласныи радн прѣбывающн мѣры. глѣ
 бн днныи нѣкыи нисроптиса елико елико елико оу сра
 нѣ носнпн. тѣм же въ истннн оу нѣндѣтн сѣм ена
 мль глѣ, съ сль умн въ землн срѣтнн. надежѣ радн же
 тѣвныи сѣн ма радостн. шѣлн нѣдѣ ѿмнн оу оу пѣча
 лнѣ шѣтѣ етѣ мнѣ смѣл. побѣе мало болшнмъ гласн
 творнтн нѣ глѣ нѣ. надежѣ радостнн, вѣщаннѣ дшѣ
 въ зѣ оудрающн. дондѣ шѣлн кѣ шн нѣтѣ жкыи, шѣ
 вѣтн шѣ гласа радѣ оушн нѣтѣ. + радѣ въ боѣ раз
 мѣ дшѣ оудѣ. и носнпн нѣтѣ се тѣ оу плоттн оу нѣкоу
 нѣголюбѣ зннн сѣ оудѣ. нѣ сль моуца ема бѣи шѣтѣ мн
 хн нѣнскы, рачнн тѣлн нѣко елико радѣ лѣтѣ сль мн реннн.
 помѣрѣ ела въ зѣсклюющаго сль мн реннѣ. нѣ сѣ оубо въ сѣ
 рѣн мѣ нѣ сѣтѣ, нлн шѣчю въ сѣтѣ въ прѣдѣ мѣн памѣ н.
 нлн нѣ по нѣдѣ оу нѣ стѣ вѣ въ сѣ оу сѣ оу сѣ оу сѣ оу
 стнѣ о мѣ добрѣ. тѣм же нѣ же елн нѣ прѣ моу
 дрнн, его же въ зѣ рѣ жѣ нѣ радн оу оу нѣтн нѣ
 тѣ шѣ вѣ оу, сѣ емен мѣ шѣ нѣко жѣтѣ оу башѣ. за
 е же нѣдѣ нѣ стѣ вѣ нѣ сѣ оу моу нѣхъ шѣ прн нѣнн
 е нѣ сѣ нѣтн нѣнн е прѣ моу дрнн стн. а глѣ же шѣ
 въ сѣтѣ оу дѣхѣ тоу оу моу нѣтн нѣ сѣ ма сѣрѣ оу прѣ
 вѣ оубо мн рнѣ нѣ въ шѣ нѣ прѣ стѣ оушн. нѣ вѣ
 сѣчѣ стн дѣ шѣ въ бѣхѣ оу трн зѣ дающн нѣ оу бѣ шѣ
 нлн же въ нѣ бѣ оу сѣрѣ рѣ зѣ вѣ ема. со бою
 жѣтѣ чѣ въ сѣтѣ оу лнѣ вѣ оу бѣ шѣ нѣкоу оу бѣ шѣ

42. № 18. Збірник аскетичний. 80-90-і роки XIV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 151 п. Арк. 400 зв. П'ятий почерк, остання третина аркуша

ѿмъдънъ и оубо въ нѣмъ... каітмари
 съблѣга оубо иа не стѣи оубо оубо
 бѣжаше... не вѣю кода а оубо
 юше... каітмари... оубо
 ѿдвнмнннъ забѣ... бѣшчъ оубо
 грѣшнше... сла гл нѣ вѣалъ
 іста сѣре е' вѣлго...

Нте шлѣль похвалениа фарисей
 ѿ правдующа іа бѣ... ѿ оуба нѣн
 гн... нѣмъ та раба а дѣрн бшасо
 нѣ оубо ханнлн шчѣ не еширн про
 цца ѿ правдальншг... не вѣнн
 ладешнѣр оубо елоу е ратнлѣль
 поаіно... нѣмъ нѣмъ на ірнѣ
 не оубннншн... нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 вѣ припале... нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 поаіа да вшчъ оубо нѣрѣк... по
 латѣ шчѣ та вѣ нѣмъ нѣмъ оубо а
 іѣ прѣблѣвн акнннѣ... нѣмъ нѣмъ
 а вѣлнпн е' бѣ нѣмъ... нѣмъ нѣмъ
 глнѣ оубнѣ оубнннѣ сѣ нѣмъ нѣмъ
 шчѣ нѣмъ... нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 чѣ нѣмъ нѣмъ оубнннѣ нѣмъ нѣмъ
 на лѣсѣн прѣ нѣмъ нѣмъ гла
 аплѣ, нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 рѣ гл прн, чѣ нѣмъ нѣмъ

при
 Хвалити
 Сѣмъ
 ...

НѢ ОУНѢ ВѢРЬ

нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 гла нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 са нѣмъ нѣмъ нѣмъ
Рнѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
Нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ

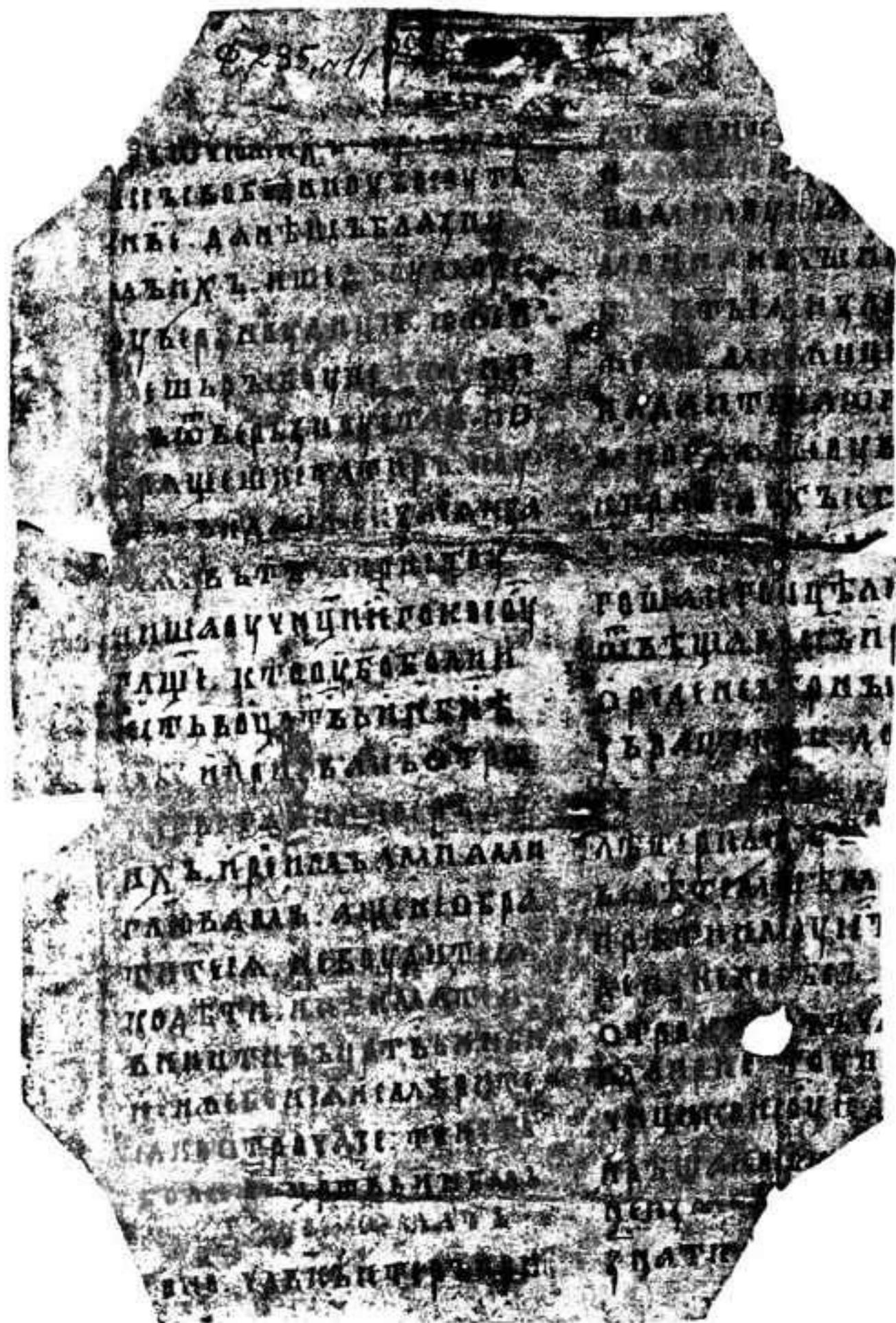
Прѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ
 нѣмъ нѣмъ нѣмъ нѣмъ

49. № 33. Трїодъ Пісна. 90-і роки XIV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 367 п. Арк. 4

Гранчюу е дннцую е жтвѣ . псѣ
 антапо е дннствѣ славлѣ .
 и агглыноуо пѣ воннелѣ .
 стѣ стѣ стѣ стѣ . **С** вѣ
З аѣу павлннѣ гн веспальнѣ . нн
 з послн дшадл пшн днлѣ вѣ
 пѣ твѣ прѣгоуцннѣ . залю
 хтн агс крѣтн псплѣ . прон
 тнѣ рл з . Непрнстачу пнѣ н
 е жтвѣ . н жевѣ е дннствѣ
 тронцн . **С** рдфѣ коую прѣстѣ
 ю възгн ладнѣ хрѣ . стѣ рд
 холд вѣ пннѣ . стѣ стѣ стѣ .
 коу нн лѣ постннн ш лотн шен
 дше . нсправленнн пѣ вѣ стѣ
 пннѣ помѣтнн оуднн . нн сѣ хрѣ
 вѣ пннѣ . стѣ сѣ стѣ ннѣ .
Г рѣ вѣ шнннѣ сллоу хрѣ оувнннѣ
 вѣ пѣ вѣ днннѣ . нн жтвѣ ннѣ
 сллоу агглы ннѣ поклннннѣ
 лнннѣ . прнклнннѣ агглы ннѣ
 сллоу лннннѣ вѣ пннннѣ стн
 стѣ стѣ стѣ ннѣ . **С** вѣ .
П рѣ стѣ лнннѣ зѣ днннѣ вѣ сплѣ
 ннѣ . **С** вѣ тѣ пннннѣ лнннѣ
 лннннѣ . нн вѣ стѣ оу нннѣ
 лннннѣ . троннннѣ гл .
П аннѣ рѣ дннннѣ . агглы нннѣ
 лннннѣ оу пннннѣ тнннѣ . нннннѣ
 хрѣ оу лннннѣ прнпдлѣ . пнннннѣ
 ю възгн вѣ лннннѣ хрѣ . стѣ .

З аѣу павлннѣ гн веспальнѣ . нн
 з послн дшадл пшн днлѣ вѣ
 пѣ твѣ прѣгоуцннѣ . залю
 хтн агс крѣтн псплѣ . прон
 тнѣ рл з . Непрнстачу пнѣ н
 е жтвѣ . н жевѣ е дннствѣ
 тронцн . **С** рдфѣ коую прѣстѣ
 ю възгн ладнѣ хрѣ . стѣ рд
 холд вѣ пннѣ . стѣ стѣ стѣ .
 коу нн лѣ постнннн ш лотн шен
 дше . нсправленнн пѣ вѣ стѣ
 пнннѣ помѣтнн оуднн . нн сѣ хрѣ
 вѣ пнннѣ . стѣ сѣ стѣ ннѣ .
Г рѣ вѣ шнннѣ сллоу хрѣ оувнннѣ
 вѣ пѣ вѣ днннѣ . нн жтвѣ ннѣ
 сллоу агглы ннѣ поклннннѣ
 лнннѣ . прнклнннѣ агглы ннѣ
 сллоу лннннѣ вѣ пннннѣ стн
 стѣ стѣ стѣ ннѣ . **С** вѣ .
П рѣ стѣ лнннѣ зѣ днннѣ вѣ сплѣ
 ннѣ . **С** вѣ тѣ пннннѣ лнннѣ
 лннннѣ . нн вѣ стѣ оу нннѣ
 лннннѣ . троннннѣ гл .
П аннѣ рѣ дннннѣ . агглы нннѣ
 лннннѣ оу пннннѣ тнннѣ . нннннѣ
 хрѣ оу лннннѣ прнпдлѣ . пнннннѣ
 ю възгн вѣ лннннѣ хрѣ . стѣ .

50. № 33. Триодъ Пісна. 90-і роки XIV ст
 Ф. 301 (ЦАМ КДА). № 367 п. Арк. 234. Запис писця, в кінці аркуша

52. № 8. Евангеліе апракос повний. Ост. чв. XIV ст.
Ф. 235, № 11. Арк. 1

етими силов домама, и соудомъ...
 падати. и да ринне супокондеи...
 бага суханы, етими твои...
 лине суханы...
Прийми оубо асаудево...
 тѣмъ напесехъ шертте...
 шала шпавенны пасоуденны...
 доити елиси, и хте шитно...
 дразновини нды зехуеку...
 шадриитъ расишанкху...
 страшной иже бытоу...
 суду прашни павтисъ...
 настванъ, вѣдѣнцѣ, сѣа, сѣа...
И прииди мѣтѣа наставникате...
 зоу и истинноу правоу...
 и сехуи работави...
 и кихъ мѣтѣа...
 и кихъ мѣтѣа...
Ту и прииди мѣтѣа...
 воленъ еси, дѣаи и кихъ мѣтѣа...
 мѣтѣа по шриво...
 мѣтѣа мѣтѣа...
Саудеи твои истинны...
 а мѣтѣа...
 мѣтѣа...
Убо мѣтѣа...
 мѣтѣа...
А и прииди мѣтѣа...
 мѣтѣа...
 мѣтѣа...

56. № 24. Мінея службова на листопад. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п. Арк. 1

71
ВЪДВО. ПОЛАГОИ ПРѢСГОЛЕЖІИ. РАНИМЪЖЖЕРА
ДИ СПОБНОХОМЪ АНЪ ПОМЪ ЦРІВЪ. И ЖЕ ДРЕВЛЕШЕЖ
ПЛЪШЕНІЕЛЪНІЕМА. И ДВЕ РЪЖ ПРЪВЪ ЖЕ СЪМНО
ПОГОУЕИЩЕН. С КЪ ПРА ОУЧЕННИКОМА.
С) ЗЕМЛАННА БА ПРѢСТАВЛЪШІСА. СВОЕНАМЪ ДІЕ
УКА АНЪ ШЕ ГАН. СКЪ ПРЪ ЦРІВІА ОУТВРАДИ. А ГИ
КМОУ КРОГЕН. И ПРОЛЪМІ ПРЪВЪ КОНЦАМІ ПРА.
ПОСТІН ВЪНЪ СЪ РЪІ ГЛА СЪ ПРНА ДІВНО.
ЛЫЧАСТЕ НАГО ГАВРІША. РАНИСА СЪ КЪ ВЪ ПІЕМА ТІА
ПОМНІА ЖЕ ПРЪ ОУЕ О ПРѢСТАВЛЪШІА. И ПЕНІНЪ.
КА СЕМЪ ПРѢСТАВЛЪШЕНА. ПОМНІА ВЪ ПІЕВА Ж
ЦХА ПІА. Ж КЪ СКРІНІ СІ. И ГНА ПІА АМЪ ЖРО
БЖІА. ХРАМА СЕБЪ ПАЧЕ ОУМА СЪ СЪ ДА. И СЪ СЕБЕ
АХОМА СІ ДІМА. И ПІЕ ПІА КЪ НЕВ СІ СЪ ПІА ВЪНІМА
С ЕЛЕНІЕМА ПРЪ КЛОЖІВ ПІЕ ПІА. Ж КЛА СЪ ДІА.
РАБАНІ ПРІХОЖЪ ПРЪ КЛА МІ РІВЪ СЪ КЛА. ІВЪ СІ
КІНЪ СЕВІТЕНА НА ПА ПІЕН. И ЖЪ СЪ ГОРОДІ ПІА
ЦЕ. ВЪ КСОУ ПІЕ СІ ПІА СНОМІН. ХРІСТІАНІКА ІН
РО СЪ ХРАПІ. СЛА ПІЕ ПІА С. ПІА ПІЕ СЕВІ
СІ КІНЪ СІ ПІА. ЧА СЕНО ПРѢСТАВЛЕНІ БЖІА
МІ ПРЪ ВЪ СЪВАЛІМА. ВЪ РЪЖ КЪ СІ ПІА СІ ПІА
ПІА ПОЛАГАЕТЪ. ПІА ЖЕ СЕ ПІА СІ ПІА СІ ПІА
МІ ПІА ЖІА О ПІА ВОРІА. ВІ ПІА МІ ПІА СІ ПІА
АХОМІ. СЪ СЕ ПІА ВІ ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА
ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА
ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА
ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА ПІА

1925

ПРИЛЕЖАХУ БЛГОУ СПІРАДНІ ІЗ ДІСОМА
І ТЬСІКАГО ОХРАНЕНІВМЬ СЩІВНІ І ШІН
БЛАВА ЗАРЬ І ПРѢМЖДРЬЖЮ НОШЖ СЪ МА
ТОРІЖ БГОМЖ ДРОЖЪ СЛАВА ГЛА ІН
ПІН МАККАВЕН НАМЪ А ПТІ ОХЕБІН
ЦРЬБЪ І НЕГОЖЕ БУХІ І КІСЪ НЕМОУЖЕ
ОБРАЩАЕМ СЯ МИРЬ ЖДЕТЬ ІНЬ НА ВІ
АН МАГОВЫ СО ТА І ШІН І ПЪРЪ ДЪ І ШІН
І ТЬ СТВОЖЕ НАМЪ І РЪ МЪ І РЪ ПІСЫ І
І НЕ ГЫБН ЖІ ШІН ПРЪ ЖЕ СТВОЖЕ ЕЖЕ
СЪ А ГЛЫ ЖІ ГІЕ ГІН МА ГІ ВА МН І ХЪ І ГІ
МА ОУ І СПІСІ НА ІН І ПЪ ПЪ ЖДЕ ГІА
БГО ЖЕ ДРЕВЛЕ МЪ І СІ ПР О І БРАЗНІ ВЪ
СОБ ОЖ А МА ЛІКА МІЗЛОЖНІ ВЪ ПОВѢДІ
І ДВА ДЪ ПЪ ВЕЦЬ ПОМОЖІ ТВОЕМОУ ВЪ
ПІЖ ПОКЛА МЪ ПІСА ВЕЛѢШЕ І ТІ П О М
І РЪ ТВОУ ТВОЕМОУ ХЕБЕ ДІ Е ГРѢ ШН І СЛА
ПЪ Е М СЯ ОУ СІ ПІ МА МН НЕ ДО СТО Н Ы МН
ПЪ СП О ВѢ Ш А Т О С А П Р І Г В О З А Н Т О Н І А
МІ А Н Е ВЪ С П Ѣ В А Ж Ш Е М І Н І С А Г І О Г
Р А З Б О І М Н І С Ѣ Ц Р Ъ В І Р О Т В О Е М Ѣ Г І О Б І
НА І П А С Т Ѣ І П Ѣ В Ѣ І С Л А В А Г Л А І Н І
Д Ш А П Р А В Е Д Н Ы В Ѣ Р Ж Ц Ъ Е М Н І С А К О Ж Е М
А В Р А М Ъ І І С А Д І С Ъ І І А К Ш Е В Ъ І Ж І Е Р Ъ
Ж Д Е З А К О Н А П Р Ѣ І Ц І І М А К І С Л А В Е І М Ъ І
П Р Ѣ Д Ѣ Д І І Ж Е М Н І П Ѣ В Ѣ І Х В А Л Ѣ Е М Н І
І Н А С І Н Ъ Ш Л Р Ъ П К Ш Д Ш І І А В Р А М

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гнатенко Людмила Анатоліївна – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу кодикології та кодикографії Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Нею написано понад 50 праць, зокрема, три монографії. Працює в галузі історії українського правопису та спеціальних історичних дисциплін: палеографії, джерелознавства, кодикології та кодикографії.

Наукове видання

ГНАТЕНКО Людмила Анатоліївна

**СЛОВ'ЯНСЬКА
КИРИЛИЧНА РУКОПИСНА КНИГА XIV СТ.
З ФОНДІВ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**КАТАЛОГ
КОДИКОЛОГО-ОРФОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАЛЕОГРАФІЧНИЙ АЛЬБОМ**

*Затверджено до друку Вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

Редактори

Н. М. Зубкова, О. С. Боляк, М. Л. Скірта

Фотограф

О. І. Петренко

Верстка

С. Г. Даневича

Підп. до друку 30.05.07. Формат 60x84/8. Папір офс. № 1.
Ум. друк. арк. 33,25. Тираж 500 пр. Зам. 10.
Друкарня Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
03039, Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3.

Горе же непразныма и дои-
 щеныма быти дни. Кланте
 же се да не боудете бѣжство
 блше змѣ нивь соуботоу.
 Боудет бо тога скорь бѣ велика.
 яко же нѣ была сѣла чела мн
 радоселѣ. ни же нма тѣ быти.
 Ище не бише прѣкратна се
 дни ети. не би оубо спсала се вса
 кса плѣ. занзбранны хъ же ра
 ди прѣкратет седни ети то
 га аще истореть вамъ. сѣзѣ хъ
 на нзѣ не нма тѣ вѣры вьста
 поутволь же хрсти нль же проци
 надетъ зма мени велика ную
 деса. яко прѣль стити аще е
 вь зма жно нзбранны е. сѣ прѣ

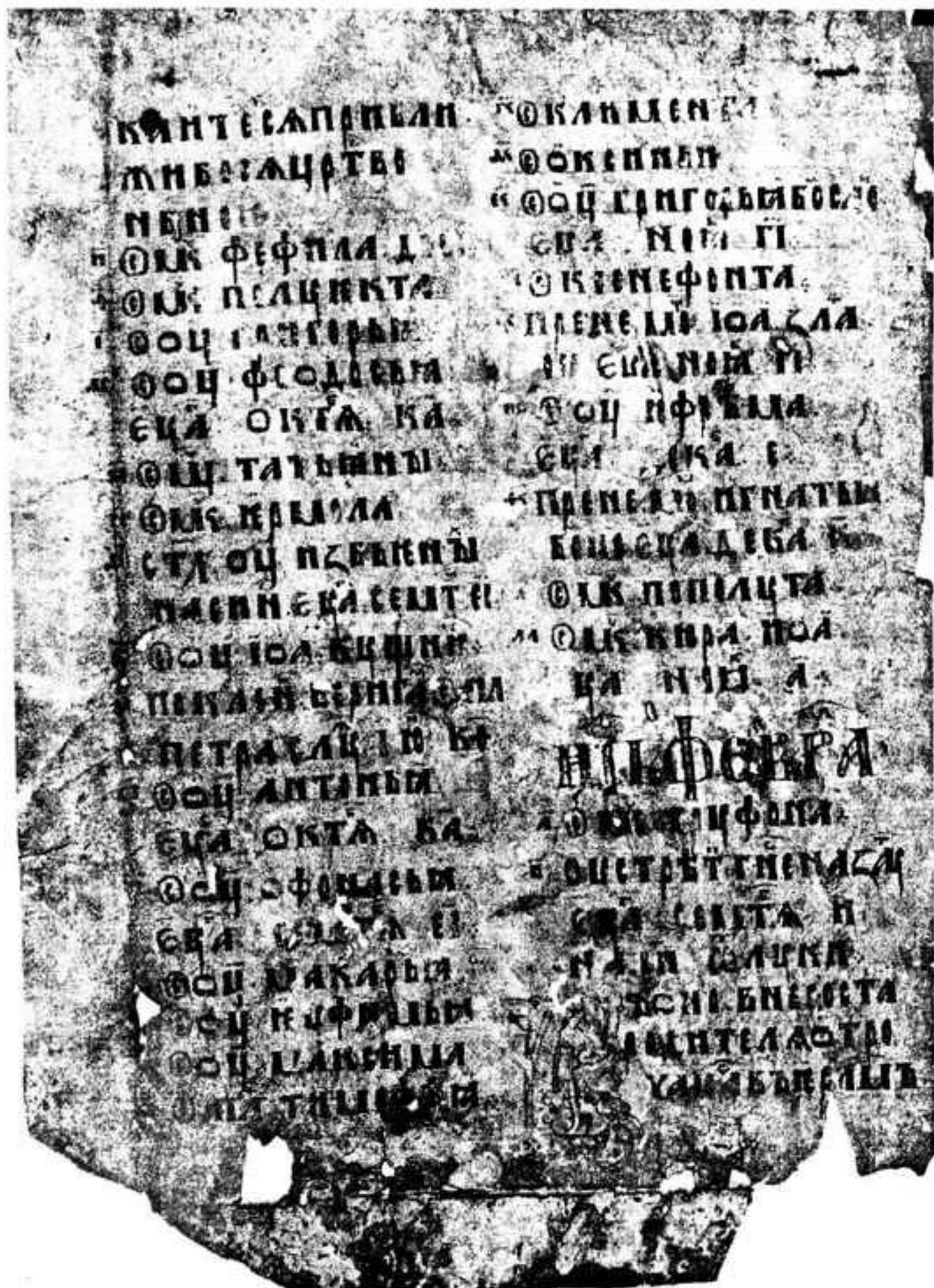
58
позаповѣ. и нзрнмь бы нзрага.
стау соцоу и шедлоу ашѹсею. ^и
заповѣданнє н въпрошєннє словєсє. ^{его}

Не прєстє рє ашѹсєнн. не кланѣтє друѹ
друга. не рцн грѣшнєнєу офшєннє
нєн. да не сядь прѣнлєшн грѣхъ нєго.
ни о соуѣан друга. да себє сядь
не о соуднтє. рє ашѹсєн. не ѡ врь
зѣтє ни ѡ жєнѣтє того у лѣнє
ѡ себє. ꙗко н ѡ жєнєшн сядь прѣ
нлєшн грѣхы у лѣнє того. не лю
бн вєстє срдцєдє. не ѡ коустєнн
ѹ грѣхы н нмунн да не творнть за
нєдлєнтє бє. глашє ашѹсєн. блжє
нн н нлєоующє слѣпа н крола. блжє
нн у лѣсє н жє свон н лѣннн н
цєоу подє. блжєнн н жє друѹ не
зѣнтє. глє ашѹсєнн блжєнн
у лѣнн н жє бгѣтєвоу н рєбѣоу нтє.
нє глє бѣ нмє бгѣнє того прѣлєжн
рє ашѹсєн. ѡ горє бгѣтєвоу лѣжн
воу. горєтє оубѣтєвоу вєлн уавоу.
горєтє староу блѹамєвоу. блжєнн

10. № 19. Збірник слів і житія. 40–50-і роки XIV ст.
Ф. 310 (Ніж.), № 162. Арк. 58. Перший почерк

182
КРОМѢШПАГА, ИГРОЗА ИЛИАТИ. КЕСОРЬ
ИТИ ЗОУБОМЪ. АЗЬ ВОИСАЛЪ ТБЪ
БАШЬ. БУЕДЛИЕН ГРѢХЫ БАШЕ.
ИСОЦЬ ВАШЕ ДАДО ТРЕТНЕГО РАДА
ИДОУЕТВРЬ ТААГО. НЕ НАВИДЕЩИ
ЗЛАЕ. ИСЪТВОРОУ МАТЬ СОТРИТИ
СОУЩЬ РО ЛЮБЕЩИ КЛАЕ. ИУРАНЕ
ЩИ КЛАЕ И ПОБЕЛѢНИА БОГА.
МОЖЕ БОЕ СЛА И ЦРТВО БЫИСЫ АЛИЕ.
СЛА АБГБУ ИСО. ОУСЪУЕЩИЕ СЛАВЫ 154
ИША КРТАЛА СОУЕ ВАДН

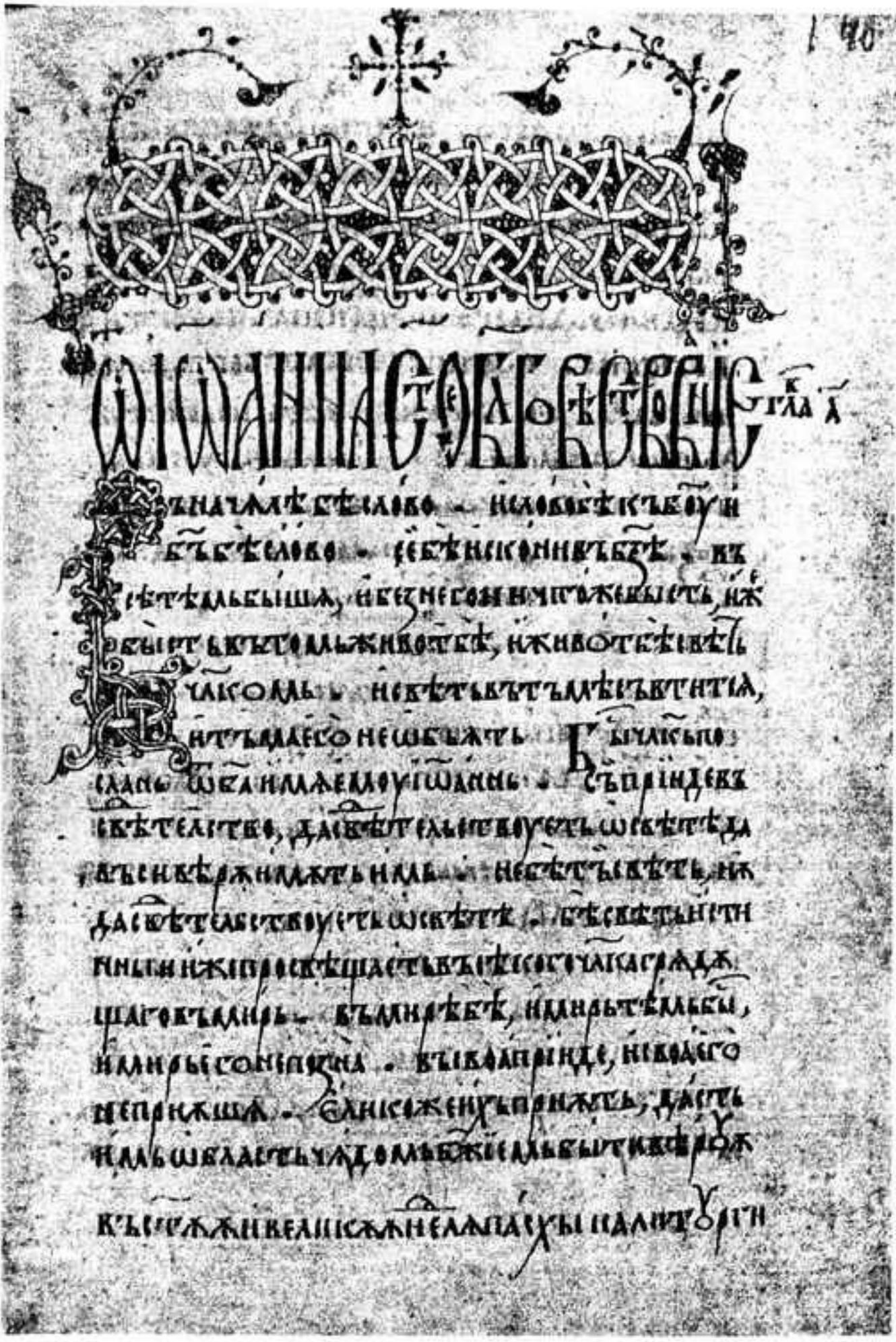
ИКО СЕ СМЪ ИДИИ ЛЮБЕ ПОУ
СТЫМО. МАЛА СТѢ ИДИМО
МА СѢДЕ ПОСѢМНО ПРИВАДѢ
ДОБРО ГЛАСЫ АИ ПИСАНИ ПТИ
УИ АИ. ИДОБЪИМА ШОУМОМА
ДОИМЕМА. КРОТОСЬ ИДОБЪИШЕ
САУСА. ИГАМЕ ЕУАНИЕ ПРОЛЪЕ
ДА. ИРОБО МЕНСТВОТО. ИМЕНШЕ
БЕСТОУДИК. ИЛИНОЕ МОУСО БЕСТУ
АМИИ. ИТРАЛЕЗОУ СИБРЬМОУЮ
ЩАРЬ НЕПРАВИИ. ИПОТРЕБЛЕИИ
УТРААГО ТѢЛЕСИ. ИГА ПОТРАИЦЕ

13. № 5. Евангеліе апракос. Сер. – тр. чв. XIV ст.
Ф. 306 (КПЛ), № 5 п/19. Арк. 2 зв.

152
 153
 154
 155
 156
 157
 158
 159
 160
 161
 162
 163
 164
 165
 166
 167
 168
 169
 170
 171
 172
 173
 174
 175
 176
 177
 178
 179
 180
 181
 182
 183
 184
 185
 186
 187
 188
 189
 190
 191
 192
 193
 194
 195
 196
 197
 198
 199
 200

14. № 11. Евангеліе тетр. Сер. XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 19 п. Арк. 2

19. № 12. Євангеліє тетр. 60-70-і роки XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 28 л. Арк. 140

20. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 2

21. № 22. Ліствиця Іоана Синайського, з доповненням. Кін. 60 – поч. 70-х років XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 145 п. Арк. 6

Х
ш
ка

Кни ієн жи знь при оударо шна
наше во іларіона єпамо гленъ
недо. въ нем же и крѣко прѣмесе нь
бы въ прѣславныи градѣ трѣно въ
єдинсано кирієуфиміемъ пабріа
рхѣ прѣмса в сикимъ. блян ѡче
лѣко оубо на сто жщїа жи знь, ма
вєсѣм ртїе въ сѣко жсладо стн
гладѣнше. нѣтъ сѣмо хы прѣ
співо вати члѣство ѡбразомъ
нѣко торымъ чюнымъ н оу своа вѣ
ти, н кѣ блжщомъ ѡ глѣтн вѣко.
н бѣ о жпа дєна нпа джн знь, єн же
нека сдєтса радзорєніє. нѣше оубо
вѣна сто жщємъ добротѣ сѣблю
дє дшє впажл, блжн дмъ сїа тѣлє
сна влѣчь шємъ въ змьз дѣвдєл
ѡбразѣ, нѣко же юнѣ стѣ въ прѣ
нѣа вынѣ простн раджнса. нѣ
щєнє нын оубо нмѣ блн бнхѣ азѣ
вѣлѣ потѣ блжщдѣ ѡна сїа зо
вѣлнєнхѣмъ, глѣ вѣ сѣко жсладо
лєблѣ оугла жлѣщєх н проли
вѣ слѣ вѣ жн тєнєкѣ. зѣє рн.

3150 нд

22. 16. Житіє Іларіона Могленського, болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.].
Ф. 310 (Ниж.), № 160. Арк. 1

хвѣ, каісскѣ. и жоупрѣрнѣ хрѣстїанскїи, и прѣрѣрнѣ, и прѣрнѣ,
иптнїи вѣстїи съспрациема хвѣа нїсѣ, в ѿсладжнѣнїи
Мїе сїа дїспїтїи сѣ хѣ хопѣше, нїсѣ заподїсѣ рѣрїсѣ а дї
жѣ сїсѣ сѣ рѣрѣсѣ. нї жевѣ сї сѣ рѣрѣнїе вѣ рнїн сїд. нї жевѣ
малїи сї сѣ рѣрѣнїе сї по прѣрѣсѣ. нї жевѣ сї жпѣ жнї рїтнїсѣ. нї
мї рїсѣ по мѣ сѣ сѣ. нї жевѣ сї екрїсѣ сѣ вѣ лѣне мѣ у прїтнї сѣ нї сѣ
лѣ у нї сѣ рѣнї и нї пїсї. хсѣ сѣ вѣ лнїсѣ вѣ дѣ хѣ нї мї лѣ оу жевѣ вѣ
дѣ чнїсѣ гопѣ лнї рѣсѣ, по црѣкѣ нї прѣдѣ, нї лнї горнї цнїсѣ
щнї нї мѣ рѣрѣ сѣ сѣ нї, нї прѣрѣ сї днї нї мѣ сѣ нї вѣ лѣ сѣ.
нї нї вѣ сѣ жѣ сѣ шнї нї тѣ сї кѣ сѣ лѣ чнїсѣ, нї мѣ рѣрѣ нї днїсѣ
сїсѣ нї сѣ рѣрѣ прїсѣ sѣ лнї нї пѣ мнї нї пѣ сѣ mнї хѣ нї mнї
Мїе вѣ рїсѣ вѣ сѣ оу вѣ сѣ вѣ рѣ шдѣ мѣ. нї мѣ дѣ хѣ нї жевѣ рѣрѣ нї цнїсѣ
нї мѣ глѣ рѣ рѣсѣ. нї лнї нї. нї гѣ оу жевѣ. нї вѣ сѣ нїсѣ вѣ сї kнї dѣ
жѣ sѣ sѣ чнїсѣ. нї вѣ рѣ рѣ рїсѣ прѣ рѣ пнї, нї жпѣ nнї шнї бѣ рѣ
щнї. нї сѣ dпнї жевѣ nнї сѣ nнї mнї sѣ rїе нї прѣ вїе нї утнї
лѣ црѣкѣ нї днї хсѣ жевѣ вѣ нї vднї mнї. нї sѣ oнї dнї sѣ dнї sѣ nнї
щнї, сѣ dнї sѣ oу прѣ рѣ nнї sѣ, сѣ dнї v sѣ rїе nнї sѣ vшї рїе mнї
тѣ sѣ v жевѣ лнї sѣ. нї вѣ sї сѣ nнї оу dнї sѣ v сѣ oу жевѣ, нї гѣ oнї
sѣ rїе нї повѣ сѣ dнї сѣ nнї v sѣ rѣ жевѣ. днї oнї sѣ nнї sѣ
tнї, сѣ rѣ rїe nнї сѣ sѣ sѣ dнї sѣ sѣ оу хлѣ bѣ sѣ гѣ прѣ dнї
vтнї sѣ. нї sѣ nнї жевѣ sѣ sѣ sѣ dнї sѣ sѣ, sѣ nнї sѣ lнї sѣ.
нї dѣ sѣ nнї sѣ nнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ. sѣ nнї sѣ rїe nнї sѣ sѣ dнї
nнї sѣ dнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ. sѣ nнї sѣ dнї sѣ nнї
sѣ dнї sѣ sѣ sѣ nнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ. нї dнї sѣ nнї sѣ dнї sѣ
хсѣ жевѣ прѣ рѣ sѣ rїe nнї sѣ nнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ, sѣ rїe nнї sѣ rїe nнї
sѣ nнї, dнї sѣ nнї sѣ sѣ sѣ v sѣ rїe nнї, нї lнї nнї sѣ rїe nнї sѣ
v sѣ rїe nнї sѣ
щнї sѣ dнї sѣ lнї sѣ rїe nнї, нї sѣ dнї sѣ nнї sѣ lнї sѣ rїe nнї sѣ sѣ
щнї, sѣ sѣ dнї sѣ nнї sѣ rїe nнї sѣ dнї sѣ nнї sѣ sѣ nнї sѣ sѣ
sѣ sѣ dнї sѣ sѣ nнї sѣ sѣ

23. № 16. Житіє Іларїона Моґленського,
болгарського патріарха Євфимія Тирновського. [1375 р.].
Ф. 310 (Ниж.), № 160. Арк. 16 зв.

мъ сберѣтеша стани
оукрѣхъ и наполни
ша въ кошахъ патрѣ
хъ бѣмъ юенъ ульци
же видѣвше нество
и знаменнѣи съ и
глюхъ и косоусть про
къ гладыи и мръ бѣе
е не юе. ѿ ѿана.

ѣгъ къ приходшии
къ нему иудѣи мѣ
и слѣдъ не приидохъ
въ мръсѣ. да не видѣ
шии видѣтъ. не видѣ
шии слѣпи и будѣтъ
слышаши фарисѣи.
и сущи снѣмръ
ша къ нему. еда ли мѣ
лѣпи и слѣпы. рече мѣ
и съ. аще бы слѣпи
были. не бы стени мѣ
ли грѣха. нынѣ тѣ
види мѣ. а грѣхъ ва
ша прѣдъ нами. а ми
не глагола мѣ. да уа.

Исходъ двѣдѣдѣ
дворъ ѿ ѿани и влосѣ

лѣдѣ и цѣдѣ. тѣ мѣ
и азъ бо и ни съ. а въ
да и двѣдѣдѣ. пасту
хъ мѣ съ ѿ ѿанѣ се
мѣ волтарѣ ѿ ѿанѣ
мѣ съ. ѿ ѿанѣ глаго
слѣ шатѣ. и поучѣ
мѣ не и дѣтъ. и ко не
знаютѣ мѣ. снѣ прѣ
тѣ ю рече мѣ ѿни же
не разумѣша. рече
и ни съ. а ми не гла
во мѣ. а хъ мѣ дѣ
рѣ ѿ ѿанѣ мѣ и ни
хъ приидѣтъ. прѣ
мѣ не тѣ мѣ тѣ мѣ
рече и ни съ. и не по
шаши мѣ ѿ ѿанѣ
и мѣ дѣ рече мѣ
шекто видѣтъ. и ни
и дѣтъ. и пѣ мѣ
и ѿ ѿанѣ мѣ и ни
не. ѿ ѿанѣ. ѿ ѿанѣ

ѣгъ къ приходшии
къ нему иудѣи мѣ
сего ради ѿ ѿанѣ
и мѣ. и кола хъ мѣ

24. № 6. Евангеліе апракос повний ("Лаврське Евангеліе"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.). Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 17. Перший почерк

прѣимъ иже хоще та по
мнѣ иже да ѿверте
тъ себе и возметъ крѣ
стъ свою и градеть по
мнѣ. вѣхъ г. нѣ. ѿлц.

Съвоно. оудерташа
словои съво в себѣ оу
чницѣ. съпрашаю
ше саутотестыге
же и змртвѣхъ въ
скрнцѣ и въпрашаху
тъ и глаше. яко глѣ
книжницѣ. яко иль
и подобаетъ прете
прити. он же ѿвѣща
въ прѣимъ. ильмоу бо
пришедъ прете оустро
итъ в се. и како естѣ
писано о снѣу лѣу
стѣ. да много постро
жетъ и искъ сати. но
глава мѣи коу жем
лыа приде и створиша
гелко хоташе иакоже
и стѣ писано о немъ
и пришедъ коу чницѣ
мъ и въидѣ народъ мно

гъ ѿнихъ. и книжницѣ
кнѣ съпрашаху сѣ
снми. и льмъ в се
народъ и идѣ въ ше
оу тасошасѣ. и при
щощецѣ ловаху тѣ
и въпроси книжницѣ
къ мотосъ въпрашаге
те сѣ в себѣ. впа г.

нѣ. оца ѿмарка

Съвоно. и видѣ сѣ въ
къ перна оу мѣи въ
домъ бѣ въ въпра
шаше оу чницѣ
свои. у то на пути
пѣмъ ишла те в себѣ.
он и те молуаху дру
гъ къ другу бѣ сѣ до
ху на пути. и те естѣ
болни сѣ дъ призва
вѣ. а пла и гла мѣ. и
же хоще тѣ старѣи бы
ти да бѣдетъ в себѣ хъ
мни и в себѣ мѣ слѣга
и приимъ от роуа и по
ставитъ го посре дѣ и
хъ приимъ прѣимъ

25. № 6. Євангеліє апракос повний ("Лаврське Євангеліє"). Тр. чв. XIV ст. (до 1370 р.).
Ф. 306 (КПЛ), № 4 п. Арк. 104 зв. Другий почерк

РЕКОМЪ И РОМЪ ІМІ
ДНІ ЛВДНІ ТЯ ВІ
А АВНОШІ ВІ
СТГО ОЦА СЕМОНА
ИМТРОГОМАРФЪ
ОЦА ОЦА ВУЕ ІНІА
НОВОУЦА ВОНО ВІ
ДЕІСТВІА ЗАРЕФЪ АСЕ
СЕМОНУ ОЦА ВОНО
ВЪ СЛЪДЪ ІСА ПОШІ
НАРОДНМО ПИСАНО
ВО ВТОР ННЕ ОМАІА
В ПОЛУ КОНЕ НАБСХЪ
ОМУКА МАМОНТА
ОЦА ОЦА МТФЪ ІА
РЕГІ СВО ПМЪ ОЦ
ХНИКАЪ ВІ ГЕСТЕ
СВЪТЪ ВСЕМУ МІ

И. НЕ МОЖЕТЬ МЛДЪ
ОЦКРЪТИ СЪ ВЕРХУГО
РЪСТОМ. ИЛИ МАГАЮ
ТЪ СЪ ТИЛНІКА. И ПО
СТАВЛЯЮТЪ ПО ДЪСИ
ДОМЪ. НЕ НА СЪ ТИ
ЛИЦЪ. ДА СЪ ТИТЬ
ВСЕ БЫ ПЛЕ ВЪ ХРАМИ
НЪ СЪ ТЪ. ТАКО ПРО СЪ ТЪ
ТИ СЪ СВЪТЪ ВЪ АШЪ
ПРЪДЪ ВЪ СЪ ТЪ. И ДА ОЦ
ЗРАТЪ ДЪЛА ВЪ АШАДО
БРАІА. И ПРО СЛА ВЪ ТЪ
ОЦА ВЪ АШЕГО ПЛЕ ГЕСТЪ
НА БСХЪ. НЕ МНИТЕ
ТАКО ПРЪДОХЪ ТРА ЗОРН
ТИ ЗАКОНА. НЕ СПО
ЛНИТИ. А МНІА МНО
ВАМЪ ДОНДЕ МЪ ПРЪД
ДЕТЪ НЕ ОЦЪ ЗЕМЛА. И
ПИСА МЪ ДІНО А ПЕ
ДІНА УЕРТА ПРЪД ОТЬ
О ЗАКОНА ДОНДЕ МЪ ВСА
СПЕЦЪ ЦЪ ТЪ. И МЪ БО РА
ЗОРНТА ГЕДНІЦЪ ЗА ПО
ВЪДЪ СПХЪ МАЛЪ ДІТЪ
И НА ОЦЪ И ТЪ ТИ О СЪ ХЕ

27. № 13. Євангеліє тетр. Тр. чв. XIV ст.
Ф. 1, № 3981. Арк. 96

ВЪБРАТЬЮ ЯКОУНКОТЪНУ
ТЪ ПОРЕМЕРУЦЯКОНЕОЦМАТЪ
НОЩЕХОЩИДАГОПРЕБТІВЪЕТЬ
СВѢТЪОУНІКЪСВІДѢТЕВЪТЪЦ
ИМЕНУТЪ. ИМЕНАПИСАНИВЪ
КЪЛІЯКОИСТИНЬНОГЕСТЬСВІДѢ
ТЕЛСТВОТЕГО. СУТЬЖЕНАМНО
ГАЗНАМЕНЬЯ. ЯМЕСТВОРИСѢ.
ЯМЕАЩЕПОЕДИНОУПИСАНА
БЪІВАЮТЪ. ИСАМОУМНИ
ВЕРУЮЩИВЪМѢСТИТИ. ПИ
ШЕМОУТАКНИГЪАМИНЬ.

КАМО СЪБЪНЪЦН. За
вѣстемъю. И заповѣданъямъ.
Заповѣдують. Аполцнощни
ци. Гни се. Хресне. Ии. То. Ли. Ци. На.
Съ. А. Ми. Нь. Ц. Ю. Н. К. Ы. И. Ю. Т. Ш. И. Т. Е.
И. Ц. П. Ю. И. И. И. П. И. Б. А. Г. В. Ы. Т. Ъ. Т. Ъ.
НАШЪ ПИДѢТЕ. А. Т. А. М. Ъ. І. Н. Е.
Г. Д. А. В. І. З. В. А. Д. Ж. И. Ц. С. А. Ы. Ш. П. М. С. А.
Ц. С. Ы. Ш. И. Т. Е. Т. А. Г. Ъ. Б. Ъ. Д. Н. Ъ. П. Е. У. А.
А. М. И. И. И. И. Д. А. Ш. И. Т. И. Т. Ъ. Т. А. И.

ЕЖОМІКІЕТІЕІРІСІ
 ваніе. не прѣпросѣшеніе. е҃уліе. гла
 7 а҃уело е҃уліа і҃ухвасна҃стїа. како҃҃не
 пїно вѣпроцѣхъ. се азъ по҃снмаю а҃
 гла ко҃его прѣанцелѣ тво҃на҃ль,
 нже о҃у҃го то҃кнть по҃у҃ть тво҃н прѣ
 то҃бон. гасъ вѣпнюща҃го вѣ по҃устынн,
 о҃у҃го то҃б анте по҃уты҃нь. прѣ вѣ тво҃рн
 твѣстѣ сего. г҃ы і҃шань і҃срѣ вѣ по҃усты
 пн. н прѣловѣдѣ і҃срѣченіе по҃кланїа
 вѣ о҃поу҃щеніе грѣхобѣ. н нхотѣаше
 і҃снма о҃у҃ вса і҃оудене ка҃ла страна, і҃еріа
 ма҃не. н і҃срѣша хо҃у се҃бен вѣ і҃орданѣ
 рѣцѣ о҃нне҃го, н по҃вѣдающе грѣхы
 свое. бѣ же і҃шань о҃блѣченъ бл҃сы
 вѣлбоу҃тн. н і҃васъ о҃у҃снїань о҃урѣсѣ
 не҃го. н і҃адын а҃крїды н і҃медїань бн.
 н прѣповѣдаше гла҃е, грѣть і҃срѣ пїн
 мене вѣ слѣдѣ мене. нма о҃у҃женъ сѣмь
 до҃ннъ, по҃клансе разрѣшнть і҃ре҃ленъ
 сапо҃гъ не҃го. азъ о҃убо і҃срѣтнхъ вѣ вѣбѣдѣ,

снѣи факху арестъ, ко ренъ шьбу е сѣ
тъ и нѣте сѣро вѣнцѣ нѣте тѣмѣи ален
мѣтн послѣду ю цѣе к лѣу мѣу тн .
вуть е лѣнѣ е мѣ ко пѣ ко нѣ до вѣ рѣ тѣ
лнѣ, нѣ нѣ до шѣу . снѣ фѣ во лѣ нѣ рѣ зѣ
своѣ . нѣ сѣ вѣ рѣ шѣ шѣ цн , вѣ мѣ шѣ мн .
рѣ - мѣ ко зѣ вѣ лѣ нѣ цѣ рѣ кѣ сѣ вѣ рѣ шѣ мнѣ
тѣ рѣ нѣ мѣ тѣ нѣ вѣ лѣ нѣ , лн кѣ тѣ мѣ сѣ
шнѣ вѣ лѣ тѣ тѣ вѣ рнѣ кѣ лн . нѣ шѣ вн
вѣ сѣ вѣ вѣ рѣ шѣ рѣ нѣ тѣ лѣ сѣ тѣ . а дѣ
мѣ сѣ тѣ хѣ , шѣ цѣ хѣ о пѣ гѣ мѣ лѣ тѣ нѣ
вѣ лѣ рѣ зѣ мѣ , сѣ внѣ тѣ вѣ лѣ тѣ мнѣ .
нѣ вѣ вѣ рѣ шѣ тѣ мѣ сѣ тѣ мнѣ сѣ у лѣ вѣ сѣ
сѣ лѣ сѣ бѣ нѣ мѣ шѣ сѣ у чнѣ тѣ лѣ . зѣ лѣ мѣ
кѣ мѣ зѣ вѣ лѣ нѣ нѣ сѣ мѣ рѣ тѣ фѣ рѣ шѣ тн
вѣ хѣ тѣ шѣ . а рѣ знѣ тѣ цѣ рѣ кѣ снѣ пѣ
тѣ сѣ у а рѣ мѣ шѣ , снѣ рѣ хѣ , сѣ мѣ нѣ
лѣ нѣ нѣ дѣ вѣ мѣ сѣ зѣ мѣ вѣ сѣ тѣ вѣ лѣ хѣ
дѣ рѣ тѣ . нѣ мѣ цѣ а рѣ цѣ а рѣ цѣ сѣ вѣ
тн нѣ сѣ е лѣ гѣ , нѣ вѣ сѣ тѣ нѣ нѣ сѣ тнѣ .
нѣ вѣ цнѣ пѣ нѣ кѣ рѣ тн . лѣ вѣ лѣ нѣ сѣ
мѣ шѣ мѣ вѣ лѣ тн нѣ нѣ вѣ мѣ рѣ тнѣ мнѣ
вѣ сѣ тѣ вѣ лѣ нѣ шѣ . мѣ вѣ рѣ тѣ мнѣ
вѣ нѣ тѣ мѣ тѣ нѣ вѣ хѣ пѣ рѣ мѣ цѣ хѣ
нѣ сѣ шѣ шѣ сѣ вѣ нѣ хѣ . нѣ мѣ вѣ сѣ

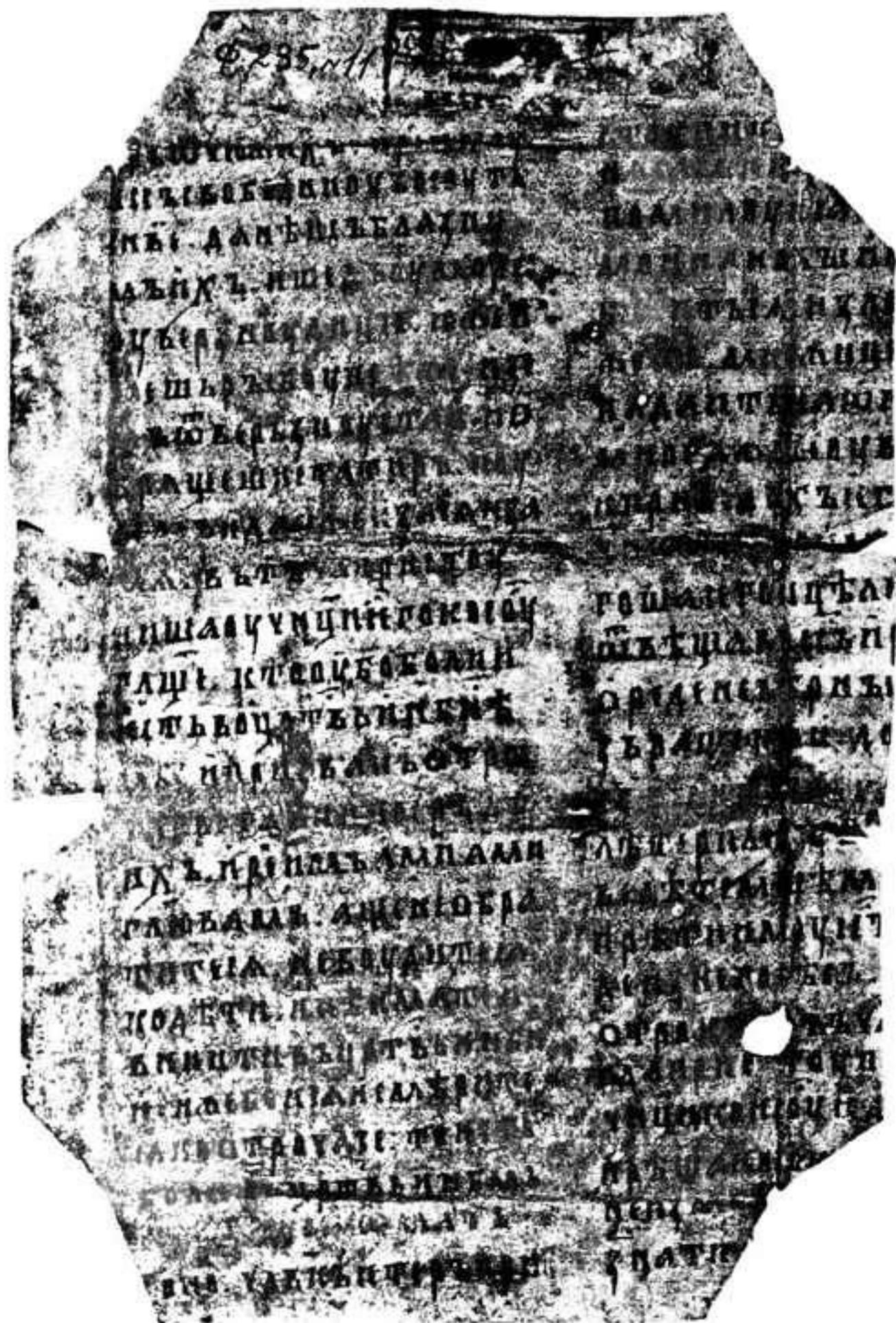
мѣ нѣ нѣ дѣ вѣ рѣ . нѣ вѣ тѣ мѣ пѣ нѣ хѣ рѣ
нѣ вѣ лѣ ко рѣ лн сѣ у чнѣ мнѣ вѣ пѣ лѣ
нѣ сѣ тн , шѣ тѣ нѣ тнѣ вѣ лѣ сѣ мнѣ . сѣ гѣ
рѣ нѣ лн кѣ тѣ мѣ о сѣ сѣ фѣ нѣ сѣ пѣ рнѣ хѣ
дѣ тн . нѣ пѣ рѣ чѣ нѣ пѣ рѣ вѣ мѣ вѣ тѣ мѣ нѣ
вѣ тѣ мѣ сѣ шѣ вѣ лѣ нѣ нѣ рѣ тѣ нѣ сѣ шѣ хѣ вѣ
цнѣ , вѣ цнѣ ко мѣ пѣ у тнѣ шѣ сѣ тѣ вѣ лѣ
тн . нѣ сѣ зѣ мѣ вѣ сѣ тѣ вѣ лѣ тн сѣ нѣ дѣ нѣ
мѣ , нѣ нѣ дѣ вѣ мѣ . нѣ зѣ пѣ вѣ а гѣ мѣ хѣ
мѣ дѣ нѣ нѣ шѣ пѣ о у тѣ вѣ тн сѣ , нѣ сѣ
нѣ мѣ у чнѣ мнѣ . а рѣ нѣ тѣ вѣ о сѣ у а рѣ
шѣ нѣ у а нѣ мѣ . нѣ шѣ вѣ сѣ тн нѣ шѣ
пѣ мѣ лѣ нѣ нѣ о рѣ знѣ тѣ мнѣ , нѣ лѣ тѣ нѣ .
вѣ зѣ лѣ мѣ тѣ а рѣ сѣ нѣ пѣ у тн . сѣ тѣ вѣ
пѣ вѣ о у чѣ зѣ нѣ вѣ тѣ . снѣ рѣ , вѣ сѣ рѣ
снѣ нн , вѣ вѣ мѣ мѣ шѣ вѣ рѣ зѣ . пѣ о у чѣ
ннѣ , нѣ мѣ тѣ n a c o n n e d n i a . нѣ нѣ мѣ
а а рѣ нѣ сѣ тѣ пѣ лѣ у чѣ . нѣ гѣ тѣ рѣ а d n i
срѣ вѣ нѣ z n a v e d a n . мѣ сѣ мѣ рѣ a d n i
вѣ тѣ рѣ пѣ a d n i t o y . а ю сѣ шѣ . вѣ рѣ чѣ
нѣ шѣ сѣ нн , сѣ нѣ тѣ мѣ о u c k a . нѣ шнѣ
нѣ сѣ мѣ o u c k a , хѣ рѣ n i t z n a v e d a n . нѣ
хѣ r n e i z n a v e d a n , тѣ рѣ n i t z n a v e d a n .
снн . нѣ тѣ рѣ n e i z n a v e d a n . пѣ рнѣ мѣ тѣ
сѣ вѣ лѣ о бѣ шѣ . снѣ мѣ тѣ . пѣ сѣ тѣ a c e
27

33. № 17. Збірник аскетичний. Кін. 70-х – 80-і роки XIV ст.
Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 153 п. Арк. 25 зв.–26

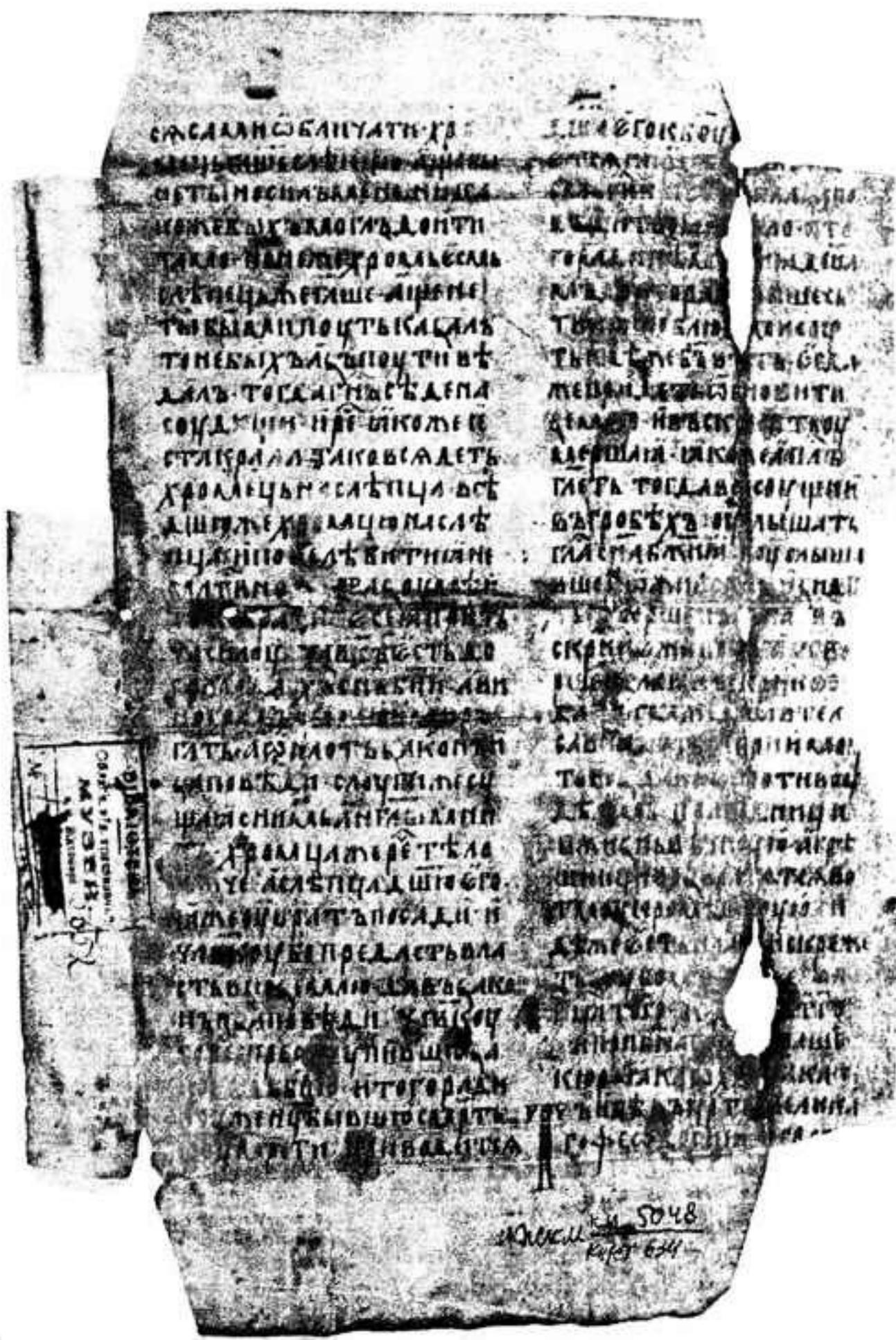
все сподручи еси востанути ма. А роушии хрощи
 желати попраше. и иже хрощи сорисши
 понесеши. и роушии хрощи ввене
 гохълютихъ тръпбахочу
 зисрвено. и роушии ввене
 бе ипоу. хрощи великии хрощи
 пѣнии покаяхоу. и иже
 сии твощи ради слави
 поупова сїа сицева а
 тръпбахочу. колми
 пате и пѣци прѣтръпѣти а дѣ хрощи сми.
 збланиви вши хрощи ввене хрощи. еси хрощи
 а доподвене ссе. молитва и нарѣсти
 блеще пащен вше и прїемъ дѣ сїа хрощи. и
 ввсѣхъ иже ввсѣхъ тѣхъ дѣ хрощи
 а и вши хрощи хрощи. е
 мов хрощи додѣбаест
 ввсѣхъ а слава хрощи
 стѣ и похладниѣ.
 сѣвезна хрощи а мѣн мѣн
 цѣ мѣн. и свприспосовшми
 мѣн вв хрощи а славын мѣн
 и хрощи вв хрощи а мѣн мѣн.
 пиміа и вв вв хрощи а мѣн мѣн.

Ѳ а мѣн. Ѳ
 Ѳ

38. № 18. Збірник аскетичний. 80-90-і роки XIV ст.
 Ф. 301 (ЦАМ КДА). № 151 п. Арк. 227 зв. Кінцівка Слів послонських Ісаака Сирина,
 писана другим писцем півуставом з елементами грешького мінускула

52. № 8. Евангеліе апракос повний. Ост. чв. XIV ст.
Ф. 235, № 11. Арк. 1

53. № 28. Пролог на вересень – лютий. Ост. чв. XIV ст.
Ф. 235, № 12. Арк. 1 зв.

Опротивоствуйнне езуисонно
шми. ауттавысокъпламеньпуне
саеть. хитроумчертзсочувн
мадетельмьладуныныи. блже
бывтнрслаблен.

Нкоелавошелн. ипотребнмаво
тедоуучель. ашотымлчасед
жконглалемнтдлпншн. шрпа
релолнглала. ерсоижннвнвн
ткжотвпгншхоудобкалва.

Влесебуавубуамнсебубоубукаго.
дучнмвоуровьствл. манрореего
мьсрва. сесцлбо мунцннжовлали
челотпекмвунсскрхоу. оумз
песовтвеклпшн. снраденвожнн

рлмнннннннннннн. Снкоукоу
твоблавуторганотпмесн. добму
твоблавунишчелдвкрвпнннннн
нн. свшлмнннннннннннннн
емарбм. мунцевсепнопалн

чнлн. гонелолдршвдвбровел
внлн. пб. н. глмнннннннннн
нннннннннн. нннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

ларанулиправствннн. сарннннн
сннннннн. пнннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

Слонигопашепрнннннннннннн
сннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

Нсполнннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

твоблавуотнннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн
нннннннннннннннннннннннн

55. № 23. Минея святкова на вересень – лютий. Кін. XIV – поч. XV ст.
Ф. 1, № 4052. Арк. 80. Другий почерк

етими силов домаго, и соуду...
 падати. и да ринне супоконне...
 баго оу ханни. етими твои...
 лине оу ханни...
Прийми оуи аласу...
 тжаа напесехъ шертте...
 шала шпавенны пасоуеновси...
 доити еални, оумо шитно...
 дразновинне мазы...
 етрании...
Ипосадкоства...
 зоу ивистинноу...
 иеи хви...
Уиригоа...
 волен вати...
Савадн...
 амен...
Уа...
 ници...

у...
 ...

56. № 24. Міня службова на листопад. Кін. XIV – поч. XV ст. Ф. 301 (ЦАМ КДА), № 360 п. Арк. 1

74
ВЪДВО. ПОЛАГОИ ПРѢСГОЛЕЖИИ. РАНИМЪЖЖЕРА
ДНЕСПОБНОМЪАНЪНОМЪУРІВЪ. ИЖЕДРЕВЛЕШЕЖ
ПЛЪШЕНІЕЛЪНІЕМЪ. ИДОБРОЖПРЪВЖАБЕЗУМНО
ПОГОУЕИШЕН. С НѢ ПРА ОУЧЕНИКОМА.
С) ЗЕМЛАННАСА ПРѢСТАВЛЪШИСА. СВОЕНАМЪДІЕ
УКААНЕШОСАВН. СКЪУПТОРЪУРІВІАДУЕВРАДИ. АУМ
КМОУКРОТЕН. ИПРОЛЪМІРЪВЪКОНЦАМІРА. . .
ПОСТІНВНЪ С ТРЪІ ГЛА С ПРНДНІВНО . . .
ЛЫУАСТЕНАГО ГАВРІША. РАНИСАГЕКЪВЪПІЕМАУКА
ПОМНЛАЖШЕ. ТЫОУЕОПРѢСТАУКА. И ПЕНІНЪ.
КАСЕМЪПРѢСТАВЛЪШЕНА. ПОМННАВЪМЪВАЖ
ЦЖАТД. . . ЖЪСКРНІСН. ИГНАТЕШАМЪЖРО
БЖІА. ХРАМАСЕБЪПАТЕОУМАШЕШЕША. ИСЕБЕ
АХОМАСІАМА. ИИПЪТАКЪНЕВШЕБІТЪВНЫМА
СЕЛЕНІЕМЪПРЪКЛОЖИВЪПЪТАА. . . ЖІАМЪСАГЪУ. . .
РАБАНІЖПРНХОЖЪ. ПРЪЖМІРІВЪЖЕА. ШЪВІК
КАНЪСАВНІЕНСАНАПАШЕН. ИЖШЕГОРОДШЕЛАНІ
ЦЕ. ВЪКЮПЪЖШІНЪСНОМІН. ХРНІІАНІКАІН
РОВЪХРАПН. . . СЛА ИПЪ ГЛА Г. ЦРНДНІЕВЪ
СНІКОНЦІЗЕМНІН. ЧАСТНОСТРѢСТАВЛЕНІБЖІЪ
МІРЪВЪЖВАЛНАМЪ. ВЪРЪЖЕОСНАДШЖНТОРОУ
ИЖАПОЛАГАЕТЪ. ПЖМЪЖЕШЪМАОУСТЕНІЕМЪЖ
МІРЪЖИВОТВОРЕНА. ВЪУАМІЖНІКНІИПЪЖІЕ
АХОВНІ. СЪБЕСТАВЕННЫМАІІНПРАТНЪСВЪПЛОІ
ЦАТЪСОЖЕ, И С ЧІІІАІІНІКА. ФЛОРАІІАВРА.
ЦАІІАІІНІВЪЖВАСТРЪІ ГЛА В ПІО ІКАІІНІОУВА.
СЪМІНХОУДЪМНОУСТЕНАМНОУКАЖНАМЪЦЖ. ЧАСТНЪ

1928

ПРИЛЕЖАХУ БЛАГОУСПІРАДНІ ІЗ ЗАКОМА
 І ТЬКАГО ОХРАНЕНІВМЬ СЩІВНІ І ШІН
 БЛАВА ЗАРЬ І ПРѢМЖДРЬЖЮ НЕШЖ СЪ МА
 ТЕРІЖ БГОМЖ ДРОЖЪ СЛАВА ГЛА ІН
Г ПІН МА КСА ВЕН НАМЪ А ПТІ ОХЕ Е ДІН
 ЦРЬ БЪ І НЕГО ЖЕ БЫХЪ І КСЪ НЕМОУ ЖЕ
 ОБРАЩАЕМ СЯ МИРЬ ЖДЕТЬ І НЬ НА ВІ
 ДН МА ГОВЫ СО ТА І ШІН І ПЪ РЪ ДЪ І ШІН
 І ТЬ СТВОЖЕ НА МЫ І РЪ МЫ І РЪ ПІ СЫ І
 І НЕ ГЫ БЕН Ж ШІН ПРЪ ЖЕ СТВОЖЕ Е ЖЕ
 СЪ А ГЛЫ Ж И ГІ Е ПІ МЛ П ВА МН І ХЪ І ГЕ
 МЛОУ І СПІ СІ НА І НІ ПЪ ПЪ ЖДЕ І МЪ
Б БО ЖЕ ДРЪ В ЛЕМЪ І СІ ПР О І БРАЗНІ ВЪ
 СО БО Ж А МА ЛІ КА МІ ЗЛОЖНІ ВЪ П О БѢ ДѢ
 І ДВА Д ПЪ ВЕЦЬ П О М О Ж І ХЪ ТВО Е М О У ВЪ
 ПІ Ж П О К Л А МЪ П І С А В Е Л Ъ Ш Е І Т П О М О
 І РЪ Т О У Т В О Е М Х Е Б Е Д Н Ъ Г Р Ъ Ш І Н І С Л А
 ПЪ Е М С Я ОУ С П І М А М І Н Е Д О С Т О І Н Ъ М І
 ПЪ С П О Б Ъ Ш А Т О С А П Р І Г В О З А Н Т П І М
 М І А Н Е ВЪ С ПЪ В А Ж Ш Е М І Н І С А П І Н О Г
 Р А З Б О І М Н І С І Ц Р Ъ В І Р О Т В О Е М Х Е П О Б І
 М А І П А С Т П О І ПЪ ВЪ І С Л А В А Г Л А І Н
Д Ш А П Р А В Е Д Н Ъ ВЪ Р Ж Ц Ъ Е М І І А К О Ж Е М
 А В Р А М Ъ І І С А І С Ъ І І А К Ш Е ВЪ І Ж І Е Р Ъ
 Ж Д Е З А К О М А П Р Ъ І Ц І І М А К І С А В Е І М Ъ
 П Р Ъ ДЪ Д І І Ж Е М Н І ВЪ І Х В А Л Ъ Е М Н І
 І Н А С І Н Е Ш А Р Ъ П К Ш Д Ш І І А В Р А М

ХОТІАЦННМЬСКРЪБѢТИ. И ПРЪСЕЛѢ
НІЮ. НЕЛѢЖНОЕ СВѢТІЕ СТО. И БѢШ
И ДО СЕЛѢ И ЖЕ ВЪ КАМЕНІ СЪ ЧЕМОУ ГРО
ВІА И ПСА И ПО КЛАМЪ БѢСА. ТѢЛЕСЕ
ЖЕ ТѢЦЬ ПРЪ БЫДЕТЬ. СВРЪЩАЕ
ТѢ ЖЕ СЛАТЪ КОВЫН СЕ ВЪ РЪ. ВЪ ПРЪ ЧІТЪ
МЪ И СЪ ТѢ МЪ ЕЖДОМЪ ВЪ ВЛАХЕРНѢ.
ТѢ ЖЕ СТО ВЪ ЕМ ЖЕ БЫДЕТЬ И ПОВЪ
СЪ СЫН МЪ СТОХЪ ПО СТУХЪ ЦРЪВАХЪ. —
МЦА СТО, СІ. ОСТАГО МІА ДІОМНА ДІ
ВЪЩЕ ШЕ ПРЪСА КНІН КІНСКАГО. Ш
РЪ СЛА ЖЕ РОДА ПРЪОУН ПІА И БЛАГА. БЛА
ЖАНШНН ЖЕ И ПРЪОУ БЫВЪ. ПРЪОЖА
ШЕ ЖЕ И ВРАЧЕВСКОЕ ХЖДО ЖЕ СТО ВЪ.
ВРАЧЮА И ДЕ ЖЕ ПРЪЛѢ ЧАШЕСА. А ШЖ
ЖЕ БГО ТАСІЕМЪ, ХЖДО ЖЕ СТО ВЪ М
ЖЕ ТѢЛЕСА. ВЪ ВРЪ МЕНА ЖЕ ДІО КЛІНІА
НА ЦРЪ. ОСТАВА ПРЪОУ И ДОНА ДЕ ВЪ
НІКЕЖ ОІА НІН ЧАСІА. И ПІА МІА
БЛГО ЧЕ СІА ДѢЛЪ. И ПРЪОУ СКОМЪ ЖЕ
ЗНЪ СТО ВЪ. ВЪ СЪ СЫН ЛЪ КЪА ПРЪХОДА
ЦІ И КЪ НЕМЪ. ОКЛЕ ВЕ СІА БЫ ВЪ КЪ ЦРЪ,
А ДВЪ НЕГДА ПО СЛА НІА ПІА НЕГО, ОБРЪ
ПОША ОУ ЖЕ ЕГРЪ ГРЪ ОШЕШІА И Ш
СЪ КОША ПЛА ВЪ ЕМЪ ПРЪНЕСОШІА КЪ ЦРЪ
ЕМ ЖЕ ВНАДЪ ВЪ ПОВЕЛЪ НЕСІА Ж И ПРЪ
ЛОЖ НІА И КЪ ТѢЛЕСН. ШНЕСЕ НЪ ЖЕ

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Гнатенко Людмила Анатоліївна – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу кодикології та кодикографії Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Нею написано понад 50 праць, зокрема, три монографії. Працює в галузі історії українського правопису та спеціальних історичних дисциплін: палеографії, джерелознавства, кодикології та кодикографії.

Наукове видання

ГНАТЕНКО Людмила Анатоліївна

**СЛОВ'ЯНСЬКА
КИРИЛИЧНА РУКОПИСНА КНИГА XIV СТ.
З ФОНДІВ ІНСТИТУТУ РУКОПISУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО**

**КАТАЛОГ
КОДИКОЛОГО-ОРФОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ
ПАЛЕОГРАФІЧНИЙ АЛЬБОМ**

*Затверджено до друку Вченою радою
Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*

Редактори

Н. М. Зубкова, О. С. Боляк, М. Л. Скирта

Фотограф

О. І. Петренко

Верстка

С. Г. Даневича

Підп. до друку 30.05.07. Формат 60x84/8. Папір офс. № 1.
Ум. друк. арк. 33,25. Тираж 500 пр. Зам. 10.
Друкарня Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
03039, Київ-39, просп. 40-річчя Жовтня, 3.